

POLEMIKA O RJEČNIKU CRNOGORSKOG JEZIKA

The period between this and the previous issue of the *Matica* periodical was marked by the release of the first volume of the Dictionary of the Montenegrin National and Literary Language published by the Montenegrin Academy of Sciences and Arts. The reaction to this edition keeps the Dictionary in the centre of media attention. There are already so many reviews, critics, defences, expert and political reactions which created an unprecedented controversy in Montenegro and which reflect, in a way, the mentality in our country. Since the contributions on the Dictionary were published in daily newspapers and electronic media, *Matica* has decided to consolidate them under the Dossier in order to give the readers a comprehensive insight. This task is entrusted to Vlatko Simunović, the culture editor of daily *Pobjeda*, the newspaper which launched and followed this controversy.

Između dva broja časopisa Matica izašao je iz štampe prvi tom Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika u izdanju Crnogorske akademije nauka i umjetnosti. Uslijedila je reakcija na to izdanje koja ga drži u centru medijske pažnje. Nakupilo se toliko prikaza, kritika, odbrana, reagovanja, stručnih i političkih, koji već predstavljaju polemiku bez presedana u Crnoj Gori i na neki način odslikavaju stanje duha u našoj sredini. Kako su prilozi o Rječniku objavljeni u dnevnoj štampi i na elektronskim medijima, Matica je odlučila da ih objedini u

Dosije koji bi čitaocima omogućio cjelovit uvid. Taj posao je povjeren Vlatku Simunoviću, uredniku kulture u Pobjedi, listu koji je počeo i pratio ovu polemiku.

Jezik je jedan od temelja identiteta, a rječnik registruje svekoliko sačuvano narodno pamćenje. Pojava Rječnika narodnog i književnog crnogorskog jezika (kako ga razdvajaju autori), pionirski je lingvistički i kulturni poduhvat. To je događaj koji zavređuje pažnju stručne i laičke javnosti i predstavlja lakmusov papir stanja kulturne klime.

Iznenadjenje je što CANU, u javnosti poznata kao institucija koja do sada nije pokazivala entuzijazam u borbi za crnogorski jezik, odjednom nastupa kao nosilac njegove promocije. Takođe je za čuđenje hrabrost CANU da bez leksikografskog iskustva, bez radova u montenegristici, pristupi tom poslu. Izrada rječnika podrazumijeva dugotrajna istraživanja, učešća najboljih poznavalaca i institucija i uvid javnosti. Time se obezbjeđuje solidnost koja se ne može zamijeniti spretnošću u korišćenju informativne tehnologije. Brzopletost povećava broj grešaka (koje se mogu ispraviti), ali se teže osloboditi starih mitova i shvatanja neprimjerenih ovom vremenu.

Crnogorsko društvo sa svim svojim manama nalazi snage da se razvija kao građanska, multietnička i multikulturna zajednica koja poštuje i razvija različitosti i u isto vrijeme gradi koheziono građansko tkivo. Vodila se duga i teška borba za nacionalno ime i vraćanje dostojanstva crnogorskog jezika, pa niko nema pravo da ga sada kompromituje. Gramatičari CANU ostaju lojalni tradicionalističkim jezičkim koncepcijama i odbijaju da se prilagode novoj društvenoj i kulturnoj realnosti.

U inače politički vreloj sredini posebno su iritirali neki pojmovi koji se tiču antifašizma i nacionalne tematike. Tako se jedan stručni neuspjeh pretvorio u politički skandal. Sigurno će biti još primjedbi i analiza ovog toma Rječnika i to je dobar put za afirmaciju stručne i naučne kritike. Polemika je pokazala da

Crna Gora ima potencijala u mladim ljudima koji su ispoljili znanje, strast i emociju za proučavanje i afirmaciju crnogorskog jezika.

Arogancija prema javnoj kritici od strane rukovodstva CANU i Autorskog tima, stručna i politička diskvalifikacija ljudi koji javno iznose primjedbe, pripada vremenu prošlom.

Ova vlast, koja je očigledno opsjednuta kompleksom učenosti i zvanjima, odahnula je kad je ukinula Dukljansku akademiju i stvorila novu CANU, duhovno hibridni, ali praktičan menadžerski tim, koji izdašno pomaže. CANU mora izložiti javnosti svoj rad i time sticati naučni, intelektualni i moralni autoritet, a ne braniti svoju autonomiju statusom svete krave koja napasa svoje akademijske dodatke na budžetskoj livadi, a mlijeko nije dužna da daje, niti joj se smije išta prigovoriti.

Umjesto da poveže naučne i kulturne potencijale i institucije za vođenje tako potrebnih nacionalnih projekata i objedini rezultate i duh nekadašnjih (često sabotiranih, ukinutih ili onemogućenih) i sadašnjih aktera na polju afirmacije crnogorske kulture: redakcije edicije Luča, Leksikografskog zavoda, Instituta Njegoš, Enciklopedije Crne Gore, Matice crnogorske, Univerziteta, Fakulteta za crnogorski jezik, Crnogorskog PEN centra, Crnogorskog društva nezavisnih književnika, CANU pokazuje da nije odmakla od devedesetih.

Poslije Rječnika moramo se zapitati što čeka crnogorsku kulturu ako takva CANU bude realizovala Istoriju Crne Gore, Istoriju crnogorske književnosti, Leksikon crnogorske kulture, Crnogorsku enciklopediju i druge potrebne knjige?!

RJEČNIK CANU CRNOGORSKOJ NEZAVISNOSTI NA DAR **Adnan Čirgić**

Nakon što je u godinama koje su za nama, u eri kompetitivnosti, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti dala nemjerljiv doprinos negaciji crnogorskoga jezika objavljujući knjige i organizujući „međunarodne“ skupove na kojima se potvrđivala „naučna“ istina o kontinuitetu srpskoga jezika u Crnoj Gori, kakav je bio onaj posljednji veliki jezički skup pred donošenje Ustava, ta je institucija odlučila da desetogodišnjici obnove crnogorske nezavisnosti podari RJEČNIK, ni manje ni više no crnogorskoga jezika! To je valjda odraz kontinuiteta naučne misli te najviše naučne ustanove u Crnoj Gori. I to ne bilo kakav Rječnik – no rječnik i narodnoga i književnoga jezika. Da podšetimo: crnogorska je javnost prije neku godinu pompezno obaviještena od strane Tatjane Bečanović, predsjednice Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika, kako CANU sprema to kapitalno izdanje i kako će za deset godina izaći petotomni Rječnik. Umjesto toga prije dvije godine objavljen je javnosti potpuno nedostupan i neupotrebljiv Registar za izradu Rječnika, nakon kojega je opet Tatjana Bečanović najavila objavljivanje po jednoga toma Rječnika svake dvije godine. CANU je održala riječ. Ovih dana objavljen je prvi tom, a rok je skraćen – novi tomovi neće biti objavljivani svake druge godine nego čak svake godine po jedan, kako se čulo na promociji Rječnika. I neka se niko ne čudi kako CANU za 3-4 godine može završiti ono što druge akademije ni za cio vijek ne mogu. CANU zna da skenira, prepisuje i prisvaja tuđe rezultate. Samo što ne zna kako da ih sklopi u metodološki valjan Rječnik. A kako će i znati kad se na čelu Savjeta za izradu

Rječnika CANU nalazi osoba bez ikakva lingvističkog i leksikografskog iskustva i obrazovanja. Odgovarati na pitanje što je tu osobu kandidovalo za tu funkciju bilo bi jednako kurtoazno kao odgovarati na pitanje otkud Jevrem Brković kao govornik na promociji prvoga toma Rječnika.

Savjet za izradu Rječnika CANU broji 14 članova. Na početku ih je bilo navedeno više, ali su neki u međuvremenu neznano „otpali“, a neki su i lažno predstavljeni u ime Fakulteta za crnogorski jezik i književnost s Cetinja. CANU je mudro odlučila da taj umni posao ne dodijeli ljudima s leksikografskim obrazovanjem i iskustvom kako ne bi usporavali njen pionirski posao u montenegristici. Tako je iz toga projekta vjerovatno izostao i Branislav Ostojić, akademik CANU i doskorašnji urednik većine jezičkih izdanja i rukovodilac većine jezičkih projekata te ustanove. Zato je takva ekipa mogla za 3-4 godine ono što ni SANU ne može evo više od 120 godina. Poređenja radi, Srpska kraljevska akademija (današnja SANU) prvi sastanak povodom prikupljanja leksičke građe za *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika* održala je 24. januara 1894. godine, a prvi podsticaj za njegovu izradu dao je Stojan Novaković još 1887. godine. Imali su decenijama nakon toga na raspolaganju gotovo sve učene ljude s prostora nekadašnje Jugoslavije – i univerzitetske profesore, i učitelje, i pisce, i etnografe itd., a prvi tom izašao je tek 1959. godine – 65 godina nakon prvoga održanog sastanka! U narednih pedeset godina (do 2010) objavljeno je 18 tomova, a *Rečnik* i dalje nije završen. Do danas se stiglo do slova P. Je li potrebno napominjati da u tome poslu nije bilo diletanata, da su sakupljači, priređivači, obrađivači leksike bili lingvisti s iskustvom, da je tu bilo objedinjeno gotovo sve što se u ondašnjoj Jugoslaviji objediniti moglo – od Stojana Novakovića, preko Aleksandra Belića, Mihaila Stevanovića, Mitra Pešikana, Milije Stanića, Berislava Nikolića, i da ne nabrajamo dalje. A cio Savjet za izradu

Rječnika CANU ima ukupno manje leksikografskih priloga no što ima članova! Ali zato ima za svega 3-4 godine urađen kompletan Rječnik! To što nije objavljen cio no samo prva tri slova azbuke ne znači da nije cio kompletiran no da Akademija trenutno pati od finansijske nestašice koju će, ako Bog da, prevazići kad se uvidi koliko je sposobna u odnosu na ostale akademije u regionu (svijetom se nećemo baviti).

A sad malo o samome Rječniku, onoliko koliko nam dozvoljava novinski prostor i priroda novinskoga osvrta, a na drugome mjestu osvrnućemo se šire i detaljnije. Počnimo od naslova *Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika*. Što je u tome Rječniku narodno, a što književno to na osnovu samoga Rječnika niko ne može znati. Rječnik, više je nego očito, kopira naziv Rečnika SANU. Međutim, naziv ovoga drugoga koncipiran je krajem XIX vijeka. Tada je takav naslov bio sasvim očekivan. Danas je prevaziđen. Evo i zašto. Književni jezik u lingvistici odavno znači samo *jezik književnosti*, onaj jezik u kojemu vladaju zakonitosti jezika pisca a ne standarda. U njemu je dozvoljeno i *reka* i *reko* i *rekao*, u njemu je dozvoljeno i sve ono što je u standardu zabranjeno. Zato između standardnoga jezika i književnoga jezika odavno već ni laici ne stavljaju znak jednakosti. Za razliku od laika i stručnjaka, Redakcija Rječnika CANU tumači: „Savjet se opredijelio za naziv *Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika*, što je opravdano raznovrsnošću leksike koja treba da bude obuhvaćena *Rječnikom*. *Književni jezik*, kao tradicionalni i kulturološki pojam, još uvijek uobičajen u nauci o jeziku, koristio se u značenju pisanog jezika knjiga, dokumenata, zakona i drugih pisanih izvora i kao takav bio je suprotnost živim narodnim govovima. Danas se taj termin odnosi na jezik književnosti, kao i standardni jezik, koji djeluje kao preporučena norma jezičkoj zajednici.“ Prvorazredno je naučno otkriće autora navedenih redova da se književni jezik javlja kao suprotnost živim narod-

nim govorima! Na osnovu onoga što se do danas zna može se reći da su svi književni jezici pošli od narodnih govora kao osnove koja je zatim nadgrađena, a da je svaka jezička standardizacija za osnovu imala određene organske govore. Uostalom, opštepoznato je koliko je truda uložio Vuk Karadžić da u građanskoj Srbiji uvede standard s narodnom osnovom. Da rezimiramo. Budući da Savjet za izradu Rječnika smatra da je *književni jezik* (u značenju standardnoga jezika) još uvijek uobičajen termin u nauci, jasno je da je za njih nepoznanica ono do čega je nauka o jeziku došla od Drugoga svjetskoga rata naovamo. Zašto Rječnik *narodnoga* i *književnoga* jezika? I površnim prelistavanjem Rječnika odgovor se sam nameće: da bi oni koji su ga sastavili lakše mogli prepisivati, skenirati i drugim „modernim i skupim tehnikama“ pripisati sebi u zaslugu tuđi višedecenijski rad na sakupljanju crnogorske leksike. U takav rječnik može ući sve: i dosad objavljeni dijalektološki rječnici, i dosad objavljeni rječnici pisaca, i svi dosadašnji rječnički prilozi, skumbuljani najedno, zajedno s onim što je iz dijela građe pribavljeno putem „namjenski kreiranih i posebno kupljenih softvera, kao i specijalnih računarskih programa“, kako se pohvališe anonimni autori Predgovora Rječniku. Koja je „narodna“ riječ *opšta*, a koja *lokalna* u Rječniku CANU nije obilježeno jer je to „moderno koncipirano djelo“. To softveri i skeneri naravno ne mogu ni znati. I ne samo to, sve su te narodne riječi u crnogorskome jeziku – ako je vjerovati Rječniku CANU – u upotrebi u istome akcenatskome liku. Opštepoznata akcenatska razuđenost crnogorskih govora, naučno obrazložena još u kapitalnim studijama Milana Rešetara s početka XX vijeka a kasnije razrađena u desetinama dijalektoloških studija i monografija, „pala je“ pred sastavljačima Rječnika CANU. Nije li time zapravo obesmišljen prvi dio naziva Rječnika – *narodni*? Jer ako je svaka riječ data sa standardnim izgovorom, kako onda znati koji je izgovor „književni“

a koji „narodni“? Lako. Odgovor je u rječnicima koji su poslužili za izradu Rječnika CANU. Samo su sastavljači zaboravili da ih navedu kao korišćenu literaturu. Istina, u Rječniku se pored ostaloga kaže: „U pojedinim riječima, uz standardni akcentovani oblik zabilježen je tzv. izgovorni lik...“ Zanimljivo je činjenica da se dosad u nauci smatralo da „izgovorni lik“ nije isti na cijeloj crnogorskoj teritoriji i da je upravo akcenat osnovni kriterijum za podjelu crnogorskih govora. Osvrnimo se ovđe na prvi dio rečenice: *u pojedinim riječima*. Koje su to pojedine riječi i na osnovu kojega kriterijuma su baš one izdvojene – zainteresovani će čitalac uzaludno tražiti u Rječniku CANU. Ne želimo biti zloradi i tvrditi da je primijenjen kriterijum *nasumičnosti*. U istome poglavlju, u vezi s objašnjenjem korpusa za Rječnik, kaže se: „Kako je elektronski korpus obuhvatio djelo u cjelini, u primjerima upotrebe odredničke riječi mogu se naći i primjeri iz predgovora ili pogovora djela.“ Znači li to da se rečenica iz nečijega predgovora ili pogovora npr. Lalićevu djelu u Rječniku tretira kao Lalićeva zato što je među koricama njegove knjige? Znači li to da u Rječnik CANU ulaze i riječi necrnogorskih autora koji su pisali predgovore i pogovore crnogorskim književnicima? Ili je možda CANU doskočila i tome problemu „namjenski kreiranim i posebno kupljenim softverima, kao i specijalnim računarskim programima“?

Bilo kako bilo, skeneri, softveri i specijalni programi mora da su *post mortem* nagovorili Dušana Đurovića, Borislava Pekića, Branimira Šćepanovića i druge crnogorske pisce koji su pisali srpskim jezikom (ekavicom) da prevedu na crnogorski svoj korpus. Velezaslužni predsjednik CANU bez sumnje je zamirio da djelo njegova oca Dušana bude uvršćeno u crnogorski jezički korpus iako je on pisao srpskim jezikom. Jer da nije bilo njega (predsjednika CANU), Crna Gora za proslavu desetogodišnjice obnovljene nezavisnosti nikad ne bi dobila takav Rječnik na dar.

No budući da ostali naši pisci koji su pisali srpskim jezikom nijesu imali tako zaslužne sinove, ostaje enigma otkud oni u Rječniku crnogorskoga jezika. Predsjednik Đurović i članovi njegova Savjeta morali bi što prije patentirati svoj izum dok se i drugi ne došete da za ulazak u korpus određenoga jezika nije bitna nacionalna nego jezička pripadnost pisca. Neka stoga požure dok se Irci ne došete da u svoj Rječnik unesu Beketa ili Rumuni Joneska, koji su pisali na francuskome jeziku. Pred patentom predsjednika Đurovića ima da ćuti i Francuska akademija.

U korpus Rječnika CANU ušla je i leksika iz naučnih publikacija. Da je tako, neka potvrdi činjenica da je uvršćen jezik Zorana Lakića. Što s druge strane nema i jezika nekih čuvenih a danas već uglavnom počivših montenegrista koji su se svojim djelom ugradili u temelje Crne Gore, objašnjenje vjerovatno leži u iskazu promotera Brkovića koji je svu prethodnost Rječnika CANU okarakterisao kao prazna naklapanja.

Tim stručnjaka CANU u predmetnome Rječniku iznio je i neke „lingvističke inovacije“. Tako se, recimo, govori o *ortografskoj strukturi* kao dijelu jezičke strukture iako se zna da ortografija nije dio jezika no dio pismenosti! Da se Savjet nije htio opterećivati poslijeratnom lingvistikom vidi se i po tome što ne samo da ne razlikuju fonetiku od fonologije i glas od fonema no im je i morfonologija podvedena pod fonetiku! A kad jednom pomenuše i „fonemsku strukturu riječi“, onda se videlo koliko im je ta struktura jasna. Sastavljači ne razlikuju ni sufikse od nastavaka. Tako recimo govore ne samo o „nastavku -ski“ nego i o -čki, -cki, -čki, -ški, što je nedopustivo i učenicima prvoga ciklusa osnovne škole. Isti nam sastavljači otkrivaju i glagole „koji nemaju infinitiv“ te čak spominju i glagole „različitoga vida, a istog značenja“! Šteta što je umro poznati crnogorski lingvista Mihailo Stevanović prije no su otkriveni takvi glagoli. Na osnovu Rječnika CANU videće se i da jotacija utiče na

akcenat riječi, što je zbilja novina u lingvistici. Tako recimo riječ *bešeda* nema isti akcenat kao *besjeda*. Koji je kriterijum po kojemu je *alaj-bajrak* zastarjeli oblik, a *alaj-bajraktar* i *alaj-barjak* nijesu, to valjda samo znaju sastavljači Rječnika CANU. I tako dalje. Podrobniji osvrt uslijediće u naučnoj publikaciji. A ovo ovđe namijenjeno je široj javnosti.

Izgleda da je CANU manje griješila dok se bavila serbistikom. Mogla se makar u recenzentskom postupku osloniti na iskusne filologe iz Srbije. Crnogorski jezik oni su, istina, tretirali kao srpski dijalekat, ali su razlikovali fonetiku od fonologije i morfonologije, glas od fonema, književni jezik od standardnoga, sufixs od nastavka i sl. Ovako im Rječnik osta ne samo bez urednika i recenzenata no i bez mogućnosti da dobije stvarnu leksikografsku svrhu. Uzalud mu i predsjednik Đurović i predsjednik Brković i predsjednica Bečanović. Uzalud mu i ilustracije Zuvdije Hodžića jer Zuvdija izgleda iz kolegijalnih razloga nije htio da njegove ilustracije budu bolje od Rječnika u kojemu je kao član Savjeta – po sopstvenome priznanju – imao ulogu vodonoše.

(Pobjeda, 20. april 2016)

TENDENCIOZNO PISANJE NEĆE UMANJITI ZNAČAJ RJEČNIKA

Reagovanje Autorskoga tima Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika

- Akademijin Rječnik karakterišu, između ostalog, opširnost informacija u gramatičkom bloku, akcenatska rješenja, obilje i raznovrsnost frazeoloških izraza i ustaljenih veza riječi, bogatstvo ekspresivne leksike, leksike razgovornog jezika, terminološke leksike, kao i mnoštvo novih i pomjerenih značenja koja ne bilježe rječnici regiona. Nijednu od navedenih odlika A. Č. ne ističe već iznosi niz proizvoljnih, tendencioznih i naučno neutemeljenih konstatacija nastalih ili iz njegove nedovoljne upućenosti u problematiku o kojoj piše, ili iz loše namjere. „Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika“ najznačajniji je projekat crnogorske leksikografije, prvi je cjeloviti prikaz leksičke složenosti crnogorskog jezika i objavljivanjem njegovog prvog toma postavljeni su temelji izrade rječnika ovog tipa u Crnoj Gori.

Prigovarati autorskom timu da ne zna šta je to književni jezik u najmanju ruku je čudno i neutemeljeno ako je već polise mantičnost tog termina objašnjena u Predgovoru Rječnika i dobro je poznata lingvističkim stručnjacima.

Autor teksta pogrešno, neuko i tendenciozno interpretira brojna rješenja u Rječniku. Dovoljno je, na primjer, navesti netačnu informaciju da je leksema alaj-bajrak obilježena kao „zastarjeli oblik“, a alaj-bajraktar nije, pa su neutemeljeni i proizvoljni zaključci A. Č. o nepostojanju kriterijuma po kojima su ovim leksemama dodjeljivani kvalifikatori jer su obje lekseme u Rječniku obilježene kao zastarjele. Za donošenje zaključka po

kojem kriterijumu i sa koliko preciznosti su raspoređeni kvalifikatori uz odredničke riječi ipak je potrebno detaljnije iščitavanje Rječnika.

Konstatacija da se nasumice dodjeljuju kvalifikatori leksemama iz narodnih govora je bez pokrića jer je autorski tim dosljedno obilježio kvalifikatorom nar. (narodno) lekseme koje se tvorbom strukturom, nekim segmentom glasovne strukture ili značenjem razlikuju od onih koje se smatraju standardizovanim. Konceptijom Rječnika nije bilo predviđeno praviti distinkciju između opšteg i lokalnog u sferi leksike iz narodnih govora, što se ni u jednom slučaju ne može smatrati propustom.

Budući da opšti deskriptivni rječnici, kojima pripada Akademijin Rječnik, odražavaju jezičku normu u svim njenim domenima, odrednička riječ dosljedno je navođena u standardnom akcenatskom liku. Konstatacija A. Č. o primjeni „kriterijuma nasumičnosti” u navođenju izgovornog lika odredničke riječi pogotovo je netačna i neutemeljena budući daje izgovorni lik dosljedno bilježen samo u jasno određenim kategorijama riječi. To znači da se izgovorni lik nije navodio uz lekseme sa kvalifikatorom nar., kako pogrešno interpretira A. Č. Zapravo, princip kojim se rukovodio autorski tim bio je da se kod riječi iz narodnih govora preuzima izvorni akcenat ukoliko ga je sakupljač u dijalekatskom rječniku zabilježio, ali samo ako ne odstupa od modela novoštokavske akcentuacije, što je utemeljeno u praksi izrade rječnika ovog tipa. Iste riječi koje se u dijalekatskim rječnicima akcenatski razlikuju ili imaju nestandardne akcente, u Akademijinom Rječniku se usklađuju sa pravilima ortoepske norme. Uostalom, navođenje više akcenatskih likova odredničke riječi, kojom bi se prezentovala „opštepoznata akcenatska razuđenost crnogorskih govora”, nije pravilo u rječnicima ovog tipa.

Netačna je i konstatacija da se na osnovu Akademijinog Rječnika može zaključiti „da jotacija utiče na akcenat riječi”. Usamljeni primjer nenavođenja sporednog akcenatskog lika u

jotovanoj varijanti riječi ne može se smatrati greškom, što mora znati svako ko se iole ozbiljnije bavi leksikografijom, niti se može omalovažiti metodologija kojom je autorski tim prilikom izrade Rječnika sistemski riješio brojne akcenatske dileme.

Smatramo neprimjerenim da ovom prilikom objašnjavamo razliku između fonetike i fonologije, glasa i foneme „lingvističkom ekspertu”. Takođe, nenaučno je tumačiti „greškom” nešto što je u nauci o jeziku samo produkt različitih interpretacija, kao što je i nedozvoljeno da se tumačenja pojedinih jezičkih problema A. Č. nametnu i smatraju kao jedina ispravna.

Nažalost, prostor nam ne dozvoljava da ukažemo i na mnoga druga laička tumačenja kojima obiluje tekst A. Č.

Značaj Rječnika svakako neće umanjiti tendenciozno pisanje gospodina A. Č. i drugih o njemu, a stručne, naučne i argumentovane sugestije koje bi doprinijele njegovom poboljšanju uvijek su dobrodošle.

Autorski tim, koji je u podmakloj fazi rada na drugom tomu Rječnika, rado će ubuduće prihvatiti svaku sugestiju zasnovanu na naučnim argumentima. Naravno, autorski tim će se obradovati svakom sličnom ili boljem doprinosu crnogorskoj leksikografiji – kaže se u reagovanju autorskog tima „Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika“.

Reagovanje Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika

- „Impresivna biografija“ „Vladinog jezikoslovnog eksperta“ (V. e.) izgleda da mu daje pravo na monopol nad crnogorskim jezikom i nad montenegristikom, paje tako ovih dana prezentirao crnogorskoj javnosti svoje nezadovoljstvo izazvano objavljivanjem prvog toma Akademijinog Rječnika, pri čemu je pokazao, kao i mnogo puta do sada, istančan osjećaj za „serbske

natruhe“. Neko, i to najviša naučna institucija u državi, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, usudila se da se bavi njegovim monopolom! Nauka je neprikosnovena: ona priznaje samo postignute rezultate, istinu i argumentaciju. Stoga savjetujemo V. e. manje emotivnih egzaltacija, a više rada, čitanja i učenja.

Članovi Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika konstatuju da je neko ko se predstavlja kao stručnjak za jezikoslovlje napravio nedopustivo mnogo semantičkih i drugih propusta u tekstu objavljenom u „Pobjedi“ od 20. aprila 2016. godine, povodom izdavanja prvog toma Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika, prvog ozbiljnog leksikografskog djela urađenog u Crnoj Gori. Mora da se radilo o nervozi, pošto je teško vjerovati da se radi o neznanju V. e. koji ima ambiciju i pokušava da vodi zvaničnu jezičku politiku države. Kako Savjet za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika funkcioniše kao tijelo koje koordinira i usaglašava, planira i organizuje leksikografski rad na Rječniku, potrebno je V. e. pojasniti rad na ovom izuzetno zahtjevnom projektu, jer se iz njegovog reagovanja zaključuje da on nije upućen u ovu djelatnost. Takođe, očigledno nije upoznat ni sa savremenom leksikografijom u kojoj su, zahvaljujući tehnologiji, za ono za šta su nekada bile potrebne decenije sada potrebne godine.

Visok stepen modalnosti (valjda, vjerovatno, možda) u pseudonaučnom diskursu V. e. veomaje zabrinjavajući, jer svjedoči o nedostatku argumenata i provjerenih, naučno utemeljenih činjenica. Nauka ne trpi modalnost. Tako, V. e. se „kurtoazno“ iščuđava otkud prof. dr Tatjana Đurišić-Bečanović na čelu Savjeta i otkud Jevrem Brković na promociji Rječnika. Nagađanje nije dobra osnova za nauku, pa pozivamo V. e. da se bolje upozna sa umjetničkim dostignućima crnogorskog književnika Jevrema Brkovića i naučnim doprinosom prof. dr

Tatjane Đurišić-Bečanović, kako bi prestao da dezinformiše čitalačku publiku „Pobjede“. Pri tome, potrebno je da se oslobodi pristrasnosti i zlonamjernosti te objektivno analizira predmet izučavanja.

Što se tiče njegovih optužbi za prepisivanje, riječi koje su podvrgnute leksikografskoj obradi preuzete su iz tekstova Petra I, Petra II, Marka Miljanova, Ljubiše, Lalića, Vukovića, Sijarića, Brkovića i brojnih drugih pisaca koji spadaju u crnogorski književni kanon. Ako, pak, V. e. smatra da se radi o piscima koji pripadaju nekoj drugoj kulturi, te da smo mi prisvojili tuđe kulturno nasljeđe, onda to njegovo otkriće predstavlja neopisiv doprinos crnogorskoj kulturi! Naime, njegovi iskazi o „crnogorskim piscima koji su pisali srpskim jezikom (ekavicom)“ ili „naši pisci koji su pisali srpskim jezikom“ ukazuju na potpunu identitetsku konfuziju. Naravno, identitetske frustracije mogu poremetiti objektivan pogled na predmet izučavanja.

Kad se radi o „zaslužnim očevima i sinovima“, Savjet koristi priliku da podsjeti V. e. da su romani Dušana Đurovića bili obavezna lektira mnogo prije nego što je njegov sin postao predsjednik Akademije.

Njegova „kvalifikacija“ nacionalne pripadnosti pisca tek pokazuje neznanje o jeziku V. e. Naučna etika nas obavezuje da V. e. obavijestimo o sljedećem: crnogorski pisci koje pominje u svom tekstu nijesu pisali srpskim jezikom, već srpskohrvatskim ili hrvatskosrpskim. Više o tome može saznati na osnovu naučne literature publikovane u Jugoslaviji-.

Preseliti se iz 19. vijeka u 21. nije lako. Koji je interakcijski cilj V. e.? Očigledno, zastrašivanje znalaca crnogorskog jezika koji nijesu pod njegovom kontrolom i dezinformisanje crnogorske javnosti! Povlašćeni položaj V. e. koji pokušava da vodi zvaničnu jezičku politiku, jasnoje da počiva na tome što se od njega ne traži provjera znanja ni u jednoj oblasti, a naročito ne u „ekspertskoj“. Nažalost, nulti stepen učtivosti u diskursu

jezikoslovnog eksperta nije ništa novo. U njegovoj komunikaciji dominiraju zabrane, naredbe, prijetnje, upozorenja. On obećava „vječno prokletstvo“ svima koji se bave montenegristikom bez njegove dozvole. V. e. ovakvim reagovanjem otkriva sav užas nacionalističkog pristupa nauci, neprimjerenog 21. vijeku, što se u slučaju objavljivanja Rječnika nije manifestovalo samo jednostranim nacionalističkim reakcijama.

Uostalom, koristan može biti sljedeći savjet onima koji vladaju crnogorskim jezikoslovljem:

„Jer, oni koji vladaju i moraju da tlače da bi vladali, osuđeni su da rade razumno; a ako, poneseni svojom strašću ili naterani od protivnika, pređu granice razumnih postupaka, oni silaze na klizav put i označavaju time sami početak svoje propasti (Andrić, Na Drini ćuprija).”

Ograničeni, ovom prilikom, samo na neke od dubioza V. e., očekujemo da će se eventualni dalji argumentovani kritički osvrti na Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika preseliti u naučne i stručne publikacije – kaže se u reagovanju koje u ime Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika potpisuje predsjednica, prof. dr Tatjana Đurišić-Bečanović.

(Pobjeda, 7. maja 2016)

DANAJSKI DAROVI DRŽAVI CRNOJ GORI

Jelena Šušanj

Raduje se Crna Gora ovih dana: primiće se veliki jubilej, proslava deset godina od obnove nezavisnosti. Slavi crnogorski narod – dobio je svoj, narodni rječnik, barem prvi dio: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti izdala je prvi tom Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika. Rječnik, onakav kakvim su ga zamislili tvorci, opšti i deskriptivni, treba da odražava stvarnost, društvenu, naučnu, civilizacijsku... Svjesna je toga i Akademija: „Akademijin Rječnik je prvi cjeloviti prikaz složenosti leksičke strukture crnogorskoga jezika i njegove funkcionalnostilske raznovrsnosti i, pored naučnog, ima veliki kulturni i identitetski značaj.“ (Predgovor, XI) Pa da vidimo kakvu nam to kulturnu i identitetsku priču donosi vrli novi Rječnik.

Na strani 130 definišu se riječi Balkanac, balkanizam, balkanizacija, balkanizovanje, balkanizovati (se), balkanijada, balkanist(a), balkanistika, Balkanka, balkanolog, balkanologija, balkanski...Riječ balkanizacija prati ovakva definicija: „1. usvajanje osobina svojstvenih jezicima i kulturama balkanskih naroda, usvajanje balkanske tradicije. 2. pol. pejor. fragmentacija relativno homogenog geopolitičkog prostora na više sukobljenih strana.“ Primjer je dat samo za drugo značenje. Riječ balkanizovati objašnjena je ovako: „I sprovesti/sprovoditi balkanizaciju. II ~ se primiti/primati balkanska obilježja; (pre)trpjeti balkanizaciju.“

Podimo sada stotinjak strana unazad. Na strani 43 nalazimo riječi Albanac, albanizacija, albaniziranje, albanizirati (se), albanizovanje, albanizovati (se), Albanija, Albanka, albanolog, albanologija... Za razliku od balkanizacije, pri kojoj se, vidjeli smo, osobine svojstvene balkanskom svijetu tako naivnouslyvajaju (izraz benigan do te mjere da se u nauci govori o usvajanju jezika kod dece), albanizacija već nije nimalo naivan proces jer

on, kako kažu Akademijini stručnjaci, predvođeni (da iskoristimo narodnu riječ iz Rječnika) vajnim Zoranom Lakićem, čije im je djeloposlužilo za formulaciju definicije, podrazumijeva „nametanje albanskog jezika, kulture i običaja drugim narodima. – Pitajući se nudio je i neke odgovore – na osnovu iskustava izbjeglica pravoslavnog življa iz Albanije koje je bilo izloženo sistematskoj albanizaciji, naročito u vremenu poslije II svjetskog rata 1945. godine. (Lak. II)“ U skladu s time objašnjen je i glagol albanizovati: „I preobratiti/preobraćati u Albance; nametnuti/nametati albanski jezik, kulturu i običaje drugim narodima. II ~ se posta(ja)ti Albanac; dobi(ja)ti obilježje Albanca.“

Izgleda da ni sami autori nijesu pročitali sve rječničke članke svojega djela, jer su odmah iza albanizovati mogli otkriti, ako to već nijesu konceptualizovali ili saznali tokom školovanja, da je i Albanija „država u zapadnom dijelu Balkanskog poluostrva“, što bi činilo da i njihova kultura pripada redu balkanskih kultura, koje se eto tek prosto usvajaju od strane neznano koga, možda samo naroda Balkana, stiču se po rođenju, što li! U definiciji imenice balkanizacija i glagola balkanizovati(se) niđe se ne pominje niti naslućuje bilo kakva prisila, bilo kakvo nametanje, bilo kakav vid ugnjetavanja ni bliskih ni udaljenih naroda. Balkanizacija se dešava, sama od sebe i to kod neidentifikovanih objekata koji je trpe. S druge strane ovim rječnikom Albanci bivaju predstavljeni kao agresori koji nameću svoju kulturu, jezik i običaje i pretvaraju/preobraćaju druge narode u Albance! Kad se neko balkanizuje, to znači da je primio balkanska obilježja, (pre)trpio balkanizaciju, tj. (pre)trpio usvajanje osobina svojstvenih jezicima i kulturama balkanskih naroda, usvajanje balkanske tradicije. Primijetimo suptilno izbjegavanje konstrukcije „postati Balkanac“. Po izvršenoj (ili pretrpljenoj) balkanizaciji očito se ne postaje Balkanac, kao što ni osoba koja se amerikanizuje, kako vidimo na str. 56-57, ne postaje Amerikanac: „I da(va)ti nekome ili nečemu obilježja američkog načina života i

kulture. II~seprimiti/primati američka obilježja, način života i razmišljanja, posta(ja)ti sličan Amerikancima“. Pod amerikanizacijom se podrazumijeva „uvođenje, prihvatanje ili davanje nekog američkog obilježja“, ona se, kako izgleda, sprovodi voljno i od onih koji obilježja daju i od onih koji ih prihvataju. Amerikanizacijom se dobrovoljno daju i primaju obilježja načina života i razmišljanja, postaje se sličan Amerikancima. Kad se neko albanizuje, njemu su pak nametnuti albanski jezik, kultura i običaji, on je postao Albanac, dobio obilježja Albanca!

Autori Rječnika, među kojima ima i onih što upućuju silne kritike na račun mračnih crnogorskih sila koje svojim čudovišnim mašinerijama stvaraju bolesne ljude, šire mržnju i nacionalizam, zablistali su u Rječniku svom širinom svojega uma.

Mogla bi se tražiti razna opravdanja za ovakav kulturocidni postupak, ali kako ih naći kad su u Predgovoru znameniti autori Rječnika što ih je CANU okupila odgovorno napisali: „Obradene lekseme kontinuirano su prolazile **trostruku redaktorsku provjeru** (obilježila J. Š.), a značenja termina iz pojedinih nauka i struka provjeravana su u stručnoj literaturi i od strane stručnjaka iz tih oblasti.“ Da napomenem samo da je jedan od tri redaktora i „dr Rajka Glušica, redovni profesor, Filološki fakultet, UCG“, poznata crnogorska mitolovka, što je nedavno javnosti objašnjavala „da je svaki nacionalizam osinje gnijezdo u koje je opasno dirati“ i da „svaki nacionalizam, pa i crnogorski, po definicijama naučnika koji se ovom temom bave jeste društvena patologija i bolest“. Teško da iko o ovome Rječniku može išta reći preko perfektne (samo)analize njegove redaktorke. Parafraziraćemo je još djelimično jer nam je zaista drago da je svjesna da „obrazovati (...) ljude u XXI vijeku na mitovima i poluistinama jeste neprimjereno i nedopustivo“, naročito ako se zna da se rječnici moraju zasnivati na naučnim činjenicama. A ako je ovakav odnos prema Albancima za Akademiju naučna činjenica, onda je to sasvim druga priča.

Od svega ovoga ne bi bilo ništa da su autori i redaktori Akademijina Rječnika primijenili definiciju navedenu na strani 93 (kako simbolično, baš u sredini između dijametralnih definicija riječi nastalih od osnova koje pripadaju istoj značenjskoj grupi, tj. geografskim nazivima, istim tvorbenim postupkom – istim sufiksima (tj. istim „nastavcima“, u skladu s prašnjavom Akademijinom terminologijom s početka 20. vijeka)). Definicijom riječi asimilacija: „1.a. prilagođavanje, izjednačavanje: kulturna ~, politička ~. (...) b. soc. prilagođavanje i utapanje pojedinca ili manje društvene grupe u veću zajednicu, uz gubitak društvene ili etničke posebnosti: nacionalna ~, ~ doseljenika“ dokazali su da mogu biti precizni, društveno, kulturno, politički, nacionalno, jezički korektni – samo kad hoće.

(Pobjeda, 13. maj 2016)

NIK ĐELJOŠAJ POZIVA CANU DA HITNO POVUČE „RJEČNIK CRNOGORSKOG JEZIKA“ Očekuje izvinjenje i reakciju VDT-a

Poslanik Albanske alternative u Skupštini Crne Gore Nik Đeljošaj (Nik Gjelošhaj) pozvao je juče CANU da hitno povuče i uništi prvi tom „Rječnika crnogorskog jezika“.

- Svjedoci smo da u posljednje vrijeme u Crnoj Gori postoji euforija slavlja, kao i razne aktivnosti povodom 10 godina nezavisnosti naše države. Na svim nivoima postoje ovakve vrste aktivnosti raznih institucija. Kao predstavnik albanskog naroda, sa velikom pažnjom pratim ove aktivnosti, a posebno me dotakla jedna kolumna – analiza profesorice Jelene Šušanj, u vezi rječnika CANU objavljenog u čast 10 godina nezavisnosti.

U ovom rječniku, između ostalog piše da su Albanci agresori, okupatori, da kulturu i jezik imponiraju drugima, kako bi ih albanizovali.

Autori ovog rječnika „ne znaju“ da je Albanija matična država svih Albanaca, bilo gdje da oni žive, da je Albanija članica NATO-a, da su Albanci najveći faktor mira i stabilnosti na Balkanu i konačno Albanac je lider po državi i opredjeljenju na Balkanu. Znam da pojedinicima ne ide u prilog ova istina, zato svoju histeriju prema Albancima promovišu i u ovakvim izdanjima.

Nije prvi put da od balkanskih akademija imamo slične objave, poslije poznatog memoranduma SANU, ovo je sličan dokument, koji sada ima „moderniju“ verziju, i koji pokušava, na drugi način i iz više djelova, da pripremi i CANU.

Albanci kao narod, uvijek kroz istoriju, iako u sebi ima tri vjere, i ima ih u skoro svim državama svijeta, ostali su primjer za sve, nikad nijesmo ratovali između sebe, nikad nijesmo napali ni okupirali nikoga, možda nekome smetaju ove

činjenice, kao i to da smo se uvijek branili, a u posljednje vrijeme se i odbranili i postali najbliži partneri SAD-a.

Sa žaljenjem mogu da ocijenim da jedna takva institucija širi laži i neistine i promoviše takva djela, a pogotovo na pragu praznika, 10 godina nezavisnosti.

Želim da pozovem relevantne institucije, predsjednika Skupštine, Vlade i države, da se oglase i osude ovakav rječnik i da CANU hitno povuče i uništi pomenuti rječnik. Ujedno očekujemo izvinjenje od CANU i najodgovornijih u ovoj državi.

Na osnovu ovoga, nažalost mogu da konstatujem da je VDT na odmoru, jer bi u svakoj pravnoj državi već reagovao i spriječio da ovakav rječnik bude javno dostupan, i kao krajnju instancu pokrenuo istragu da se svi odgovorni za ovo nastalo „djelo“ procesuiraju – kaže se u saopštenju Nika Đeljošaja.

(Pobjeda, 17. maja 2016)

REAGOVANJE PREDSJEDNIŠTVA CANU NA INICIJATIVU NIKA ĐELJOŠAJA

Predsjedništvo Crnogorske akademije nauka i umjetnosti reagovalo je na tekst „Očekuje izvinjenje i reakciju VDT-a“ objavljen u Pobjedi 17. maja, u kome je poslanik Albanske inicijative u Skupštini Crne Gore Nik Đeljošaj pozvao na povlačenje „Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika“.

Reagovanje objavljujemo u cjelini.

- Bez namjere da polemišemo sa gospodinom Nikom Đeljošajem, želimo samo da ga podsjetimo da je prije nego što je reagovao trebalo da pažljivije pročitava u „Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika“ definiciju sporne odrednice, kao i ostalih odrednica koje se odnose na albansku kulturu i albanski narod, a ne da svoje mišljenje zasnuje na tekstu punom proizvoljnosti, improvizacija, političkih i drugih diskvalifikacija, kao i uvreda.

Odnos Crnogorske akademije nauka i umjetnosti prema multikulturalnosti i multikonfesionalnosti Crne Gore, pa u tom kontekstu i prema albanskoj kulturi i albanskom narodu, dokazan je članstvom u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti, Sporazumom o saradnji Crnogorske akademije nauka i umjetnosti i Albanske akademije nauka, zajedničkim projektima dvije akademije, kao i ukupnim djelovanjem i javnim stavovima CANU.

Ubijedjeni smo da će gospodin Đeljošaj imati drugačiji stav kada se upozna o cjelini objavljenog toma „Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika“ – kaže se u reagovanju predsjedništva Crnogorske akademije nauka i umjetnosti.

(Pobjeda, 18. maj 2016)

REAGOVANJE AUTORSKOG TIMA NA PRIKAZ RJEČNIKA JELENE ŠUŠANJ

Isključivo radi javnosti reagujemo na prikaz „Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika“ CANU, od strane Jelene Šušanj, lingvističkoj javnosti nepoznate ličnosti. Autorka „prikaza“, u nedostatku profesionalnih argumenata, pribjegla je dobro poznatoj metodi totalitarnih sistema, te pokušala da Rječnik CANU, njegove autore i samu Crnogorsku akademiju nauka i umjetnosti okvalifikuje neprimjerenim, nekulturnim, a svakako neosnovanim političkim epitetima. U tom smislu crnogorska javnost je grubo dezinformisana i prevarena, a CANU i autori Rječnika lažno optuženi da svojim Rječnikom „nanose težak udarac multietničkome i multikonfesionalnome skladu Države Crne Gore“. Inače, ovaj saradnik u nastavi lično interpretira i iznosi sve ono čega nema u Rječniku CANU. Autorskom timu, koji je vođen isključivo leksikografskom metodologijom pri definisanju odrednica, ne može se pripisati postojanje bilo kakve namjere da predstavi albanski ili bilo koji drugi narod u negativnom kontekstu. Zbog iznošenja neistina, očigledno namjerne pogrešne interpretacije sadržaja definicija i teških uvreda na račun najznačajnije naučne institucije u Crnoj Gori, autorka teksta, kao i izdavač, biće u prilici da na Sudu dokažu svoje tvrdnje.

Sa indignacijom odbacujemo kao neistinite konstatacije autorke „prikaza“ da su u Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika Albanci „predstavljeni kao agresori“. Ta tvrdnja je lični stav autorke „prikaza“, a nikako sastavni dio Rječnika CANU, odnosno definicija riječi „albanizacija“ i „albanizovati“. Definicije riječi „albanizacija“ i „albanizovati“ upućuju na to da se pojam „nametanja“ ne može izjednačiti sa

agresijom. Autorski tim ističe da ni u jednoj definiciji riječi koje se odnose na albanski narod nema ni pomena riječi „agresor“, „okupator“ i sl., te da u Rječniku postoje mnoge riječi kojima su afirmativno predstavljeni albanski narod, njihova kultura, jezik, običaji i veze Albanije sa Crnom Gorom. Kada se pročita „prikaz“ autorke, jasna je njena težnja da izazove nesporazume u crnogorskoj javnosti i reakcije ne samo na pomenutu definiciju već i na druge stvari. Taj „stručnjak“, inače, naziva akademike „vajnim“, Rječnik „vrlim“, autore Rječnika „znamenitim“, jednu redaktorku „crnogorskom mitolovkom“, što svakome ko pročita ovaj tekst govori o kvalitetu „prikaza“, stručnosti, a naročito zloj namjeri pomenutog saradnika u nastavi. Van konteksta ovog reagovanja, ali svakako u kontekstu kvaliteta „prikaza“, svako se mora zapitati sa kakvom stručnošću i objektivnošću pomenuta autorka obrazuje crnogorsku mladost.

Zaprepašćeni smo potrebom pojedinaca da po svaku cijenu dezinformišu i uznemire crnogorsku javnost, pa i očiglednim falsifikatima, u ovom slučaju obezvređivanjem i pogrešnim tumačenjem Rječnika Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, inače najznačajnijeg projekta crnogorske kulture, pripisujući mu neprimjerene kvalifikacije poput one o „kulturocidu“. Prejaka riječ za nekog govornika, koji je olako upotrebljava ne znajući njeno značenje.

(Pobjeda, 18. maj 2016)

KAKO TO DA JE ALBANIZACIJA NAMETNUTA, A AMERIKANIZACIJA I BALKANIZACIJA NIJESU

Jelena Šušanj

Isključivo radi javnosti, jer se u medijima stvari i publikuju isključivo radi javnosti, smatram da mi valja odgovoriti Autorskomu timu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika. Tekst reagovanja Autorskoga tima Rječnika CANU svodi se na 1 rečenicu: CANU nema odgovor na komentar koji je Jelena Šušanj, saradnica u nastavi nepoznata lingvističkoj javnosti, objavila u medijima.

Osim što ste me pokušali diskreditovati kao lingvistkinju činjenicom da sam saradnik u nastavi (to što sam vam nepoznata samo potvrđuje da se ne bavite crnogorskim jezikom, a pravite mu rječnik) i što ste iznijeli brojne (rekoste li ono političke?!) epitete o mojoj ličnosti, na koje se ne bih obazirala, jer ne želim sebe stavljati u centar priče o Rječniku, reagovanje Autorskoga tima ne donosi odgovor ni na jedno pitanje problematizovano u mojem tekstu. Svako iole vičan polemici trebalo bi da zna da omalovažiti sagovornika i zaprijetiti sudom ne znači i argumentovano se odbraniti od argumenata. Pitanje je bilo i ostaje (i isključivo radi javnosti, naravno, valjalo bi da odgovorite): kako to da je albanizacija nametnuta, a amerikanizacija i balkanizacija nijesu, no su u podtekstu čak i dragovoljne? Kako to da se albanizacijom ljudi „preobraćaju u Albance“, pri čemu se „nameću albanski jezik, kultura i običaji drugim narodima“, a amerikanizacijom se „daju nekome ili nečemu obilježja američkog načina života i kulture“, što znači da se „uvodi, prihvata ili daje neko američko obilježje“ i „postaje sličan Amerikancu“? Zašto se pri amerikanizaciji niko ne preobraća, za razliku od albanizacije? Što je nametanje ako ne prisila? Što je prisila ako ne vid agresije? Pokušali ste samo u

reagovanju neubjedljivo relativizovati svoje stavove rekavši da vaše „definicije riječi ‘albanizacija’ i ‘albanizovati’ upućuju na to da se pojam ‘nametanja’ ne može izjednačiti sa agresijom“. A sa čim se onda može izjednačiti vaš pojam nametanja? Sa dobrim međususedskim odnosima? Sa ljubavlju i razumijevanjem? Sa skladnim suživotom?

Pošto ste, vidim, voljni za civilizovani dijalog, nudim još društvenih, kulturnih, ideoloških pitanja za odgovoriti. U Rječniku su odrednice vezane za religiju podijeljene na 4 kategorije: rel. – religija, religijski, bibl. – Biblija, biblijski, isl. – islam, islamski, crkv. – crkva, crkveni. Prvi je kvalifikator upotrijebljen uz, na primjer, riječi: ad, Biblija i bog „1. rel. a. (Bog) vrhovno biće koje je stvorilo svijet, koje ga održava i upravlja njime (u jednobožačkim religijama i idealističkim filozofskim shvatanjima).“ Oznaka bibl. javlja se uz leksem Adam „bibl. prvi stvoreni čovjek; ime tom čovjeku“, dok je sa crkv. obilježena riječ Vaskrs „1. crkv. hrišćanski praznik koji se slavi kao dan vaskrsenja Isusa Hrista, Uskrs“. Kvalifikator isl. nose, između ostalih, riječi ahiret i Alah „isl. bog u islamu“.

Nameće se pitanje: Kojom su se metodologijom vodili sastavljači Akademijina Rječnika kad su podijelili ove riječi na religijske, islamske, crkvene i biblijske? Što je islam kad već očito ne spada u religiju? Naročito je problematična oznaka bibl. u navedenom primjeru, jer je i prema Kuranu „prvi stvoreni čovjek“ Adam/Adem (kojega ste, sigurna sam slučajno, ne iz nekih drugih namjera, zaobišli pomenuti?!). To bi savjesni leksikografi sigurno obilježili kao religijski, a ne biblijski pojam. Kako to da je Vaskrs vezan za crkvu, a ne za religiju, ili preciznije hrišćanstvo? Ako je već islam odvojen kao posebna religija od opštih religijskih pojmova, kako to da ne postoji kvalifikator hrišć. za hrišćanstvo (ili još prije posebni kvalifikatori za katoličanstvo i pravoslavlje, jer je Vaskrs vezan isključivo za pravoslavne govornike, dok katolici slave Uskrs)? Nijesu li ad kao „podzemni, zagrobni svijet“ i ahiret kao „svijet na koji

odlaze preminuli, ‘onaj svijet’ – zapravo isto?! Zašto je onda grčka etimologija religijska, a turska islamska? Kad vam osoba islamske vjeroispovijesti kaže: Tako ti Alah pomogao, ne misli pritom samo na „boga u islamu“, već i na jednoga (jedinoga) boga u kojega sagovornik vjeruje. Alah je za te ljude koji govore crnogorskim jezikom „jedan bog, vrhovno biće u jednobogačkim religijama koje je stvorilo svijet“, ne samo „bog u islamu“. Kao da autori Rječnika nijesu obaviješteni da su država i crkva odvojeni i da u Crnoj Gori nema državne religije.

Kao islamska riječ objašnjen je i abdest („ritualno umivanje dijelova tijela prije molitve u islamu“), uz koji je stavljen primjer: „Postavši Turčinom dobije konja, oružje, odijelo, ali se ne hće nipošto ženiti ni abdes uzimati... (Ljub. I)“ Zaista je nevjerojatno da niste našli ljepšega primjera od pomena osobe koja je zbog konja, oružja i odijela primila islam („postala Turčinom“) i koja se sad drčno bori protiv rituala svoje nove vjere, da ne kažem da je prezire. Jasno je da ste to našli u literaturi, ali da ste koristili savremeniju i raznovrsniju literaturu, mogli biste naći društveno neuporedivo korektnije primjere. Ili ste možda, u duhu multikonfesionalizma koji promovirate, koristili „odabrane“ primjere.

Obradovaće se sigurno Islamska zajednica u Crnoj Gori i brojni muslimani iz vaše Akademije kad pročitaju objašnjenje riječi Agarjanin (koji nije određen nijednim leksikografskim kvalifikatorom, samim tim pripada standardnom jeziku u svakodnevnoj stilski neobilježenoj upotrebi!) i shvate da je Agarjanin = musliman = Turčin = nevjernik = bezbožnik (sve u okviru jedne definicije, pod jednim brojem, čime se obilježavaju srodna značenja, u skladu s metodološkim Uputstvima za korišćenje Rječnika), a posebno kad pročitaju birane rečenice kojima se kontekstualizuje ta riječ. Možda bi u skladu s vašom lingvističkom analizom Islamsku zajednicu u Crnoj Gori valjalo preimenovali u Bezbožničku/Tursku/Agarjansku/Nevjerničku zajednicu u Crnoj Gori. Sve u duhu multikonfesionalizma vaše ustanove.

Svakako sa zadovoljstvom prihvatam da ovu raspravu nastavimo pred sudom – kojim god hoćete: stručnim, moralnim, etičkim, državnim, pa i Strašnim, ako vam je po meraku. Preporučujem vam samo da ne žurite s tužbom. U štampi je novi broj renomiranog međunarodnog časopisa *Lingua Montenegrina* (koji je indeksiran u najznačajnijoj svjetskoj časopisnoj bazi Thompson Reuters), u kome će biti objavljen moj prilično detaljan prikaz ovoga uratka CANU s lingvističkog, leksikografskog, sociološkog aspekta. Budući da ste riješili da na sud pošaljete i *Pobjedu*, očito zbog poštovanja slobode mišljenja i izražavanja, nerobovanja cenzorskim i monopolističkim tekovinama koje izgleda promovije najznačajnija državna naučna institucija, bolje sačekajte da o istome trošku tužite i Fakultet kao izdavača toga časopisa, jer, vjerujte mi, prikaz vam se neće sviđeti. Naročito se spremite da sudu međunarodne lingvističke javnosti pojasnite sve jezikoslovne i leksikografske zavrzlake kojima ste uresili djelo.

Kad već govorimo o tužbi i sudovima, u Rječniku ste pokazali da imate podjednako negativne stavove prema ažurnosti naše administracije i očito svih državnih institucija. Potvrdili ste to primjerima koje ste naveli: administracija 2v. „zb. zaposleni koji obavljaju administrativne poslove i pomažu u radu državnih organa. – Dođete sa projektom, novcem i dobrom voljom, a ovdje vas dočeka arogantna i nekompetentna administracija... (CG mediji I-5) – U protivnom, i najdobronamjerniji, suočeni sa lijenom i neodgovornom administracijom, neadekvatnom komunalnom i socijalnom infrastrukturuom i nekompetentnim rukovodnim strukturama, dići će ruke... (CG mediji I-7)“ i ažurirati „dovesti/dovoditi u ažurno stanje; srediti/sređivati u okvirima vremenskih rokova, urediti/uređivati bez zakašnjenja. – Baze podataka nijesu dostupne preko interneta, niti se u ministarstvima ažuriraju i prikupljaju saglasno evropskoj metodologiji. (CG – XXI stolj. 1) – Dosije kulturnog dobra redovno ažurira i trajno čuva Uprava, u analognoj i elektronskoj formi. (Zak. XLII)“

Zar zaista niste mogli, van Zakona, naći baš nijedan primjer makar neutralne, ako ne pozitivne upotrebe ovih riječi?! Zar je moguće da želite svim ljudima i u Crnoj Gori i strancima koji uče naš jezik ljude koji obavljaju administrativni posao (a koliko ih je!) prikazati kao lijene, nekompetentne, arogantne, neodgovorne?! Zar je moguće da ste od svih primjera upotrebe riječi ažurirati (u vrijeme elektronske komunikacije) izabrali baš onaj u kome se govori negativno o radu naših ministarstava. Zanimljivo je i da ste taj primjer preuzeli iz sopstvene publikacije „Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetitivnosti“, još jednoga milionski plaćena projekta CANU kojim ste nesumnjivo pokazali svoju izvrsnost. To je kulturocid koji sprovodite – predstavljate Crnu Goru na svim nivoima kao lošu, radnike kao lijene i neodgovorne, rukovodioce kao nekompetentne, sušede kao nasilnike. To je slika Crne Gore koju svojim skupo plaćenim softverima šaljete u svijet.

Što se tiče toga kako autorka ovih redaka obrazuje mladost, dovoljno je reći da svi njeni studenti, za razliku od Autorskoga tima Rječnika, znaju da je dio pod navodnicima citat, a ono što nije tako obilježeno predstavlja komentar ili „ličnu interpretaciju“.

Budući da se pozivate na falsifikovanje citata u mojem prethodnom obraćanju i upućujete ljude da pročitaju sam Rječnik pa da onda komentarišu, pomozite mi da protumačim činjenicu da se juče od vašeg uratka zbog „nenasilnosti“ definicija riječi albanizacija i albanizovati preko svoje partije ogradio jedini predstavnik vlasti koji vam je javno dao podršku prisustvom promociji Rječnika u Akademiji i koji je prije toga, ako pretpostavimo da ste bili dobri domaćini i darovali mu primjerak, sigurno mogao provjeriti istinitost mojih navoda.

I na kraju, pošto vidim da vas je pogodilo, usrdno vas molim za izvinjenje što sam autore Rječnika nazvala znamenitim. Ako sami smatrate da niste znameniti, ko sam ja da vam protivurječim!

(Pobjeda, 19. maj 2016)

ODGOVOR FAKULTETA ZA CRNOGORSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST NA SAOPŠTENJE ZA JAVNOST AUTORSKOG TIMA RJEČNIKA CRNOGORSKOG NARODNOG I KNJIŽEVNOG JEZIKA CANU

Da je filologija fizika, možda bi teorija relativiteta kojom se uporno brani autorski i savjetnički tim Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika mogla objasniti sve crne rupe njihova leksikografskog promašaja. Ovako, u nemogućnosti da odgovore na neko od brojnih postavljenih pitanja iz domena struke, leksikografi CANU posežu za metodama lične diskvalifikacije opopenata i klasične zamjene teza, ne prestajući pritom da vrijeđaju ne samo opponente i pripadnike manjina već i zdravu pamet.

Kako drugačije protumačiti njihovu ocjenu da Fakultet za crnogorski jezik i književnost, čiji su profesori i saradnici ukazali na nenaučni, anticivilizacijski i otvoreno šovinistički koncept njihovih leksikografskih jedinica, konstruiše neistine i širi međunacionalnu mržnju!? Vrhunac njihova licemjerja je konstatacija da su „pojedini politički predstavnici albanske nacionalne manjine povjerovali“ navodnim defamatorima. Pa zar poslije svih najprizemnijih kvalifikacija izrečenih na račun jednoga u Crnoj Gori autohtonoga naroda, kojeg u ovom pamfletu oglašavaju, terminologijom iz Miloševićeva vremena, „nacionalnom manjinom“, autori Rječnika sebi daju za pravo da i njegove političke predstavnike proglase nesposobnim da sami pročitaju i rastumače ono što u Rječniku piše!? Nabrajajući potom „odredničke riječi koje u osnovi imaju alban-“, objašnjavajući neobjašnjivo, i hokus-pokus fraziranjem skrećući s teme, autori Rječnika svoja očito negativna predujđenja

prema jednome narodu pravdaju korpusom koji su – gle čuda – sami selektirali!? Pravdajući vlastite stereotipe naučnim principima, rječnikotvorci zapravo samo potvrđuju da je njihov rad nesrećni spoj neznanja i jedne uvezene hegemonističke ideološke matrice, koja je u srži djelovanja CANU još od sredine 80-ih godina XX vijeka. No sviđalo se to njima ili ne, autori Rječnika moraju se pomiriti s činjenicom da je Crna Gora građanska država; da baštini multietničnost, multikonfesionalnost i multikulturalnost; da u njoj na svu sreću većina ne dijeli njihove vrijednosne stavove i da ovakve podvale više nikad neće moći proći bez javne osude; da Albanci nijesu nikakva „nacionalna manjina“, niti doseljenici u Crnu Goru, niti remetilački faktor koji bilo kome bilo što nameće, već njen autohtoni manjinski narod, koji je i u bliskoj prošlosti pokazao punu privrženost ideji crnogorske državne nezavisnosti i danas obogaćuje etnički i kulturni sklad Crne Gore; da je islam religija, koliko i sve druge, a da pripadnici islama nijesu nikakve „poturice“, „Agarjani“, „bezbožnici“ ili „nevjernici“; da Bošnjaci kao autohtoni manjinski narod žive i u Crnoj Gori i sl. No nijesu CANU leksikografi pali samo na ispitu građanskoga obrazovanja, već i na ispitu struke, što su u nizu tekstova objavljenih u proteklih više od mjesec dana argumentovano dokazali profesori i saradnici Fakulteta za crnogorski jezik i književnost. Ni na jednu naučnu primjedbu Crnogorska akademija nauka i umjetnosti do danas nije ponudila nikakav odgovor osim lične diskvalifikacije oponenata i praznog fraziranja. Ostaće u povijesti leksikografije velika nedoumica kako se moglo desiti da eksperti CANU krenu praviti rječnik a da ne poznaju osnove akcentuacije crnogorskoga jezika; da im nije poznato da crnogorski jezik ne počinje s Petrom I; da djela pisaca koji su pisali srpskom ekavicom nikakvom metodološkom alhemijom ne mogu činiti korpus rječnika crnogorskoga jezika; da fonetika i fonologija nijesu isto; da ni glas i fonem nijesu sinonimi; da ne

postoje sufiksi -čki, -cki, -ćki i -ški; da nema glagola koji nemaju infinitiv; da je novi vijek minuo evo već gotovo cijelo jedno stoljeće i sl.

Ako autori Rječnika nemaju građanske kulture i pristojnosti da se manjinskim narodima i ukupnoj crnogorskoj javnosti izvine zbog uvredljivoga sadržaja koji su plasirali svojim leksikografskim zastiđem, ono bi bar javnost mogli pošteđeti ovakvih pravdanja kojima samo potvrđuju u kojoj je mjeri krovna crnogorska naučna institucija izmještena iz crnogorske savremenosti i uronjena u ideološke i političke magline XIX vijeka.

(Portal *Analitika*, 27. maj 2016)

NEZNANJE, BLICKRIG „RESAVA“ ILI ŽONGLIRANJE ISTORIJOM? Boban BATRIĆEVIĆ

Ne znam što su gospoda iz CANU htjela da postignu kad su na promociji Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika (I, A-V) istakla da je taj rječnik poklon državi za deceniju obnove njene nezavisnosti. Dvije su solucije – ili je neko u patriotskoj euforiji htio vlastima staviti do znanja da je eto i CANU (koju zlobnici etiketiraju neaktivnom i anticnogorskom) svojoj otadžbini darivala „jedan od najvećih naučnih projekata u njenoj istoriji“, ili je pak neko bio toliko maštovit i subverzivno anarhičan da je iza rodoljubnog diskursa skrio pajtonovsku sprdnju. Znajući artistskičko-performerske pragove kreativnosti CANU i njihovu izvornu komesarsko-komitetsku bit, ipak mislim da je u pitanju prvo, s tim što tradicionalistički nazor akademika nije računao da će neko pogledati u zube njihovu darovnome konju. Iz uvodnoga narativa moglo bi se zaključiti da u ovome prikazu provijava predrasuda, ali sam ubijeđen da će konkretni argumenti to osporiti.

Kad sam prvi put prelistavao poklon, zbog nebavljenja lingvistikom svoju sam pažnju usmjerio na istorijske događaje i procese u Rječniku, njihovu dataciju i eksplikaciju od strane leksikografa koji su ga sačinili. Nekako je taj po Kraljevinu Jugoslaviju kobni Aprilski rat iz 1941. bio koban i za CANU jer sam nakon informacije sa str. 79 da je Aprilski rat vođen „od 6. do 17. aprila 1947.“ počeo detaljnije pratiti istorijske odrednice. Nijesam ni posumnjao u osnovno istorijsko obrazovanje CANU-ovih saradnika, naročito ne kad sam vidio da je u prim-

jerima u Rječniku korišćen jezik akademika Zorana Lakića. Mislio sam da se radi o štamparskoj grešci jer će se radi – tu se i griješi. Na str. 213 u objašnjenju za riječ bjelogardejac nalazimo da su se bjelogardejci kao članovi carističke Bijeje garde borili protiv boljševika za vrijeme „Oktobarske revolucije 1918. godine“! Crvena istorija Rusije izgleda nije jača strana CANU, o čemu nam svjedoči dodatno objašnjenje za odrednicu armija (str. 87), koje se odnosi na Crvenu: „sovjetske oružane snage od 1918. do 1945. godine“, što svakako nije tačno datirano. Crvena armija je 1946. a ne 1945. godine doživjela transformaciju i dobila ime Sovjetska armija. Sličan propust napravljen je i s Vermahtom na str. 361. Za CANU to je „naziv za njemačku vojsku u Drugom svjetskom ratu“, a biće da je istorija Vermahta ipak starija 4 godine od napada na Poljsku.

Tu se nažalost ne završava ova lakrdija. Na str. 378 u dodatnim pojašnjenjima značenja riječi vijek leksikografi CANU su se dali i u periodizaciju istorije. Stari vijek je tako po njima trajao od „pojave prvih pisanih spomenika do pada Zapadnog Rimskog Carstva (467. god.)“! Mislim da je jedna od prvih lekcija iz istorije koja se uči u osnovnoj školi posvećena omeđavanju istorijskih epoha kako bi deca stekla orijentaciju u istoriji – pa se kaže da je Zapadno Rimsko Carstvo palo 476. godine kad je Otoakar svrgao potonjega rimskoga vladara Romula Avgustula. Ako se prišetimo da se CANU hvalisao na promociji kako su veoma ažurno radili na ovome projektu te da je u prethodnim osvrtima jedan autor sjajno zapazio da je naša Akademija za nekoliko godina uradila ono što su neke uradile za više od vijek, moramo se zapitati da li su leksikografi Rječnik kucali na brzinu. Pa tako pokazali da srednjovjekovna metateza nije samo jezička no i matematička pojava. A će nije metateza, onda je vjerovatno greška pisara. Da se ipak ne radi o štamparskim greškama i greškama u kucanju, svjedoči nam ista stranica (378), na kojoj se vidi da CANU polako gubi orijenta-

ciju u vremenu – ako je vjerovati leksikografima epoha novoga vijeka još traje (!) jer kažu da je novi vijek „razdoblje od pada Carigrada ili otkrića Amerike do danas“! Zamislite kako bi bilo lijepo da neki od ljudi koji su radili na projektu šutra kao profesor književnosti istakne na predavanju: Borislav Pekić je jedan od najboljih novovjekovnih pisaca (!) ili pak, Zuvdija Hodžić, poznati novovjekovni crnogorski književnik. Moguće da ih je ona Oktobarska revolucija iz 1918. potpuno zaustavila u vremenskom kontinuumu pa su zaboravili da tu oiviče novi vijek. Pitanje je sad da nije možda CANU u toku izrade Rječnika crnogorskoga jezika bukvalno prepisivao iz nekoga rječnika s početka XX vijeka? Jer ako novi vijek još traje, možda se Oktobarska revolucija nije ni dogodila, možda je Lenjin samo jedna fantazmagorija? Ajde priznajte da, dok čitate o Rječniku, imate utisak da ste u nekoj Borhesovoj noveli. Igra s istorijom, tim povijesnim ogledalom, umetanje lažnih odrednica i pogrešnih podataka i izgubljeni likovi okupljeni oko CANU. Onda dolistate do str. 102 i riječi Austrija i Austrougarska i u četiri reda nađete svu dubinu kontradiktornosti CANU. Prvo saznajete da se od monarhije Austrije „krajem (!!!) 19. vijeka razvila Austrougarska“, a potom tri odrednice niže da je Austrougarska „nekadašnja dvojna monarhija Austrije i Mađarske nastala polovinom (!!!) 19. vijeka“. Ovo zbilja nije mogao ni Horhe Luis u toku najveće inspiracije – iako je bio alhemičar teksta, godinu 1867. nije mogao staviti na kraj i u sredinu devetnaestoga vijeka. Definitivno rječnikokovci iliti rječnikotvorci imaju velikih problema s istorijom i matematikom. Kako drukčije objasniti slučaj sa str. 143, đe saznajemo da je barok „umjetnički stil (od 16. do 18. vijeka)“. To znači da bismo vremenski Alberta Direra mogli strpati u barok, što bi bilo istovjetno pokusu jednoga kandidata za CANU kojemu je Starac Milija nekako zalutao u crnogorski barok. Naročito su zanimljive i crnogorske istorijske teme, od kojih ćemo ovđe navesti

samo nekoliko, budući da broj grešaka prevazilazi gabarite novinskoga prikaza, što iziskuje skorašnji nastavak. Ako bi neko čuo za Bokeljski (krivošijski) ustanak i imao pri ruci rječnik CANU te provjerio o čemu se tu radi, saznao bi da je to bio „ustanak Bokelja i Krivošijana (1881–1882), zbog odluka austrougarskih vlasti da im nametnu vojnu obavezu“. U ovome objašnjenju naizgled sve je u redu. Ali ne zaboravimo da u njemu nema pomena o Bokeljskom (krivošijskom) ustanku iz 1869. godine! Koliko su čitav ovaj projekat radili „mehanički“, vidi se nekoliko odrednica kasnije kad navode primjer za upotrebu riječi bokeški, u kojem se usputno spominje ustanak iz 1869. bez ikakva objašnjenja. Nevjerovatno! Naročito će biti zanimljivo vidjeti reakciju Bajica kad saznaju Martinovići da su njihovi preci „doselili iz Gacka“ (str. 121) ili Brčela kad vide da nijesu pleme (str. 301).

Istina je da rječnik nije enciklopedija, zato sam se i bavio objašnjenjima a ne primjerima upotrebe, koja po svim standardima nauke i leksikografije moraju biti vjerodostojna. A objašnjenja CANU niti su naučna niti vjerodostojna. Ona su plod neozbiljnoga pristupa. Jer nije moguće da su objašnjenja bez ikakve kontrole u ovolikoj količini (a ovo je tek početak) iz rukopisa direktno, bez provjere, išla u štampu?! Morao je neko izvršiti lektorsku i korektorsku kontrolu, a naučni saradnici iz raznih oblasti provjeriti odrednice iz svojih branši. Da je Rječnik radi- lo neko udruženje bilo čega, potpuno bih razumio entuzijazam i pohvalio napore. Ali za krovnu kuću nauke i umjetnosti neprihvatljiva je ovolika doza neznanja. Da je bilo provjeravanja napisanoga, vjerujem da bi pored ovih grešaka bar bili uklonjeni anticivilizacijski tonovi u objašnjenjima i primjerima na račun Albanaca i muslimana. Pitam se hoće li akademija štampati letak s ispravkama i da li će se on stavljati u Rječnik? Možda letak bude obimniji od njega. Riječ ima CANU.

(Portal *Analitika*, 28. maj 2016)

NIK ĐELJOŠAJ TRAŽI POVLAČENJE I UNIŠTAVANJE RJEČNIKA

Poslanik Albanske alternative Nik Đeljošaj bojkotuje rad Skupštine i traži hitno povlačenje i uništavanje prvog toma „Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika“ CANU-a, zbog kako tvrdi, neadekvatnog tretmana albanskog naroda... On očekuje da mu se pridruže i drugi poslanici, pripadnici albanske manjine...

Đeljošaj očekuje da CANU hitno povuče i uništi prvi tom „Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika“. Đeljošaj, kao i dio crnogorske javnosti, negoduje zbog termina „albanizacija“, „albanizirati“.

„Apsolutno je uvrjedljivo, i u tom smislu ja sam morao da preduzmem krajnje poteze, da bojkotujem Skupštinu i radna tijela, da pošaljem poruku da na ovakav način ne može niko da se odnosi prema jednoj značajnoj nacionalnoj manjini u Crnoj Gori koja je dala veliki doprinos u svim procesima“, kazao je Đeljošaj za TVCG.

„Ovo su primjeri koji pokušavaju da povećaju etničku distancu prema Albancima, kao i da prodube predrasude prema Albancima“, ocijenio je Đeljošaj.

On očekuje povlačenje Rječnika, i to već u narednih nekoliko dana:

„Mi ćemo sačekati nekoliko dana da se urazume ljudi iz CANU-a. Očekujemo i od VDT-a da reaguje, jer ipak ovo je ugrožavanje jednog naroda. Ovakav način predstavljanja Albanaca je nedopustiv. U svakom slučaju, i ako ne bude samostalne reakcije VDT-a, mi ćemo podnijeti krivične prijave i tražiti odgovornost onih koji su ovo pisali i onih koji su ovo dozvolili“, poručio je Đeljošaj.

(RTCG.ME, 26. maj 2016)

MI I ONI – OD SADIZMA DO MAZOHIZMA

Anton K. Berishaj

Razlika je međutim u tome što – ako se scenariju spomenute komedije može pripisati „simpatičnost“, pojedina tumačenja u spomenutom rječniku, naročito kada je riječ o „njima“, retrogradna su, opterećena, mržnjom i izazivaju osjećaj bijede i jada.

Ubijeđen sam da je to i jedino objašnjenje zašto je spomenuti rječnik uzburkao – ne samo akademsku, i (srećom) – ne samo određene krugove albanske javnosti. Sve je dakle komično, da nije i tužno. Neka u ovom tekstu devedesete godine prošloga vijeka (koje mi Albanci želimo zaboraviti, a da je sreće i većina iz sada nam zajedničke bivše SFRJ), ostanu u kontekstu tragi/komičnog doživljavanja „onih“. Na ovaj način ćemo zaobići mitinge istine i silne kampanje proizvodnje neprijatelja, satanizaciju, albanofobiju, denigriranje, vrijeđanja istorije i osobenosti kulture, jezika..., tretiranja „onih“, što bi „nadahnuto“ rekao Erdeljanović – „divljačne Arbanase...“ O ranijim vremenima i da ne govorimo, ali simptomatičan je kontinuitet recipročnog doživljavanja „onih“ od „nas“.

Dimitrije Tucović je još 1914. pisao: *Zavojevačkom politikom srpske vlade prema arbanskom narodu stvoreni su na zapadnoj granici Srbije takvi odnosi da se u skoroj budućnosti mir i redovno stanje teško mogu očekivati. [...] naša štampa, u pogubnoj utakmici da pomogne jednu rđavo upućenu i rđavo izvođenu politiku, mesecima i godinama [je] rasprostirala o arbanskom narodu tendenciozna mišljenja [...] To je i danas glavno sredstvo kojim šovinistička štampa izaziva kod srpskoga naroda mržnju prema 'divljim' Arnautima, prikrivajući kao guja noge divljaštva koja je srpska vojska prema njima počinila. [...] Balkanicus i D-r Vladan napisali su po jednu čitavu knjigu sa*

očitom željom da smožde ovaj bedni arbanski narod i da dokažu njegovu nesposobnost za kulturni i nacionalan život. [...] U cilju da dokažu da taj narod kao rasa nema smisla za kulturni i samostalan život, oni sve ono što u primitivnosti toga naroda postoji predstavljaju ne kao izraz istorijskoga stupnja na kome se on nalazi i kroz koji su svi drugi narodi prošli, već kao izraz njegove rasinske nepodobnosti za kulturni razvitak uopšte. [...] Revnost Balkanicus-ova u potcenjivanju arbanskoga naroda kao rase ide dotle da istorijsku ulogu Skender-bega pripisuje njegovu poreklu od Srпкиnje Vojislave“ (Vidjeti: portal za filozofiju i društvena pitanja Olivera Milosavljević: Stereotipi prema Albancima, Filozofski magazin 2015, Tucović (1914) 1980:17–44).

Tucovićevo, vrijeme je prošlo. Prošle su i devedesete godine prošlog vijeka, a ovaj Tucovićev „bedni arbanski narod“ je na tlu Evrope ipak uspio stvorio ne jednu, već dvije države, istina uz podršku međunarodne zajednice, ali istorija ne pamti nijedan slučaj da je neko uspio da seoslobodi i stvori sopstvenu državu bez podrške onih „drugih“. Zaista je dugačak niz autora koji su svoje stvaralaštvo posvetili ometanju tih procesa. Hadži Serafim Ristić (1864, 1906), Aleksijević (1878), Srećković (1888), Gopčević (1890). Radosavljević Bodin (1903), Ivanić (1903, 1909), Jovanović (1910), Radonić (1912), Đorđević (1913), Stepanović (1913), Tomić (1913), Milojević (1972), Bogdanović (1985), Samardžić (1989), Mladenović (1989), Samardžić (1990), Jovičić (1991), Bataković (1991), Dragić Kijuk (1992), Jevtić (1992), Gluščević (1992), Ćosić (1992), Đuretić (1992)... i CANU (2016), što jasno govori da je čak i neskromno u CANU tražiti samo mozgove, već ispirane mozgove i izlegle zmijice iz prošlosti.

Šta kaže Rječnik CANU: No, vratimo se – sada već – „famoznom Rječniku CANU. Upustati se u pojedina tumačenja uobičajeno iskrivljene istorije u tom rječniku i nije neko otkriće, ali da se CANU nije pomjerila od zacrtanog kursa gore navedenih

mentora (čast izuzecima), jednostavno – nisam želio da vjerujem. Kako su ti – istina ispirani mozgovi, ali ipak mozgovi, uspjeli da sačuvaju lojalnost prema gore navedenim mentorima, ni u to nije sam želio da vjerujem!? Lojalnost koja se tvrdoglavo odupire promjenama vremena i odbacuje realnost, nije ni nacionalizam ni patriotizam, već neka čudna vrsta fundamentalne religije.

Za uvažene čitaoce navodim još jedan „biser“ jednog od autora akademika koji su radili na projektu, a koji se gotovo u cijelosti unosi u rječnik CANU: *‘Po Tomi Oraovcu sve „fisove, plemena ili barjake ne veže jedna nacionalna svijest, jer se zna, a i oni znaju da ih međusobno ne veže jedna krv, porijeklo i jedni i jednaki običaji pošto se zna a oni znaju od koga se rađaju“*. U istom stilu nastavlja da je Leka Dukađinac bio Srbin, kao i svi Dukađinci, Skadar je *„svagda bio srpski“*, *Malisori su „nepo- bitno Srbi“*, kao i Miriditi, Šaljani, Gaši, Beriše, Hoti, Klimenti, Kastrati i drugi koji *„i sami i dan danji priznaju da su srpskoga porijekla, a koji se ni po običajima, ni po osobinama a ni po junačkome srpskom soju ne mogu nazvati Arbanasima“* samo zato što su *„po nesreći morali primiti Šćiptarski jezik, koji nije i ne može biti mjerilo za određivanje Arbanske narodnosti, kad takve narodnosti i ne postoji, jer je to predjeoni naziv, dakle geografski pojam, koji ne može rešavati pitanje narodnosti“*. Zaključio je da *„tvrde gusle“* da su oni bili i da su i sada *„ne Arbanasi, ni Arnauti, ni Albanezi, nego čisti i ovejani Srbi“* (Oraovac, 1913:5, 12–25). Komentar na ovakav tekst je suvišan! Pa i da je u pravu autor citata, Oraovac (a ne samo da nije, već je eklatantan primjer arbitrarnog tumačenja istorije), kome to danas još treba? Crna Gora je država građana, a ne samo Srba!

Umoran od sličnih citata, autora i sadržaja, tragao sam za nečim što mi može povratiti nadu da vrijeme ipak nije stalo. I isplatilo se. Naišao sam na nešto dobro što želim da podijelim sa uvaženim čitaocima. Naišao sam na idejne „potomke“ Tucovića iz gore navedenog citata, koji ne brane Albance (i niti moraju

niti treba da ih brani), već smjelo koračaju sa vremenom. Kažem smjelo, jer pojmu „intelektualac“ svjetske enciklopedije najradije izostavljaju odliku smjelosti. Ovim nije zaustavljena, ali je – siguran sam – usporena sramna istorijska inercija blaćenja „onih drugih“, tj. Arbanasa, Albanaca. Izdvojiću primjere:

Uvažena profesorka prof. dr. Jelena Šušanj je na nebuloze rječnika CANU progovorila akademskim rječnikom objavljenim člankom pod naslovom: *Kako je Rječnik CANU od Albanaca napravio agresore*, i nastavlja: „Najnovijim izdanjem, Rječnikom crnogorskog narodnog i književnog jezika, CANU nanosi težak udarac multietničkom i multikonfesionalnom skladu Države Crne Gore, kojoj je ova institucija navodno nesebično darovala to štivo uoči proslave decenije obnove nezavisnosti. Rječnikom su Albanci, koji su značajan konstituent savremene crnogorske države, predstavljeni kao agresori koji drugim narodima nameću svoju kulturu, jezik i običaje, preobraćajući ih u Albance... *Na strani 43 nalazimo riječi Albanac, albanizacija, albaniziranje, albanizirati (se), albanizovanje, albanizovati (se), Albanija, Albanka, albanolog, albanologija... albanizacija* već nije nimalo naivan proces jer on, kako kažu Akademijini stručnjaci, predvođeni (da iskoristimo *narodnu* riječ iz *Rječnika*) vajnim Zoranom Lakićem, čije im je djelo poslužilo za formulaciju definicije, podrazumijeva *„nametanje albanskog jezika, kulture i običaja drugim narodima*. – Pitajući se nudio je i neke odgovore – na osnovu iskustava izbjeglica pravoslavnog življa iz Albanije koje je bilo izloženo sistematskoj albanizaciji, naročito u vremenu poslije II svjetskog rata 1945. godine. (Lak. II)“ U skladu s time objašnjen je i glagol *albanizovati*: „*I preobratiti/preobraćati u Albance; nametnuti/nametati albanski jezik, kulturu i običaje drugim narodima*. II ~ se *posta(ja)ti Albanac; dobi(ja)ti obilježje Albanca*.“ (Objavljeno na Portalu *Analitika*, 15. 05. 2016).

Prof. dr Milorad Nikčević, akademik DANU: *Povampirene anticivilizacijske poruke iz Rječnika CANU*, tekst koji ne šteti instituciju CANU, ali i otkriva prljavu „igru“ i koketiranje do nivoa slijepe poslušnosti CANU prema SANU. On piše: *Sa zgražavanjem pratim posljednjih dana prepisku koja se u crnogorskim medijima vodi povodom najnovijega kukavičjeg jaja CANU iz kojega se izlegao Rječnik crnogorskoga jezika. Nijesam iznenađen primjerima iz toga Rječnika jer oni po ko zna koji put svjedoče o anticrnogorskoj misiji izdavača i naručioca posla.* (Objavljeno na Portalu Analitika, 21. 05. 2016 - 15:34).

Dakle misija CANU nije samo kontinuitet spomenutog kursa širenja mržnje i satanizacije albanskog naroda, već i mazohističko ponašanje (negiranje sopstvenog), državnog i nacionalnog identiteta, i to upravo u proslavi godišnjice formiranja te iste države. Određenim krugovima Albanaca koji su zaprepasčeni (a po meni iznenađujuće i začuđeni) uvredljivim sadržajima iz tog rječnika će – u datom kontekstu, prosto laknuti kada shvate da misija CANU prevazilazi – sada već ustaljeni kurs sadističke mržnje prema „njima“. U potrazi za novim neprijateljima, lojalnost prema gore navedenim mentorima se u pljuvanju prema albanskom jeziku, kulturi i istoriji, u datom trenutku pojavljuje ka činjenica tercijarnog karaktera. Enciklopedijski rječnici Albanske i Kosovske akademije nauka i umjetnosti (koji je u pripremi), se ne odnose prema pojmu *slavizacije* kao prema nekoj agresorskoj tendenciji proždiranja „drugih“, mada su i takvo tumačenje itekako mogli potkrijepiti ubjedljivim primjerima – iz daleke i bliske prošlosti. No, bez obzira na mržnju ili ljubav koju „oni“ ispoljavaju, „mi“ izgrađujemo svoje državnosti i nacionalni identitet, lišeni potrebe svojatanja, iskrivljenja istorije, agresorskih aspiracija... Objašnjenje je tako prosto: Albanci mogu biti ugroženi i iznutra i izvana, ali ugrožavati „one druge“ nikada im nije bila namjera. Ako je položaj crnogorske etničke zajednice u komunističkoj

Albaniji jedini argument za takve nebuloze, treba podvući da je bolna istina, ali je riječ o uskraćivanju elementarnih etničkih prava, a ne o neakvoj teritorijalnoj agresiji jer ta zajednica nije bila niti jeste autohtona. To je klasičan primjer kršenja ljudskih i etničkih prava. Ali u totalitarnom sistemu kakav je pola vijeka vladao u Albaniji, teško da možemo izdvojiti kategorije van komunističke nomenklature kojima su bilo kakva prava bila zagarantovana.

Zvanične politike čute na sve tri strane: U Podgorici, Tirani i Prištini. Istina, CANU se finansira iz budžeta Crne Gore, ali spomenuta misija mazohističkog negiranja sopstvenog identiteta i integriteta se sa prepoznatljivom dozom mazohizma trpi od strane državnih organa u ime elementarnih prava pojedinaca i institucija – čak i na nenaučna mišljenja i stavove, čime se poštuje autonomija institucija kakva je CANU, da i dalje tjera svoju politiku. Ali, želim da vjerujem da je upravo to razlog, a ne koketiranje zvanične politike sa takvom misijom CANU. Ali albanska etnička zajednica mora biti zaštićena šta god da je u pitanju, jer širenje albanofobije u tako ozbiljnim projektima, kao što je Rječnik, su ne samo štetne za interetničku komunikaciju sada i ovdje, već kontaminiraju sredinu i za buduće generacije.

Tirana i Priština imaju više iskustva kada se „oni“ ophođavaju prema albanskim kulturnim i istorijskim osobenostima sličnim sadržajima. SANU je čak odnedavno, da bi zadržala sistematski kurs albanofobije, pojačala svoje redove izvjesnim Kaplanom Burovićem (Kaplan Resuli). Slično je uradila '90-tih godina sa Trnavcijem, Sejdom Bajramovićem... Spokojstvo naše je međutim blagosloveno što nam slične tipove otimaju „oni drugi“. I Makedonska akademija nauka i umjetnosti (MANU), uslijed teške krize sopstvenog državnog i nacionalnog identiteta je (treba vidjeti sam kičeraž i neukus izložen na Trgu Republike), prije par godina u svojim piskaranjima ispoljavala slične fromate ophođenja prema Albancima. Dolaskom

akademika Kambovskog na čelu te institucije stvari su se unekoliko promijenile i idu u pravcu uspostavljanja korektne saradnje.

Kolumnista dnevnika *Vijesti* Brano Mandić, nasilnički čin nad gostom iz Skadra u nekom lokalnu u Budvi prošloga ljeta, ne samo što je osudio i opisao kao sramno i kukavičko (ne)djelo i maltretiranje gosta lokala samo zbog toga što je Albanac – već mu je taj sramni događaj poslužio da javno i hrabro iznese jednu nepobitnu istinu koja sve nas mora da zabrinjava: „Albanci u Crnoj Gori možda nisu građani drugog reda, ali su građani u drugom planu. Taj plan svodi se uglavnom na opštine u kojima su većina. Zašto je to tako, ko je tu kriv, duga je priča... Meni nije cilj da se hvalim prijateljima Albancima. Nemam pojma o albanskoj kulturi... (Brano Mandić, „Albanski bez muke“, *Vijesti*, 23. 08. 2015).

Moja namjera nije niti da omalovažavam niti da ublažim satansku misiju CANU. Činjenica da su povodom te podvale u Rječniku progovorili i parlamentarci crnogorske Skupštine (N. Gjelošhaj – zaprijetivši čak i bojkotom sjednica Parlamenta i G. Nimani, čelnik NVA), lokalni intelektualci i članica Parlamenta Albanije, Ledi Shamku... stvar nije ni bezazlena ni naivna. Suživot sa strukturama koje negiraju autohtonost Albanaca, osobenosti jezika, istorije i kulture nije ni lak ni moguć. Misije raznih mračnih ispostava srpskih institucija zadojene mržnjom prema određenim etničkim zajednicama, bi trebale biti briga državnih institucija, zakona, Ustava te države, a ne (samo) lokalnih političkih i etničkih prvaka i intelektualaca. Zvaničnici lokalnih struktura određenih političkih subjekata ili formalnih asocijacija bi trebali biti pošteđeni tih retrogradnih sadržaja – bili to iz CANU, SANU, MANU ili neke druge kuhinje. Ako im se dozvoljava, neka nastave da pišu i ne priznaju svoje države, ali albansku etničku zajednicu neko mora da štiti.

Brano Mandić je, premda van ovog konteksta o rječniku, izrekao jednu veliku istinu koju nije ni korisno, ni moguće zanemariti. Mišljenja sam da nametnuti nekome status građanina

drugoga reda ili ga gurnuti u drugi plan, prinuditi ga da prihvati takav status i natjerati ga da se pomiri sa takvim tretmanom, ni u kom slučaju nije primamljiv položaj. Ali sve to ne spada u ingerencije i odgovornosti CANU. S toga, vjerujem da je krajnje vrijeme da se zvanična politika ozbiljnije pozabavi objektivnim i subjektivnim okolnostima koji ukazuju na takvo stanje. Odluka da se bojkotuju sjednice Parlamenta povodom sadržaja Rječnika je legitimni mehanizam političkog pritiska na određene strukture da se uvrijedljivi sadržaji brišu sa rječnika. Ali, i nakon eventualnog brisanja (u šta čisto sumnjam), položaj albanske etničke zajednice neće biti poboljšan. Zastupljenost u administraciji i procesu zapošljavanja shodno nacionalnoj strukturi, regulisanje zakona o isticanju simbola, školski planovi i programi, nedovršeni (obećani) administrativni status opštine Malesije, pristup i raspolaganje morskim dobrima, samo su neki od pokazatelja koji spadaju i mjerljive kategorije političkog statusa autohtonih Albanaca u Crnoj Gori. Uostalom, zar nije sve ovo izvodljivije od dekodiranja mentalnog sklopa određenih struktura podhranjenih mitovima i primordijalnim teorijama o sopstvenom porijeklu. „Mi“ nijesmo niti moramo biti „oni“, ali između zajedničkog života i života jednih pored drugih, jedno moramo odabrati...

(Portal *Analitika*, 27. maj 2016)

SAOPŠTENJE AUTORSKOG TIMA ZA IZRADU RJEČNIKA CANU

Poželjno je svako akademsko, naučno i argumentovano ukazivanje na eventualne propuste u Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika, ali proglašavati rječnik nacionalnog jezika „kulturocidnim“ djelom, pozivati na njegovo povlačenje i „spaljivanje“, besprizorno blatiti autorski tim i CANU kao izdavača, konstruisati neistine i širiti međunacionalnu mržnju, kako to ostrašćeno čine „filolozi” sa Fakulteta za crnogorski jezik i književnost sa Cetinja, postupci su koji više priliče ulici nego fakultetu, a svakako ne priliče XXI stoljeću. Umjesto da sopstvenim naučnim rezultatima i konstruktivnim predlozima daju doprinos najznačajnijem nacionalnom projektu i tako opravdaju trošenje znatnih novčanih sredstava dobijenih iz državnog budžeta, „filolozi” difamiraju. Nažalost, pojedini politički predstavnici albanske nacionalne manjine povjerovali su tim difamatorima.

Najbolja odbrana od napada na Rječnik CANU jeste sam Rječnik i ono što on sadrži. No, dužni smo radi javnosti da objasnimo pojedine leksikografske postupke koji su uobičajeni, a koji su možda uzrok nesporazuma, u veoma kompleksnom poslu izrade rječničkog članka kako bismo pokazali da u Rječniku nema ni pomena o „kulturocidnim postupcima“, niti zlih namjera prema bilo kome, a posebno ne prema albanskoj ili bilo kojoj drugoj nacionalnoj manjini. Prigovara nam se zbog definicija tri odredničke riječi: imenica Albanac i albanizacija i glagola albanizovati.

U Rječniku ima trinaest odredničkih riječi koje u osnovi imaju alban-: Albanac, albanizacija, albaniziranje, albanizirati, albanizovanje, albanizovati, Albanija, Albanka, albanolog, albanologija, albanološki, albanski (pridjev) i albanski (prilog), sedam sa

arnaut- u osnovi: Arnautin i Arnaut, arnautiti se, Arnautka i Arnautkinja, arnautkinja, Arnautluk, arnautski (pridjev) i arnautski (prilog) i sedam sa arban- u osnovi: Arbanas, arbanaski, Arbanaskinja, Arbanaška, arbanaški (pridjev), arbanaški (prilog), Arbanaškinja.

U leksikografskoj praksi postoje ustaljene procedure i postupci koje je autorski tim primjenjivao u potpunosti pri izradi Rječnika. Jedan od njih je i ujednačavanje definicija radi formiranja jedinstvenog sistema, budući da Rječnik nastaje kao produkt kolektivnog rada većeg broja obrađivača. U tom smislu nastoji se da se definicije riječi iz istog semantičkog polja ili riječi nastalih istim tvorbenim modelom ujednače.

Definicije etnonima Albanac: stanovnik Albanije; onaj koji je porijeklom iz Albanije i Albanka: stanovnica Albanije; ona koja je porijeklom iz Albanije, predstavljaju jednu od tipskih definicija, koje se daju po dogovorenom i ustaljenom obrascu. Na isti način su u prvom tomu Rječnika definisani i Amerikanac: stanovnik Amerike; onaj koji je porijeklom iz Amerike i Amerikanka: stanovnica Amerike; ona koja je porijeklom iz Amerike. Ostale primjere navodićemo samo u muškom rodu, radi uštede prostora – Australijanac: onaj koji živi u Australiji; onaj koji je porijeklom iz Australije; Austrijanac: onaj koji živi u Austriji; onaj koji je porijeklom iz Austrije; Balkanac: stanovnik Balkanskog poluostrva; onaj koji je porijeklom sa Balkanskog poluostrva; Bosanac: onaj koji živi u Bosni; onaj koji je porijeklom iz Bosne; Bugarin: onaj koji živi u Bugarskoj; onaj koji je porijeklom iz Bugarske...

Dakle, etnonimi Albanac i Albanka definisani su po istom modelu kao i drugi etnonimi u prvom tomu Rječnika. Apsolutno odbijamo insinucije da je prilikom definisanja etnonima Albanac bilo zlih namjera ili skrivenih motiva.

Druga odrednička riječ koja je izazvala pažnju jeste albani-zacija sa definicijom: nametanje albanskog jezika, kulture i običaja drugim narodima. Definicije i značenja se izvode iz

primjera koje nudi odabrani korpus. Leksikografi ne izmišljaju značenja, niti ih po sopstvenom ukusu ili simpatijama mijenjaju, ili oblikuju. Ono što nudi korpus i objektivna stvarnost unosi se u definiciju. Naime, riječ se definiše na osnovu njene upotrebe u odabranom korpusu, što je bio slučaj i sa datom odrednicom. Treba naglasiti i da leksema nametanje semantički nije ni u kom slučaju isto što i agresija, kako se zlonamjerno interpretira. Neko ili nešto se može nametati i kvalitetom, ugledom, autoritetom, prestižom, superiornošću... Na isti način, kao i u prethodnom slučaju, definiše se odrednica anglicizacija – namećanje engleskog jezika, književnosti i kulture drugim narodima. Kritičari Rječnika nijesu se osvrnuli na odrednicu anglicizacija, čija se definicija podudara sa definicijom odrednice albanizacija, ali su naglasili da se albanizacija ne definiše na isti način kao amerikanizacija i balkanizacija. Što se tiče balkanizacije, ona se uopšte ne može semantički izjednačiti sa druge dvije odrednice, pošto je Balkan teritorijalni, a ne etnički pojam. Takođe, naučna činjenica je da imenice izvedene sufiksom -izacija ne podrazumijevaju isti semantički sadržaj, na koji utiču, između ostalog, i sociolingvistički faktori. Očigledno je da kritičari Rječnika nijesu leksikografski, niti lingvistički obrazovani, što se jasno pokazuje kod iznošenja ovakvih primjedaba.

Važan segment u pravilnom tumačenju i razumijevanju rječničkih članaka, prilikom korišćenja Rječnika, jeste i pravilno razumijevanje primjera kontekstualne upotrebe odredničke riječi. Naime, tumačiti primjere iz kojih je izvučeno značenje riječi kao lične stavove autorskog tima, a ne materiju korpusa, u leksikografskoj praksi nije i ne smije biti slučaj. Primjer kao ilustracija upotrebe odrednice bira se isključivo iz utvrđenog korpusa u kojem su, pored književnih tekstova, tekstovi iz novinarsko-publicističkog i administrativno-pravnog registra, tekstovi iz nauke i istoriografije, etnologije, antropologije, što očigledno oni koji ne znaju šta je leksikografija nijesu razumjeli.

Tako je primjer uz odrednicu albanizirati samo potvrda kontekstualne upotrebe te riječi, a nikako interpretacija konkretnog pojma od strane autorskog tima ili izdavača Rječnika.

Autorski tim izražava spremnost da razmotri sve primjedbe i sugestije koje se se tiču struke i leksikografske metodologije primijenjene u Rječniku, ali ni u kom slučaju nema namjeru da se uključuje u politikantstvo ili predizborne kampanje kakve god one bile. Takođe, pozivamo sve one koji se osjećaju povrijeđenim nekim od rješenja u Rječniku da su im vrata Crnogorske akademije nauka i umjetnosti uvijek otvorena za razgovor i objašnjenja, te da je svaka sugestija u cilju poboljšanja konačnog teksta Rječnika uvijek dobrodošla.

Naravno, autorski tim će sa velikom pažnjom razmotriti sugestije i u ponovljenim i novim izdanjima imati više senzibiliteta kako bi se izbjegli nesporazumi proistekli iz tumačenja pojedinih odrednica. Inače, autorski tim će uvažiti sve stručne i dobronamjerne primjedbe i učiniti sve što je potrebno kako bi Rječnik postao vlasništvo svih građana Crne Gore. Svakako, obradovao bi nas sličan ili bolji doprinos crnogorskoj leksikografiji i kulturi.

(Pobjeda, 28. maj 2016)

CRNOGORCI NE LJUBE NAMETE

Jelena Šušanj

Gotovo deset dana trebalo je cijelom Autorskom timu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika CANU da odgovori na komentare „nestručne“ i „lingvistički neobrazovane“ javnosti. Za tih gotovo deset dana Akademijini stručnjaci uspjeli su sročiti samo prilično nemuš odgovor. Primjetno je u tome reagovanju izvjesno ublažavanje retorike i djelimično povlačenje, ali i dalje bez adekvatnih odgovora „struke“. Evo što su članovi Autorskoga tima (tako vješto skriveni i ušuškani iza skupnoga imena) ponudili ovaj put. Držaćemo se uglavnom „stručne“ interpretacije i objašnjenja leksikografskih postupaka „koji su uobičajeni“ (!?).

1. „Prigovara nam se zbog definicija tri odredničke riječi.“ – To je prva neistina Autorskoga tima. Prigovara im se zbog definicija (i kontekstualizacija) mnogo više od tri riječi. „Zaboravili“ su riječi Agarjanin, abdest, Alah, za početak.

2. U drugom stupcu čitamo: „U leksikografskoj praksi postoje ustaljene procedure i postupci koje je autorski tim primjenjivao u potpunosti pri izradi Rječnika. Jedan od njih je i ujednačavanje definicija radi formiranja jedinstvenog sistema (...). U tom smislu nastoji se da se definicije riječi iz istog semantičkog polja ili riječi nastalih istim tvorbenim modelom ujednače.“ Premda su u prvoj rečenici naveli stroge metodološke principe kojih su se „u potpunosti“ pridržavali (što prilično relativizuju već dvije rečenice kasnije komentarom da „se nastoji“ da se definicije ujednače), u petom stupcu nas pak obavještavaju da su od njih „u potpunosti“ odstupili: „Takođe, naučna činjenica je da imenice izvedene sufiksom -izacija ne podrazumijevaju isti semantički sadržaj, na koji utiču, između

ostaloga, i sociolingvistički faktori.“ (Ovđe moramo napraviti dramsku pauzu – ponovnoga čitanja u nevjerici radi!) Autorski tim navodi još jednu neistinu – iz neznanja ili namjerne manipulacije. Sve problematizovane riječi (i albanizacija, i amerikanizacija, i angli(c)izacija, i balkanizacija) imaju zajedničku semantičku osnovu, sadržanu u riječi asimilacija (bila ona jezička, kulturna, nacionalna ili kakva god), koju je, kako rekoh u prvome tekstu, Akademija uspjela definisati sasvim objektivno: to je prilagođavanje manjine većini uz prihvatanje obilježja većine. Njihova „naučna činjenica“ lingvistički je sasvim neutemeljena, metodološki pogrešna postavka. Ne može se sve pravdati podvođenjem nauke društvenim obilježjima. Uostalom, ako su „sociolingvistički faktori“ bili presudni za razlikovanje riječi albanizacija i amerikanizacija, koji su to sociolingvistički uslovi odredili razliku između angli(c)izacije i amerikanizacije?! Ili da odemo još dalje, tj. bliže, ako su već sociolingvistički faktori bili odlučujući za definiciju riječi albanizacija, zašto se nije autohtonost albanskoga naroda na teritoriji Crne Gore uzela za naučnu činjenicu i navela u definiciji riječi Albanac i Albanka? Ko kaže da riječ mora imati samo jedno značenje?! Autorski tim očito nije nikad čuo za kognitivnu semantiku i teoriju prototipa, najsavremeniji lingvistički pravac. Podrazumijeva se da se u definiciji prvo iznosi ono najtipičnije, što svi govornici određenoga jezika prvo prepoznaju, a onda se ide ka onima manje tipičnim značenjima. Umjesto toga oni su kod nekih imenica ovoga tipa birali objektivno tumačenje, a kod nekih drugih su to osnovno i objektivno zaobilazili i oslanjali se isključivo na subjektivan stav, jer je tako nalagao korpus čije su granice sami konstruisali?!

3. „Leksikografi ne izmišljaju značenja, niti ih po sopstvenom ukusu ili simpatijama mijenjaju, ili oblikuju. Ono što nudi korpus i objektivna stvarnost unosi se u definiciju. Naime, riječ se definiše na osnovu njene upotrebe u odabranom korpusu, što je

bio slučaj i sa datom odrednicom. Treba naglasiti i da leksom nametanje semantički nije ni u kom slučaju isto što i agresija, kako se zlonamjerno interpretira. Neko ili nešto se može nametati i kvalitetom, ugledom, autoritetom, prestižom, superiornošću...“ (Nova pauza – smijeha radi!) Ničim izazvani, zapetljali su se u klupko koje sami ispredaju. Kažu da se riječ definiše na osnovu njene upotrebe u odabranom korpusu. U pravu su. Ali ko je birao njihov korpus, koji je daleko od sveobuhvatnog i koji, kad govorimo o istoriji i historiografiji (jer je značenje riječi albanizacija ekscerpirano iz te oblasti), ne obuhvata recimo nijedan tekst prvoga predsjednika Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, istoričara Branka Pavićevića!

Prije nego nastavimo dalje, podšetimo se iz kojeg je primjera (iz djela Zorana Lakića) izvučeno značenje riječi albanizacija: „Pitajući se, nudio je i neke odgovore – na osnovu iskustava izbjeglica pravoslavnog življa iz Albanije koje je bilo izloženo sistematskoj albanizaciji, naročito u vremenu poslije II svjetskog rata 1945. godine.“ (Još jedna pauza – zgražavanja radi.) I poslije je tvrdnje da značenja riječi izvlači iz korpusa, Autorski tim besprizorno, drsko i krajnje dogmatično (u stilu već čuvene podgoričke anegdote: Valjda ćeš prije vjerovati meni nego sopstvenim očima!) nastavlja ubjeđivati javnost da iz primjera u kome se govori o sistematskoj albanizaciji usljed koje pravoslavni živalj bježi iz Albanije oni pod nametanjem ni u kom slučaju ne misle na agresiju?! Prema njihovu posljednjem tumačenju pravoslavni je živalj zbog sistematskog albanskog nametanja „kvalitetom, ugledom, autoritetom, prestižom, superiornošću...“ bježao iz Albanije?! U tom slučaju očekujemo jako zanimljivu definiciju riječi „pravoslavac“, u najmanju ruku mora biti inferioran ili nepametan, kad već bježi od kvaliteta, ne želeći da ga prihvati. Problem je ovde sasvim druge vrste: izabrali su pogrešan korpus, ideološki obojene tekstove, prožete mržnjom i netrpeljivošću prema autohtonom narodu u Crnoj

Gori, sročili definiciju dostojnu nacionalističkih pamfleta i podmetnuli je kao riječ koja s tim osnovnim i jedinim značenjem pripada crnogorskom jeziku. Ili je taj korpus njihova vizija objektivne stvarnosti?!

Da ne bude da opet nešto izmišljamo i podmećemo (budući leksikografski nepismeni), pogledajmo kako se u drugim rječnicima tumači glagol nametnuti. Sažetosti radi, neću navoditi primjere i gramatičke elemente definicije.

Pavle Ćosić i saradnici u svom Rečniku sinonima (Kornet, Beograd, 2008, str. 350-351) kao sinonime riječi nametati navode ovim redom: „siliti, primoravati, diktirati, namoravati, oktroirati, zadavati, naturati, terati, prisiljavati, zapovedati, forsirati, tovariti, prtiti, trapirati, uvaljivati, žarg. – up: nagovarati, podgovarati, naređivati, opterećivati“. Zanimljivo je pomenuti da je za riječ nametljivost (na koju upućuju u definiciji riječi nametanje) prvi sinonim upravo agresivnost! Zatim slijede „narsrtljivost, ofanzivnost, nametanje, neprijateljstvo (!), ratobornost, prodornost, zlonamernost (!), saletljivost, napasnost, ofenzivnost hrv.“ Autori dakle nijesu naveli nijedan sinonim s pozitivnim značenjem na koje (kao osnovno?!) upućuje naš Autorski tim.

Slično u Rječniku sinonima hrvatskoga jezika pišu Ljiljana Šarić i Wiebke Wittschen (Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, lipanj 2008, str. 251): „1 (nametnuti stvari na hrpu) nabaciti, metnuti, složiti 2 (~ komu svoja pravila) zadati, dati silom, propisati (što), narediti (komu što), opteretiti (koga čime), navaliti (što na koga), udariti (komu što), prisiliti (koga na što), (~ ustav jednostranim aktom) oktroirati, (~ koga/komu što) ekspr. nef. natandčiti 3 ~ se (~ komu) prilijepiti se, natovariti se, ugurati se, nagurati se, nabiti se, utrpiti se (...), (~ svojim znanjem) istaknuti se, odskočiti, upasti u oči 4 (odgovor se nametnuo) doći/pojaviti se sam od sebe.“ Oni navode „nametnuti se znanjem“ sa sinonimima „istaknuti se, odskočiti, upasti

u oči“, ali je prema primjeru i definiciji iz Rječnika CANU vidno da ovo značenje nije primjenjivo.

Pogledali smo i opšte rječnike štokavskih jezika. I Rječnik bosanskog jezika (Institut za jezik, Sarajevo, 2007, str. 413) i onlajn rječnik Hrvatskog jezičnog portala, koji se zasniva na Anićeve Rječniku (<http://hjp.znanje.hr/>) i Rječnik hrvatskoga jezika (Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, Zagreb, 2000) i Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika (MS – MH, knjiga treća, Novi Sad – Zagreb, 1969, str. 574) definišu glagol nametnuti (se) u značenju „prisiliti da neko prihvati nešto mimo svoje volje; (se) steći vlast i uticaj mimo želje drugih“.

Hoće li sad Autorski tim CANU reći kako niko od citiranih autora, autorskih timova i izdavača nema leksikografskoga i lingvističkoga znanja i značaja (ili su im možda i oni nepoznati)?! Može li biti da su svi zaboravili pomenuti Akademijinu verziju glagola nametnuti i zlonamjerno ga interpretirali kao i većina Crne Gore?!

Shodno svemu navedenom, vidi se da je prisila i agresija prototipno značenje glagola nametati i iz njega izvedene imenice nametanje. To što se neko ili nešto može nametati kvalitetom i sličnim tek je rubno značenje ove riječi, koje ne potvrđuje čak ni navedeni primjer iz korpusa na koji se pozivaju. Dakle, nametanje ne da „nije ni u kom slučaju isto što i agresija“, ono baš to u svom osnovnom značenju jeste! Sinonimi su mu agresija i prisila.

A kad smo već kod primjera – ostaju pitanja: Je li moguće da su svi rječnički primjeri koje sam navela u prethodnome tekstu negativno orijentisani prema Crnoj Gori i njenim stanovnicima islamske vjeroispovijesti, albanske manjine, pa i prema državnim organima? Korpus koji se ticao medija morao je obuhvatiti i potpuno neutralne primjere za riječi administracija i ažurirati. I kakav je to korpus koji muslimane predstavlja kao bezbožnike?!

4. Videli smo ovih dana da definicije u Rječniku CANU pate od istoriografskih grešaka, netačnosti, pogubnih ideoloških obilježja. Sad vidimo da su kružne definicije – kojih u leksikografiji ne smije biti, a kojima obiluje Rječnik CANU (o čemu sam pisala u tekstu koji će za koji dan biti objavljen u novom broju časopisa *Lingua Montenegrina*) – omiljeni leksikografski postupak Autorskoga tima Crnogorske akademije. To su potvrdili i komentaram da „najbolja odbrana od napada na Rječnik CANU jeste sam Rječnik“. Kad se riječ može sama sobom definisati, i Rječnik se može sam sobom braniti, jer je izgleda sam sobom i nastao. Autorski tim je tu više kao providenje.

Posljednje reagovanje Autorskoga tima CANU predstavlja još jedan nizak pokušaj obmanjivanja javnosti pseudonaučnim interpretacijama, nedostojan najviše naučne institucije jedne zemlje. CANU se nastoji nametnuti svojim krajnje upitnim autoritetom. Svojom kvazinaučnošću nameće pogrešna, antivilizacijska tumačenja. Nametljivom retorikom punom prijetnji i omalovažavanja svih drugih pokušava odbraniti svoje kulturocidno čedo. Ali Crnogorci ne ljube namete...

(Pobjeda, 29. maj 2016)

SAOPŠTENJE SAVJETA ZA IZRADU RJEČNIKA CANU

Povodom napisa koji se u crnogorskim medijima, posebno u *Pobjedi*, objavljuju o Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika u izdanju Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, Savjet za izradu Rječnika preuzima punu odgovornost za stručnu i naučnu utemeljenost projekta, kao i za sve eventualne nedorečenosti.

Umjesto odgovora na nenaučne i politizovane napade nastavljamo rad na projektu od najvećeg kulturnog i naučnog interesa za državu Crnu Goru, pri čemu ostajemo otvoreni za sve sugestije kulturalne, naučne i stručne prirode, ali odbijamo da razgovaramo uvredljivim i diskvalifikatorskim jezikom, kao što ne prihvatamo političke diskvalifikacije članova Savjeta ili autor-skog tima samo zato što su učestvovali u izradi Rječnika.

Savjet za izradu Rječnika ne preuzima odgovornost za posljedice agresivne kampanje pokrenute povodom objavljivanja Rječnika i ne želi da učestvuje u polemici koja prevazilazi granice polemičkog diskursa i može ozbiljno ugroziti crnogorsko multietničko društvo.

Upozoravamo javnost, kao i i učesnike u kampanji, koja pre-rasta u hajku, da razmotre moguće posljedice svoga činjenja i štete koju nanose crnogorskom multietničkom društvu.

(Portal *Analitika*, 30. maj 2016)

EPISTEMOLOŠKI NAGASAKI I FETANJE CRNOGORSKE ISTORIJE

Boban Batrićević

Pošto CANU u međuvremenu nije povukao iz upotrebe *Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika (I, A-V)* i priznao nevjerovatne propuste, niti odštampao letak s ispravkama odrednica za koje je nedvosmisleno utvrđena netačnost, crnogorsku javnost neophodno je dodatno upoznati s njihovom rabotom. Nekad zbilja ne znate imate li u rukama *Treće oko* ili „jedno od najvećih kulturnih ostvarenja u istoriji Crne Gore“. Zakonima logike lako možemo zaključiti da je biskupija=biskupija a da je Bar=Bar; odnosno da biskupija≠nadbiskupija i da Bar≠Duklja. Ta pravila zaključivanja nijesu važila za CANU, jer su primjenom revolucionarne, kosmičke metodologije koja krivi vrijeme i prostor utvrdili da je Barska nadbiskupija (str. 143) „biskupija (!) sa sjedištem u Duklji, nekada glavnom gradu rimske provincije Prevalis; prvi put se pominje 599. godine“. Stop. Ni riječi više ne možemo naći u objašnjenju. Prosto je nemoguće eksplicirati i krstiti ovu pojavu koja je na nekoj liniji između crne rupe i Higsovog bozona, pa ćemo u duhu pozitivista iznijeti faktografske podatke. Barska nadbiskupija, koliko je poznato istoričarima (i većini osoba koje imaju osnovno obrazovanje iz istorije), datira od 1089. godine kad je Bodin Vojislavljević, dukljanski vladar, iskoristio premoć antipape Klimenta II i dobio potvrdu o izdizanju barske biskupije u rang nadbiskupije s njenim sufraganima (Dioclenesem ecclesiam (seu) Antivarensem et Catarinensem, Dulcinensem, Suuacinensem, Scodarinensem, Drivastenensem, Polatensem, Serbiensem, Bosniensem, Tribuniensem). Šedište nadbiskupije bilo je u Baru. To je bio jedan od najvažnijih događaja naše medievalističke epohe i potvrda moći

dukljanskim kraljevima na prostoru koji je bio pod njihovom kontrolom. Dekonstrukcionističkim ili-ili možda dođemo do rješenja zašto je leksikografija zakazala – ili je CANU zbog „anti-papa“ iz današnjega DANU pokazao odklon prema svemu što ima dukljanski prefiks, ili je pak u pitanju nevješto preuzimanje podataka bez navođenja izvora iz *Istorijskog leksikona Crne Gore* (1, A – Crn, Vijesti, 2006, str. 91-92), đe objašnjenje o Barskoj nadbiskupiji počinje istorijatom Dukljanske (Barske) biskupije. Onaj ko je obrađivao ovu jedinicu nije do kraja pročitao odrednicu iz leksikona, već je pozajmio samo prve dvije rečenice i nešto skarabudio kako bi zadovoljio formu. Time je korisnike Rječnika uskratio za tačnu informaciju.

Odlamanje djelova crnogorske istorije nije zaobišlo ni ostale tri crnogorske dinastije. Za drugu po redu, Balšiće, upitna je formulacija u objašnjenju na str. 132 – „Balšići su srednjovjekovna dinastija u Crnoj Gori (!) koja je vladala Zetom“!? Opet je neko pogrešno koristio Leksikon. U njemu na str. 78 nalazimo objašnjenje da su Balšići crnogorska dinastija koja je vladala Zetom. Leksikograf je možda u strahu od plagijata „crnogorska“ prebačio u „u Crnoj Gori“ i time dobio nevjerovatnu konstrukciju po kojoj je jedna dinastija „u Crnoj Gori vladala Zetom“. Mada eto, Balšići su makar i pomenuti. Ivana Crnojevića nema ni na puškomet. Pod odrednicom *beg* u dodatnim objašnjenjima nema Ivan-bega, a Ivan-beg se toliko često srijeće u crnogorskoj literaturi i govoru, da ne govorimo o tome da je akademik Vukić Pulević prikupio preko 80 toponima širom Crne Gore koji čuvaju sjećanje na njega. Na istoj stranici (156) za riječ *begovina* izostalo je prisustvo *Ivanbegovine*, toliko značajne riječi za crnogorsku istoriju, koja je između ostaloga predstavljala i politički program knjaza Danila I – obnova Ivanbegovine – što potvrđuje crnogorski državni kontinuitet. Ali zato na str. 429 za odrednicu *vojvoda* u dodatnim pojašnjenjima, pored toliko crnogorskih, nalazimo vojvodu Stepu Stepanovića! SANU je sigurno ponosan na

CANU. Čak i po principijelnosti u održavanju „slovenske čistote“ naše istorije – za Vlahe u Rječniku (str. 418-419) ne možemo naći podatak da su naseljavali crnogorski teritorij u srednjemu vijeku. Za leksikografe CANU Vlasi su stanovnici rumunske pokrajine Vlaške ili pripadnici „nacionalne manjine“ (SANU je u delirijumu zbog ove konstrukcije) u Srbiji. Kad nema Vlaha, za koje se zna sa sigurnošću da su živjeli ovđe, ne čudi što nema ni Vlaške crkve, Vode vla'inje i sl. U ranijim prikazima već je argumentovano pisano o kasapljenju crnogorskoga književnoga nasljeđa u Rječniku CANU i oduzimanju nekoliko vjekova naše pismene tradicije. Za CANU kao da je i to bilo malo, pa je i jedan od čestih motiva naše usmene lirike – lovčensku vilu – izostavio iz dodatnih objašnjenja za odrednicu *vila* (str. 382), ne zaboravivši pritom da definiše Vilu Ravijojlu koja vida rane Kraljeviću Marku. O spomeniku *Vila* Rista Stijovića, posvećenom crnogorskim stradalnicima pod Medovom 1916. godine, da i ne govorimo.

Da je Rječnik sve samo ne rječnik crnogorskoga jezika, potvrđiće nam nekoliko narednih primjera. Pod odrednicom *velji* (str. 357), koliko god se trudili, nećemo naići na dodatno objašnjenje za Velji rat (1876–1878), a za odrednicu *velik/a* srešćemo u dopunama Veliku Britaniju npr. Dakle, rat koji je uslovio međunarodno priznanje Crne Gore u Berlinu 13. jula 1878. godine mnogo je manje važan od „mikrotoponimije“ koja se nalazi pod brojem dva u objašnjenju pomenute riječi. Ni crnogorski vojni čin brigadir, opšteprisutan u vojnoj i historiografskoj literaturi, nije bio dostojan leksikografa CANU. U dva objašnjenja za riječ *brigadir* nigde se ne navodi specifičnost toga čina u crnogorskoj vojsci za vrijeme Nikole I Petrovića. Prvi put u Crnoj Gori formalno i institucionalno čin generala (brigadira) uspostavljen je 1. januara 1881. Čin brigadira crnogorske vojske predstavljao je najviši čin u crnogorskoj vojsci (do uvođenja čina divizijara). Jedan autor je u svojoj serioznoj studiji o vojnoj eliti izračunao je da je Crna Gora od 1881. do 1921. imala čak 52 brigadira!

Ovo sve navodim samo zato što je CANU na promociji svojega Rječnika tako slavodobitno izjavio da je on poklon Crnoj Gori za desetogodišnjicu obnove nezavisnosti.

Antifašistička borba Crne Gore svakako zaslužuje poseban osvrt u analizi Rječnika. Prvo što pada u oči na str. 274 jeste pogrešno objašnjenje za „bratstvo i jedinstvo“. Tamo stoji da je to „parola o dobrim međunacionalnim odnosima u SFRJ“. Ipak je istorijat parole malo drugačiji. Ona je rođena u Drugome svjetskom ratu i bila je zaštitni znak partizanskih jedinica – čak je bio uspostavljen i *Orden bratstva i jedinstva*. Pod tim geslom i neponovljivim *Smrt fašizmu, sloboda narodu* poginulo je preko 14.500 Crnogoraca 1941–1945. godine. A nakon rata nije bila živa samo u SFRJ, bila je živa i u DFJ i u FNRJ. Krunu Rječnika čini primjer za riječ *antifašista* na str. 73. Prije navođenja toga primjera podšetimo javnost da leksikografi CANU tvrde da se „riječ definiše na osnovu njene upotrebe u odabranom korpusu“ i da „ono što nudi korpus i objektivna stvarnost unosi se u definiciju“. Integralno prenešen primjer za riječ *antifašista* glasi: „...dokažu kako je Draža bio pravi antifašista.“(!!!) Kako je onda CANU mogla dozvoliti da se pored preko 240 narodnih heroja koje je dala naša zemlja, 13. jula 1941. i četvorogodišnje antifašističke epopeje, u njihovoj objektivnoj stvarnosti Draža Mihailović pojavi kao pravi antifašista?! Zašto su autori Rječnika odlučili da izostave prvi dio rečenice kad su navodili primjere duge i po nekoliko redova za druge odrednice?! I kako su iz ovoga primjera izvukli značenje riječi *antifašista*? Jer komotno, umjesto ove trotačke možemo umetnuti „Ljudi iz CANU žele da“, pa bismo dobili: „Ljudi iz CANU žele da dokažu da je Draža bio pravi antifašista“. Suštinsko pitanje se nameće – kako je moguće ovo podmetanje? Je li u pitanju rehabilitacija četništva „a da se ne vidi“? O ovome neka sude nadležne institucije, a ubijeđen sam da će ovaj rečenični sklop naročito zanimati SUBNOR.

Primjena stereotipa SANU u Rječniku CANU više je nego očigledna. To nas navodi na imagološku analizu pojedinih odrednica. Znamo da je imagologija nakon *Orijentalizma* Edvarda Saida postala jedan od vodećih pravaca kulturologije. U svojoj studiji Said se bavio zapadnjačkim predrasudama o Istoku i uočio levistrosovsku binarnu opoziciju kada su u pitanju te dvije kulture. Vjekovima se na Zapadu formirala matrica mišljenja i upravo tu matricu autor naziva „orijentalizam“. Veoma je lako dokazivo da su stereotipi SANU prema Albancima i Bugarima slični onima koje je Zapad imao o Istoku. A ako je CANU, mehanički ili ne, prenosio odrednice iz rječnika SANU u svoj rječnik, ne treba da čudi otkud sporni termini *albanizacija* i *albanizovati* koji su ovih dana izazvali oštre polemike kod nas i uvrijedili nacionalne osećaje Albanaca. Dokaz više da je CANU u rječnik crnogorskoga jezika importovao srpske stereotipe jeste i termin *bugariti* sa str. 303, jer on za leksikografe između ostaloga znači „prolašavati nekoga Bugarinom, uticati da se neko osjeća Bugarinom“!

Nakon ovih spoznaja zbilja ostajemo bez teksta. Samoproglašeno „najznačajnije kulturno ostvarenje u crnogorskoj istoriji“ zapravo je toliko skaredno da ubuduće treba ozbiljno razmisliti kako najavljivati i osmišljavati nacionalne projekte ovakvoga kalibra. Krhkost svih naših institucija upravo počiva na neozbiljnosti pristupa, koji je fundamentalan za sve. Nije dovoljno svoj nerad kititi riječima i akademskom frazeologijom, isto kao što nije dovoljno ispoljavati patriotizam grljenjem crnogorske zastave što obično radi naš državni establišment. Živimo u vremenu floskula – naša životna filozofija je jedna velika floskula, bez ideje i bez smjernica. Da je bez ideje i stava, najbolje govori ćutnja nekih institucija i pojedinaca koji i pored otvaranja „albanskog slučaja iz Rječnika“ i dalje ćute. Da nije bilo Nika Deljošaja i njegova principijelna istupa, javnost se ne bi okrenula ni na jedan naučno izneseni argument – čaršija bi zborila:

đeca ponovo nešto mlate. Kako je paradoksalna onda slabost CANU kad je sebi dozvolila da je đeca ovako razgole. Čitava ova polemika biće uzaludna ukoliko se javnost i pojedinci na odgovornim pozicijama ne osvijeste da je država jedno, a vlast drugo. Ukoliko brzo ne napravimo i usvojimo tu neophodnu distinkciju, moguć je kosmički scenario i slanje Crne Gore na planetu Mjesec. Čudite se što sam rekao planeta Mjesec? To sam saznao u Rječniku CANU na str. 357 – Venera je „najsajnija planeta na nebu poslije Mjeseca“.

(Portal *Analitika*, 31. maj 2016)

Jevrem Brković: RIJEČ O NAPADIMA NA RJEČNIK CANU

U sukobu sa duhom hajke i politikantstvom ozbiljna nauka – nema šansi. Danas je u CG, povodom Rječnika, napravljena jedna politička farsa. Traži se spaljivanje i uništavanje knjige? O čemu se radi? Koje vrijeme živimo? Sjeća li se neko ko je i kako spaljivao knjige... Cijelu priču treba vratiti u okrilje naučne rasprave. Što neće biti lako – jer je očito da osporavatelji Rječnika jedino žele teren političke diskvalifikacije i manipulacije. To ne treba ni Crnoj Gori ni Albancima u Crnoj Gori.

Lično imam osjećaj nelagode, možda i nešto jače od toga – jer sam sam jedan od onih koji su po cijenu velikih ličnih problema, branili Albance onda kada su bili pod najvećim mogućim pritiskom. Kada je zvanična politika bila antialbanska koliko je to moguće. I ja, ali i brojni ljudi iz Savjeta ovoga Rječnika tada smo pokazali, za sva vremena, odnos prema Albancima, i ne samo njima, već odnos prema bilo kakvom progonu zasnovanom na različitosti. Čitav spektar diskvalifikacija koje su lansirane nedvosmisleno govore da ova priča nema veze sa naukom. Većina učesnika u političkoj hajci nije ni prelistala Rječnik, već se reprodukuje jedna manipulacija lansirana upravo sa takvom namjerom, da bude „podloga“ za medijske specijalce.

Ako ima kakva nepreciznost, štamparska greška, primjer umjesto kojeg bi se mogao naći i adekvatniji... To su sve normalne stvari koje se koriguju u procesu rada. Vjerujem da, ne samo za naredno izdanje, već i latinično izdanje prvog toma neke od takvih grešaka ili nepreciznosti mogu biti uklonjene.

Važno je odbraniti Rječnik. Odbraniti ga od nestručnosti i političke hajke. Suprotstaviti se na pravi način napornom pritisku diletantizma kojim se pokušava obezvrijediti ovakav projekat.

Koliko vidim, naša draga Tatjana Bečanović sada je na istovremenom udaru srpskih, albanskih i crnogorskih „čuvara nacije“. Što se mene tiče, to je najbolja moguća potvrda njene ispravne pozicije u svemu.

(canu.ac.me, 2. jun 2016)

KAKO CANU GRADI BEZ DOZVOLE

Vladimir Vojinović

Neupućenima u crnogorske lingvističke prilike ništa čudno ne bi trebalo biti u tome što se jedna akademija nauka oslanja na pravopis jezika zemlje koja ju je osnovala. Ali svima koji pamte kakav stav su pojedinci iz autorskoga tima CANU imali prema tekstu, autorima i korisnicima Pravopisa crnogorskoga jezika jasno je da se autorski tim CANU, u najmanju ruku, posuo pepelom već u Predgovoru Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika. Otkud to tumačenje? Šetimo se, ni Lalićeve gore nijesu videle takve hajke kakva je pokrenuta za autorima Pravopisa i drugih tekstova standardizacije crnogorskoga jezika. Glavne riječi osuda izrečenih na račun standardologa izrekli su pojedinci iz autorskoga tima i Savjeta CANU. U svojim ranijim autorskim tekstovima autore i korisnike Pravopisa nazivali su „kozacima“, „kožacima“, „babolozima“, „glibanima“, „fašistima“, „nacionalistima“, „režimskim lingvistima“... Za razliku od Registra i Priručnika koje je CANU navodno objavila, tekstove pojedinaca iz autorskoga tima s kvalifikacijama koje su upotrebljavali, bolje reći s rječnikom ulice, moguće je pronaći u bibliotekama i na internetu, naročito one čiji su autori Akademijini kvazilingvisti, nadriteoretičari i književnici u pokušaju. Dakle, svi ti „autori“ koji su tekst Pravopisa smatrali nedostojnim u Predgovoru svoje najnovije knjige pozvali su se upravo na Pravopis, i od njega krenuli u svoj rabotu.

Što stoji iza tog čina? Stoji li iza toga iskreno priznanje autorskoga tima CANU da su standardolozi crnogorskoga jezika ipak obavili svoj posao? Što stoji iza nastojanja da se gaženjem sopstvenih uvjerenja i stavova dođe do statusa profane persone, do „kožačkoga“ statusa, statusa „babologa“, „glibana“, „fašiste“,

„nacionaliste“ i „režimskoga lingviste“? Nije li, zapravo, to pravi primjer politikantstva, primjer koji govori da se gaženjem sopstvenih uvjerenja i stavova, promjenom pozicije i strane namah i preko noći može ostvariti materijalna dobit i moć? I, može li to tako, politikantski, u nauci? Možda je to dosad bio slučaj, no sad će pojedincima iz autorskoga tima CANU svakako biti teže da dođu do cilja. Naročito će im biti teško da naknadno dobiju zasluge za standardizaciju crnogorskoga jezika. Zašto? Zato što će konstantno biti pozivani da se osvrnu na svoje rane radove. Recimo, na jedan tekst iz marta 2011. godine kad su, u namjeri da crnogorsku javnost i prosvjetni sistem zatraše Pravopisom a Crnogorcima ogade i samu pomisao na tu knjigu, skliznuli iz nauke u lošu fikciju i iznijeli posve netalентовani kvazaratorski uradak, s naslovom *Ovako je bešedio Mišo*. Slijedi odlomak te neuspjele proze: „Mišo ponekad šćaše bešediti o nekijem šććanjima iz đetinjstva i o tome kako šćaše napuštitu svoj veleljepni pošed, inače nije imao pošedovni list, jer ga je šćanjalo da će se negđe drugđe zauvar ućešit od toga đečjeg šććanja, zbog kojeg je bio po vaz dan šćetan i neućešan...“ Ili da se, recimo, osvrnu na svoje kolumne, poput one u kojoj je saopšteno da „koliko god bila u skladu s Pravopisom (ovakvim ili onakvim) laž nikada ne može postati istina“...

A da vidimo koliko je zapravo Rječnik CANU usklađen s Pravopisom.

Što piše u Predgovoru? Nakon saopštene teze da su podrazumijevali primjenu pravila Pravopisa crnogorskoga jezika, autorski tim CANU navodi sljedeće: „Sve ono što njime nije regulisano ili predviđeno definisao je autorski i redaktorski tim.“ Ali da ne bude zabune, nije riječ samo o definisanju već i o redefinisanju, tj. prepravljaju Pravopisa. Tačka 129 Pravopisa crnogorskoga jezika donosi sljedeći stav: „U crnogorskom jeziku normativan je samo (i)jekavski izgovor.“ I tu prostora za dodatna definisanja i redefinisanja nema. No, autorski tim

CANU je izabrao brojne ekavske konstrukcije i upotrijebio ih uz pojmove koji po njihovu mišljenju pripadaju crnogorskome jeziku. Slijede samo neke od „vješto“ odabranih konstrukcija koje su autorskom timu CANU poslužile za primjer upotrebe riječi:

1. uz riječ *avantura* stoji i primjer: „Vredi nešto reći i o ovim mladim ljudima onda kad se oni prvi put sreću s ljubavnim avanturama...” (str. 6);

2. uz riječ *avanturizam* stoji i primjer: „Makar i ne bilo nužno, makar bilo čak i šašavo, u svakom je slučaju moralnije težiti ka unutarnjoj ravnoteži svoje umetnosti i ličnog života, nego, bez ikakvog samoopravdanja, praviti umetnički avanturizam a u životu se grčevito držati antiavanturističke prakse...” (str. 6);

3. uz riječ *Agarjanin* stoji i primjer: „Rekao bih da je Agarjanin bezbožnik, da je išao u kumbulji koja je ružičku crkvu htela da prevede u posed tamo njine verske zajednice koju su prijavili obalskoj policiji” (str. 10);

4. uz riječ *adaptirati* stoji i primjer: „Angažovana pesma Radonje Vešovića pobuđuje utisak da je poeta nastojao da njen lirski prostor adaptira svom dramskom doživljaju...” (str. 16);

5. uz riječ *adrenalin* stoji i primjer: „U trećoj fazi dolazi do iscrpljenosti nadbubrežne žlezde koja više ne može da luči adrenalin, i sledi kolaps...” (str. 19);

6. uz riječ *adrijatički* stoji i primjer: „Protekle su mnoge vođe, i biste i mutne, sa s(sj)evernih naših gora Dukljanskog („skadarskog“) jezera...” (str. 20);

7. uz riječ *akna* stoji i ovaj primjer: „...mantija služi kao vreća u koju vežu šesnaestogodišnje dete, leče mu akne i mažu lice...” (str. 30);

8. uz riječ *akribija* stoji i primjer: „Dečak je nastavio kao i otac, počeo je da vodi svoju istoriju filma, da unosi podatke u svoju beležnicu, predano, brižljivo i s akribijom...” (str. 31);

9. uz riječ *akrobat* stoji i primjer: „...ali ga je posle sastanka s

devojkom u baru ‘Praznične krčme’ recepcioner hotela video kako se penje u sobu...” (str. 32);

10. uz riječ aktualnost stoji i primjer: „...zato što je svojim junacima namenjivao ulogu svojih saboraca, a svojim pripovetkama...” (str. 35);

11. uz riječ akumulacija stoji i primjer: „...dakle, u ovim akumulacijama reč o tri objekta...” (str. 36),

12. uz riječ akcijaš stoji i primjer: „Prolaznici, putnici, lopovi koji tek behu pristigli u Bijelo Polje molili su akcijaše da ih obele...” (str. 38).

Pukim slučajem Bijelo Polje ne postade belo.

I tako dalje, i tako dalje...

Dakle, opisujući načine upotrebe riječi koje prema CANU pripadaju crnogorskome jeziku, autorski tim CANU je pronalazio jezičke konstrukcije iz domena srpskoga jezika. Stoga pozivanje na Pravopis crnogorskoga jezika nije ništa drugo do zamagljivanje očiju građanima Crne Gore. Istim onim građanima koji su bili primorani da čitaju loš fiktivni tekst o Mišu, tekst što je bio sklepan s tom namjerom da proizvede slab prijem Pravopisa. Dakle, krajnji efekat „oslanjanja“ na Pravopis crnogorskoga jezika trebao je biti taj da se Rječnik CANU primi kao onaj koji je imao iskrene namjere prema crnogorskome jeziku. A je li to slučaj? Zapravo, više to liči na pokušaj bespravne gradnje objekta koji nije dobio građevinsku dozvolu. I na poteze „investitora“ koji, u strahu od građevinske inspekcije, obustave radova ili rušenja, ističu na objektima crnogorske zastave. Eto, to je slučaj s „gradnjom“ Rječnika CANU. Istakli su Pravopis kao zastavu. Zašto? Zato što žele da kroz velika vrata u Crnu Goru uvedu ono čega tu nikad nije bilo, a što ne spori ni većina srpskih lingvista. Inače, otkud Crnoj Gori – ekavica?

(Pobjeda, 3. jun 2016)

IZJAVA TATJANE BEČANOVIĆ *RADIJU SLOBODNA EVROPA*

Predsjednica Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika, profesorica na Filozofskom fakultetu Tatjana Bečanović, kazala je za Radio Slobodna Evropa da „neće Predsjedništvu CANU predložiti povlačenje Rječnika“.

- Što se tiče povlačenja Rječnika i njegovog eventualnog spaljivanja na trgovima Crne Gore, moram odmah reći da mi ne pada na pamet da se odrekнем tog dokumenta. Rječnik smatram najvažnijim kulturnim događajem u Crnoj Gori, iza kojeg stojim i stručno i naučno. Dakle, povlačenje Rječnika treba da predloži Savjet, a ja sam predsjednica tog Savjeta i ne pada mi na pamet da tako nešto uradim pod pritiskom DPS satelita i njihovih poslušnika – saopštila je Bečanović.

Kako je kazala, priča o Rječniku odavno je izašla iz okvira nauke i postala brutalna politička priča, stavljena u službu predizborne kampanje DPS-a.

- Stručne interpretacije naručene iz vladajuće partije dolaze sa Fakulteta za crnogorski jezik i književnost, čiji je osnivač lider DPS Milo Đukanović lično. Afera „Rječnik“ najbolje pokazuje koliko je uzdrman neprikosnoveni gospodar Crne Gore, jer je morao da prihvati kontrolore iz redova opozicije, na šta su ga natjerale upravo URA i DEMOS. Svoj bijes izazvan nezapamćenim političkim poniženjem on sada iskaljuje na Građanskom pokretu URA. Tome služi difamacija Rajke Glušice i Tatjane Bečanović, jer one više nijesu važne kao autorke i saradnice na Rječniku, već kao politički protivnici iz redova URA – kazala je Bečanović.

- Spas neke manjinske partije traže od ministarke nauke, međunarodno dokazane falsifikatorke koja je odavno bacila oko na Akademiju. Čerečenje *Rječnika* i raspirivanje međunacional-

ne mržnje može biti veoma opasno, a vratiće se kao bumerang upravo kreatorima ove političke afere – smatra Tatjana Bečanović, zaključujući da je „najlakše manjinske narode ubijediti u to da su ugroženi, posebno u državi u kojoj vladajuća DPS hrani sve moguće nacionalizme, a posebno crnogorski“.

(Pobjeda, 3. jun 2016)

IZJAVA MINISTRA KULTURE PAVLA GORANOVIĆA

Djela koja bi trebalo da imaju kapitalni značaj za kulturu i državni identitet ne mogu se realizovati bez cjelovite analize, koja zahtijeva istorijsku, naučnu, kulturnu i obrazovnu utemeljenost, poručio je crnogorski ministar kulture Pavle Goranović.

On je kazao da bi Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika svakako morao biti predmet pažnje stručne javnosti, a nakon toga i resornih ministarstava.

„Ukoliko neki projekat, uključujući i ovaj Rječnik, na bilo koji način negira vrijednosti manjinskih naroda, koji su snažno doprinijeli obnovi nezavisnosti Crne Gore, ali i njenoj demokratizaciji i njegovanju najvećih društvenih vrijednosti, utoliko taj stav ne mogu da dijelim ni na jedan način“, kazao je Goranović.

Prema njegovim riječima, umjesto bilo kakve politizacije dobro bi bilo da autori uzmu u obzir sve dobronamjerne i referentne sugestije.

„Crnogorska akademija nauka i umjetnosti (CANU), kao i sve druge institucije, mora biti u službi afirmacije crnogorskog kulturnog, obrazovnog i naučnog identiteta“, kazao je Goranović.

On je podsjetio da Vlada Crne Gore, nije finansijski podržala publikovanje Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika u izdanju CANU.

(rtcg.me, 4. jun 2016)

OSIM PARA I HONORARA NEOPHODNO JE I JOŠ PONEŠTO

Vukić Pulević

Kako je sve izglednije da će ubrzo doći do ponovljenoga izdanja prvog toma Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika, to sam kao botaničar dužan da ukažem na neke propuste i previde vezane za odrednice iz narodne nomenklature biljaka. Nije mi prijatno što to činim javno preko štampe, jer sam kao dopisni član CANU trebao da to uradim u okviru institucije u toku pripremanja Rječnika. Jednako mi je neugodno i to što moram na javnoj sceni da polemishem s docenticom Danijelom Stešević, koja je kao ekspert za botaniku učestvovala u kreiranju Akademijina Rječnika. Tim prije što sam ovu mladu i veoma talentovanu botaničarku baš ja, kao njen bivši profesor, odredio i usmjerio da se bavi ovim poslom, što ona radi veoma uspješno. Svakome se u životu dogode neki nezgodni propusti, pa eto i njoj. Nepripremljeno je „ulećela“ u jedan složeni leksikografski projekat kojemu nije vična. Jednostavno nije imala toliko iskustva da shvati da je narodna nomenklatura biljaka mnogo zamršenija i teža od one kodifikovane latinske koju docentica predaje na univerzitetu.

Kako u jednom novinskom članku nije moguće elaborirati sve primjedbe, naročito ako ih ima previše, to ćemo izdvojiti samo nekoliko primjera koji mogu poslužiti kao uzorci pri „dočerivanju“ ponovljenog izdanja Rječnika.

Kada sam zapazio da su autori i konsultanti Akademijine publikacije zaobišli kapitalno djelo Vuka Karadžića – Srpski rječnik, nijesam od čuda mogao da dođem k sebi, pa se sve nanovo vraćam Rječniku radi provjere sopstvene koncentracije. Ako sam nekim slučajem napravio previd, molim čitaoce da me razumiju i oprostite, jer je prirodno da čovjeku u poodmaklim

godinama pada mentalna kondicija. Ipak: Karadžić je proćeran iz Akademijina Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika (I), uz nadu da će se „stari“ Vuk pripovrnuti u ponovljeno izdanje.

Zadržavamo se samo na fitonimskom dijelu. Karadžić je sakupio, opisao i sistematizovao sa širokog štokavskog područja 1190 imena biljaka. Od toga broja njih preko 200 vezano je za Crnu Goru (Boka Kotorska, Paštrovići, Crmnica i dr.). Koliko se Karadžić trudio da fitonimskoj leksici obezbijedi stručnu preciznost, vidi se i po tome što je specijalno išao u Karlovce da bi od Andrije Volnog, bivšeg upravitelja karlovačke gimnazije, što tačnije zapisivao latinske nazive biljaka po Linneu. Čudi i to da je zaobiđena i monografija Milana Rešetara – Štokavski dijalekat (iz 1907, prijevod 2010), uz koju je priložen rječnik od značaja za crnogorski jezik. Nema ni Pavla Rovinskog. Iako je njegovo opsežno djelo o Crnoj Gori pisano na ruskome jeziku, u njemu se nalazi upotrebljiva onomastička građa čiji je dio izdvojio lingvista Mato Pižurica i publikovao u opsežnom radu „Prilog Rovinskog srpskohrvatskoj geografskoj toponimiji“ (1980). I da ne nabrajamo dalje.

Autori i konsultanti Akademijina Rječnika nijesu razumjeli ni složenu fitonimsku homonimiju i sinonimiju, što ćemo pokaziti s nekoliko primjera. Naziv bršljan u Rječniku (s. 301) ispravno je determinisan vrstom *Hedera helix*, ali je ispušten sinonim brštan, koji je veoma čest u Crnoj Gori, potvrđen u brojnim fitotoponimima. Veoma je za fitonimsku leksiku značajno i to da bršljan ima homonimski status, vezan još i za vrstu *Heracleum sphondylium*, sa širokim rasprostranjenjem imena na području Pive i u okolini Plava i Gusinja. O svemu tome postoje relevantni literaturni i informativni izvori (Blečić, Tadić, Tijanić, Pulević i dr.), koji su ostali izvan pažnje autora Rječnika.

Autori Akademijina Rječnika (s. 248) nijesu zapazili homonimski potencijal fitonima božur, koji su ispravno identifikovali

s vrstama iz roda *Paeonia* i potvrdili kontekstualnim iskazima i primjerima. Međutim, izostala je informacija veoma značajna za Rječnik crnogorskog jezika, a to je da se narodni naziv božur na jednom dijelu Crne Gore (npr. u Pivi) isključivo povezuje s endemičnom biljkom *Iris reichenbachii* (= *I. bosniaca*). Iz ove fitonimske homonimije izvire i jedan toponomastički problem. U Crnoj Gori registrovano je oko 30 toponima s apelativom božur (Božur, Božurni vr, Božurski brijeg, Božurička kosa i dr.), tako da bi kolegunica Danijela Stešević, kao dobri poznavalac biljaka i njihova rasprostranjenja u Crnoj Gori, jedina iz redakcije Rječnika mogla da razgraniči koji od ovih toponima treba vezati za vrste iz roda *Paeonia*, a koji za *Iris reichenbachii*. Ako nekim slučajem ona to ipak nije u stanju, onda bi mogla da priupita nekoga ko se u tom poslu bolje snalazi (pa makar to bio i njen bivši profesor). Tako bi i Rječnik crnogorskog jezika bio sadržajniji i precizniji. No, iz straha da ne budem u nečemu nepravedan prema mlađoj kolegistici, moram uzeti kao opravdanje za propuste u Rječniku njenu preveliku zauzetost i izuzetne napore koje zahtijeva pisanje kapitalnog višetomnog djela „Katalog flore Crne Gore“, koje u koautorstvu s Dankom Petrović obrađuje kao projekat CANU. To je za veliku pohvalu, jer se radi o najsloženijem i najobimnijem projektu u dvovjekovnoj istoriji istraživanja flore Crne Gore.

Ističem i još jedan paradigmatični primjer iz narodne nomenklature biljaka. Fitonimi vries i vriesak zahtijevali su mnogo precizniju obradu nego što je to prikazano u Rječniku (s. 453), pošto su upleteni u veoma složenu i teško razmrsivu homonimsku i sinonimsku mrežu naziva: bresina, vresina, vries, vriesak, fresina, fresovina, frijes, ofresina i dr. U nekim slučajevima nazivi vries i vriesak, kao što je prikazano u Rječniku, odnose se na vrste iz roda *Erica*, s dopunom da postoji veliki (velji) vries (*E. arborea*) i mali vries ili vries prizemljaš (*E. verticillata*). Međutim, nazivi vries i vriesak istovremeno su imena i za još

dvije veoma poznate medonosne biljke iz roda *Satureja* (*S. montana* i *S. subspicata*), što obavezuje (i onomastičare i botaničare) da ovu homonimiju jasno obilježe u Rječniku crnogorskog jezika.

U vezi s fitonimom *vrijesak* zapazili smo u Rječniku jedan karakterističan detalj – da je naziv preuzet iz beletrističke literature Mirka Kovača („Kov. VII“, s. 453), ali ta vrsta literature nije pouzdan izvor da se biljka botanički odredi kao *Erica vulgaris*. Ako je veliki pisac naziv *vrijesak* zapazio u njegovim rod-nim Banjanima, onda je fitogeografski opravdano da to bude vrsta *Satureja subspicata*, ali ako je ime čuo neđe u primorskoj zoni, onda bi to mogla da bude neka vrsta iz roda *Erica*. No to je više botanički nego onomastički problem.

U Rječnik crnogorskog jezika (s. 127) uveden je fitonim *balan* i protumačen sa *bunika* (*Hyosciamus niger*, s. 311), čime je otvoren homonimski problem veoma zanimljiv za buduća istraživanja, pošto se tim nazivima u Crnoj Gori imenuje još i vrsta *Atropa belladonna*. Obje su otrovne.

Svaki leksikograf koji piše botaničke odrednice za enciklopedije i rječnike treba da ima kritički odnos prema fitonimskoj sinonimiji, što se može ilustrovati s bezbroj primjera, pa ću ovđe radi ilustracije navesti samo jedan. U Rječniku (s. 81) ispravno stoje nazivi *apta* i *aptovina*, kao narodna imenovanja za korovsku vrstu *Sambucus ebulus*. Međutim, u Crnoj Gori za ovu biljku zabilježen je izrazito veliki broj sinonima, kao što su *aftovina*, *aktovina*, *apta*, *aptovina*, *artovina*, *avtovina*, *bazda*, *bazdovina*, *smrdulja*, *smrdljuga*, *smrdljika*, *smrdljuva* itd. U takvim slučajevima leksikolozi s velikom oprežnošću treba da ustanove koji je od takvih naziva *koine* (s većim rasprostranjenjem), pa ga kao takvog treba preporučiti i standardizovati, a koji od tih imena ima dijalektalan status.

U crnogorskoj flori zastupljeno je oko 3000 biljnih vrsta, što je prilično veliki broj s obzirom na malu poršinu države. Većina od tih biljaka nije privlačila čovjekovu pažnju, naročito ako su

sitne, neugledne, „nekorisne“, ili koje rastu na nepristupačnim i zaklonjenim staništima, zato nijesu ni imenovane. Nazive su dobijale sve biljke koje su u upotrebi: ljekovite, aromatične, otrovne, ukrasne, jestive za ljude i stoku, medonosne, drveće, zatim sve gajene biljke i dr. Zato i nije mali posao za leksikografe pri odabiru biljnih vrsta i njihovih narodnih naziva za potrebe enciklopedija, rječnika, leksikona, školskih udžbenika i dr. Da nas ovo ne bi odvelo u preširoku elaboraciju, navešćemo samo nekoliko primjera.

U prvom tomu Rječnika crnogorskog jezika trebao je da nađe mjesto fitonim velemun (*Gentiana kochiana*), pošto stoji uz jednu od najljepših biljaka naše planinske flore, a tim prije jer je po njoj imenovan botanički vrt kod Plava – VELEMUN, vlasništvo botaničara Mića Praščevića. Još interesantniji je naziv buksa (*Buxus sempervirens*). Za lingviste je ta biljka značajna jer je njeno narodno ime izvedeno od latinskog (ili obratno), a za botaničare jer se radi o zimzelenom žbunu koji raste samo na jednom lokalitetu u Bjelopavlićima. Pomenućemo još i fitonim vukodržica (*Paliurus spina-christi*), koji je u Crnoj Gori zapisao Vuk Karadžić.

Karadžić je u Crnoj Gori zabilježio 21 naziv za gmizavce i vodozemce, od kojih su nekoliko trebala da nađu mjesto u Akademijinu Rječniku, kao npr. beča (vrsta neotrovne zmije), burnik (daždvenjak) i dr. Sakupio je i 32 imena ptica, od kojih većina nije unešena u Rječnik: babin kokot, balješka, bjeloguza i dr. Iz mase naziva i izraza, koje je Vuk zapisao u Crnoj Gori, izdvojiću jedan koji mi se mnogo svidio: vraća – „die Rückgabe, restitutio: bez plaće i bez vraće“. Itd.

I na kraju da kažem da su ova brojna reagovanja na Rječnik crnogorskog jezika veoma značajna, jer se u ovom obliku i sadržaju prvi put pojavljuju u Crnoj Gori. Njima se razbija učmalost, ne samo u Crnogorskoj akademiji nauka već i u drugim institucijama nauke, kulture i obrazovanja. Vjerovatno da u

kritici može biti i prećerivanja, kao što su prijedlozi da se naćeraju saradnici Rječnika da vrnu honorare, što je neodmjereno i neodrživo. Autori Rječnika uradili su onoliko koliko su znali i umjeli. Takođe mi se ne sviđa parcijalno prozivanje krivaca, jer je njihov spisak prevelik, pa treba nabrojiti sve ili nikoga. Mnogo krivaca je sakriveno i izvan Akademije.

Ima sada da predahne mitropolit Amfilohije Radović jer je skrenuta pažnja sa crkve na Rumiji na CANU i Rječnik crnogorskog jezika. Oboje je preveliki teret za nejaka crnogorska leđa. Zato preporučujem mojoj Akademiji da ne postupa tvrdoglavo kao SPC, već da popušti, da se svi zajedno dogovorimo, bez teatralnog spaljivanja Rječnika i da s obaveznim dopunama i preradama pripremimo ponovljeno izdanje Rječnika.

(Pobjeda, 4. jun 2016)

SAOPŠTENJE MEŠIHATA ISLAMSKJE ZAJEDNICE

Mešihat Islamske zajednice u Crnoj Gori osudio je danas „grube uvrede i falsifikate na račun islama i muslimana, objavljene u izdanju Rječnika Crnogorskog književnog i narodnog jezika“.

„Duboko smo uvrijeđeni otvorenim nasrtajem na vjersko nasljeđe muslimana, kroz nipodaštavanje i marginalizaciju temeljnih učenja islama i dovođenja u najprimitivniji, netačan i falsifikatorski kontekst vjerskih rituala i obredoslovlja naše vjere. U potpunosti dijelimo zabrinutost i uzburkane emocije islamskih vjernika i političkih predstavnika koji su ovakvo tumačenje pojedinih islamskih pojmova doživjeli kao direktan atak na svoju vjeru i identitet, koji ni u vrijeme najvećeg komunističkog jednonumlja nije dobio takav tretman i konotaciju u „naučnim“ djelima“, navodi se u saopštenju Mešihata.

U saopštenju se dodaje da je navođenje primjera kojima se islam, kako navode, „svodi na podreligijski sistem koji, prema autorima ovog djela je „turska vjera“, kao da nije utemeljen u Crnoj Gori, u kome je Alah, bog samo za muslimane, gdje u Rječniku nema islamskog imena praoca ljudskog roda Adema, a abdest – vjersko umivanje navodi kao nešto loše, a u posebnoj odrednici se uz pojam Agarjanin – musliman i Turčin izjednačavaju sa pojmovima nevjernik i bezbožnik – dovodi do toga da se pitamo dokle bi uvrede išle da se pojavio cjeloviti Rječnik“.

„Znači li to da ne trebamo čestitati i postiti naš sveti mjesec Ramazan, jer smo, u Rječniku, kao muslimani označeni i kao bezbožnici i nevjernici?! Imajući u vidu da su islam i muslimani, već više od pet stoljeća, utemeljeni u historijsku realnost ovih prostora, da je naša kultura dio neraskidive tradicije viševjerske Crne Gore, ne shvatamo čime smo zaslužili ovakav tretman od

strane CANU i njenog uredništva Rječnika. Čime su naši sunarodnici Bošnjaci i Albanci zavrijedili da se tretiraju kao neautohtoni i tuđinci u Crnoj Gori“, navodi se u saopštenju Mešihata.

Iz Mešihata navode da je iznenađujuće i „ćutanje akademika Šerba Rastodera i Zuvdije Hodžića, koji su navedeni među članovima Savjeta i konsultantima“.

„Ne vjerujemo da su u tome učestvovali, ali očekujemo da se makar ograde od ovakvog posla. Od CANU ne očekujemo ništa, jer šta možemo očekivati od znanja i namjera tzv. Akademije nauka koja Reisu islamske zajednice čestita – Božić?! Od državnih institucija nadležnih po ovom pitanju očekujemo hitnu reakciju – zabranu stavljanja u promet ovog Rječnika, kao sramote i nauke i društva, nažalost finansirane novcem poreskih obveznika“, navodi se u saopštenju Mešihata.

(vijesti.me, 4. jun 2016)

RJEČNIK Balša Brković

Jednu od najvećih pjesama XX vijeka napisao je njemački pjesnik Štefan George i zove se Riječ (*Das Wort*). Malo je vjerovatno da bi bilo kakva naučna studija ili filozofska interpretacija mogla preciznije i jezgrovitije predstaviti magiju riječi. George ovako opisuje posao pjesnika: „Čudo izdaleka ili san / Donio sam na ivicu moje zemlje / I čekao dok sijeda Norna / Nije našla ime u svom kladencu - / Zatim sam mogao to da neposredno i snažno zgrabim / Sada ono cvjeta i sja duž granice...“ Dosegnuti ono što je daleko, dohvatiti neuhvatljivo – to je suština pjesničkog bavljenja. Donijeti na ivicu „moje zemlje“ znači utemeljiti u sopstveni jezik. A mitološko biće iz skandinavskog nasljeđa, Norna, koja traži riječ/ime – je, zapravo oličenje koncepta rječnika. Kada od pjesnika riječ „pređe“ kod Norne – ona je ujezičena, postala je dio jezika. Ali, kad počinju nevolje za pjesnika? „Jednom sam se sa srećnog putovanja vratio / S blagom obilnim i lomnim / Tražila je dugo i obznanila mi: / ‘Tako nešto ne spava ovdje na dubokom dnu’ / Poslije čega mi je ono nestalo iz ruke / I nikad moja zemlja nije dobila bogatstvo...“ To je usud poezije kao rubne, granične djelatnosti. Zato je blago o kome pjesnik govori – „obilno i lomno“. Novo osjećanje / stanje traži novu riječ – a ako je nema kod Norne, to ne znači da pjesnik na nju nema pravo. Ipak, „Tako sam tužan naučio odricanje:“, zaključuje George i poetira jednim od najvećih stihova vaskolike poezije: „Ništa ne postoji tamo gdje riječ nedostaje.“ Zato je katalogizovanje i skladištenje riječi jedan od koncepata na kojima počiva naša civilizacija.

Prije nekoliko brojeva *Arta* ova pjesma je objavljena u rubrici Antologija. Odabrana je upravo da bi podsjetila koliko se neka blaga „obilna“ i „lomna“. Ali, i da njihovo razmatranje zaslužuje suptilnost i širinu znalaca – mnogo više nego akcijaško/borbeni

duh koji obilježava ovu polemiku oko Rječnika CANU. Ali, na sceni je paklena kombinacija – nemaju znanje, ali imaju dobru patriotsku volju. Tako počinju gotovo svi mogući sunovrati. Javna polemika shvata se na način na koji međupredsjednik parlamenta shvata pravo kada traži da se glasa da li je nešto po Poslovniku ili nije.

Kako trenutno stoje stvari – samo higijeničarke sa poklonjenog fakulteta još nisu dobile stranu u *Pobjedi* da objasne kako se pravi rječnik. Ali, nije isključeno da će i to biti. Sve ide u tom pravcu.

Muškarac ili žena rođeni na dan osnivanja Crnogorskog univerziteta ili Crnogorske akademije nauka i umjetnosti još nemaju – ni pedeset godina. Teško je govoriti o protoku vremena i djelovanju institucija na društvo koje je moglo da profilise duh istinske javne rasprave – o bilo čemu. A to je, na žalost, vidljivo na svakom koraku.

Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika CANU, kao i svi podvizi te vrste, koji nastaju združenim radom stručnjaka, ima propusta i grešaka, štamparskih ili druge vrste. Bliski narodi oko nas bavljenje Rječnikom započeli su prije više decenija, i ti projekti još traju. Rječnik se ne pravi preko noći. To je ozbiljan, paklen posao.

Upravo zbog onih stvari na koje je valjalo ukazati sa ciljem poboljšanja Rječnika – ovo je najpogrešniji mogući model. Način na koji se orkestriraju napadi na Rječnik pokazuje nedvosmisleno političko porijeklo akcije. Umjesto naučne rasprave čiji bi rezultat bio na polzu cijeloj zajednici, dobili smo još jedan poligon za političke obračune. Uglavnom besmislene i neplodne. O rječniku pričaju ljudi koji nisu u životu uzeli u ruke nikakav rječnik, čak ni one „turističke“ što ih je Obod nekada objavljivao. Ali to im ne smeta da grme na one koji izrađuju, da, možda bi i to trebalo reći – prvi rječnik crnogorskog jezika.

Jer, rečeno figurom Štefana Georgea, ničega – ni kulture, ni društva – nema tamo gdje - Rječnik nedostaje.

(Vijesti, 4. jun 2016)

BUKA I BIJES

Tatjana Đurišić-Bečanović

Sumatra se trese na sedam stepeni Rihterove skale, pa su i trešnje u zavičaju žestoko uzdrmane. Priča o Rječniku CANU odavno je već izašla iz okvira nauke i postala brutalna politička priča, stavljena u službu predizborne kampanje DPS-a. Naime, „stručne“ interpretacije rječničkih odrednica, naručene iz vladajuće partije, stižu sa Fakulteta za crnogorski jezik i književnost, čiji je osnivač lider DPS-a Milo Đukanović, a plasiraju se preko partijskog glasila *Pobjeda*.

Milova čegrtaljka sa Cetinja, očuvanih podgoričkih akcenata, baca se strmoglavce u prošlost, odakle zahvata najčistiji crnogorski jezik, a bilo bi tako dobro da u sadašnjosti zahvati malo savremene metodologije. Ista ekipa, obogaćena novopečenim poslušnicima, dojučerašnjim mladim opozicionarima, sada samo plaćenicima DPS-a, svojevremeno se na isti „naučni“ način bavila Njegoševim danima. Nevjerovatno kako im svaki projekat u koji su uključene profesorice Rajka Glušica i Tatjana Đurišić-Bečanović privuče pažnju.

Afera „Rječnik“ najbolje pokazuje koliko je uzdrman neprikosnoveni Gospodar Crne Gore, jer je morao da prihvati kontrole iz redova opozicije. Svoj bijes, izazvan nezapamćenim političkim poniženjem, on sada iskaljuje na Građanskom pokretu URA, koji s pravom prepoznaje kao najozbiljniju prijetnju svom apsolutizmu. Stoga je teška verbalna artiljerija Milovih junosa, i po će kojeg bjelokosog starine Novaka, sa još jedne od njegovih privatnih obrazovnih institucija, usmjerena na URU, koja se kao slučajno i uzgredno pominje uz Rječnik. A Rječnik je samo povod da se nanese politička šteta Građanskom pokretu i poljulja povjerenje nacionalnih manjina u tu političku grupaciju. Naručena difamacija Rajke Glušice i Tatjane Đurišić-Bečanović ima nesumnjivo perfidnu političku pozadinu.

Veoma je indikativno što je jedan od manjinskih poslanika spas zatražio od ministarke nauke, međunarodno priznate falsifikatorke, koja je još odavno bacila oko na Crnogorsku akademiju. Ona u jednom dopisu iznosi svoju „naučnu“ strategiju koncentracije, koja neodoljivo podsjeća na strategiju integracije druge velike naučnice DPS-a – gospođe Vojvodić. Evo kako doktorica menadžerskih nauka zamišlja nauku u Domovini: „Nova stategija naučnog istraživanja i aktivnosti u Crnoj Gori, između ostalog, ima dva identifikovana cilja: jedan je da koncentriše sve moguće (i nemoguće, prim. T. Đ. B.) aktivne naučnike i mlade istraživače u centrima izvrsnosti, koji bi bili u potpunosti podržani (i naravno kontrolisani, prim. T. Đ. B.) od strane Vlade kroz već odobrenih 20 miliona eura od Svjetske banke. Drugo, naš cilj je da koncentrišemo sve akademike u jednoj instituciji... Naša zemlja... mora da implementira strategiju akumulacije sveg naučnog potencijala kako bi postigla sinergiju a ne konflikte među ustanovama i naučnicima.“

Ubrzo potom ova ista Vlada, koja zagovara sinergiju potencijala, otvara Fakultet za crnogorski jezik i književnost – pravi centar izvrsnosti i, kako reče tadašnji ministar prosvjete Migo Stijepović, „zdravu konkurenciju“, potpuno u skladu s plemenitom strategijom sprečavanja konflikata među ustanovama i naučnicima. Pa ko pretekne! Sve su šanse na strani Vladinih eksperata: mladost, neznanje, odsustvo naučnih titula, akademskih zvanja i referenci, poslušnost, podobnost...

Takve institucije-dželatli osnivaju se u svim autoritarnim režimima, samo sa jednim zadatkom – obračun sa nepodobnima. Dželat sa Cetinja simulira obrazovnu instituciju, a od nastavnog kadra raspolaže samo priučenim docentom iz Mostara, koji svoj diplomski rad Govor podgoričkih muslimana rasteže do doktorske disertacije, a i šire – do jedine jezikoslovne istine u domovini. Fanatik naciona, rumena ruža nacije, zaleleka s Milove visokoškolske ustanove nad nesrećnom sudbinom manjinskih

naroda, koje ugrožavaju strašna čudovišta od mastila, rođena među koricama jednog Rječnika.

Umjesto da se poslanici manjinskih naroda bave stvarnim problemima, DPS im servira ubajačene identitetske kolače. Servilni jezikoslovni konobari koji opslužuju režim formiraju široki front u borbi protiv građanskog koncepta, pogubnog po njihove nacionalističke floskule i mitomaniju. Stilska i epistemološka strategija njihovih ekspertiza zasniva se na svetom trojstvu fanatika svih naciona: rasno, jasno, prosto! Pošto im je misao ukalupljena honorarom, ne mogu da shvate funkcionisanje Savjeta, čiji članovi nisu primali nikakve nadokande za svoj rad. Ritam njihovog bijesa zahvata Crnu Goru, dok štedro prosipaju pizmu, mržnju i neznanje sa svoje podlovcenske visine, zasad po manjinskim narodima, koje je lako ubijediti da su ugroženi, posebno u državi čija vladajuća partija podstiče sve nacionalizme. Dok na sva usta zbori o toleranciji, multietničkom i multikonfesionalnom društvu, vladajuća elita zbilja je zainteresovana jedino za materijalna dobra i transakcije: poslanika, svetog domovinskog zemljišta, naših duša i neba iznad Domovine. A Štrpci padaju u zaborav... Moralne lekcije DPS poslušnika, plasirane sa stranica partijskog glasila, izazivaju samo mučninu, tešku, sartrovsku.

Umjesto o izbornim krađama i neregularnostima pričajmo o Rječniku, Parlament očigledno nema pametnija posla nego da razrađuje propagandni materijal DPS-a. U čerečenje Rječnika uključuje se i Nik Đeljošaj, sadašnji poslanik a bivši Migov saradnik u Ministarstvu prosvjete, koji se nije zabrinuo za Albance, nego je samo dobio zadatak od bivšeg poslodavca, mada ni to nije dovoljno opravdanje da neko traži spaljivanje knjige. Ali svakako jeste veoma loš predizborni marketing.

Strategija zastrašivanja manjina, kojima će u pomoć priteći vi-tezovi iz DPS-a u borbi protiv verbalnih jedinica i izmišljenih antialbanki i antibošnjakinja, tako je dirljiva. Dok kupuju i prodaju,

zastrašuju i kleveću, stignu oni da se pozabave i plemenitim, karitativnim aktivnostima. Spasavaće Albance i Bošnjake od značenja, posebno od pogubnih identitetskih tema, jer kao poslednji adut, kao keć iz rukava DPS će izvući ubajaćena identitetska pitanja. Neka eksperti sa neopljačkanoga i bogatoga Cetinja propitau ima li će koji Marsovac po Crnoj Gori, da ga nijesmo u „Rječnik“ turili i zeleni mu identitet, integritet i dostojanstvo ugrozili. A i te su riječi pogane, znaće ono što one hoće, a ne ono što im se naredi iz centara moći i izvrsnosti.

Milove junosce imaju zbilja težak zadatak: manjine treba ponovo privući magičeskom snagom DPS propagande, na čijim suptilnim strategijama bi im pozavidio i Gebels, koji je nacizam pakovao u privlačne identitetske kolačiće, namijenjene ishrani „zdravog“ naciona Trećega Rajha.

Raspirivanje međunacionalne mržnje i podsticanje identitetskih frustracija može biti veoma opasno, a vratiće se kao bumerang upravo kreatorima ove političke afere, koja prijeti da pređe granice Crne Gore.

(Vijesti, 4. jun 2016)

PROFITIRANJE OD PARANOJE

Vladimir Vojinović

Spao Rječnik CANU na tri branitelja. A u njemu piše da je na tome projektu bilo angažovano 13 članova Savjeta, tri redaktora, 12 konsultanata, šest obrađivača i jedan stručni saradnik. I interesantno je upravo to da su dva od tri preostala branitelja – u rukovodstvu iste političke formacije.

CANU i autorski tim Rječnika donedavno pribjegavali su strategiji šutnje (dio ranije pomenute damage control strategije), koju su samo u dva navrata narušila nemušta saopštenja kolektiva. Ta strategija šutnje pojedinaca, kojoj je CANU pribjegavala, do prije dva dana činila je da makar ne bude, u teniskome žargonu rečeno, neiznuđenih grešaka. No, napokon, stigle su i prve reakcije pojedinaca. I sad je više nego jasno da su se branitelji upleli u vrzino kolo, i da će, s obzirom na težinu ukupne situacije, koja je opterećena prijetnjom krivične prijave, početi da sami raspliću leksikografsko klupko CANU.

Evo zašto je veoma važno da se branitelji Rječnika CANU češće javljaju, makar i onako kako su to učinili u nedavnim političkim saopštenjima, eseju i kolumni.

Prvo. Nedavne „odbrane“ u punoj mjeri adresirale su počinioce grubih grešaka u Rječniku CANU. Otkud to? Analizom diskursa tekstova „odbrane“ postaje jasno čija je „fina“ ruka „glačala“ pojedine odrednice i u Rječniku.

Drugo. Nije strano crnogorskoj javnosti da je članovima autorskoga tima svojstveno optuživanje, potkazivanje i klevetanje kolega, čak i pred sudovima. Samo ovoga puta takvo postupanje ne tiče se tek pojedinaca, njihovih sudbina i karijera, već je usmjereno na crnogorski multietnički i multikonfesionalni sklad. Stoga treba očekivati da „odbrana“ Rječnika CANU preraste u

pojedinačne odbrane i pokušaje prebacivanja odgovornosti među članovima autorskoga tima. Po principu, spašavaj se ko može. Na to nas navodi činjenica da je težinu odgovaranja „na sebe preuzeo“ jedan od najmlađih saradnika u projektu CANU. No, čini se kako je upravo on, nepoznat široj javnosti, isturen da u ime svih prizna grešku. Kolika je tek to greška – pokazaće vrijeme.

I treće. Iz tih se uradaka jasno vidi da branitelji nemaju kapaciteta da stupe u argumentovanu stručnu polemiku ili naučnu raspravu. Možda je neko i očekivao od branitelja Rječnika CANU da će njihovi tekstovi, kad se jednom pojave, biti utemeljeni u stručnim i naučnim argumentima, ali je nepostojanjem istih u tekstovima „odbrane“ u crnogorskoj javnosti i definitivno stvorena kristalno jasna slika o cijelome sporu oko Rječnika CANU. Prazna politikantska naklapanja, bez odgovora na strukovno modelovana i postavljena pitanja, zazvučala su u medijima kao potrošeni lonac, bačen niz skale. Ko zna, taj zvek će možda jednom i biti interesantan studentima filologije, kao materijal za obradu neuspjelih, praznih polemičkih diskursa.

U međuvremenu, tj. u zenitu polemike o „kvalitetu“ Rječnika CANU, neophodno se osvrnuti na stvarnu težinu tih „odgovora“. Dakle, da vidimo kako se branitelji Rječnika i čime brane i osmotrimo usmjerenje braniteljskoga diskursa na predmet polemike. Javnosti je tema jasna i tu prevare nema – prikazi Rječnika putem analiziranih primjera svima govore o toj knjizi kao lošem štivu. S druge strane, branitelji Rječnika uporno bježe od te teme i pokušavaju da upotrebom imena političara i pjesnika, nabranjanjem političkih funkcija i uspostavljanjem diskursa paranoje i teorije zavjere zamagle sopstveno neznanje i nestručnost. Osim toga, stilom obraćanja koji je ispunjen patetikom branitelji Rječnika, svjesni da nemaju čime odgovoriti pred onima koji vjeruju svojim očima, nišane one ciljne grupe koje slijepo čitaju njihove uratke.

Zato je dobro da vidimo na koga se branitelji Rječnika pozivaju u svojim tekstovima „odgovora“. Citirali su, dakle, radove njemačkoga pjesnika Štefana Georgea, Poslovnik Skupštine Crne Gore, turističke rječnike štamparije Obod, jedan dopis ministarke nauke, teze gradonačelnika Podgorice, doktorsku disertaciju dekana FCJK, propagandni materijal DPS, teze poslanika Nika Đeljošaja, strategije Gebelsa i Trećega Rajha...

Je li sad jasno što žele branitelji? Po strani to što politikantski nastupaju u stručnoj polemici o „kvalitetu“ leksikografskoga štiva, trezvena analiza njihovih „argumenata“ u polemici vodi ka sljedećem zaključku: ova družina ma šta da dobije za zadatak, ma ko da iza njih stoji i ma ko da ih plaća, nije u stanju da jedan posao obavi kvalitetno. Dakle, bilo to namjerno ili ne, bježanjem od teme rasprave i upotrebom neefektnih podataka, posredno su ukazali na to kako su uspjeli da proizvedu ovakav Rječnik. Jer, onako kako u „odgovorima“ skaču s teme na temu i pribjegavaju kvaziargumentaciji, tako u Rječniku obrađuju pojmove, i jednako „uspjelo“ za pojedine odrednice biraju primjere. To jest, kako zборе, tako i tvore. Da li je u pitanju neznanje ili zla namjera, svejedno je. Šteta je učinjena. Uvrijeđeni su Albanci, Bošnjaci, antifašisti i svi kojima je na srcu multietnička, multikonfesionalna, građanska Crna Gora.

I dalje. Bilo bi u ovim tekstovima branitelja Rječnika posla i za Frojda. Evo leksema i sintagmema iz braniteljskih tekstova koji to potvrđuju: „poslušnost“, „podobnost“, „institucije-dželatli“, „dželat s Cetinja“, „fanatik naciona“, „zaleleka“, „strašna čudovišta od mastila“, „ubajacene identitetske kolače“, „servilni jezikoslovni konobari“, „svetom trojstvu fanatika“, „svetog domovinskog zemljišta“, „spaljivanje knjige“, „zastrašivanje manjine“, „vitezovi iz DPS-a“, „zeleni mu identitet“, „paklena kombinacija“, „paklen posao“...

Koji je onda zaključak analize „odgovora“?

Za cijelu priču o Rječniku CANU nije previše bitno to što su branitelji Rječnika čak i upotrebom riječi i sintagmema u tekstovima pokazali da su poraženi, očajni i prestrašeni, bitnije od svega je to što su, uplićući se u posao koji ih očigledno po svemu nadrašta, spoznali sebe. Kao u ogledalu.

Eto će ih je odvelo višegodišnje poigravanje s diskursom paranoje i teorije zavjere.

(Pobjeda, 4. jun 2016)

NIJESU SVE GREŠKE ZAISTA GREŠKE

Bojan Minić

Suočen sa tekstovima koji posljednjih dana pune novinske stupce, a tiču se Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika CANU, osjećam želju i obavezu da, kao jedan od obrađivača leksičke građe, kažem nekoliko riječi kojima bih, javno i bez namjere da polemišem sa pojedincima i institucijama iza pomenutih tekstova, iznio svoj stav o problematizovanim segmentima Rječnika, ali i da pomenem nekoliko činjenica koje se ranije nijesu javljale u medijima.

Naime, već na samom početku rada na ovom projektu bilo je jasno svima nama koji smo bili uključeni u taj posao da će hajka koja je počela već na sami pomen izrade rječnika crnogorskog jezika (kroz već uobičajene fraze o nepostojanju našeg jezika i tvrdnje da CANU ne može pisati bilo šta u vezi s tim jezikom) uzeti maha čim prvi tom izađe i, evo – nijesmo pogriješili. U razloge ovih napada ne bih ulazio. Svakome iole upućenom u stanje u Crnoj Gori je jasno da mogu biti raznoliki – od negativnog stava prema CANU, preko negiranja crnogorskog jezika i razlika između onih kojima je u sintagmi crnogorski jezik bitnije ovo crnogorski i onih kojima je bitnije ovo jezik, a završno s ličnim frustracijama. Već u prvih nekoliko dana nakon promocije prvog toma, mogli smo pročitati u medijima iz regiona da su se „među plavim koricama“ našle odrednice (u pomenutom tekstu su to sve riječi) kao što su špital, fadžola, soldat, dugotrpna dugočekalica i slično, iako je prvi tom obuhvatio samo odrednice na prva tri slova azbuke. Samo iz takvih neistina, na samom početku „života“ ovog rječnika, namjera protivnika ovog projekta i jezika je jasna svakome ko objektivno sagleda stvari. Jesu li se branioци crnogorskog jezika oglasili da zaštite taj jezik od ovakvih napada? Nijesu. Nije mnogo prošlo dok su napadi stigli i

iz Crne Gore, najprije uopšteno i bez mnogo argumenata, kako jedino i može kada se reaguje u tekstovima pisanim prije detaljnog iščitavanja Rječnika, a zatim navodeći nekoliko primjera od kojih ću se nekima možda baviti nekom drugom prilikom. Osim toga, o Rječniku su sa osudom govorili i ljudi koji su otvoreno priznavali da Rječnik nijesu ni uzeli u ruke.

Najveći problem je izazvala definicija odrednice albanizacija, zato ću o njoj prvo govoriti. Ovdje je bitno naglasiti tri stvari. Prvo, autorski tim je jasno dao do znanja da nije bilo namjere da se uvrijede ni Albanci ni pripadnici bilo koje druge nacionalnosti, što se, naravno, odnosi i na vjeroispovijesti, rase, opredjeljenja i slično, iskazavši tada i žaljenje ako je neko protumačio tu odrednicu na taj način... Takav odabir riječi u definiciji riječi albanizacija je, kao i u drugim sličnim primjerima, rezultat nepromišljenosti, možda neiskustva, ali nikako zle namjere. O tome koliko smo zle namjere imali, govori i činjenica da niko nije ni pomislio, čitajući definicije iznova, da se time albanski narod negativno označava, inače bi to sigurno bilo odmah ispravljeno.

Drugo, na obradi Rječnika trenutno radi šestoro obrađivača koji dobijaju različite djelove korpusa, tako da je normalno da postoje male razlike u objašnjenjima, kad jedan obrađivač dobije odrednicu albanizacija, drugi anglicizacija, a treći afrikinizacija, pa i nakon procesa ujednačavanja.

Treće, sporna riječ u toj definiciji (u pitanju je riječ nametanje) višeznačna je riječ, a jedno od njenih značenja u okviru konteksta koji je primjenljiv na rečenu definiciju je i sljedeće: svojim autoritetom, uticajem, značajem činiti da neko nešto prihvatiti kao logično, prirodno. Ovo je definicija (koja je isto nekako promakla napadačima ovog projekta) iz najobimnijeg i najdetaljnijeg višetomnog rječnika na našim prostorima, Rečnika srpskohrvatskog književog i narodnog jezika koji je objavila (i još uvijek objavljuje preostale tomove) SANU. Ovaj rječnik pominjem kako bih ukazao na drugu bitnu stvar: ovih dana smo mogli pročitati kako CANU radi svoj rječnik prebrzo i s neiskusnim

ljudima, za razliku od rječnika koje su objavljivali Srpska akademija nauka i umetnosti, Matica srpska, Matica hrvatska itd., gdje su radili najviđeniji lingvisti i to u mnogo većem broju, uz pomoć iskusnih leksikografa i pod budnim okom redaktora koji su zaista bili najveći stručnjaci u lingvistici svojeg doba.

Ovih dana, međutim, nijesmo mogli pročitati da i ti rječnici, pisani godinama (ili desetinama godina, a još se radi na njima) i s takvim autorskim timom, ipak imaju po nekoliko strana ispravki prvog ili prethodnog izdanja, a te ispravke variraju od izmjene akcenta, roda ili izvora preko izmjene definicija ili gramatičkih informacija o odrednici, do brisanja ili dodavanja čitavih odrednica i primjera. Normalna je stvar, dakle, da se u ovom poslu, kao i u svakom poslu, griješi, čak i kada se radi sporije i kada su u posao uključeni i iskusniji i stručniji ljudi. Istina je da na početku nijesmo svi imali leksikografskog iskustva (svakako nije istina da nije imao niko, kako se moglo čuti u kritikama Rječnika), ali sada već imamo makar ovu jednu godinu i jedan tom za sobom, pa ako to nije dobro, popravićemo se, a ako ima grešaka – ispraviće se. Kad se dese najvećima, mogu se oprostiti i nama. Dođosmo, dakle, i do grešaka. Odmah da naglasim: priznajem da ih je bilo. Vjerujem da će ih biti i ubuduće, ne zato što želimo tako, jednostavno će ih biti, onako kako ih uvijek ima u svakom rječniku jer je izrada rječnika veoma težak i kompleksan posao, na kojem se stalno radi. Zato se može štampati letak sa ispravkama već uz ovo izdanje, ispravke već u drugom izdanju itd.

Moram isto tako kazati i da nijesu bile greške sve ono što je kao greška navođeno ovih dana. Nešto je tu stvar lingvističke interpretacije i tu bi pet lingvista moglo imati pet mišljenja, nešto sasvim jasno nije greška niti može biti govora o tome, nešto je i pogrešno interpretirano. Nešto nije greška, ali može se uraditi i bolje, i bolje će se i uraditi u nastavku rada. Nešto, najzad, jeste greška. Kao neko ko je uključen u ovaj projekat i neko ko iskreno voli svoj jezik (koji sam javno podržavao, za informaciju onima koji nas napadaju da radimo protiv njega,

godinama prije nego što sam upisao studije crnogorskog jezika i južnoslovenskih književnosti u Nikšiću, godinama prije nego što je taj jezik postao službeni i normirani jezik i prije nego što je Crna Gora bila nezavisna država, za šta imam, zlu ne trebalo, i pisane dokaze), zahvalan sam svakome ko je, dobronamjerno ili ne, ukazao na te eventualne greške, zbog čega će krajnji rezultat biti samo jedan – bolji i unaprijeđen rječnik crnogorskog jezika. Svaki doprinos poboljšanju kvaliteta Rječnika i crnogorskog jezika pozdravljam i radujem mu se. Čak smo i u toku rada uzimali u obzir predloge koji su koristili Rječniku, pa smo, recimo, proširivali izvore rječnicima i djelima pisaca koji su, priznajem, nepravedno bili zanemareni, a trudimo se da tu praksu konstantnog poboljšavanja nastavimo.

Najzad, moram pomenuti i ovo: kroz pomenute kritičke tekstove se provlači dvadesetak odrednica, od kojih, već reko, nije su baš sve sporne ni djelimično (jer neke imaju više značenja), ali i kad bismo uzeli da sve jesu, to bi opet značilo da ih fali još stotinjak da bi se pokrio samo jedan procenat ukupnog sadržaja Rječnika. Još oko šest stotina odrednica i opet bi 95 odsto rječnika bilo dobro. Da parafraziram riječi Vuka Karadžića iz predgovora Pismenice serbskoga jezika: Trud će naš biti dovoljno nagrađen i naša će sva želja biti ispunjena ako ovim početkom makar najmanju korist jeziku crnogorskom prinesemo. Naravno, mogao bih o ovome pisati i detaljnije, i duže, i stručnije, ali mi to nije bila namjera, niti su dnevni listovi mjesto za to. Želio sam samo da naglasim razloge zbog kojih sam i dalje na ovom projektu i zbog kojih i dalje stojim iza njega, ali i da pokažem javnosti da nije sve onako kako izgleda iz objava koje čitamo ovih dana.

Početak svakog projekta je najteži dio posla, ali je to i najbitniji dio. Biće, iskreno se nadam, još rječnika crnogorskog jezika, ima još institucija koje su pokazale spremnost i želju da započnu sličan projekat, i ja s nestrpljenjem čekam njihove rezultate i njihov doprinos crnogorskom jeziku. Mi smo, evo, počeli.

(Vijesti, 5. jun 2016)

GREŠKE SU BAR NAČELNO SA SKENERA I SOFTVERA IPAK POMJERENE NAVIŠE

Jelena Šušanj

Napokon je neko lično odgovorio u ime članova Autorskoga tima Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika CANU. Da nije tužno, bilo bi hrabro žrtvovanje obrađivača leksičke građe u ime cijele Crnogorske akademije nauka i umjetnosti. Obrađivač je izašao sa stavom „griješili smo – možda“. Greške su bar načelno sa skenera i softvera ipak pomjerene naviše, ka obrađivačima. Sljedeći korak morao bi biti da greške skenera, softvera i obrađivača prizna redaktorski tim u sastavu: dr Jelena Bašanović-Čečović, dr Rajka Glušica, dr Sanja Šubarić, univerzitetski profesori koji su nadgledali rad na cjelokupnome Rječniku, određivali korpus, nadzirali „neiskusne“ i „nepromišljene“ obrađivače, sprovodili trostruku redakтуру i koji su odgovorni prije svih za ovaj milenijumski leksikografski, lingvistički i kulturni fijasko. Daleko smo još i od Savjeta za izradu Rječnika i od Predsjedništva CANU, koje je takav autor-ski tim okupilo i dalo mu legitimitet.

Obrađivač Rječnika, tipično akademski i akademijski, ne želi da polemíše, samo da komentariše. Nažalost, u cijeloj ovoj priči nema se s kime ni polemisati. Dok jedna strana (čiji se broj zastupnika rapidno umnožava) citira, argumentuje, dokazuje, upućuje na propuste, omaške, manipulacije, druga strana, čvrsto ostaje pri stavu da se Rječnik nameće kvalitetom, autoritetom, uticajem, značajem i da ne vrijeđa nikoga, da su svi komentari proizvoljni, falsifikati, improvizacije, u pismu obrađivača vidimo i krajnje nenametljivu opasku da su uzrok napada i lične frustracije (većine crnogorske stručne i nestručne javnosti?). Zapravo i ne čudi takav stav Akademije. U njezinu Rječniku, u

njezinu korpusu, dakle u njezinoj objektivnoj stvarnosti, uz odrednicu „akademski“ nema ustaljenih veza riječi „akademska rasprava“ niti „akademska etika“.

No pozicije se malo i pomjeraju. Predstavnik Akademije nauka koji je juče istupio u javnost ponovio je da njihove greške nijesu bile zlonamjerne, da možda nijesu ni bile greške, da oni u njima i poslije ponovnoga čitanja djelova Rječnika ne vide ništa uvredljivo, ali je otišao i korak dalje: rekao je da su nastale usljed „nepromišljenosti, možda neiskustva“. Ne slaže se njegovo saopštenje s prethodnim reagovanjem tima kojemu pripada, a koji ponosito ustvrdi kako „preuzima punu odgovornost za stručnu i naučnu utemeljenost projekta“. Uostalom je li to kriterijum po kome su se birali saradnici za ovaj kapitalni projekat? Zar ne bi trebalo da Akademija kao najviša naučna institucija angažuje vrhunske lingviste i leksikografe, a ne nepromišljene početnike? Nije Akademija nepromišljeno postupila samo u selekciji saradnika, kao što ni saradnici nijesu nepromišljeno postupili samo u odabiru korpusa. Nijesu, rekla bih, Akademijini angažovani saradnici naučili mnogo iz jednogodišnjega rada na prvome tomu Rječnika. Nepromišljena su i saopštenja kojima se ovih dana predstavlja Akademija, poput reagovanja Jevrema Brkovića objavljenog u četvrtak na sajtu canu.ac.me, u kome prvo kaže da su napadi na Rječnik diletantizam i politikantstvo, a onda da se, ako ih ima (?!), kakva nepreciznost ili štamparska greška (!) mogu i ispraviti, pokoji primjer zamijeniti adekvatnijim. Na osnovu posljednja dva reagovanja možemo zaključiti da se nepromišljenim tumačenjem riječi bavi leksikografija, nauka, struka. Kritičko tumačenje rječnika i rječničkih odrednica, s druge strane, teški je diletantizam i politikantstvo. Prilično umjetničko i umjetno tumačenje za Akademiju nauka, no kakvo bi i moglo biti kad saopštenje u odbranu „ozbiljne nauke“ potpisuje spisatelj bez ikakvih naučnih dometa i potencijala.

Nije prvi put da čitamo da predstavnici Akademije početni negativno orijentisani tekst o lingvističkim greškama uočenim u Rječniku predstavljaju kao „uopšten i bez mnogo argumenata, kako jedino i može kada se reaguje u tekstovima pisanim prije detaljnog iščitavanja Rječnika“. Ako mislimo na isto, na kritički osvrt Adnana Čirgića, koji je – koliko nam je poznato – prvi prikazao Rječnik CANU, ne znam zaista koliko konkretnije i argumentovanije treba pisati Akademiji ako njeni stručnjaci ne shvataju da glas i fonem nijesu isto, da fonetika i fonologija nije su isto, da ne postoje glagoli koji nemaju infinitiv, da sufiksi nijesu isto što i nastavci, da ne postoje sufiksi -čki, -čki, -ški, već su to alomorfi... Primjedbe su bile vrlo konkretne, a argumenti se, ako nijesu bili dovoljni, ili možda dovoljno jasni, mogu naći u relevantnoj, savremenoj literaturi (za svaki slučaj da konkretizujem: literaturi nastaloj u 21. stoljeću).

Vraćamo se uvijek albanizaciji i nametanju. Zanemariću Akademijino namjerno zanemarivanje u mom prošlom reagovanju elaborirane činjenice da iz primjera navedena uz ovu odrednicu ni prema kakvoj logici ne može proizaći da se nametanje vrši kvalitetom, jer niko pametan ne bježi od kvaliteta. Sad postavljam pitanje: podrazumijeva li nametanje i uz riječ „varvarizacija“ „svojim autoritetom, uticajem, značajem činiti da neko nešto prihvati kao logično, prirodno“? Je li po Akademijinu tumačenju i varvarizacija pozitivna, budući da je tumače kao „nametanje varvarskog načina života“, dok pod pridjevom „varvarski“ nalazimo „koji se odnosi na varvare, divljački, surovi“? „Varvarizovati se“, napokon, ima definiciju poput „albanizovati se“ – „postati/postajati varvarinom“. Usljed američke asimilacije postaje se sličan Amerikancu, usljed balkanske sličan Balkancu, dok se usljed albanizacije i varvarizacije ne završava sličnošću s „izvornikom“, već se postaje Albanac i varvarin. Zaključak se iz ovoga sam nameće „autoritetom, uticajem i značajem“?! Sudeći po posljednjem reagovanju iz Akademije, izgleda da treba oprostiti što i nakon ujednačavanja nešto ipak

ostane neujednačeno jer Rječnik radi šest obrađivača. Ne pomenuše trostruku redakturu kojom su se dičili u Predgovoru, a ni cijeli Savjet, pa je nejasno što obrađivači nijesu govorili na promociji, kad je ovo već, čini se, isključivo njihov projekat.

Uzgred, u Rječniku crnogorskoga književnog i narodnog jezika definiše se i riječ „varvar“ (đe se upućuje na odrednicu „varvarin“) preko primjera: „U ovijema intrigama što se može viditi ona zloba duše hijenske sa kojom su Turci mlijekom materinim zadojeni i prvenstvovali svagda pred najzlobnijima varvarima koji su se do danas na svijet pokazivali.“ i „U Petrogradu je mitropolit Sava napisao predstavu carici Jelisaveti, tražeći od nje da materijalno pomogne Crnu Goru koja je na poziv cara Petra ustala protiv varvara, neprijatelja Hristove crkve i gonitelja pravoslavnog naroda...“. Varvarin je pak „1. ist. svaki stranac koji nije pripadao etničkoj i kulturnoj zajednici starih Grka i Rimljana“, za što u korpusu nijesu ni našli primjer upotrebe, i „2. primitivan, necivilizovan čovjek, divljak“. Ovđe niču nova pitanja, na koja, već dobro znamo, Akademija neće odgovoriti: kako je Akademija varvare definisala kao strance koji ne pripadaju zajednici starih Grka i Rimljana, a u primjerima kao varvare navode „neprijatelje Hristove crkve i gonitelje pravoslavnog naroda“ ili se možda taj primjer odnosi na primitivce, divljake, necivilizovane ljude?! Po ko zna koji put su u ovome rječniku muslimani predstavljeni u skladu s nacionalističkim, anticivilizacijskim, negrađanskim tendencijama: zlobni poput hijene, zlobom su kroz mlijeko majčino zadojeni i imaju prvenstvo među najzlobnijim varvarima?!

U objektivnoj stvarnosti i medijima na koje se pozivaju autori Rječnika nema ni podgoričkih Varvara, navijača Budućnosti što već gotovo 30 godina svim srcem prate podgorička i crnogorska sportska dešavanja. Može li razlog biti što se u tome značenju riječ nije našla u Rečniku srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU, koji je Crnogorska akademija uzela za matricu i prema kojem kroji i prekraja i leksiku crnogorskoga jezika?

I na kraju, kao i svi istinski mistifikatori – Akademija nudi malo brojeva. Mogu reći i brojki, u skladu s Rječnikom CANU, jer su i u matematici pokazali zavidno znanje pa su „broj“ i „cifra/brojka“ predstavljeni kao sinonimi. Svi učenici nižih razreda osnovne škole, zaboravite što vam učitelji kažu da to nije isto, Akademija zna objektivnu stvarnost! U Akademijinu korpusu je istina! Ali evo, protumačiću i Akademijinu statistiku: kako izračunaše, kritikovani su zbog „dvadesetak odrednica“. Dakle, kroz svega 20-ak odredničkih riječi, što je manje od 0,5% Rječnika, uspjeli su uvrijediti barem 20% stanovništva, odnosno više od 120.000 stanovnika Crne Gore (da ne pominjem građane drugih nacionalnosti i vjeroispovijesti koje njihova tumačenja vrijeđaju, kao ni građane drugih država do kojih su, svjedoci smo, doprili rezultati njihova nečinjenja, niti pak zapošljene u lokalnoj i državnoj administraciji itd.). Možda nije u skladu s etikom koju promovišu, ali ja se tim uspjehom ni u kom slučaju ne bih hvalila...

Znameniti članovi i članice Autorskoga tima, koliko primjera treba iznijeti da biste priznali da ste pogriješili, izvinili se pripadnicima vjerskih manjina i manjinskih naroda koje ste uvrijedili i povukli Rječnik na suštinsku preradu?! Je li moguće da ni poslije ponovnoga čitanja u vašim tekstovima, leksikografskim definicijama, primjerima ne vidite ništa loše?! Ako je tako, u pravu ste, ova polemika nema smisla. Da parafraziram Marka Vešovića: ne treba proglašavati Homerom nekoga samo zato što je moralni slijepac.

Sve što se od Autorskoga tima traži jeste osnovna kultura: nije grijeh grijешiti, grijeh je ne izviniti se. Umjesto izvinjenja i povlačenja Rječnika dok se ove nekulturne i anticivilizacijske stvari iz njega iščiste, CANU prijeti novim tomovima, nepovlačenjem početnoga, stoji čvrsto i odgovorno uz temelje koje je postavila u ovome kulturocidu i očekuje lovorove vijence... Ali varvarima ne pristaju lovori.

(Portal *Analitika*, 5. jun 2016)

POLEMIKA KOJA MIJENJA OSVOJENE METODE I KULTURU POLEMIKA

Janko Ljumović

Polemika povodom *Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika I A-V*, postaje izuzetan medijski arhiv, građa za istraživanje, uzbudljiva i korisna za neka nova istraživanja, prijeko potrebna za crnogorsko društvo *sada i ovdje*. Polemika je dobar povod za postavljanje pitanja o kapacitiranosti naših akademskih institucija. Na svu sreću naučni i umjetnički standardi nijesu propisani samo i ekskluzivno za Crnu Goru, jer bi u tom slučaju živjeli onako kako nam „prozvani autoriteti“ određuju. Suština i nauke i umjetnosti jeste da se autoriteti propituju, a njihovim propitivanjem dolazi do razvoja i nauke i umjetnosti. Propitivanje nikada ne prolazi glatko, naprotiv uvijek je burno, a iz narativa prošlosti znamo da je dovodilo i do najmračnijih stranica ljudske povijesti.

U aktuelnoj polemici treba utvrditi komunikološki stil aktera, kako bi nam on označio sve zamke u kojima na djelu imamo pokušaj stvaranja javnog mnjenja *za i protiv*. To *za i protiv*, već godinama „uspješno“ funkcioniše u slikama crnogorske tranzicije.

Ovoga puta *za i protiv* (Rječnika), mijenja osvojene metode i kulturu polemike. Prije svega, polemika je donijela neka nova imena, kojima medijski egizbicionizam dobro poznat „autoritetima opšte prakse“ ili „kolumnistima reketašima“ nije cilj. Cilj im je određen razlozima profesionalne etike, da javnosti prezentuju nesporne činjenice koje se fokusiraju na greške elementarnog tipa, ili pak na objašnjenje konteksta koji ukazuje na anahrona i davno prevaziđena teorijska mišljenja, koja danas ulaze u nova intedisplinarna polja koja očigledno još nemaju primjenu kod aktera autorskog tima i saradnika na Rječniku, od

kojih su pojedini vedete dijela naše „medijalizovane akademske zajednice“. Kada smo već kod interdisciplinarnosti, polja studija kulture, studija roda, kulturnih prava ili pak kulturne geografije teško da „stanuju“ u Rječniku koji nam se desio 2016. godine. To što ga nismo imali do sada, najbolje svjedoči sam Rječnik, koji svojim duhom najbolje potvrđuje diskontinuitet crnogorke kulture i države, tj. višedecenijsko *vakumiranje* crnogorske kulture u kojoj je suštinski standard bio poluprofesionalni standard i zavičajni vapaj onih koji su povremeno dolazili u rodni kraj, ili su pak do dana današnjeg postajali lokalni autoriteti sa nikad uspostavljenim sistemom uporedivosti, i suštinske evaluacije učinjenog. Polemika izgleda da dotiče i ta važna pitanja, i dobro je da ih dotiče.

Za i protiv gluposti – kako drugačije označiti već citirane odrednice rječnika, koje postaju ovih dana aktuelan vic. U formi vica doći će i do one publike koja je možda već dugo na medijskoj dijeti, i izvan linija razdvajanja i podjela, tako specifično crnogorskih, koje su postale jedan veliki bag. Bag koji, ukoliko ga što prije osvijestimo, imamo šansu da iz njega izađemo.

Polemika je na izvjestan način poziv na izlazak iz konteksta *g r e š k e*, ipak živimo u velikoj novoj globalnoj mantri koja se zove *društvo znanja*. Kakav je standard tog CANU-ovskog društva znanja, nostitelja i branitelja njegovog (a trebalo bi i našeg) Rječnika, imamo priliku da vidimo. Da nijesu samo riječi, važne za specifično domaći kontekst sporne, svjedoče i riječi koje nadilaze pitanja crnogorskog. To su riječi: artistkinja, barok i biseksualnost.

Izbjegao bih u ovom tekstu *šalu* sa barokom, sa artistkinjama, biseksualcima i biseksualkama.

Nije problem sa onim čitaocima, koji nikada neće vjerovati samo jednoj knjizi, pa bila ona i najsavršenija, problem je sa svima onima koji vjeruju samo jednoj knjizi, ili još gore, onima koji vjeruju bez čitanja. Moć medija, masovnih medija upravo

jeste u obraćanju onima koji vjeruju bez čitanja.

Polemika vraća vjeru u čitanje, i značaj čitanja. Ovog puta nije sve ostalo, kao što nerijetko ostane samo na tekstu – transmisiji jednog događaja, svečane objave da smo dobili veliki dar, knjigu koju smo dugo čekali.

Nije Norveška bogata zbog nafte koja im se jednog dana desila, bogata je Norveška zbog Henrika Ibzena koji je napisao dramu „Neprijatelj naroda“, koja priča priču o cenzuri u lokalnom listu jednog malog norveškog grada.

Na kraju, i baš zbog cenzure oko Rječnika, teško je vjerovati jednom našem lokalnom listu koji cenzuriše pogled na Rječnik, ali i na ukupnu sliku crnogorske tranzicije. Vrijedi čekati pisca koji će nam ponuditi ideju vrijednosti koja neće zavisiti od njegove ili njene borbe da će činom dobijanja Trinaestojulske nagrade, riješiti status istaknutog kulturnog stvaraoca.

Kada se to djelo pojavi, znaćemo da je tranzicija završena i da ćemo sa puno više brige i odgovornosti živjeti i stvarati u Crnoj Gori. Izazovi borbe protiv gluposti, naravno neće biti okončani, ali ćemo imati usvojene standarde koji neće biti *toliko i ovoliko* sporni. A možda ćemo tada, ne samo pristojnije živjeti u ekonomskom pogledu, već će pristojnost biti standard i javne komunikacije, posebno od nositelja akademskih titula.

(Pobjeda, 6. jun 2016)

OTVORENO PISMO GRUPE OD 114 INTELEKTUALACA PREDSJEDNIŠTVU CANU

Stručna i laička javnost s nestrpljenjem je iščekivala pojavu prvoga toma Rječnika crnogorskoga narodnog i književnog jezika u izdanju CANU, jer je riječ o kapitalnome projektu od posebno-ga društvenog i državnog interesa, najavljenom kao poklon prvome jubileju obnovljene nezavisnosti. Međutim, upravo je u proslavi toga jubileja Rječnik izazvao svojevrstan naučni, kulturološki i politički skandal, premda se očekivala namjera CANU da će se njegovim objavljivanjem na primjeren način distancirati od višedecenijskoga tradicionalističkog negiranja crnogorskoga jezika koje je bilo obilježje doskorašnje naše lingvistike. Savjet i Autorski tim za izradu Rječnika CANU kroz odrednice, objašnjenja ili primjere pokazali su da nijesu bili dorasli poslu koji im je povjeren, ni u domenu struke, što se vidjelo iz svakovrsnih grešaka – od lingvističkih do astronomskih, a naročito ne u domenu društvene odgovornosti, posebno kad se zna da je riječ o formalno najvišoj naučnoj i umjetničkoj ustanovi u državi Crnoj Gori.

Upotrebom anahrone metodologije, nepoznavanjem elementarnih naučnih činjenica te reafirmacijom civilizacijski prevaziđene ideologije koja se prije svega odnosi na predstavnike autohtonih manjinskih naroda, Savjet i Autorski tim za izradu Rječnika javnosti su poslali poruku da se CANU po svome djelovanju nalazi izvan kolosijeka kojim se kreće savremena Crna Gora na putu afirmacije svoje multikulturalnosti kao temeljne evropske vrijednosti. Upornim odbijanjem da prihvati kritike koje im stručna i politička javnost ovih dana upućuje te tvrdokornom odbranom svojih nedopustivih leksikografskih rješenja, Savjet i Autorski tim za izradu Rječnika CANU skrivaju se iza Akademije, koja je time isturena kao

ustanova koja podriva temelje građanskoga ustrojstva Crne Gore. Ne želimo da vjerujemo da Predsjedništvo i većina članova CANU dijeli stavove koji se ovih dana iz Rječnika citiraju, jer nijesu uvrijeđeni samo građani koji pripadaju manjinskim narodima nego i većinska Crna Gora koja se ponosi lojalnošću svojih autohtonih manjina. Umjesto ćutnje i ignorancije javnost očekuje od Predsjedništva CANU nedvosmisleni osudu naučnog posrnuća i političkog revizionizma antifašizma i nacionalističkih interpretacija iskazanih u Rječniku Savjeta i Autorskoga tima.

Stoga mi, dolje potpisani intelektualci i javni djelatnici, zahtijevamo od CANU da se izvini građanima Crne Gore, posebno nacionalnim Bošnjacima i Albancima, kao i svim pripadnicima islamske vjeroispovijesti, zbog zlonamjernih, neistinitih pa i šovinističkih kvalifikacija njihove religije i kulturalno-nacionalne posebnosti te da trajno povuče cijeli tiraž Rječnika iz javnoga prometa.

Potpisnici ovog pisma su Adnan Čirgić, Aleksandar Čogurić, Aleksandar Radoman, Ali Gječbritaj, Ali Salaj, Almer Kalač, Andrej Nikolaidis, Asllan Bisha, Basri Čapriqi, Blagota Eraković, Boban Batrićević, Bojana Mijović, Bojka Đukanović, Borislav Cimeša, Borislav Jovanović, Čedomir Bogićević, Čedomir Drašković, Dragan Radulović, Dragana Tripković, Drago Rašović, Dragutin Lalović, Draško Nikčević, Dušan Đurišić, Edin Jašarović, Ema Alihodžić, Ethem Mandić, Fran Camaj, Gazmend Čitaku, Genci Nimanbegu, Gjekë Gjonaj, Gjon Dobreci, Gojko Kastratović, Goran Drinčić, Goran Sekulović, Hajredin Kovači, Hajrullah Koliqi, Isidora Kovačević, Ismet Kallaba, Ivan Ivanović, Ivan Vuković, Jadranka Selhanović, Jakov Mrvaljević, Janko Ljumović, Jasmina Nikčević, Jelena Šušanj, Jovan Nikolaidis, Jusuf Kalamperović, Jusuf Lika, Lazar Božović, Lidija Radulović Ljesar, Ljubeta Labović, Ljubo Đurković, Marijana Terić,

Marinko Vorgić, Marko Ćulafić, Marko Špadijer, Milenko A. Perović, Milorad Nikčević, Milorad Popović, Miodrag Vlahović, Miomir Abović, Miroljub Orlandić, Mirsada Bibić Šabotić, Mladen Lompar, Momčilo Šaletić, Nail Draga, Nebojša Burzanović, Nela Savković Vukčević, Nexhat Avdiu, Nikola Popović, Nikollë Berishaj, Novak Kilibarda, Novica Samardžić, Novica Vujović, Ognjen Spahić, Olivera Žižić, Osman Nurković, Petar Glendža, Petar Lekić, Qazim Muja, Rade Bojović, Radonja Dubljević, Radovan Damjanović, Rajko Todorović, Rešad Sijarić, Rifat Fejzić, Ruzhdi Ushaku, Sabina Osmanović, Sabri Halili, Safet Drljan, Sahret Hajdarpašić, Sanja Martinović, Sanja Orlandić, Sanja Vojinović, Šeki Radončić, Slađana Kavarić, Sofija Kalezić, Sreten Perović, Sreten Vujović, Staniša Ivanović, Stefan Bošković, Šukrija Žuti Serhatlić, Suljo Mustafić, Suzana Pajović, Vahida Nimanbegu, Vasko Raičević, Vesna Vičević, Vladimir Jovanović, Vladimir Vojinović, Vlatko Simunović, Vuk Mašanović, Vukota Babović, Vukota Vukotić, Zarija Brajović i Žarko Mališić.

(Pobjeda, 7. jun 2016)

O LJUBAVI I DRUGIM DEMONIMA U RJEČNIKU CANU

Jelena Šušanj

Stojeći pred mučnom dilemom da li da nastavim kritiku Rječnika Crnogorske akademije nauka i umjetnosti koji je skrenuo pažnju naše stručne javnosti više nego ijedna knjiga objavljena posljednjih decenija, odlučila sam se da ipak dam i jedan romantični prilog ovoj raspravi, rizikujući da će argumenti koje iznesem opet biti od strane glasnogovornika leksikografskoga tima CANU označeni kao šovinistički, mrzilački i političantski.

Hajde da pričamo o ljubavi... Onoj bajkovitoj ljubavi, koja se završava čuvenim „živjeli su srećno do kraja života“, što obično podrazumijeva skladan brak. Brak opet podrazumijeva zajednicu muškarca i žene (!), zasnovanu radi porodičnog života, kako nam saopštavaju leksikografi CANU, dodajući uz tu odrednicu ustaljene veze riječi: građanski (civilni) brak – brak sklopljen pred građanskim vlastima; divlji brak – zajednica muškarca i žene bez zakonske potvrde; mješoviti brak – brak sklopljen između muškarca i žene koji su različite vjere, rase ili nacionalnosti; morganatski brak – brak osobe iz vladarske ili plemićke porodice sa osobom iz nižeg staleža; razvod braka – zakonsko poništenje braka; crkveni brak – brak sklopljen u crkvi.

Zanimljiv izbor riječi u cijeloj odrednici. Počnimo od kraja, zbog bliskosti dosadašnjoj tematici ove polemike. Znači li isticanje samo crkvenoga braka da se oni što ne pripadaju Crkvi mogu vjenčati samo civilno ili živjeti u „divljem braku“? Ili možda trebaju vjeru mijenjati da bi se vjenčali prema božjem zakonu? Nijesu autori Rječnika još stigli do slova Š, pa ne možemo provjeriti ima li šerijatskoga zakona u Akademijinoj

viziji objektivne stvarnosti. I kakav je to divlji brak?! Vanbračna zajednica u Crnoj Gori definisana je važećim Porodičnim zakonom i izjednačena s bračnom „u pogledu prava na međusobno izdržavanje i drugih imovinsko-pravnih odnosa“. Ako Zakon prepoznaje taj vid odnosa, ako takva zajednica u današnjoj Crnoj Gori nije ništa strano, ništa neobično, ništa sramno, naprotiv sve je više parova koji ne žele papirima dokazivati svoju ljubav, zašto CANU aktuelizuje ovako anahrone sintagme? Njihova ustaljena veza riječi danas uopšte nije ustaljena. „Divlji brak“ odraz je prevaziđenoga doba i stanja svijesti, ta je konstrukcija arhaična koliko i naslov Rječnika CANU. U 21. vijeku ona se ne koristi. S druge strane, u 21. vijeku vrlo je aktuelan jedan drugi sintagmem, koji su leksikografi CANU, u svojoj građanskoj nastrojenosti i demokratičnosti, preskočili da primijete. Je li moguće da medijima i stručnoj literaturi nijesu naišli u ni na jedan tekst o istopolnim zajednicama! Biće da to nijesu „pravi“ mediji ili vriedni tekstovi, dostojni ulaska u korpus CANU. U Rječniku postoji morganatski brak, a istopolnoga nema?! Nema u Crnoj Gori morganatskih brakova, niti ih je kad i moglo biti, ali ima onih koji žive u istopolnim zajednicama i onih koji to žele. Ali u Rječniku CANU istopolna ne može biti čak ni vanbračna zajednica! I za „divlji brak“ strogo je precizirano da je to isključivo veza muškarca i žene.

Pokušala sam da shvatim zašto nema pomena istopolnoga braka. Prvo sam pomislila da je razlog taj što crnogorski zakon još ne priznaje istopolne brakove. Ali to ne može biti, jer se rječnik ne radi u skladu sa zakonima, već u skladu s onim što u jeziku postoji. Uostalom, crnogorski zakoni (i ne samo crnogorski!) ne priznaju ni brak više od dvije osobe, a Rječnik CANU donosi odrednice: biandrija – bračna zajednica jedne žene s dva muškarca i bigamija – bračna veza jedne osobe sa dvije osobe suprotnog pola, dvobračnost (obje bez ijednoga

primjera, znači da ih nijesu našli u korpusu?). U analizu valjanosti ovih definicija i „suprotnosti“ u njima neću ulaziti. Ne može razlog izostanka istopolnih zajednica biti ni štamparska greška, čime odgovaraju na gotovo sve dosadašnje kritike. Štamparska je taman koliko i u primjeru u kojem se pominje „džamija s bogaljastim minaretom“. Možda iz CANU žele poručiti da ako nema riječi za neki koncept, onda ni samoga koncepta nema, dakle ni data pojava ne postoji?! A da „to“ ne postoji, da nije oduvijek postojalo, ne bismo se danas divili ni onakvoj antičkoj umjetnosti, ni Mikelandelovim skulpturama, ni Leonardovim slikama, uvaženi leksikografi CANU.

No i ne čudi da nema pomena istopolnih brakova, kad ljudi gej, lezbijske i biseksualne orijentacije ili oni koji svoj seksualni identitet još istražuju – po tumačenju CANU ne mogu ni da se vole. Izgleda da je CANU svoj deskriptivni rječnik doživjela previše normativno pa je definicijom glagola voljeti normirala ljubav samo za „društveno prihvatljive“?! Evo ko ima pravo i kako da voli u Akademijinu Rječniku: „voljeti – 1. a. osjećati naklonost, ljubav prema nekome ili nečemu: ~ djecu; ~ roditelje; ~ domovinu. (...) b. osjećati ljubav prema osobi suprotnog pola.“ Citat je vrlo precizan: da bi bila voljena, osoba mora biti suprotnog pola! U definiciji povratnoga glagola navedena je Đilasova rečenica, valjda kao potvrda da ljubav dva muškarca može biti samo bratska: „voljeti se – osjećati uzajamnu ljubav, naklonost, privrženost. – Govorilo se: vole se kao Blažo i Golub. (Đil. II)“

Možda Akademija i njeni stručnjaci za izradu Rječnika ne vjeruju, ali u Crnoj Gori ima i onih koji osećaju naklonost i ljubav prema sopstvenom polu. Oni su nečiji prijatelji, nečija deca, nečiji partneri i ljubavnici, a u svijetu i nečiji supružnici i roditelji. To su oni koji su lani u Glavnom gradu održali Paradu ponosa, kojom je Crna Gora pokazala spremnost da se uvrsti u red društava koja poštuju pravo na različitost i jednakost utoj

različitosti. Građanska Crna Gora pokazala je tada diskontinuitet u odnosu na neka minula vremena kad se brojem pošećenih noseva sticao društveni prestiž.

I još nešto, premda ne volim skraćenice koje se odnose na ljude, ne volim govoriti o nekome kao o pripadniku RAE populacije, niti kao o pripadniku LGBTIQ populacije. To obezličava ljude o kojima se govori. Ali te skraćenice postoje u našem jeziku, u medijima i u stručnoj literaturi. Ne znam koliko je Crnogorska akademija upoznata sa značenjem akronima LGBTIQ, naročito sa razlikom između onoga B i onoga I. Ako je biseksualnost dvopolnost, što je onda interseksualnost? Nek i to bude samo dobronamjerna napomena za razmišljanje za buduće tomove.

Toliko o ljubavi, a sad o drugim demonima, uz osvrt na nježniji, ljepši pol, zapravo u skladu s tipskim definicijama leksikografa CANU kad su žene u pitanju: osvrt na ženske osobe pripadnike nježnijeg, ljepšeg pola. Pomenuću samo neke primjere vezane za riječi koje se ne tiču žena i ženskih karakteristika, ni pozitivnih ni negativnih, dakle koji su se mogli (i trebali) izbjeći. Riječ blejati, pored dva neutralna primjera, kontekstualizuje se i trećim (što nije baš uobičajeno, najčešće se navode jedan ili dva, biva i da se primjeri ne navode): „Reci onoj ženturači da ne bleji, jer će biti druge!“ Odrednica vrlobuće u značenju „odjednom, smjesta (prilikom tjeranja nekoga na grub način, uz psovku i guranje)“, koja usigurno spada u opšti, koine jezički sloj s izrazitom frekvencijom, zavrijedila je da se nađe u opštem rječniku crnogorskoga jezika, možda baš zbog jedinoga primjera koji je prati: „Naljuti se kad ga ču kako laje ka ženetina i izbači ga vrlobuće.“ I imenicu bojler prati neočekivana kontekstualizacija iz djela Dušana Đurovića: „Žene su čudne, traže da im muž kupi bundu, frižider, električni šporet, usisivač, bojler, mašinu za pranje, sve što spada u elektrifikaciju...“ Vizija žene iz ženskoga ugla data je primjerom iz pera Slavice Perović

uz glagol biti se: „...jurimo karijere, bijemo se s drugim ženama oko muškaraca koji to ne zaslužuju, sve misleći da smo utekle ženskoj sudbini.“ Zar je to prikaz žene u savremenom crnogorskom društvu? Ženetina koja laje? Ženturača koja bleji? Zavisna od muža, od kojega očekuje da joj kupuje garderobu i kućne aparate? Bije se s drugim ženama zbog muškaraca? Da ne pominjemo primjer o crkvenom blagoslovu koji se traži za razvod od žene jer je nerotkinja. Pamtim kad su neki članovi redaktorskoga tima bjesomučno detektovali ženomrštvo, pa me prilično začudilo kako je njihovo budno redaktorsko oko dozvolilo ovakve primjere...

Umjesto da priznaju grešku i povuku svoj Rječnik iz opticaja prije no što se vidi da nije samo unižena nauka, da nije povrijeđen zdrav razum, da nije obesmišljena ustavna jednakost svih građana, no i promovisani stereotipi protiv kojih se bori savremeno društvo, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti upornom ćutnjom i ignorisanjem kritike zapravo aminuje sve što je njen leksikografski tim leksikološki ozakonio.

Rječnik zaista može poslužiti kao dobar predložak za kakvu kulturološku studiju. A što bi nam ona donijela, plašim se i da zamislim.

(Pobjeda, 7. jun 2016)

ZAŠTO CANU ĆUTI?

Petar Glendža

Publikovanje CANU-ovog Rječnika crnogorskoga jezika izazvalo je veliku pažnju. Opravdano, i naučne i laičke javnosti, i to u dva pravca. Prvo, što je to prvi takav projekat, koji dolazi od „prve“ naučne institucije u zemlji, tek ove 2016. godine. A onda i polemikom, koja je nastala kao kritika pomenutoga štiva. I to negativna kritika.

Kritika je stigla sa više adresa. Najglasnija je bila sa Fakulteta za crnogorski jezik i književnost sa Cetinja, ali i iz crnogorskoga parlamenta (uz nadu da neće biti zamjereno od svih ostalih koji su reagovali, bilo iz intelektualnih, bilo iz laičkih krugova/udruženja). Predstavnici gotovo svih političkih subjekata koji sede u Parlamentu su tumačili sadržaj Rječnika, a najošetljiviji su bili predstavnici manjina, čini se potpuno opravdano.

Najpodrobnija analiza/kritika Rječnika, stigla je sa Fakulteta za crnogorski jezik i književnost sa Cetinja. Rječnik je posmatran iz više uglova – lingvističkim, književnim, leksikografskim, istoriografskim... sadržajima u Rječniku bavili su se profesori i asistenti ovoga Fakulteta. Bez obzira na to što ko mislio o naučnoj utemeljenosti stavova iznešenih u pomenutim kritikama, nameće se kao jako simptomatično da od strane autora i izdavača Rječnika nije stigao konkretan odgovor baš ni na jednu od potenciranih manjkavosti/propusta/grubih grešaka Rječnika.

Upravo, to su i razlozi iz kojih su ispisani ovi redovi. Kao neko ko je vrlo zainteresovan koristiti Rječnik, bilo sa nivoa laičke znatiželje ili kao neko ko se pokušava baviti naučno-istraživačkim radom, a na samome kraju i kao građanin Crne Gore koji finansira CANU, molim i tražim odgovore.

Ovakvo insistiranje proizilazi iz toga što su brojne kritike na račun Rječnika i više nego očigledne greške (prikladnije bi bilo reći stupidnosti), što je apsolutno neprihvatljivo za „najveći kulturni projekat u crnogorskoj istoriji“, kako je predstavljen. Što, bez i malo ironije, ovaj Rječnik i treba da bude – model, princip, uzor za sve slične projekte koje ćemo u budućnosti realizovati.

Primjera pogrešnih navoda neupitnih činjenica, kao i u najmanju ruku iznošenja kontradiktornih stavova, je puno. Stoga je potreba izdavača i autora da objasne npr. sve one stavove vezane za Albance, koji su ovih dana izazvali lavinu negativnih komentara od strane predstavnika ovoga naroda u Crnoj Gori. Ili sve ono što je stiglo kao kritika od predstavnika Muslimana/Bošnjaka, jer ima potpuno istu težinu.

Takođe, prijeko je potrebno dodatno pojasniti i stavove koji su iznošeni u kontekstu nacizma. Na primjer pojašnjenje riječi „alhemijski“ sa strane 52, đe u objašnjenju stoji: „njegov najveći uspjeh bio je alhemijski postupak koji je zlato iz koncentracionih logora, pretvarao u bogatstvo na nekoliko privatnih računa“. Ovako izvučeno iz konteksta, stiče se utisak da se afirmativno govori o praksi iz konclogora, tj. na njih se aludira kao na rudnike zlata. Uz ove stavove vezane za nacizam, ne smiju se preći ni dodatna objašnjenja vezana za antifašizam. Ovo naročito, ako imamo u obzir svu našu antifašističku tradiciju - kako to da se u kontekstu upravo antifašizma i kao antifašista, na str. 73, pominje četnički komandant, odlikovani kolaborator Draža Mihailović?! („...dokažu kako je Draža bio pravi antifašista...“)

Ne bi bilo za crnogorsku javnost ni malo nezanimljivo i da se pojasni kako se u Rječniku može pronaći grubo pogrešno interpretiranje istorijske hronologije – počev od pada Zapadnoga rimskoga carstva, trajanja Novoga vijeka, preko tačnoga datuma Oktobarske revolucije ili početka Aprilskoga rata (str. 378, 79, 476)? Na tom fonu bi bilo zanimljivo i objašnjenje tumačenja stupidnosti vezane za Mjesec, kao planetu (str. 357), ili predstavljanja kralja Aleksandara Karađorđevića kao čuvara demokratije.

Međutim, ono što posebno brine, i na čemu treba insistirati, jesu činjenice koje se tiču lingvistike, leksikografije i književnosti, a koje su se našle na meti veoma negativne kritike. Tako, recimo, u potpunosti je bez i jednoga komentara, od strane autora ili izdavača, prošla kritika na njihov račun, da su „amputirali“ dobar dio crnogorske književnosti (sve prije Petra I Petrovića Njegoša)? Ili optužba da se „svojatalo“ nešto što ne pripada crnogorskoj književnosti! Isto tako je tretirana kritika vezana za foneme, akcente i brojne metodološke propuste, počev od samoga naziva rječnika!

Na kraju se nadamo da autoru ovih redova neće biti pripisana pripadnost vladajućem režimu, zbog „smjelosti“ da se javno zapita zašto nema konkretnih odgovora na više nego konkretne zamjerke na račun CANU – ovoga Rječnika. Valjda nije potreban nalog DPS-a (sa kojim je upravo CANU, između ostaloga, kreirala politički ambijent potonje dvije decenije) da se iskaže čuđenje na ćutanje najveće naučne ustanove naše zemlje. Naročito, ako se u obzir uzme politička opredijeljenost i pripadnost autora.

(Vijesti, 8. jun 2016)

BOŽENA JELUŠIĆ PRIHVATA POVLAČENJE RJEČNIKA

Članica Savjeta za izradu „Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika“ Božena Jelušić kazala je za Radio „Slobodna Evropa“ da prihvata da Rječnik bude povučen.

Ona ističe da su propusti nastali zbog izostanka stručne i sveobuhvatne recenzije, jer su resursi za realizaciju ovako velikog projekta bili neopravdano mali. Jelušić smatra da je, uprkos brojnim propustima, nedopustivo da se Rječnik naziva anticrnogorskim projektom CANU. Iako ističe da su kritike na račun Rječnika korisne, ne smatra i da su sve dobronamjerne.

Ona ne vjeruje da će CANU povući Rječnik, kao što ne vidi da sukobljene strane pokazuju želju da budu objektivne.

Podsjetimo, Rječnik crnogorskog jezika je izazvao kontroverze odmah pošto je izdat. Politički predstavnici manjinskih naroda Albanaca i Bošnjaka su oštro protestovali zbog više spornih odrednica i objašnjenja i tražili povlačenje Rječnika. Pored njih, 114 intelektualaca je takođe u otvorenom pismu pozvalo CANU da povuče Rječnik i uputi izvinjenje svim pripadnicima islamske vjeroispovjesti zbog, kako je rečeno, zlonamjernih, neistinitih pa i šovinističkih kvalifikacija njihove religije i kulturalno-nacionalne posebnosti.

(rtcg.me, 8. jun 2016)

HAJKA ILI IZBJEGAVANJE ODGOVORA NA KONKRETNA PITANJA

Nikola Popović

Crnogorski intelektualci, književnici, lingvisti, botaničari, istoričari književnosti i istoriografi dokazali su ovih dana nevjerovatne propuste u Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika, čiju su redakciju potpisale: Jelena Bašanović-Čečović, Rajka Glušica, Danijela Radojević i Sanja Šubarić. Njihov rad „na brzinu“ nije uspio da uspori ni Savjet za izradu Rječnika kojim je predsjedavala Tatjana Đurišić-Bečanović. Međutim, ni od ljudi koji su radili Rječnik, ni od njihovih stručnih konsultanata, ni od Savjeta, ni od CANU nijesmo dobili odgovore na postavljena pitanja. Ako se šetimo kako je Žan Pol Sartr nazvao ljude koji lijepe etikete, tu riječ možemo upotrijebiti za učesnike u polemici koji su branili Rječnik. A njih je malo. Dva izdanka kuće Brkovića, jedna koministarka, jedan potpredsjednik Ure i jedan od obrađivača koji je skromno reagovao. Ostala četvorka, ili bolje reći „paklena kombinacija“, pokušala je da opravdane kritike relativizuje izbjegavajući odgovore na konkretna pitanja koja su postavili mnogi. Neophodno je ući u njihov diskurs da bi javnost shvatila šta oni rade i koliko zapravo oni sami politizuju polemiku.

Kao što je poznato, polemiku je otvorio kritičko-naučni osvrt prof. dr Adnana Čirgića. Mnogo je vode proteklo prije no su stigla dva reagovanja s akademskih visina, bez suštinskoga odgovora i na jedno postavljeno pitanje, ali s podmetanjem nekih izjava kojih u tekstu na koji se reaguje nije bilo. Zatim su uslijedile kritičke opservacije ostalih intelektualaca i brojna „problematična“ pitanja. CANU je odgovorio više nego nisko, diskvalifikujući kritiku i glumeći autoritet. Na novo postavljanje pitanja CANU je počeo da skraćuje svoja saopštenja, falilo je

samo da neko iz Akademije umjesto riječi na odgovor utisne emotikon ili stiker. Umjesto emotikona ili stikera, počela je politizacija. A evo i konkretnih dokaza.

Odgovore branitelja CANU boldovali smo kako bi ih čitaoci lakše uočili. CANU i Autorski tim dezavuisali su, prelećeli, zaboravili, zaobišli čitav dijapazon pitanja. Tatjana Đurišić-Bečanović pokušala je ova pitanja prebaciti na polje politike, za koju, kako vidimo, nema dara. Umjesto da pokuša da opere obraz sebi i svojim kolegama, odlučila je da se postavi u ulogu žrtve te da sve naučne propuste i ukazivanje na njih predstavi kao napad vlasti na nju. Pa kaže: „Afera ‘Rječnik’ najbolje pokazuje koliko je uzdrman neprikosnoveni Gospodar Crne Gore, jer je morao da prihvati kontrolore iz redova opozicije (!). Svoj bijes, izazvan nezapamćenim političkim poniženjem, on sada iskaljuje na Građanskom pokretu URA, koji s pravom prepoznaje kao najozbiljniju prijetnju svom apsolutizmu.“ Na pitanje po kojoj je metodologiji razvrstana književna i narodna leksika i kojom savremenom metodologijom su „narodni“ leksemi dati u standardnom akcenatskom liku, Bečanović je istakla: „stoga je teška verbalna artiljerija Milovih junosa, i po će kojeg bjelokosog starine Novaka, sa još jedne od njegovih privatnih obrazovnih institucija, usmjerena na URU, koja se kao slučajno i uzgredno pominje uz Rječnik. A Rječnik je samo povod da se nanese politička šteta Građanskom pokretu i poljulja povjerenje nacionalnih manjina u tu političku grupaciju.“ Na pitanja stručne prirode koja su postavili profesori FCJK: „na koju se savremenu literaturu pozivaju stručnjaci CANU kad jednače standardni i književni jezik? Čija su istraživanja pokazala da crnogorski jezik baštini ekavicu? Ako je Rječnik rađen na osnovu korpusa, zašto se među odrednicama nijesu našli i ekavizmi kojima obiluju primjeri za ilustraciju tih odrednica? Na osnovu koje metodologije i literature su leksikografski stručnjaci CANU došli do zaključka da je jezička pripadnost pisca isto što

i nacionalna pripadnost njegova“ – Bečanović je odlučila argumentovano odgovoriti: „Veoma je indikativno što je jedan od manjinskih poslanika spas zatražio od ministarke nauke, međunarodno priznate falsifikatorke, koja je još odavno bacila oko na Crnogorsku akademiju. Ona u jednom dopisu iznosi svoju ‘naučnu’ strategiju koncentracije, koja neodoljivo podsjeća na strategiju integracije druge velike naučnice DPS-a – gospođe Vojvodić.“ Ali naravno, ovo nije politizacija. Ovo profesorica Bečanović primjenjuje najsavremeniju metodologiju koju je naučila od Rajke Glušice. Zato je na pitanja: „Na čemu je bazirano saznanje da su fonetika i fonologija i morfonologija sinonimi? Kad ćemo saznati koji su to glagoli u crnogorskome jeziku koji nemaju infinitiv? Koji su to glagoli različitoga vida a istoga značenja? Kako to jotacija utiče na akcentuaciju“ – odlučila da u duhu Levija Strosa i Ferdinanda de Sossura, strukturalistički, bez ikakve politizacije da odgovor: „Ubrzo potom ova ista Vlada, koja zagovara sinergiju potencijala, otvara Fakultet za crnogorski jezik i književnost – pravi centar izvrsnosti i, kako reče tadašnji ministar prosvjete Migo Stijepović, „zdravu konkurenciju“, potpuno u skladu s plemenitom strategijom sprečavanja konflikata među ustanovama i naučnicima. Pa ko pretekne! Sve su šanse na strani Vladinih eksperata: mladost, neznanje, odsustvo naučnih titula, akademskih zvanja i referenci, poslušnost, podobnost...“ Zaista bi profesori s Fakulteta za crnogorski jezik i književnost i brojni drugi intelektualci trebalo da prestanu s politizacijom profesorice Bečanović. Pa zar ne vidite da dotična u polemici liči na Umberta Eka – lično! Njeno visoko poznavanje semiotike omogućilo joj je da na pitanje: „Koja je razlika između fonema i glasa?“ – odgovori kao da je ona sama autor Semiosfere: „Umjesto da se poslanici manjinskih naroda bave stvarnim problemima, DPS im servira ubajačene identitetske kolače, dodajući pritom da moralne lekcije DPS poslušnika, plasirane sa

stranica partijskog glasila, izazivaju samo mučninu, tešku, sartrovsku. Umjesto o izbornim krađama i neregularnostima pričajmo o Rječniku, Parlament očigledno nema pametnija posla nego da razrađuje propagandni materijal DPS-a. U čerečenje Rječnika uključuje se i Nik Đeljošaj, sadašnji poslanik a bivši Migov saradnik u Ministarstvu prosvjete, koji se nije zabrinuo za Albance, nego je samo dobio zadatak od bivšeg poslodavca, mada ni to nije dovoljno opravdanje da neko traži spaljivanje knjige. Ali svakako jeste veoma loš predizborni marketing.“ Čista, egzaktna nauka prodiere iz ijekaviziranih redova moje ekavske Nikšićanke. Šteta što su ovi redovi nastali nakon izlaska Rječnika, jer su ih leksikografi komotno mogli uvrstiti u korpus naučnoga diskursa. To nam dokazuje i njen odgovor na pitanje da li je amputacija kompletnoga jezičkoga nasljeđa do Petra I bazirana na nekadašnjem otkriću Jevrema Brkovića, u kojemu je istakla: „Milove junose imaju zbilja težak zadatak: manjine treba ponovo privući magičeskom snagom DPS propagande, na čijim suptilnim strategijama bi im pozavidio i Gebels, koji je nacizam pakovao u privlačne identitetske kolačiće, namijenjene ishrani „zdravog“ naciona Trećega Rajha.“ Ne znam kako je osoba koja optužuje druge za politizaciju u svojem tekstu „Buka i bijes“ objavljenom u (ne)zavisnim Vijestima, riječ DPS mogla upotrijebiti 10 puta! Riječi građanski pokret i Ura 4 puta! Riječi vlada i vladajući 7 puta! Ime crnogorskoga premijera 5 puta! Ime poslanika Đeljošaja 2 puta! Itd. Da je pominjala leksikografe, lingviste, nekako bismo je i razumjeli, ovako ne znamo šta i da pomislimo. Nego, možda bi i gospođi Bečanović trebalo oprostiti, ipak je već godinu dana opoziciona, pa se poslije dugogodišnje miljenice vlasti teško navikava na novi ambijent.

Znatno perfidnije od nje djelovao je mlađani kolumnista Brković (koji za sebe tvrdi da je postmodernist) sa svojim relativizacijama. I on je na stručna pitanja kao član Savjeta davao

stručne odgovore. Brković je tako podšetio na Danila Kiša iz zrele faze, a njegov tekst na „peščanik“ koji se ocijedio za CANU. On je na pitanja – „po kojem je kriterijumu selektovana građa tako da se Albanci islamske vjeroispovijesti predstave kao arnautske lukave poturice koje mnogo lažu? Na osnovu čega su muslimani predstavljeni kao bezbožnici, Agarjani, kao čeljad koja za interes mijenjaju vjeru, ali su toliko svjesna svoje nove nečisti da ni abdest ne uzimaju niti porod za sobom ostavljaju? Kojim se kulturološkim razlozima leksikografski tim CANU rukovodio kad je bez ograđivanja glagol arnautiti objasnio kao sinonim za glagol albanizovati od čijega se značenja grozi ovih dana građanska Crna Gora“ – odgovorio oneobičavajući tekst, po uputstvu formalista Šklovskoga, izrekavši: „Javna polemika shvata se na način na koji međupredsjednik parlamenta shvata pravo kada traži da se glasa da li je nešto po poslovniku ili nije (...) samo higijeničarke sa poklonjenoga fakulteta još nisu dobile stranu u Pobjedi da objasne kako se pravi rječnik.“ Brković se maštovit pokazao i prilikom sastavljanja odgovora na pitanje: „Kako se zove fizičar u timu CANU koji je aminovao otkriće planete Mjesec?“ Kao neko ko subotom reketira neistomišljenike u svojim kolumnama i kao apolitični doktor opšte prakse, Brković je galilejski odgovorio: „Način na koji se orkestriraju napadi na rječnik pokazuje nedvosmisleno političko porijeklo akcije.“ Njegovu „paklenu kombinaciju“ znanja i advokaturisanja greškama u Rječniku dokazao je citiranjem i tumačenjem stiha Štefana Georga u kolumni đe je „naučno polemisao“, bez argumenata i sa samim sobom. Njegov Tata, dojučerašnji najagresivniji napadač na CANU, sad koristi sličnu metodologiju. Na pitanje „koji su razlozi usloveli da se u kontekstu riječi antifašista nađe zlikovac Dražo Mihailović?“, Brković Stariji je odgovorio: „Većina učesnika u političkoj hajci nije ni prelistala Rječnik, već se reprodukuje jedna manipulacija lansirana upravo sa takvom namjerom, da bude „podloga“ za medijske specijalce.“

Nakon ovoga svakome je jasno ko politizuje polemiku. Jer nije naučna javnost kriva što su se neki političari oglasili povodom Rječnika. Poruka za sve dušebrižnike glasi – priču o Rječniku ostavite intelektualcima, ako vam se ne sviđa, ne obraćajte na nju pažnju. U argumentovanu polemiku o lingvističkim i naučnim promašajima CANU ne može se umetati priča o životnom standardu, štrajku radnika Željezare i korupcionaškim aferama. Sve ima svoje mjesto. Nadam se da se i nakon analiziranog diskursa branitelja CANU vidi da nije u pitanju nikakva „hajka i politizacija“, već izbjegavanje odgovora na naučna pitanja. Teško je i komentarisati činjenicu da se Vijesti, koje se predstavljaju kao nezavisni medij, tako navijački uključuju u polemiku. Pogledajte samo saopštenje Islamske zajednice povodom Rječnika u Vijestima i u ostalim medijima. Zadnji pasus toga saopštenja upoznaje javnost s tim da IZ zahvaljuje profesorima FCJK koji su ukazali na propuste u Rječniku. U objektivnim Vijestima toga pasusa nema. I tako od osnivanja FCJK. Ni jedna najava, ni jedna tribina koju je organizovao FCJK nije se našla u Vijestima. Ko politizuje?

(Pobjeda, 8. jun 2016)

POVLAČENJE RJEČNIKA IZ DISTRIBUCIJE JEDINO RAZUMNO RJEŠENJE

Član Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika Miomir Abović jedan je potpisnika Otvorenog pisma u kome su crnogorski intelektualci juče pozvali CANU da trajno iz distribucije povuče Rječnik.

„Tražim da se pomenuti Rječnik što hitnije povuče iz distribucije; ovakav kakav je, sa svim uočenim nedostacima, on može biti samo na golemu štetu crnogorskog naroda i kulture. Ne znam kako će reagovati CANU u tom smjeru, ali smatram da bi nadležno ministarstvo urgentno moralo preduzeti korake, uprkos nepovratnim finansijskim troškovima koji su nastali štampanjem ovakvog Rječnika, mislim da je njegovo povlačenje iz distribucije jedino razumno rješenje u ovom trenutku“, kazao je za Pobjedu Abović.

Na spisku članova Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika, uz ime Miomira Abovića stoji odrednica Fakultet za crnogorski jezik i književnost. Na pitanje da li ga je ta visokoškolska institucija delegirala da učestvuje u realizaciji projekta CANU, on kaže: Ne!

„U Savjet za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika bio sam ušao mnogo prije radnog angažovanja na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost“, izričit je Abović.

Njegov lični doprinos u realizaciji Rječnika je, kako kaže, bukvalno nikakav.

„Bio sam prisutan na prve dvije ili tri sjednice pomenutog Savjeta na kojima se razgovaralo o načelnim pitanjima izrade Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika. Zatim je bio nastupio i malo duži zastoј u sazivanju sjednica Savjeta. Nakon toga, što zbog razloga lične prirode što zbog uvida da je

cio projekat započeo prilično neorganizovano i stihijski, nisam više dolazio na sjednice Savjeta. No, i pored toga što u zadnjih najmanje godinu i po dana nisam dolazio na sjednice Savjeta dakle u periodu finalizacije prvog toma Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika bez svog znanja i pristanka potpisan sam kao jedan od članova Savjeta za izradu Rječnika. Tačno je da nisam podnio formalnu ostavku na svoje članstvo u Savjetu, ali ostalim članovima Savjeta iz čina nedolazaka na sjednice Savjeta morao je biti kristalno jasan moj stav prema učešću u nastavku rada na projektu izrade prvog toma Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika. Smatrao sam da će se oni i ponašati u skladu s tim kad prvi tom Rječnika bude izašao iz štampe, tj. da me neće uvrstiti u popis članova Savjeta za izradu Rječnika, ali, na žalost, prevario sam se u procjeni. Bilo kako bilo, moja savjest povodom ovog događaja potpuno je mirna“, priča Abović.

On naglašava da je bio prisustan samo na prve dvije-tri sjednice Savjeta, kada su vođeni neki načelni razgovori o metodologiji izrade Rječnika.

„Bilo je diskusija o tome koju sve leksičku građu uključiti u Rječnik, kako omeđiti korpus iz kojeg treba ekscerpirati leksičku građu itd.; dakle, za taj rani period rada na izradi Rječnika više-manje sve uobičajene i, da tako kažem, redovne teme. Kasnijoj fazi rada na izradi prvog toma Rječnika crnogorskog jezika nisam prisustvovao; ne znam kako se odvijao dalji rad crnogorskog narodnog i književnog jezika, kako rekoh, nisam prisustvovao; ne znam kako se odvijao dalji rad na izradi prvog toma Rječnika, a još manje mi je jasno kako je moglo doći do onakvih kardinalnih grešaka koje su konstatovali profesori FCJK“, ističe Abović.

Poznate su mu primjedbe koje na račun sadržaja Rječnika ovih dana upućuju lingvisti i istoričari. Smatra ih opravdanim.

„Upoznat sam o svim primjedbama koje su na Rječnik

crnogorskog narodnog i književnog jezika iznijeli pojedini profesori FCJK. Temeljno sam pratio njihove kritike u tom pravcu, pogotovo primjedbe koje su na Rječnik iznijeli mr Jelena Sušanji i mr Boban Batrićević. Držim da su sve te primjedbe potpuno na mjestu kako one koje se tiču pojedinih leksikografskih definicija, tako i one koje se tiču nevjerovatnih grešaka historiografske provenijencije. Smatram da su takve kardinalne i, iznad svega, neoprostive greške kad je u pitanju jedan, za crnogorski narod i crnogorsku kulturu, tako kapitalni projekat kao što je Rječnik crnogorskog književnog i narodnog jezika mogle nastati isključivo lošom koordinacijom između ljudi koji su učestvovali u njegovoj izradi. Ako za momenat i apstrahujemo pojedine sporne leksikografske definicije, brojne krupne greške historiografske provenijencije mislim da nije moguće drugačije objasniti sem na način da te definicije niko poslije njihovih kreatora nije pogledao i prekontrolisao, nego su „na prvu“ uključene u prvi tom Rječnika. Takva praksa je nedopustiva i u radu na projektima manjeg značaja a kamoli pri izradi rječnika standardnog (i narodnog) jezika“, kaže član Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika.

Ne treba paničiti, ima i vremena i volje

Postavlja se i pitanje što dalje kad je izrada Rječnika crnogorskog jezika u pitanju. Abović smatra da je nužno je hitno ispraviti greške koje su profesori FCJK uočili i učinili dostupnim javnosti.

„Ono što je po meni najvažnije objediniti, prije svega lingvističke, a onda i ostale relevantne (i istinski zainteresovane) stručnjake sa FCJK i CANU u nastavku rada na izradi Rječnika crnogorskog jezika te obezbijediti neuporedivo bolju koordinaciju među stručnjacima iz različitih oblasti nego što je to bio slučaj dosad. Jer, ne može se negirati činjenica da u CANU postoji i djeluje određen broj talentovanih mladih lingvista i da je u ovaj projekat prvobitno bio uključen značajan

broj relevantnih naučnika iz različitih naučnih oblasti. Ali da bi se ovako kapitalan projekat uspješno doveo do kraja neophodna je sinergija, a nje očito nije bilo. A za nedostatak sinergije, kako nam istorijsko iskustvo kazuje, obično su odgovorni rukovodioci određenih projekata i njihovi najbliži saradnici. No, ne treba paničiti ima i vremena i volje da se projekat Rječnika crnogorskog jezika postavi na prave tračnice. I ja ne dvojim da će uskoro tako i biti“, poručuje Abović.

(Pobjeda, 9. jun 2016)

POS LANIK NIK ĐELJOŠAJ „RECIKLIRAO“ SPORNI RJEČNIK

Poslanik Albanske alternative u Skupštini Crne Gore, Nik Đeljošaj reciklirao je nekoliko listova spornog Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika, u znak protesta zbog pojedinih spornih izraza koji su se našli u njemu.

Đeljošaj je to učinio u ime, kako je istakao, svih Albanaca, jer su akademici Crnogorske akademije nauka i umjetnosti (CANU), između ostalih, termin „albanizacija“ opisali kao „nametanje albanskog jezika, kulture i običaja drugim narodima“.

„Narod koji ja predstavljam ovaj Rječnik ne vrijeđa samo na nacionalnoj, već i na vjerskoj osnovi. Mi nikada nismo rekli da ćemo nešto da spalimo, to nije naš način političkog djelovanja. To je način djelovanja autora ovog teksta. Mi ćemo se priključiti planetarnoj akciji, koja znači recikliranje onog što nije za upotrebu. U ime albanskog naroda, bilo gdje da živi, sada ću recilirati ovaj rječnik“, kazao je Đeljošaj Skupštini nakon čega je reciklirao Rječnik.

„Nadam se da će ovaj bezvrijedni papir sada nekome poslužiti da objavi istinu“, dodao je Đeljošaj.

Predstavnici Bošnjaka i Albanaca u Crnoj Gori burno su reagovali zbog, kako su istakli, grubih uvreda na račun pripadnika bošnjačko-muslimanskog i albanskog naroda i građana islamske vjeroispovijesti u rječniku crnogorskog jezika, a od Ministarstva nauke zatražili da zabrane stavljanje u bilo koju vrstu prometa izdanja rječnika. Predstavnici ova dva naroda uočili su veliki broj termina, koji kako su istakli, na najgrublji način vrijeđa Bošnjake, Albance, kao i pripadnike islamske vjere. Đeljošaj je još poručio da se neće zaustaviti na ovom performansu.

„Sjutra imam sastanak sa predsjednikom Albanije, a tražiću i sastanak sa premijerom Albanije kako bih im predočio probleme i sa rječnikom i sa statusom opštine Malesija“, rekao je Đeljošaj.

(Radio Slobodna Evropa, 9. jun 2016)

REAGOVANJE T. BEČANOVIĆ-ĐURIŠIĆ I B. JELUŠIĆ NA POSTUPAK N. ĐELJOŠAJA

Predsjednica Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika, Tatjana Bečanović, i Članica Savjeta Božena Jelušić smatraju da je postupak poslanika Nika Đeljošaja, koji je u Skupštini „reciklirao“ nekoliko listova Rječnika, agresivan i nedopustiv.

Đeljošaj je ranije u parlamentu, na konferenciji za novinare, kako je rekao – u ime albanskog naroda „reciklirao“ nekoliko listova Rječnika, jer smatra da njegov sadržaj vrijeđa albance na nacionalnoj i vjerskoj osnovi.

Bečanović je u izjavi za Antenu M kazala da je takav potez Đeljošaja agresivan, i da nije učinjen u ime albanskog naroda.

„Performans gospodina Đeljošaja je jako agresivan. Agresija je za sada usmjerena samo na knjigu odnosno Rječnik. Ja nijesam navikla na takav odnos prema knjizi. Ne znam da li je reciklaža predviđena samo za Rječnik i da li će se tu zaustaviti, ili će, eventualno, ‘reciklirati’ i ove neposlušne članove Savjeta”, navela je Bečanović.

Ona je poručila da bi Rječnik trebalo „samo malo pažljivije čitati i interpretirati ga sa manje zle namjere“.

„Što se tiče povlačenja Rječnika, zaista ne vidim dovoljno razloga u ovim kritikama da bi to bilo učinjeno. Smatram da je taj Rječnik i suviše značajan za crnogorsku kulturu da bi se pod pritiskom jedne političke partije, koja stoji iza svih tih napada na Rječnik, i tog procesa koji je postao hajka, povlačio. Ukoliko je i bilo propusta, oni nijesu bili namjerni, i to je ponovljeno već 100 puta“, kazala je Bečanović.

Prema njenim riječima, najžešći kritičari uopšte nijesu ni otvorili Rječnik.

Bečanović je ponovila da je zapanjena, kako je kazala, necivilizacijskim postupkom poslanika Đeljošaja.

„Taj akt recikliranja Rječnika dovoljno govori o njemu. On je to uradio u svoje ime i ime svojih političkih gospodara, a neka on vidi ko su, a to sigurno nije albanski narod. Ja odbijam da je albanski narod sklon takvoj agresivnosti i tako nekultivisanom ponašanju“, ocijenila je Bečanović.

Jelušić je za Antenu M ponovila da prihvata da Rječnik bude povučen, i naglasila da je postupak Đeljošaja nedopustiv.

„Postupak reciklaže Rječnika smatram nedopustivim, agresivnim i pretjeranim. CANU nije svojim Rječnikom radila nikakav anticrnogorski posao, ali jeste uradila ozbiljne propuste. Propusti se sastoje u činjenici da nije urađena valjana recenzija iz svih uglova. Lično sam podržala povlačenje Rječnika iz upotrebe i njegovo davanje stručnim timovima na recenziju, jer je posrijedi nacionalni projekat“, kazla je Jelušić.

CANU se, kako je navela, ponašala na način da je bolje upaliti jednu svijeću, nego doživotno proklinjati mrak.

„Ali se zaista ogriješila o elementarne postulate naučnog rada, utoliko što nije urađena svestrana i kredibilna recenzija“, dodala je Jelušić.

Ona je ocijenila da je postojeći Rječnik sjajan radni materijal za multidisciplinarne timove koji će izvršiti njegovu svestranu recenziju i ponuditi Crnoj Gori ono što joj je bilo potrebno.

„Smatram da je želja CANU, pri izradi ovog Rječnika, bila veća od njenih objektivnih tehničkih i svih drugih mogućnosti, i da su greške koje su se pojavile zavrijedile da taj Rječnik bude povučen iz upotrebe. Tih 500 primjeraka trebalo bi dati ljudima koji će ga stručno, profesionalno čitati i ispraviti i napraviti jedan nacionalni projekat od opšteg značaja“, navela je Jelušić.

Prema njenim riječima, ponavalja se da ljudi i sa jedne i sa druge strane odveć tvrdo ostaju pri svojim pozicijama.

„Oni doslovno čereče Crnu Goru i njeno nacionalno biće, socijalni kapitala ovog naroda, i ne žele ni na koji način da postignu dogovor“, ocijenila je Jelušić.

(MINA, 9. jun 2016)

JOŠ PONEŠTO O RJEČNIKU CANU-A

Vukota Vukotić

Nerado se upuštam u ovu polemiku, ali sam mišljenja da ovo spisanje CANU koje su nazvali pompezno Rječnikom crnogorskog narodnog i književnog jezika zaslužuje da se nađe na meti kritike svega što pretenduje da bude intelektualno u Crnoj Gori. I o tome se mora progovoriti, jer poslije će nam đavo biti kriv. Ili što reče Đ. Balašević u kultnoj pjesmi: „Krivi smo mi koji smo ćutali!“ Nevjerovatni propusti u Rječniku CANU već su iznešeni. Anticivilizacijske poruke na račun muslimana i Albanaca te mnogi lingvistički, historiografski i naučni promašaji nijesu natjerali Crnogorsku akademiju na pristojan odgovor ili izvinjenje. Umjesto toga, od CANU imamo ćutnju koja nas sve zabrinjava. Akademija ćuti kao Svetozar Marović nekad. Ali dok ona ćuti, mi ne smijemo. I upravo zbog toga neetičkoga postupka dužnost je svakog crnogorskoga građanina da osudi djelo koje vrijeđa multietničku i antifašističku tradiciju naše države. Da ne bismo iz te nemušlosti možda i dobili neki odgovor koji bi smirio opravdano ustalasane duhove predstavnika naših manjina i stručnoga esnafa, prezentiraćemo javnosti što je CANU dodatno pokušao da proturi Crnoj Gori. U jednome od prikaza Rječnika naišao sam na podatak da je za odrednicu antifašista sa str. 73 kao primjer iskorišćena sljedeća konstrukcija: „...dokažu kako je Draža bio pravi antifašista.“ Pošto se ni CANU ni SUBNOR povodom ovoga nijesu oglasili i pošto nijesmo dobili objašnjenje zašto je baš uzet ovaj primjer, navešću još neke „sitnice“ iz Rječnika. Za primjer upotrebe riječi alhemijski (str. 52) leksikografi su odlučili da ponude: „...njegov najveći uspjeh bio je alhemijski postupak kojim je zlato iz koncentracionih logora pretvarao u bogatstvo na nekoliko privatnih računa...“! Ovako

izvučen, bez konteksta, ovaj primjer je zaista upitan. Zar su pored toliko primjera riječi alhemijski oni našli baš ovaj koji na koncentracione logore aludira kao na rudnike zlata! Alhemija koja je jedina vjekovima stajala kao naučna disciplina uz rame tada sveprožimajućoj sholastici, dok su sve ostale nauke bile samo sluškinje, u ovom Rječniku je izgleda svedena na nešto čime su se bavili nacisti. Dakle, ni Hermes Trismegistus, ni Nikolas Flamel, ni Isak Njutn, ni mnogi drugi nijesu mogli upasti u objašnjenje ove riječi, niko osim nacista?! Ista stvar je i s riječju aktivista (str. 34). Od svih građanskih, partijskih, gej, vjerskih, kakvih hoćete aktivista, CANU je našao sljedeći primjer: „Po ugledu na nacističke aktivističke stranke su imali svoje uniforme, a predsjednika stranke su oslovljavali sa vođa.“ I opet nacisti! Siguran sam da će CANU trebati podosta papira da pojasni kako to da u XXI vijeku u jedno „kapitalno“ djelo unosi primjere izvučene iz konteksta koji su bez jasne osude prema nacističkoj ideologiji? Jer ovako ogoljeni, ovako viseći, ovi primjeri mogu imati afirmativan karakter, što je dodatno pogubno za naše društvo. Ne želim da sumnjam da CANU nema jasan stav prema nacizmu!

Kao neko ko proučava prošlost našao sam na još nekoliko interesantnih odrednica koje ne odgovaraju činjenicama, odnosno koje u svojem položaju u Rječniku mogu biti dvosmislene. Na str. 83 za riječ arbitar sriječemo sljedeći primjer: „Sve je to omogućilo kralju Aleksandru da se predstavi kao nepokolebljivi čuvar narodnog jedinstva i arbitar u političkim trvenjima.“ Pošto nema više rečenica koje bi objasnile ove epitete kralja Aleksandra, izniječemo ono što znamo. Da je bio „nepokolebljivi čuvar jedinstva“ i „arbitar“ – bio je, ali žandarskom torturom i diktatorskim režimom: čovjek čije su snage bjesomučne ubijale i zatvarale u Crnoj Gori sve neistomišljenike i protivnike bezuslovnoga ujedinjenja, naročito federaliste i komuniste. Da CANU o čovjeku koji je Crnoj Gori nanio jednu od najvećih

nepravdi u njenoj istoriji ima fino mišljenje, potvrđuje nam i karađorđevski i eshaesovski diskurs o crnogorskoj vojsci u egzilu, legalnoj i legitimnoj oružanoj sili Kraljevine Crne Gore – koju u primjeru za riječ amnestija (str. 57) karakteriše kao „separatističku“. Leksikografi CANU definitivno nemaju kvalitetno obrazovanje iz istorije. Da imaju, ne bi u primjeru za prvo objašnjenje riječi Alpinac, koje se odnosi na stanovnika Alpa, stavili rečenicu iz Lalićeva djela koja se odnosi na alpince, pripadnike specijalnih snaga fašističke vojske (str. 48). Bogumilstvo ne bi bilo učenje „u osnovi protestantsko“ (str. 244) jer protestantizam, osim što je nastao nekoliko vjekova nakon popa Bogumila, nema nikakvih dodirnih tačaka sa bogumilstvom; balkanski pokret za koji se smatra da ga je osnovao pop Bogomil ili Bogumil u Bugarskoj u X vijeku je „u osnovi“ dualistički i svoje korijene vuče iz manihejstva, gnostičkih učenja i apokrifnih jevanđelja. Osuđeno je kao jeres i kao jeretički pokret širio se preko Bosne dalje s Balkana u zapadnu Evropu, gdje je uticao na formiranje albižanske i katarske jeresi. Za razliku od bogumilstva protestantizam je regularna vjera kojoj danas pripadaju milioni ljudi širom svijeta. Nastala od učenja Martina Lutera u XVI vijeku širila se u nekoliko pravaca: luteranstvo, kalvinizam, metodizam... Preteče protestantizma su Džon Viklif i Jan Hus, a svakako ne pop Bogumil. No izgleda da je to leksikografima iz CANU potpuno nepoznato. Uostalom kad mogu svrstati Dražu u antifašiste, mogu i Lutera u jeretike!

Sve dok CANU ne prizna greške i povuče iz upotrebe svoj Rječnik, javnost mora biti upozoravana na ove dijaboličke. Naša će đeca kroz ovo što se pokušalo predstaviti kao „najvažnije kulturno djelo u istoriji Crne Gore“ ne samo dobijati pogrešne informacije, nego će Draža postati antifašista, a kralj Aleksandar demokrata. Da CANU nije crnogorska, akademska i naučna, već je dokazano. Objašnjenje za riječ vajarstvo (326) dokazuje da

nije ni umjetnička: vajarstvo je „umjetnost oblikovanja kipova“! Zato je sramotno što neke državne, naučne i prosvjetne institucije, nevladine i antifašističke organizacije čute, što je i SUB-NOR-u trebalo toliko vremena da reaguje na ova skandalozna podmetanja CANU! Jedina stvar koja je potrebna za pobjedu zla jeste da dobri ljudi ne čine ništa – Edmund Burk.

(Pobjeda, 10. jun 2016)

SAOPŠTENJE AUTORSKOG TIMA RJEČNIKA CANU

Po ustaljenoj praksi u svijetu, nacionalne akademije su pozvane da rade rječnike, a neke su i oformljene sa takvim ciljem. Nažalost, tom poduhvatu u CANU je, očigledno, pristupljeno kasno, prvenstveno zbog suživota u SFRJ i SRJ. Kada je došlo do objavljivanja Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika, taj događaj izazvao je veliku pažnju, naročito dnevnog lista *Pobjeda*, pojedinih portala, kao i dijela crnogorske javnosti. Naravno, bilo bi poželjno da su reakcije izrečene bez mržnje, pizme, zlobe, zle namjere, a kao sugestije za poboljšanje sadržaja Rječnika.

Prvo ozbiljno leksikografsko djelo u Crnoj Gori – Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika – u potpunosti je rađeno po ustaljenim leksikografskim principima i uobičajenom metodologijom, koja očigledno nije, kako su pokazali mnogi tekstovi objavljeni u *Pobjedi*, poznata „kritičarima“ Rječnika. Sigurno da ovakva djela nailaze na kritički prijem kod dijela javnosti prvenstveno zbog nerazumijevanja leksikografskih principa, koji podrazumijevaju da se značenje riječi definiše na osnovu njene upotrebne vrijednosti, a ne na osnovu subjektivnih stavova i osjećanja. Naime, u Rječniku su značenja riječi i svi primjeri koji ilustruju ta značenja zasnovani na književnim i drugim tekstovima koji nikada nijesu bili tumačeni na način kako to ovih dana neki „kritičari“ rade. Svakako da je u Rječniku kao ilustracija značenja riječi nekada mogao biti upotrijebljen i drugi primjer, ali to ne znači da bi se promijenilo i značenje te riječi. Očigledno je da su „kritičari“ Rječnika težili nihilističkom pristupu i zanemarili sve pozitivno u njemu. No, i kada bi sve kritike „filologa“ sa Cetinja bile tačne, opet bi bile zanemarljive u odnosu na ono što je obrađeno u Rječniku.

U situaciji kada grupa „filologa“ sa Cetinja pokušava da *Pobjedu* pretvori u stručni časopis u kome može lako da konstruiše, prekraja, izmišlja, podmeće i pokazuje svoje neznanje, obavezni smo da se radi javnosti oglasimo, bez zalaženja u politikanstvo, povodom pitanja koja se tiču struke i nauke, a koja su „jezikoslovci“ sa Cetinja plasirali u formi aksioma.

1. Koja je razlika između foneme i glasa? i 2. Na čemu je bazirano saznanje da su fonetika, fonologija i morfonologija sinonimi? Jasno je da se ponavljanjem pitanja bez navođenja primjera greške želi u javnosti stvoriti utisak o neprofesionalnosti autorskog tima. Naravno da se u sadržaju Rječnika fonema i glas ne tretiraju kao istoznačni pojmovi, niti fonetika, fonologija i morfonologija imaju status sinonima.

3. Po kojoj je metodologiji razvrstana književna i narodna leksika? U leksikografiji upotreba kvalifikatora nar. (narodno), kao i oznaka tipa razgovorno, neobično, dijalekatski, arhaično, istorijski, zastarjelo i sl., odražavaju stilske posebnosti koje su uslovljene društveno-istorijskim razvojem jezika i stalnim promjenama unutar leksičkog fonda. Promjene i osobenosti određuju se u odnosu na leksički fond aktuelnog jezičkog standarda. U praksi pisanja rječnika utvrđivanje kriterijuma upotrebe kvalifikatora različito se rješava, ne samo u različitim rječnicima nego i u okviru jednog rječnika; dakle, ne može se govoriti o sistemskim rješenjima – konkretni problemi rješavaju se „od slučaja do slučaja“. Svakako, u ovom dijelu posao obrađivačima bio je olakšan jer su na raspolaganju imali 34 rječnika crnogorskih narodnih govora.

4. Kojom savremenom metodologijom su „narodne“ lekseme date u standardnom akcenatskom liku? Princip kojim se rukovodio autorski tim uobičajen je u praksi izrade rječnika ovoga tipa – kod riječi iz narodnih govora bilježi se izvorni akcenat ukoliko je zabilježen u dijalekatskom rječniku, ali samo ako ne odstupa od modela novoštokavske akcentuacije.

Predstavljajanje jedne riječi u akcenatskim likovima različitih govora opteretilo bi Rječnik, naročito ako se imaju u vidu akcenatske varijacije u deklinaciji odnosno konjugaciji pojedinih oblika. Onima koje interesuju izvorni akcenatski likovi na raspolaganju su brojni rječnici crnogorskih narodnih govora.

5. Kako jotacija utiče na akcentuaciju? Neozbiljno je na osnovu jednog primjera (besjeda/bešeda) i to onog u kome nejotovana forma ima dva akcenatska lika, a jotovana jedan, govoriti o sistemskoj pojavi uticaja jotovanja na akcenat. U svim ostalim slučajevima jotovani i nejotovani oblici istih riječi imaju isti akcenatski lik.

6. Koja savremena literatura preporučuje sinonimnu upotrebu nastavka i sufiksa? Ovdje se možemo pozvati na „iskusne filologe iz Srbije“, kako nam je „kritičar“ preporučio, i potvrditi da se u literaturi termini (tvorbeni) nastavak i sufiks upotrebljavaju kao sinonimi – njihova paralelna upotreba nije problematična za Ž. Stanojčića, Lj. Popovića (Gramatika srpskog jezika, 1992, str. 129), (naravno, nije bila ni za Mihaila Stevanovića: Savremeni srpskohrvatski jezik, 1986, str. 389); pomenućemo i P. Ivića, I. Klajna, M. Pešikana i B. Brborića, koji u Srpskom jezičkom priručniku (2007, str. 130) -ski ne identifikuju kao sufiks već kao nastavak. Terminologija autora Rječnika je saglasna i sa terminologijom renomiranih hrvatskih autora kao što su E. Barić, M. Lončarević, D. Malić i dr. Možda ni oni ne razlikuju nastavak i sufiks pa kažu da je „niz glasova koji dolazi na kraju tvorenice, a sam nije ni riječ ni njezina osnova“ tvorbeni nastavak ili sufiks (Hrvatska gramatika, 2005, str. 291)?

7. Kad ćemo saznati koji su to glagoli u crnogorskom jeziku koji nemaju infinitive? „Jezikoslovac“ u svom prvom reagovanju povodom Rječnika nije krio iznenađenje: „Istina sastavljači otkrivaju i glagole ‘koji nemaju infinitiv’ te čak spominju i glagole ‘različitoga vida, a istog značenja’! Šteta što je umro poznati crnogorski lingvista Mihailo Stevanović prije

no su otkriveni takvi glagoli.“ Ipak, iako nije sa nama, veliki M. Stevanović živi u svojim djelima: „Po VI vrsti se menja i nepotpuni (defektni) glagol velim, koji pored oblika prezenta (...) ima još jedino glag. prilog sadašnji (...) i imperfekat (...) On je, međutim, infinitive i sve ostale oblike osim navedenih izgubio.“ (Savremeni srpskohrvatski jezik I, 1986, str. 348)

8. Koji su to glagoli različitoga vida a istoga značenja? Autori Rječnika neće uzurpirati medijski prostor obrazlaganjem jezičkih kategorija iz domena osnovnih lingvističkih znanja i upućivanjem na stručnu literaturu. Ipak, naučnu znatiželju „kritičara“ zadovoljićemo odgovorom – to su glagoli „koji se ne razlikuju po značenju nego samo po glagolskom vidu“ (upor. P. Mrazović, Z. Vukadinović, Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance, 1990, str. 67).

9. Čija su istraživanja pokazala da crnogorski jezik baštini sistemsku ekavicu? i 10. Ako je Rječnik rađen na osnovu korpusa, zašto se među odrednicama nijesu našli i ekavizmi kojima obiluju primjeri za ilustraciju tih odrednica? Dokazi o ekavici u crnogorskim govorima, istina ne kao sistemskoj pojavi, mogu se pronaći u brojnim monografijama tih govora. Nigdje u Rječniku i nije rečeno da se ekavica sistemski baštini u Crnoj Gori. Odrednice dosljedno imaju ijekavski lik, a u primjerima se oslikava i crnogorska književnost, u kojoj se neki autori služe ekavicom.

11. Na osnovu koje metodologije i literature su leksikografski stručnjaci CANU došli do zaključka da je jezička pripadnost pisca isto što i nacionalna pripadnost njegova? Na osnovu čega je autor pitanja zaključio da su leksikografi izjednačili jezičku i nacionalnu pripadnost pisaca? Crnogorski pisci poput Pekića, Šćepanovića, Kovača, Bulatovića, Đurovića i drugih koji su zasmetali „kritičarima“ Rječnika, pripadaju crnogorskoj književnosti (to potvrđuje i sajt FCJK), a kako je crnogorska književnost neodvojiv dio

crnogorske kulture, deskriptivni rječnik mora obuhvatiti i leksiku iz stvaralaštva ovih pisaca.

12. Zašto korpus ne obuhvata radove V. P. Nikčevića i zbirku riječi M. T. Latkovića? Obogaćivanje rječničkog korpusa i dodavanje novih izvora konstantan je proces u toku izrade Rječnika, a odrednice kakve su brdunati, brmaknuti, bučoglavac, vračevnik, vresta i ostale iz Latkovićeve zbirke, svjedoče o nepažljivom čitanju Rječnika i neutemeljenoj kritici.

13. Zašto je amputirano kompletno jezičko nasljeđe do Petra Prvog? Savjet za izradu Rječnika utvrdio je korpus. Smatralo se da je za izradu leksikografskog opisa crnogorskog jezika reprezentativan period od posljednja dva vijeka, pa je djelo Petra I Petrovića određeno kao graničnik.

14. Kako se zove fizičar u timu CANU koji je aminovao otkriće planete Mjesec? Definicija Venere, kao astronomskog termina, u Rječniku glasi: „druga planeta po udaljenosti od Sunca, nema prirodnih satelita u svojoj orbiti; najsajjnija planeta na nebu poslije Mjeseca; u narodu poznata kao Danica, Zornjača, Večernjača“. Dakle, u Rječniku ne piše da je Mjesec planeta – takva implikacija je moguća zbog nepreciznosti jezičke formulacije, ali nije izvjesna i podrazumijevana.

15. Koji su razlozi usloveli da se u kontekstu riječi antifašista nađe zlikovac Draža Mihailović? Sporni primjer preuzet je iz dnevnog lista Pobjeda (30. oktobar 2010), iz teksta koji potpisuje Vlatko Simunović. Pojašnjenja radi, navodimo rečenicu u cjelini: „Istoričari revizionisti i dobar dio nacionalne političke elite pokušavaju da rehabilituju četnički pokret Draže Mihailovića i dokažu kako je Draža bio pravi antifašista“. Može se konstatovati da izbor primjera nije dobar, ali se nikako ne može reći da je tendenciozno i ideološki odabran, niti da je leksikografskom definicijom Draža Mihailović proglašen za antifašistu.

16. Koja savremena sociološka i antropološka istraživanja podupiru stav da islam nije religija? Korisnici Rječnika

CANU ne mogu u njemu pročitati da islam nije religija kako „kritičari” sa FCJK tendenciozno podmeću. Ovakvom interpretacijom pokazuje se leksikografska neupućenost – naime, izdvajanje pojmova islamske religije i njihovo markiranje kvalifikatorom i sl. uobičajen je postupak, a primjenjuju ga i dva savremena rječnika bosanskog jezika (S. Halilović, I. Palić, A. Šehović: Rječnik bosanskoga jezika, 2010. i Dž. Jahić, Rječnik bosanskog jezika, 2012). Tamošnjim filolozima i političkim partijama takav leksikografski postupak nije zasmetao, niti su zbog njega navedene rječnike proglasili „naučnom sramotom“.

17. Koji su istorijski izvori poslužili za otkriće da je Oktobarska revolucija bila 1918? Ko je revidirao saznanje o godini pada Zapadnog Rimskog Carstva? Stidi li se CANU od učesnika u Aprilskom ratu zbog činjenice da ne zna ni kad je počeo? Pogrešni datumi u tumačenju istorijskih događaja jesu štamparske greške i podrazumijeva se njihova ispravka, kao i ispravka propusta pri preuzimanju istorijskih podataka iz literature. Ti podaci preuzimani su najvećim dijelom iz Istorijskog leksikona Crne Gore, koji potpisuju ugledni domaći autori.

18. Po kojem je kriterijumu selektovana građa, tako da se Albanci islamske vjeroispovijesti predstave kao arnautske lukave poturice koje mnogo lažu? Na osnovu čega su muslimani predstavljani kao bezbožnici, Agarjani, kao čeljad koja za interes mijenjaju vjeru, ali su toliko svjesna svoje nove nečisti da ni abdest ne uzimaju niti porod za sobom ostavljaju? Ovakve i slične formulacije, nažalost, mogle su se čuti i od onih koji ne prepoznaju rečenice iz sopstvenog djela. Tako je rečenica prof. Novaka Kilibarde: „Numan-paša kazao je dosta istine caru čestitome, ali je arnautska lukava poturica i mlogo slagala! (Kilib. IV)” kontekstualno vezana za pridjevsku leksemu arnautski. Po istom principu u Rječniku se našla i sljedeća rečenica istog autora: „I Latinku i Ruskinju je zarobijo, a jednu je za blago kupijo, ta je bila ljuta Arnautka! (Kilib., IV)“. I

rečenicu Stefana Mitrova Ljubiše: „Postavši Turčinom dobije konja, oružje, odijelo, ali se ne hće nipošto ženiti ni abdes uzimati... (Ljub. I)“, koja je poslužila kao ilustracija za upotrebu leksema abdest, „kritičari“ su zlonamjerno i smjelo interpretirali i predstavili kao dio leksikografske definicije.

Iz navedenih obrazloženja evidentno je da su mnogi prigovori „kritičara“ potpuno neutemeljeni, neki su tendenciozno iskonstruisani, a mali dio je zaista opravdan. Autorski tim će, kako je već obavijestio javnost, što je i njegova dužnost, učiniti sve da argumentovani propusti i nesporazumi budu eliminisani. Uostalom, zato u leksikografiji i postoje druga i sljedeća izdanja.

(Vijesti, 10. jun 2016)

RAZGOLIĆENO LICEMJERJE AUTORSKOG TIMA ZA IZRADU RJEČNIKA

Jelena Šušanj

Nedeljama već cjelokupna crnogorska javnost poziva Crnogorsku akademiju nauka i umjetnosti da povuče Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika i izvini se zbog njegovog sadržaja. Izvinjenje traže manjinski autohtoni narodi, predstavnici SUBNOR-a, pripadnici LGBTIQ populacije, građani koji zdravorazumski razmišljaju i struka koja je ovim nedjelom ponižena. Nedeljama već svi protestuju, a Predsjedništvo CANU čuti. I gotovo fantastički naprasno čujemo Predsjedništvo CANU u oštrom protestu koji treba da nadjača dvomjesečne proteste cijele Crne Gore. Zbog performansa u Skupštini Crne Gore, koji je osudila sva javnost, Predsjedništvo CANU ide korak dalje i, zanemarujući u potpunosti sopstveno rječničko anticivilizacijsko djelovanje i višestruka kršenja zakonskih normi, traži od crnogorskoga državljanina albanske nacionalnosti da pred Skupštinom i cijelom Crnom Gorom objasni dokument akademije druge države?! Time su samo još jednom dokazali da nije bitno toliko ŠTA je u Skupštini učinjeno, koliko KO je to učinio. Pišu o toj zamjeni teza i podmetanju kukavičijeg jajeta u nevjerici građani Crne Gore na društvenim mrežama, a komentar koji sve to rezimira jeste: „CANU ovim dokazuje da one ‘greške’ nijesu slučajne.“

Od prvoga pasusa Autorski tim pokazuje razgolićeno licemjerje. „Bilo bi poželjno da su reakcije izrečene bez mržnje, pizme, zlobe, zle namjere, a kao sugestije za poboljšanje sadržaja Rječnika“ – piše pod šinjelom grupnoga pseudonima Rajka Glušica, koja je studente FCJK nedavno nazvala bolesnima, a šćemo se kako je 2011. godine u najboljoj namjeri za poboljšanje sadržaja izmišljala i objavljivala uvredljive tekstove koji će se naći u

udžbenicima crnogorskoga jezika i pozivala da se ti udžbenici ne koriste. Vjerovatno je sad uvrijeđena što niko ništa ne izmišlja, što baratamo činjenicama i citatima, kao što je i tad povrijeđeno začutala kad su udžbenici izašli kvalitetni, savremeni i stručni.

Kažu da se oglasila Pobjeda i neki portali koji se predstavljaju kao stručni časopisi. Zar nije bilo lakše navesti jedini medij koji se nije oglosio, a *đe* Glušica i predsjednica Savjeta već godinama objavljuju svoje naučne doprinose?

U saopštenju Glušica i Autorski tim svoj uradak nazivaju „prvim ozbiljnim leksikografskim djelom“ u Crnoj Gori. Da je umjesto ovoga „prvo ozbiljno leksikografsko djelo“ rekla da je samo ozbiljno, možda bi se i našao neko ko bi joj vjerovao na riječ. Tvrdnjom da je to prvi ozbiljan leksikografski poduhvat Glušica ne samo da negira 34 dijalektološka rječnika koja su prepisali nego kao ozbiljna leksikografska djela negira i rječnike koje je dosad objavila CANU. Ako su potpisnici saopštenja objavili da su i dijalektološki rječnici izašli pod logom Akademije neozbiljni leksikografski poduhvati, ipak čudi kako dvije autorke rječnika u izdanju CANU, koje su pritom članovi Autorskoga tima, i to jedini s leksikografskim iskustvom, pristaju da svoje reference označavaju kao neozbiljne. Treba li se zapitati i kako je Glušica pristala da sarađuje s autorkama čije rječnike smatra neozbiljnim leksikografskim djelima? Nihilizam o kome Glušica govori upravo je u stavu da je ovo prvi ozbiljni leksikografski poduhvat.

Ali da pređemo na nestručne odgovore koje nam nude Glušica i ostatak Autorskoga tima.

1. U odgovoru na pitanje kako to da su im sufiksi isto što i nastavci autori s Glušicom na čelu demagoški su se poigrali i literaturom i terminologijom, a pored toga su, sigurna sam nenamjerno, propustili da navedu ko još u ozbiljnoj literaturi govori o sufiksima -čki, -ćki, -ški, jer im je i to postavljeno kao pitanje. Odgovoriću ja umjesto njih: govori samo Crnogorska akademija

i njen Autorski tim, jer takvih sufiksa u savremenoj lingvistici nema. To su alomorfi samo jednoga sufiksa -ski. I ovđe priču na tu temu možemo završiti.

2. Kad se mijenja glagolski vid, mijenja se i značenje glagola. To znaju svi koji su učili bilo koji štokavski jezik u osnovnoj školi. To ne zna samo redovna profesorica na Filološkom fakultetu u Nikšiću, koja je do toga zvanja birana dvaput na osnovu knjiga za koje je pisalo da su u štampi, a koje iz štampe nikad nijesu izašle. Pošto potvrdu za svoj stav nije mogla naći ni u jednoj gramatici na koju se pozvala u odgovoru na prethodno pitanje, pozvala se na udžbenik za strance (!) star 26 godina, koji više niko ne koristi, osim eto ona. Napravićemo se i mi, iz najbolje namjere, da ne primjećujemo da Rajka Glušica i autorski tim uporno zaobilaze Gramatiku crnogorskoga jezika koju je izdalo Ministarstvo prosvjete Crne Gore i pozivaju se na gramatike srpskoga, srpskohrvatskoga, hrvatskoga jezika, a pišu rječnik crnogorskoga jezika. Oni koji ne žele da se prave da ne primjećuju ovu nelogičnost odgovor mogu potražiti u izjavi Božene Jelušić, članice Savjeta za izradu Rječnika, u kojoj preporučuje da se Rječnik povuče: „Oduvijek sam smatrala da je popisivanje riječi sa crnogorskih prostora prvorazredni jezičko-kulturološki interes i prava slika doprinosu naših govora jedinstvenom a policentričnom crnogorskom, srpskom, bosanskom i hrvatskom jeziku.“ I nek nikog ne začudi apsurd što je ovaj Rječnik podaren Crnoj Gori povodom proslave nezavisnosti kao doprinos jedinstvenom zajedničkom srednjojužnoslovenskom jeziku. I to je sigurno sasvim u skladu s „ustaljenim leksikografskim principima i uobičajenom metodologijom“.

3. Na pitanje otkud sistemska ekavica u Rječniku Glušica odgovara u ime Autorskoga tima da ekavice u crnogorskim govorima, istina ne kao sistemske pojave, ima mnogo. Pošto im Rječnik nije stigao do slova S, moramo joj oprostiti što ne zna značenje riječi sistemski. Jer da zna, ne bi tvrdila da u crnogorskim govorima

nema ekavice kao systemske pojave. Naši govori sandžačkoga tipa uglavnom su ekavsko-ijekavski. Ta je ekavica dakle systemska jer se javlja umjesto kratkoga jat, kao što je u njima i ijekavica systemska jer se javlja umjesto dugoga jat. Jedno je sistem, drugo je standard. Ali zbilja bi bilo previše da toliko lekcija savladaju za dva mjeseca otkad ih podučavamo. Da ostane dosljedna svojoj metodološkoj nedosljednosti, pojašnjava kako „odrednice dosljedno imaju ijekavski lik, a u primjerima se oslikava i crnogorska književnost, u kojoj se neki autori služe ekavicom“. Je li to ekavica iz crnogorskih govora na koje se pozivaju? Nije, jer ni leksika u tim primjerima nije „narodna“. To su autori koji su pisali čistim srpskim jezikom, pa i ne treba da se nađu u rječniku crnogorskoga jezika.

4. Što se tiče izdvajanja kvalifikatora „isl.“, naravno da nije problem ako je izdvojen, ali jeste ako je samo on izdvojen. U skladu s lošom selektivnom praksom u korpusu kojim Autorski tim barata, Glušica je (ne)namjerno selektovala i informaciju koju prezentuje iz rječnika bosanskoga jezika na koje se poziva. U Rječniku bosanskoga jezika S. Halilovića, I. Palića, A. Šehovića u spisku skraćenica na strani XIV navodi se kvalifikator „isl. – islam, islamski“, ali i „kat. – katolički“, a na narednoj strani i „pravosl. – pravoslavno“, uz nadređeni im kvalifikator „rel. – religija“. Tako je i u Rječniku bosanskog jezika Instituta za jezik, Sarajevo, 2007. A vjerujemo da je tako i u Jahićevu Rječniku. Za razliku od njih, Autorski tim CANU s Glušicom na čelu hrišćanstvu je dao okrilje religije, a islam je iz nje izdvojio. Stoga bosanskim filozofima i političkim partijama takav leksikografski postupak nije zasmetao, jer je naučan, detaljan i precizan, leksikografski, kulturološki i moralno ispravan, a ovim podmetanjem Autorski tim je još jednom dokazao da mi naš i rječnik i leksikografski postupak moramo osloviti „naučnom sramotom“.

5. Za svaku je pohvalu da knjiga koja nije imala lektora gotovo da nema slovnihi grešaka, mi ih bar nijesmo pronašli... Ima

brojevnih, neshvatljivih brojevnih grešaka, sve u vezi s istorijskim bitnim datumima. A kad smo kod brojeva, izgleda da Glušica nije pročitala ni svoj koautorski udžbenik iz kojega uzimaju primjer za riječ „astronomski“: „Cifra je samo pojedinačni znak za pisanje brojeva, pa su pogrešni izrazi kao: ‘astronomske cifre’, ‘zabilježena je cifra od dvadeset hiljada posjetilaca’ i sl. (Gluš., Šev. I)“ Da je samo pročitala svoj udžbenik ili pri redakturi ovaj Rječnik i navedeni primjer, ne bi joj promaklo da su izjednačavanje značenja broja i cifre pod odrednicom „broj“ i njihovo udžbeničko strogo razlikovanje iz primjera u odrednici „astronomski“ u teškoj koliziji.

6. U odgovoru na pitanje po kom kriterijumu je selektovana građa pa su muslimani ispali bezbožnici, a Albanci islamske vjeroispovijesti lažljive lukave arnautske poturice i sl., Autorski tim s Glušicom na čelu zadovoljio se time da navede iz čijih su književnih djela uzimane rečenice, misleći vjerovatno naučno da time skida odgovornost sa sebe. Književna djela su jedno, a leksikografija drugo. Timu Akademije se sve vrijeme i prigovara upravo zbog lošega izbora korpusa i lošega upravljanja korpusom. Što o kvalitetu definicija reći poslije opravdanja Autorskoga tima izloženog u formi „takva implikacija moguća je zbog nepreciznosti jezičke formulacije“! Preciznost jezičkih formulacija u definiciji suština je leksikografske aktivnosti, dok CANU očigledno nepreciznosti smatra u potpunosti u skladu s „ustaljenim leksikografskim principima i uobičajenom metodologijom“. Koliko je leksikograf odgovoran da da precizne definicije odrednica, toliko je dužan i da pažljivo odabere primjere, koji će biti što više neutralni, koji neće vrijeđati žene, koji neće izazivati vjersku i nacionalnu mržnju, koji neće ignorisati predstavnike različitih seksualnih orijentacija, koji neće crnogorsko društvo prikazivati kao društvo koje i dalje živi u blatu i krvi od pošećenih noseva. Nema društvene grupe koju sadržaj ovoga Rječnika ne vrijeđa, a CANU i dalje tvrdi da je on kulturno blago?!

Dokazivanjem lingvističke nepismenosti redaktorke koja upravlja leksikografskim projektom CANU nastojimo dokazati da je CANU izabrala loš tim. A loš tim nije mogao uraditi dobar posao. Skrenuta je pažnja 2014. godine Akademiji da Registar koji su objavili i pokušali prikriti, a na osnovu kojega su sastavljali Rječnik, ima mnogo nedostataka i grešaka. Akademija je i tad, krajnje civilizacijski, istraživala otkud Kritičaru primjerak Registra. Da su se više bavili primjedbama, a ne autorom primjedaba, ne bismo danas slušali lamente Akademije što je njen Rječnik došao u žižu javnosti, no bismo s ponosom iščitavali prvi rječnik crnogorskoga standardnog jezika.

(Pobjeda, 12. jun 2016)

CRKVU NA RUMIJU, JEVREMA U CANU, TANJU U MINISTARTVO

Vladimir Vojinović

Slučaj Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika pokazao je da je najskuplja riječ u CANU – „izvini“. Očekivanja javnosti da takvu riječ izgovori bilo ko iz rukovodstva CANU, ili bilo ko iz timova CANU, iluzorna je. Desetine i desetine dokaza o štetnosti Rječnika po multietnički i multikonfesionalni sklad u Crnoj Gori, i oštre reakcije mnogih organizacija i pojedinaca u Crnoj Gori i šire, nijesu bili dovoljni da CANU prizna grešku i izvini se. Umjesto toga, branitelji i autori Rječnika bježe od odgovora i igraju se skrivalice. Stoga su postupak poslanika Nika Đeljošaja i videli kao svijetlo na kraju tunela, po principu „pu spas za sve nas“.

Skoro dva mjeseca od pojave prve u nauci i struci utemeljene kritike na račun Rječnika, nije bilo suvislih saopštenja i odgovora iz te ustanove. Takva nijesu ni posljednja saopštenja, ali je indikativno to da je CANU, koja uporno druge optužuje za politikanstvo, analizirala performans Nika Đeljošaja s nekoliko osvrta. Među njima izdvaja se saopštenje autorskoga tima. Ono ne samo da razjašnjava mnoge okolnosti koje su rezultirale pogrešnom metodologijom izrade Rječnika, već je i svojevrсни manifest autorskoga tima kojim je i definitivno otkriven cilj izrade ovoga i ovakvoga štiva.

No, krenimo redom i pogledajmo zašto je Akademiji bio neophodan potez kakav je učinio Nik Đeljošaj.

U kojoj mjeri je potez poslanika Đeljošaja bio kontraproduktivan govori upravo podatak da je tim činom predstavnik Albanaca u crnogorskome Parlamentu dao ono što bi, da su bili u mogućnosti, akademici CANU platili suvim zlatom – dao im je priliku da kritičke osude spornih odrednica brane navodnom odbranom tekovina

čovječanstva, civilizacije i kulture uopšte. Tako CANU-ovski, reklo bi se. Tako perfidno manifestovana dugo uzgajana damage control strategija. To je već toliko puta viđeno. Šetimo se, Lalić i Zogović napušte CANU – akademici o tome ni slova; Cetinjani im prekinu skup o Njegošu i proglase ih „posrbicama“ i „izdajicama“ – oni u izvještaju skup ocijene kao uspio... Iz te perspektive, perspektive CANU, naravno da je Đeljošajev performans bio prilika koja se nije smjela propustiti. Zašto? Zato što je na terenu struke i nauke, svima je to jasno u Crnoj Gori, CANU izgubila. Skoro dva mjeseca od pojave prvoga prikaza Rječnika, odgovora na postavljena pitanja nije bilo. Rječnik su najprije kritikovali profesori i saradnici FCJK, potom Albanci, Bošnjaci, Mešihat Islamske zajednice u Crnoj Gori, Bošnjačka stranka, Liberalna partija, DPS, ministar kulture Pavle Goranović, Crnogorski pokret, CDU, Nova, 114 intelektualaca, predstavnici LGBTIQ, SUBNOR-a, akademik Vukić Pulević, predsjednik Naučnoga odbora Univerziteta Crne Gore Vladimir Pešić, pa i pojedini članovi Savjeta za izradu Rječnika – Mimir Abović i Božena Jelušić.

I onda su, ohrabreni reakcijom Đeljošaja, branitelji počeli da odgovaraju, a učinili su to tako da je kroz redove njihovih „odgovora“ prosijavala čak i neka vrsta slavljeničkoga elana. No, zbilja, imaju li razloga za slavlje u autorskom timu? Zbilja, misle li u autorskom timu i uopšte CANU da će damage control strategija i ovoga puta upaliti? Samo polako...

Ajte da bez ikakve žurbe dekonstruišemo modele „odgovaranja“. Prva se oglasila, razumije se, nova koministrica. Status žrtve, što je putem zamjene teza godinama ostvarivala pred crnogorskom javnošću i raznim instancama Univerziteta Crne Gore, nešto je u čemu se oseća kao svoja na svome. Još Đeljošaj nije ni izvukao kabl reciklatora iz skupštinske utičnice, koministrica je bila za mikrofonom. U pomoć joj je pritekao i „majstor“. Eto šta se desi, zaključili su, kad Milovome vrtiću s Cetinja u ruke date ozbiljno naučno djelo, koje doduše, priznali su, ima

par „ispravljivih grešaka“. Dakle, suština najnovijih reagovanja je sljedeća: CANU, njeni branitelji i autorski tim, naočigled i ukupne crnogorske i zainteresovane međunarodne javnosti, pukom zamjenom teza žele da status počinitelja „sitnih grešaka“ zamijene statusom žrtve. I usput napokon skrenu fokus s Rječnika na politiku. Zvuči li i ovo poznato?

E pa dobro, jasno je što žele, a da vidimo kako zборе dok grabe ka cilju.

Evo kako zbori glavni „žrtvenik“. On veli kako se „dublerski FCJK, njegov dekan i odreda svi njegovi poslušnici“ vode idejom da zapale Rječnik. „Na čast mu laž“, što rekao Tešan Podrugović, ali zar zaista iko normalan može da pomisli da se jednom usputnom staroagencijskom floskulom da ubaciti špica u jedan kolektiv kakav je FCJK? Da nije tužno i da ova floskula ne svjedoči o anahronosti metoda koje su nekad žrtveniku znale da „upale“, bilo bi ravno kakvoj replici iz burleske. Stoga, ostavimo se staroagenatskih naklapanja, i vratimo raspravu na teren struke i nauke.

O „naučnoj težini“ odgovaranja autorskoga tima najbolje je posvjedočila najnovija pisanija CANU. Nešto što je autorski tim CANU nazvao odgovorima ponajmanje su odgovori na postavljena pitanja struke, a u najvećoj mjeri su bježanje od odgovornosti i pokušaj da se upotrebom stručnih termina zamažu oči narodu i svima koji su na Rječnik reagovali. A na što zapravo ukazuje pažljivo čitanje tih odgovora i analiza saopštenih stavova? Ukazuje na to da je ono malo znanja što je autorski tim imao, upotrijebljeno ili zloupotrijebljeno da se sprovede ekavizacija crnogorskoga prostora. Ovim „odgovorima“ autorskoga tima CANU, prvi put je iz pravca CANU to i potvrđeno. Dakle, nijesu autori Rječnika slučajno ili greškom (ljudskom greškom, ili greškom koju je počinilo njegovo skenersko visočanstvo) za odrednice iz domena crnogorskoga jezika birali primjere iz domena srpskoga jezika, već je to učinjeno u skladu s manifestno opisanom namjerom. Otkud ovakav zaključak? Na dobro osmišljena,

uporno i na razne načine upućivana pitanja o statusu ekavice u Crnoj Gori, iz autorskoga tima CANU „odgovorili“ su ovim: „dokazi o ekavici u crnogorskim govorima, istina ne kao sistemskoj pojavi, mogu se pronaći u brojnim monografijama tih govora“.

Što nam, dakle, ovaj manifestni stav autorskoga tima govori?

Prvo. Autori Rječnika znali su i znaju da ekavica nije tipična pojava u Crnoj Gori već se javlja umjesto kratkoga jat u pojedinim graničnim područjima.

Drugo. Autori Rječnika posegli su za relativizovanjem i zanemarivanjem opštercnogorskih jezičkih karakteristika, uz to se prividno oslanjajući na Pravopis crnogorskoga jezika koji im nije dao za pravo da zauzimaju neprikladne stavove o ekavici.

I treće. Otvoreno su pokazali namjeru da marginalne pojave u pojedinim govorima afirmišu kao sveprisutne pojave u crnogorskome jeziku. Pokazali su, takođe, zašto su srpski jezik kojim su pisali i književnici Pekić, Bulatović ili Šćepanović koristili u Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika.

Dakle, ovakvim Rječnikom crnogorskoga narodnog i književnog jezika crnogorskoj tradiciji, kulturi i nauci čini se usluga slična onoj koja je učinjena multikonfesionalnome skladu u Crnoj Gori onda kad je instalirana crkva na Rumiji. Stoga treba očekivati da nakon Rječnika sljedeći korak u sveopštoj ekavizaciji Crne Gore bude korak usmjeren ka crnogorskome školstvu. Tamo, u Ministarstvu prosvjete, u iščekivanju brojnih privilegija, već stoluje koministrica, čije će diskurse, nakon sveopšte ekavizacije Crne Gore, učenici i studenti vjerovatno bolje razumjeti.

Eto tako – crkvu na Rumiju, Jevrema u CANU, Tanju u Ministarstvo...

(Portal *Analitika*, 12. jun 2016)

STRUKA U SUDARU SA POLITIKANTSTVOM

Rajka Glušica

Kako odgovoriti na organizovanu i dobro osmišljenu hajku na jedno leksikografsko djelo, njegov autorski tim i izdavača? Ko je osmislio i naredio hajku? Ko je „po zadatku“ izvodi, prihvata i širi? Šta joj je cilj? Koji jezik hajkači razumiju? Sigurno ne naučni diskurs i jezik argumenata.

Kad se jedno stručno i naučno, leksikografsko i lingvističko pitanje preseli u politikanstvo i politizuje do mjere kako je to učinjeno sa Rječnikom crnogorskog narodnog i književnog jezika CANU, onda struka i nauka u sudaru sa politikanstvom nemaju nikakve šanse, kao što nijesu imale ni prilikom kodifikacije crnogorskog jezika. Ako se iz jednog leksikografskog teksta iščitavaju „skandalozne uvrede, naučne sramote, kulturocidni i anticivilizacijski postupci, skarednosti, bestide...“, veoma je teško takvim čitačima i tumačima objasniti leksikografske postupke i metodologiju. Oni za naučne argumente ne haju, konstruišu i interpretiraju onako kako im odgovara da bi izvršili zadatak – hajku. Zbog toga se ne obraćamo hajkačima, oni odlično znaju šta i za čiji račun rade, već isključivo crnogorskoj javnosti da ne nasijedaju na difamacije „filologa“ sa Vladinog FCJK, već da uzmu Rječnik i odgovore nađu u njemu ili potraže objašnjenje od autorskog tima. CANU je otvorila vrata svim zainteresovanima, onima koji traže objašnjenja pojedinih odredničkih riječi iz Rječnika, svi koji su dolazili, riješili su dileme i otišli zadovoljni onim što su čuli.

Svakom je već jasno da u tekstovima objavljenim u „Pobjedi“, u kojima se agresivno napada i blati Rječnik CANU, nema ni pomena od naučne, zdrave i plodne kritike i polemike. „Filolozima“ sa FCJK nije cilj ukazati na propuste u Rječniku,

kojih ima, ali sigurno ne u onom obimu i obliku kako to oni žele da prikažu, da bi se objektivnom naučnom kritikom unaprijedilo djelo ili poboljšao tekst Rječnika. Prikazivači traže da se Rječnik povuče, uništi, spali i kazne oni koji su se drznuli da rade leksikološki opis crnogorskog jezika, zato što samo oni sa FCJK „pošeduju znanje crnogorskog jezika“ ili kako ustvrdiše, ko njih ne poznaje ne zna šta je crnogorski jezik pa se njim i ne može baviti.

Najveći dio iznesenih primjedbi može se argumentovano odbraniti leksikografskom metodologijom. Dio primjedbi je neutemeljen, zlonamjerno iskonstruisan učitavanjem primjera kontekstualne upotrebe odredničke riječi kao njene definicije, a manji dio su zaista greške (neki istorijski podaci i godine) koje će se ispraviti, kako je to uobičajeno u poslovima ove vrste. Nije novo da se u teškom i kompleksnom poslu izrade opšteg, deskriptivnog rječnika jednog jezika naprave greške, i jači timovi stručnjaka sa više leksikografskog iskustva i veće institucije u regionu pravili su i prave greške, možda i veće, ali je zaista bez presedana da se sa ovoliko diskvalifikacija i žuči dočeka neki rječnik nacionalnog jezika. Posebno je nečasno krivotvorenje činjenica i izvrtanje onoga što piše u Rječniku. Niko u Rječniku ne tvrdi da je „Mjesec planeta“, već se u definiciji planete Venere njen sjaj poredio sa sjajem mjeseca, niko ne tvrdi da je Draža antifašista, čak ni u primjeru uz odrednicu antifašista, da su Albanci agresori... Više puta smo isticali da je primjere iz korpusa, kojima je samo ilustrovana upotreba odredničke riječi i koji su preuzimani direktno iz izvornika bez lektorskih i intervencija bilo koje vrste (tako u primjerima ima ekavskih oblika, ali zato nema niti jedne odredničke riječi u ekavskom obliku), nedopustivo tumačiti kao tvrdnje i stavove autorskog tima ili CANU. Ali koga to još interesuje. Hajkači rade svoj posao.

Optužili su nas da ne tretiramo islam kao religiju, zato što uz sve odrednice iz islamske religije stavljamo kvalifikator isl. dok druge religijske pojmove kvalifikujemo sa rel. Npr. uz odrednice bog, anđeo je stavljen kvalifikator rel. jer su to pojmovi tipični za sve

monoteističke religije, ali smo uz odrednice Alah, Azrail (anđeo smrti) i druge pojmove iz islamske religije, stavljali kvalifikator isl. Izdajanjem pojmova islamske religije kvalifikatorom isl. htjeli smo da uvažimo islamsku vjeroispovijest i sve njene pripadnike, a ne nikako da ih uvrijedimo. Isti postupak diferencijacije i kvalifikacije uobičajen je u leksikografiji, a primijenjen je u i dva savremena rječnika bosanskog jezika (S. Halilović, I. Palić, A. Šehović: Rječnik bosanskoga jezika, Filozofski fakultet, Sarajevo 2010. i Dž. Jahić, Rječnik bosanskog jezika, 2012.). Nikome od tamošnjih filologa ili bošnjačkih političkih partija to nije zasmetalo niti su zbog takvog postupka svoje rječnike proglasili „naučnom sramotom“, kao što je to učinjeno u Crnoj Gori.

Stigmatizuju autorski tim zbog loše definicije sintagme novi vijek. Smatram da smo morali biti precizniji u određivanju gornje granice novog vijeka, međutim, ona je određena na isti način u već pomenutom Rječniku bosanskoga jezika, ali i u Rečniku srpskoga jezika Matice srpske iz 2007. U tim državama i naučnim zajednicama niko nije ni registrovao tu „skandaloznu grešku“, ako i jeste sigurno nije njom slavodobitno mahao po dnevnim novinama. Naši lovci na greške to rade jer moraju potvrditi revnosnost i servilnost naručiocu hajke.

„Filolozi“ sa FCJK u nedostatku argumentovanih zamjerki lingvističke prirode, a Rječnik CANU je prije svega lingvistički utemeljen, i ne predstavlja enciklopedijski tip rječnika, potražili su materijal za kritiku na odrednicama koje se tiču manjinskih naroda, vješto i manipulatorski ih „protumačili“ i tako dali povod njihovim političkim predstavnicima da se pridruže hajci na Rječnik. Za svaku odredničku riječ i zamjerku koje su iznijeli politički predstavnici albanskog i bošnjačkog naroda autorski tim Rječnika ima objašnjenje koje je utemeljeno u uobičajenoj leksikografskoj metodologiji i praksi. Ponavljam još jednom da apsolutno niko iz autorskog tima i CANU nije ni pomislio da u negativnom svjetlu u Rječniku predstavi bilo koga, a ponajmanje manjinske narode.

„Filolozi“ sa Vladinog Fakulteta, tumačeći primjere uz odredničku riječ kao stavove autorskog tima, tvrde da Rječnikom „sprovodimo kulturocid“ i narušavamo multietnički i multikonfesionalni sklad u Crnoj Gori (kulturocid je inače, njihova omiljena riječ, svu „nauku“ o crnogorskom jeziku oni zasnivaju na nepostojećem kulturocidu i lingvocidu crnogorskog jezika). Nakon ovih tvrdnji logično bi bilo zaključiti da su „filolozi“ posebno osjetljivi na ove kategorije i da se o njih nikada ne bi ogriježili. Međutim, nije tako. Pogledajmo u zvaničnom Pravopisu crnogorskoga jezika, čiji je autor glavni „filolog“, doc. dr A. Čirgić, dekan FCJK, vanredni akademik DANU, koliko ljudi treba posjeći, pobiti, opljačkati, prokleti da bi učenici savladali pravila pisanja zarez a ili kojeg drugog pravopisnog znaka ili pravila: Pokolji se na drum sa turcima, četrnaest pošeci turakah (str. 23); od petnaest hiljada turakah ne puštiše živa ni jednoga (94); Tu se odmah pomutismo grdno, pobismo se ognjem iz pušakah (95); Kakav fišek na poklon veziru, samovoljni kaurski hajduče (98); Što ne čuva mladu glavu, ljudska vilo, što krvnika njom nasladi, bratska diko (96); Zato ga je mrzio i progonio i ubio pijukom pravo u čelo (81); Kosa mlada na groblje junačko, siplje li se bulah ka srpkinjah? (23); Da je bješe srbin ugrabio, ako hoćah glave obrtati (23); Sto putah sam gleda Crnogorce, gleda turke, a gleda latine (23); Paleolog poziva Murata da zakopa Grke sa Srbima (87); Tada su nas vezali, ćerali, palili, gonili da primimo što srcu ne primismo svom (81); ...ja na smrtni čas moj vječnome prokletsu i anatemi, kako njega, tako i njegov rod i porod, da mu se trag i dom iskopa i utre! (90); da mu Bog smuti srce i mozak, da ga sila Božija porazi, da njegov dom ostane pust (92); Spalili su im kuće i oćerali sav mal pred sobom (85); Ko je vitez, ko je dobri junak, povede se roblje crnogorsko (94); Narode moj, stado moje, prelaziš u marvu (83); Rat! Rat! Hoće da se rati (97).

Podvučene imenice u primjerima: Turci, Srbi, Srпкиnje, Latini, napisane su malim slovom, onako kako propisuje Pravopis (tač. 27) jer „označavaju nazive vjerskih pripadnika“, zaista lijep prilog crnogorskoj multikonfesionalnosti i multietničnosti. Primjeri koji potvrđuju pravilo dati su iz „Gorskog vijenca“, iako ni u jednom od brojnih izdanja, od prvog bečkog do danas, nije potvrđena ovakva praksa. Klasično krivotvorenje Njegoša.

Ni roditeljima đaka neće se svidjeti kad saznaju kakvim su morbidnim primjerima i strahotama iz primjera izložena njihova djeca: Ne bješe već domaće rati ni boja, ne bješe pokličići: ko je vitez, ni viteza na domaći boj, ne čušaše se koleža ni tužbanje, ne viđaše se lica muškoga ni ženskoga ogrebotinah krvava i nagrđena, ni glave crnom kapom ni crnom maramom pokrivena, ni perčina muškoga ni kose ženske ostrižene, ne oblivaše se zemlja, drvo i kamen krvlju vaše braće i ne kipješe bratska krv iz ustah vašijeh, ne kukahu majke za svojijem sinovima, ni sestre za svojom braćom ošišane, ni sirote udovice za svojijem muževima ogrebene ni žalosna đedica za svojijem roditeljima suzam oblivena (81).

Zamislite našu žalosnu đedicu koja surfuju po internetu, žive najmanje dva vijeka nakon koje vitezanja, koleža i tužbanja, ostrižene ženske kose i nagrđenih i ogrebanih lica, zemlje oblivena bratskom krvlju, bratske krvi iz ustah, kako na ovakvom primjeru uče da se rečenični djelovi pri nabranjanju odvajaju zare-zom. Da ne govorimo o jezičkim osobinama samog teksta, sa arhaičnom leksikom, sa starim i nestandardnim morfološkim oblicima i sa čak pogrešnom upotrebom zareza. Znaju li „filolozi“ sa Vladinog Fakulteta da je naučno i metodološki pogrešno i nedopustivo oprimjeravati pravopisna pravila savremenog jezika tekstovima iz XIX vijeka, pa makar bili i Njegoševi.

Neće se svidjeti ni ženama, naročito aktivistkinjama u borbi za prava žena da pročitaju mizogine primjere iz zvaničnog Pravopisa kojima se potkrepljuje pravilna upotreba pisanja crte

i znaka pitanja: Žena oskudnih čari može biti ministar spoljnih poslova, može biti vladarka, čak i slavna glumica, ali sekretarica – ne! (98) Ja te tvoje ideje - ljutnu se Avram - prosto zamišljam kao harem starih žena koje odavno ne mogu poslužiti ničemu. (22 i 99) Kazuj, babo, jesi li vještica. (87 i 96). Muško-šovinistički odnos prema ženama iskazan kroz navedene primjere neprihvatljiv je, naročito je štetno i opasno što se preko jednog jezičkog normativa u svijest učenika i studenata unose ovako retrogradni i naopaki stavovi. Kako „filolozi“ ne nađoše bolje primjere za pisanje crte i znaka pitanja, „kakvu sliku o Crnoj Gori šalju svijetu“ preko svoga, možemo li reći, „kulturocidnog čeda“? Možemo li u XXI vijeku obrazovati i vaspitavati učenike i studente na citiranim primjerima i u šta ih zvanični Pravopis crnogorskoga jezika pretvara? U pismene i obrazovane ljude ili nešto drugo? Zaključite sami.

(Vijesti, 12. jun 2016)

GLUŠICA PODMEĆE KUKAVIČJE JAJE

Adnan Čirgić

Oglasila se Rajka Glušica. U stručnom časopisu Vijesti, naravno. Njezino nam je znanje i pamet nedostajalo prethodne 3-4 godine, otkad je s „lingvističkim“ tekstovima nema u medijima. Procijenila je valjda da je toliko vremena potrebno da javnost zaboravi kako je znavena. Zato ćemo ukratko podšetiti „zaboravnu“ javnost.

R. Glušica – osoba koja je, kako više puta reče, osnivač Stud. programa za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti u Nikšiću (iako smo mislili da ga je osnovao UCG a ne ona), dugogodišnji direktor Instituta za jezik (bez imena!) i književnost na FF, glavna urednica časopisa Riječ, na čiji renome nikad nije mogla uticati činjenica što preskoči pokoju godinu da izađe iz štampe, nekadašnja prorektorica UCG, prodekanica FF, opozicionarka otkad su joj istekli mandati; a prije toga i revnosna promoterka ekavizama u CG i članica raznih montenegrističkih udruženja poput Odbora za standardizaciju srpskog jezika Instituta za jezik SANU, Naučnoga društva za negovanje i proučavanje srpskoga jezika iz Beograda, redakcije časopisa „Književnost i jezik“ Društva za srpski jezik i književnost Srbije i CG itd. Nijesam joj mogao u naučnim publikacijama naći naučnih radova o crnogorskome jeziku, nijesam joj ni u bazi Nacionalne biblioteke mogao naći knjiga iz te oblasti, pa joj zato navedoh funkcije da bih je predstavio. Ipak je ona doajen moderne montenegristike, osoba koja je napravila otklon od dosadašnjega tradicionalističkoga naukovanja po časopisima i knjigama. Ona je uvela djelovanje po novinskim kolumnama i po tribinama, osobito političkim, jer multidisciplinarnost je odlika novoga doba, što se odlikuje ne samo njenom sponom između jezika i politike, no i medicine, čime se uspješno potonjih dana

bavi – u istoj mjeri kao što se uspješno nekad i samom lingvistikom bavila. E baš ona, takva, cijenjena, mudra i uvažena uzela je da piše Rječnik CANU. A kad se videlo kako ga je napisala, počela je iz odbrane neodbranljivoga prelaziti u napad. Mislili smo da će prvo sačekati da joj iz štampe izađu knjige na osnovu kojih je izabrana u zvanje vanrednoga, pa onda i redovnoga profesora, đe je „slučajno“ zbornik radova predstavila kao monografiju, a preko čega su joj dvije prethodne univerzitetske uprave kao prorektorici žmureći prešle.

Osoba koja je pisala Rječnik CANU ista je ona osoba koja je promovisala ekavicu u Crnoj Gori, ista koja je 1994. potpisala zaključak u kojem stoji: „Ijekavica kao književni standard u pisanoj i govornoj komunikaciji jedini je stožer koji sabija u jednu cjelinu rasute etničke djelove jedinstvenog srpskog jezika i ne pretpostavlja bilo kakvo lingvističko i kulturno-istorijsko utemeljenje separativnih književnih jezika po vjerskom ili teritorijalnom principu.“ Takva osoba, kako se vidi – izašla ispod šešeljenskoga šinjela, sad bi da dijeli i moralne i naučne lekcije – i to ne filolozima s Cetinja koje pod navodnike meće nego našoj javnosti. Upravo zbog te javnosti dobiće Glušica odgovor.

Da vidimo što je to u Pravopisu sporno. Citirajući Njegoša iz Pravopisa crnogorskoga jezika Glušica zaključuje: „Podvučene imenice u primjerima: Turci, Srbi, Srпкиnje, Latini, napisane su malim slovima jer ‘označavaju nazive vjerskih pripadnika’, zaista lijep prilog crnogorskoj multikonfesionalnosti i multietničnosti. Primjeri koji potvrđuju pravilo dati su iz Gorskog vijenca, iako ni u jednom od brojnih izdanja, od prvog Bečkog do danas, nije potvrđena ovakva praksa. Klasično krivotvorenje Njegoša.“ Rajka Glušica laže! Niti se u sačuvanom rukopisu Gorskoga vijenca može govoriti o dosljednosti pisanja velikoga i malog početnoga slova niti se u svim izdanjima od Bečkog do danas navedene imenice pišu velikim slovom! Upravo radi promocije multikonfesionalnosti u CG imenice

srbi, latini, turci i njima slične pišu se malim slovom kad se njima označavaju pripadnici vjerskih, a ne nacionalnih skupina, kakav je slučaj u jeziku naših starih pisaca. Ili to Rajka žali što smo time pravopisno ozakonili činjenicu da nijesu svi pravoslavci u CG – Srbi, da nijesu svi muslimani – Turci, da nijesu svi katolici – Latini. Ako je vjerovati Rječniku koji slabašno brani – ne odgovorom na jasno postavljena pitanja no bestijalnim napadima na Pravopis – Glušica za tim prohujalim vremenom itekako žali. Ne, Glušice, redovna profesorice opšte lingvistike bez ijednoga teksta iz te oblasti, redovna profesorice bez ijedne knjige liše doktorata, naučnice što skupljaš rasute ijekavske etničke djelove prosutoga srpstva, leksikografkinjo što arnautiš, turčiš, što premećeš nebeska tijela, neće biti da mi krivotvorimo Njegoša! Krivotvorite ga Vi kad dižete poviku što imena pripadnika vjerskih skupina pišemo malim slovom! Kao da je Njegoš pisao po Pravopisu čiji je ste navodno Vi autor, a čiji izlazak iz štampe strpljivo čekamo evo osam godina!

Sva se potresla Rajka kad je u Pravopisu našla citat: „Ne bješe već domaće rati ni boja, ne bješe pokliči: ko je vitez, ni viteza na domaći boj, ne čujaše se koleža ni tužbanje, ne viđaše se lica muškoga ni ženskoga ogrebotinah krvava i nagrđena, ni glave crnom kapom ni crnom maramom pokrivene, ni perčina muškoga ni kose ženske ostrižene, ne oblivaše se zemlja, drvo i kamen krvlju vaše braće i ne kipješe bratska krv iz usta vašijeh, ne kukahu majke za svojijem sinovima, ni sestre za svojom braćom ošišane, ni sirote udovice za svojijem muževima ogrebene, ni žalosne dečice za svojijem roditeljima suzam oblivena.“ Potresla se zbog citata koji opisuje mir u Crnoj Gori – nema domaćega rata, nema izgrebenih lica, nema crnih marama, nema postrizanih kosa, nema uplakane dece... R. Glušicu izgleda teško pogađa mir. A pogađaju je i stihovi motivisani bijelim terorom u CG. Sva moderna novovjekovna Rajka zgrožena je nad stihom: „Kazuj, babo, jesi li vještica“ – valjda zato što on uvodi u poetsko

razobličavanje praznovjerja o vješticama u CG. Ne, redovna profesorice bez knjige, ne krivotvorimo mi Njegoša. Zahvaljujući njemu, znamo da se Vi i Vaše druge i drugovi ne kupite „na mjedeno guvno“ no u CANU. Pseudomedicinarka Rajka što određuje dijagnozu studentima crnogorskoga jezika lamentira nad „žalosnom dečicom“ koja koriste Pravopis.

Uporno odbijajući da upute izvinjenje CG, ne samo manjinskoj no i većinskoj koja se ponosi svojim autohtonim manjinama, uporno odbijajući da daju odgovore na postavljena im pitanja, leksikografi CANU, predvođeni dvijema osobama koje su pale na ispitu jezičke standardizacije u CG i koje nemaju nikakva leksikografska iskustva, konstantno priču s Rječnika pokušavaju preusmjeriti na nešto drugo. Prvo su pokušale na DPS, pa na premijera, pa na Zavalu, pa na ugroženost privrede i na ostale lingvističke i leksikografske probleme u CG. Žrtvu izigravaju oni što su poznati po zastrašivanju, odmazdi i prijetnjama, čemu je Glušica vična, a ako je zaboravila o čemu se radi, mogu je u sljedećem obraćanju jednim skeniranim dokumentom podšetiti. Da će sad postati poznati i po neznanju, svjedoči njihovo „mjedeno guvno“. Sedma je godina otkad je objavljen Pravopis crnogorskoga jezika. O njemu u relevantnim naučnim publikacijama nema nijednoga negativnog kritičkog naučnog rada, ako izuzmemo meritorni Glušićin naučni časopis Vijesti. O njihovu Rječniku, nepuna dva mjeseca nakon izlazenja, objavljena su već dva opsežna rada u jednome međunarodnom naučnom časopisu za filologiju, a u jednome drugom – domaćem – štampa se ovih dana još desetak.

I da se vrnemo Rječniku. Glušica veli da islam nijesu izvrstili iz kategorije religije oni no bošnjački lingvisti. To je tako kad stvarnost interpretira redovna profesorica što spaja rasute etničke i jezičke srpske djelove, što kuka nad opisom mira u CG, što žali što je Njegoš razobličio vještice. Ona druga stvarnost kazuje nešto drugo. U Rječniku CANU postoji kategorija „religija“ i kategorija „islam“, kako se vidi – izvan kategorije religije.

U Rječniku bosanskoga jezika, naspram kategorije „religija“, postoje i kategorije „islam“, „katolički“ i „pravoslavni“. Dakle, sve tri kategorije u Rječniku na koji se lažno pozivaju jesu religijske, a u Rječniku CANU imamo religiju i islam.

Nije prvi put da Glušica podmeće kukavičje jaje crnogorskome jeziku. U martu i aprilu 2011, neposredno pred popis stanovništva, a skoro dvije godine nakon donošenja Pravopisa i gotovo pola godine prije no su udžbenici crnogorskoga jezika izašli iz štampe, Glušica je brojnim senzacionalističkim tekstovima dezinformisala crnogorsku javnost o pravopisnim rješenjima, u kojima je kodifikatore crnogorskoga jezika upoređivala s Hitlerom, nazivala dželatima i učinila sve da dodatno zbuni javnost u vezi s novom pravopisnom normom i onim što će se naći u udžbenicima. Nakon popisa, na čije je rezultate njena pisanija značajno uticala, pomenuta red. prof. dr, za koju se pokazalo da ne zna ni sufikse ni nastavke, nije se oglašavala, otišla je da radi Rječnik i da opet perfidnim metodama podmetne crnogorskom jeziku ovo „kulturno dobro“. Stoga je i desetak dana nakon objavljivanja Rječnika učestovala na konferenciji na kojoj je, kako je najavljeno, trebalo da preispita postojanje crnogorskog jezika, kojemu je već napisala Rječnik.

Rajka nam sa svoga „mjedenoga guvna“ poručuje: „CANU je otvorila vrata svim zainteresovanima, onima koji traže objašnjenja pojedinih odredničkih riječi iz Rječnika, svi koji su dolazili, riješili su dileme i otišli zadovoljni onim što su čuli.“ (Da ne bude zabune: zarezi su njeni, jer samo ona zna zašto se zarez piše između subjekta i predikata.)

Glasnogovornica Autorskoga tima konačno se izvukla iz anonimnosti. Pokazala je svu svoju objektivnost, učenost i znanje. Poručila nam je da treba doći u CANU, koja će nam širom otvoriti vrata i da ćemo onde dobiti pojašnjenje za sve dileme iz Rječnika i otići zadovoljni. Pa što su onda stampali Rječnik? Da bismo objašnjenja tražili ne u Rječniku no u Akademiji?! Ili je to

samo stidljivo priznanje da Rječnik nije rječnik?! Nije! Neko ko se stidi ne bi polemisaio onako kako ona polemiše. Obećao sam da im dodatna pitanja postavljati neću. Ali ostajem i dalje spreman za odgovore. Svoje potonje naukovanje, podijeljeno u dva „naučna rada“ – jedan velikodušno potpisan u ime Autorskoga tima, a drugi autorizovan u Vijestima – Glušica je sricala mjesec dana. Bio bih joj zahvalan kad bi mi rekla je li u tih mjesec dana napisala i treći. Ako nije, da u narednih nekoliko neđelja ne kupujem Vijesti dok se ne izloži novome naučnom podvižništvu. Ako više iko sumnja u to je li CANU „mjedeno guvno“, sad mu je sigurno jasno da je Rječnik „kora od jajeta“.

(Pobjeda, 13. jun 2016)

BAULJANJE PO PREVAZIDENIM IDEOLOGIJAMA

Aleksandar Radoman

Nakon što je propala vikend akcija da se preko tanjušnog politikanstva i dva Brkovića, odbrani leksikografsko čedo CANU, ponovo se oglasio Autorski tim Rječnika da objasni zašto se ogluš(ič)io o nauku.

Potenčio se i J. B. da pripomogne, označivši oponente „poslušnicima“ Fakulteta za crnogorski jezik i književnost. Ako o nauci ne zna mnogo, J. B. o poslušništvu zna dosta. Za preko pola stoljeća predanoga staža u toj oblasti J. B. je promijenio dosta mentora, u silaznoj putanji od Leke R. do Moma Đ., promijenio je i nekoliko nacionalnih opredjeljenja i ideologija, pa dvije akademije i stigao da se u istoriju književnosti upiše kao neko ko je tananim sluhom i britkim perom na robiju poslao najmanje dva pisca, a pred istražitelje, dokumentovano, bar još jednoga. Elem, kad J. B. namiriše „poslušnike“ to je već opasan signal, nekad im je sljedovala makar Sremska Mitrovica, a danas u najmanju ruku kakva gadna epizoda u njegovu Dnevniku. Ostavićemo, stoga, J. B. po strani, kao krajnje irelevantnu nuspojavu jedne naučne polemike, i vratiti se prvome „naučnom“ odgovoru koji je CANU u liku svoga Autorskoga tima ponudila za već gotovo dva mjeseca koliko traje polemika oko Rječnika.

Za sve svoje kardinalne greške Autorski tim Rječnika spreman je da ponudi mantru zvanu „savremena metodologija“. Što ta „savremena metodologija“ neodoljivo vonja na staru mitologiju, nije kriv Autorski tim CANU. Za drugu metodologiju i mitologiju, pokazali su to upornim odbijanjem da prihvate greške, oni i ne znaju. Zato ne treba čuditi što na naučne zamjerke odgovaraju ili relativizacijom ili

ignorancijom. Neću se ovđe baviti pokušajima peglanja ligvističkih i istorijskih nonsensa kojima Rječnik obiluje, već ću se osvrnuti na dva pitanja koja se tiču korpusa iz kojega je ekscerpirana građa za Rječnik.

Na pitanje otkud u korpusu Rječnika pisci koji su pisali srpskom ekavicom, Autorski tim odrješito odgovara: „Crnogorski pisci poput Pekića, Šćepanovića, Kovača, Bulatovića, Đurovića i drugih koji su zasmetali ‘kritičarima’ Rječnika, pripadaju crnogorskoj književnosti (to potvrđuje i sajt FCJK), a kako je crnogorska književnost neodvojiv dio crnogorske kulture, deskriptivni rječnik mora obuhvatati i leksiku iz stvaralaštva ovih pisaca.“ Pred dubinom ovoga objašnjenja, čovjek zbilja mora zastati i zapitati se razlikuju li leksikografi CANU jezik od kulture i jesu li pisali rječnik crnogorske kulture ili rječnik crnogorskoga jezika!? Kad se već pozivaju na sajt FCJK kao relevantan izvor (na čemu im zahvaljujemo, uz podsticaj na dalje naučno usavršavanje korišćenjem našega sajta), mogli su na njemu pročitati da crnogorskoj književnosti i kulturi pripada, recimo, i Stefan Zanočić, pa bi logično pitanje bilo zašto u korpus crnogorskoga jezika nijesu uvrstili i njegovu književnu ostavštinu na talijanskome i francuskome jeziku. Ili, kad već smatraju da je crnogorska kultura isto što i crnogorski jezik, što u Rječnik nijesu, metodološki dosljedno, uvrstili ekavske oblike iz knjiga navedenih pisaca, poput leksema „večnost“ iz naslova zbirke poezije J. B. Raport večnosti. Mada je u ovome slučaju olakšavajuća okolnost po leksikografe CANU što se s obzirom na njegovu dosadašnju djelatnost, J. B. zaista teško može dovesti u bilo kakvu vezu s pojmom kultura. No da nam se ne bi spočitavalo da stvar posmatramo strogo lokalno, hajde da vidimo kako bi metodologija CANU funkcionisala u slučaju irske kulture i jezika. Nema spora da irskoj književnosti i kulturi pripadaju Swift, Vajld, Džojls, Šo ili Beket. Nema sumnje da bi leksikografski eksperti CANU na osnovu te premise donijeli zaključak da je njihov jezik

irski, ali po nesreći za savremenu metodologiju CANU još nijesu doznali retrogradni članovi Irske kraljevske akademije pa je u njihovu Rječniku irskoga jezika izostala leksika navedenih pisaca!? Zato pozivamo Autorski tim Rječnika CANU da pod hitno uputi depešu irskim kolegama i upozna ih s rezultatima savremene metodologije kako irska kultura, dakle irski jezik, ne bi kaskaoza novovjekovnom metodologijom eksperata CANU. Na eventualne zamjerke da su pomenuti pisci pisali engleskim, a jedan među njima i francuskim jezikom, neka se irski akademici, po ugledu na svoje crnogorske kolege, ne osvrću, biće to „nenaučne“ opaske nedobronamjernih „poslušnika“ i „plaćenika“ instruiranih od režima.

Na pitanje poslušnika nauke zašto je u Rječniku reciklirano kompletno jezičko nasljeđe do Petra Prvog, Autorski tim CANU daje izričito naučni odgovor: „Savjet za izradu Rječnika utvrdio je korpus. Smatralo se da je za izradu korpusa crnogorskog jezika reprezentativan period od posljednja dva vijeka, pa je djelo Petra I Petrovića određeno kao graničnik“ (sic!). Da Petar I ne može biti graničnik crnogorskoga književnojezičkog nasljeđa, znao je još 1951. godine i Trifun Đukić pišući Pregled književnog rada Crne Gore od Vasilija Petrovića Njegoša do 1918. godine. No to što je u međuvremenu objavljena 71 knjiga antologije crnogorske književnosti „Luča“, od kojih 21 pripada usmenoj i književnosti prije Petra I, edicija „Književnost Crne Gore od XII do XIX vijeka“ u 23 toma, na desetine knjiga dokumenata od XIII vijeka naovamo, priređene brojne edicije i izdanja preko kojih je naučnoj i laičkoj javnosti postala dostupna i crnogorska književnojezička baština prije Petra I te odbranjene doktorske disertacije o jeziku Andrije Zmajevića i vladike Danila, nije spriječilo Savjet Rječnika da svoja saznanja o crnogorskom književnojezičkom nasljeđu, uz pomoć savremene metodologije, razumije se, veže za shvatanja zastarjela makar 65 godina. I da prevaziđemo opet lokalne okvire, molimo Autorski

tim Rječnika CANU da zaoštri pero i strogo ukori autore Oksfordskoga rječnika engleskoga jezika što iz svoga korpusa nijesu davno izvrstili teški leksički balast Vilijama Šekspira, budući da je narečeni autor stvarao cijela dva vijeka prije Petra I. Ako se Crnogorci mogu razbacivati vjekovima vlastitoga književnojezičkog nasljeđa, neće, vala, ni Englezima pasti kruna s kraljice počiste li lijepo svoje književnojezičko dvorište tu neđe do XIX stoljeća.

Nakon toliko tekstova, primjera iz različitih oblasti nauke o koje su se autori Rječnika ogriješili, nakon toliko očiglednih primjera pokušaja Rječnika da se dio crnogorskih građana islamske vjeroispovijesti i pripadnika manjinskih naroda omalovaži (što je dodatno potvrđeno i u saopštenjima nekolicine rječnikobranitelja), te tvrdoglave upornosti da ne priznaju evidentne greške, postalo je jasno da autori Rječnika, ali ni većina članova njegova Savjeta, a po svoj prilici ni Predsjedništvo CANU ni njeno članstvo, nemaju ni stručnoga ni moralnoga digniteta da odgovore na naučne izazove savremenoga doba. Krijući se iza „savremene“ metodologije prohujale s novim vijekom u kojem još žive, bježeći od naučnih argumenata u politiku i politikantstvo, zamjenjujući teze i prikazujući se žrtvama, rječnikotvorci i rječnikobranitelji, a s njima i njihovo zaleđe, CANU, pokazali su svu izmještenost iz prostora i vremena, samodovoljnu projekciju vlastite veličine i anahrono bauljanje po prevaziđenim ideologijama i vrijednosnim kategorijama na svu sreću davno minuloga doba.

(Pobjeda, 13. jun 2016)

BLUZ RJEČNIKA U VODAMA ISTORIJE

Boban Batričević

Izlazak sive eminencije Rječnika CANU iz sjenke podseti me na Staljinovo prihvatanje izvršnih funkcija vlasti uoči Drugoga svjetskoga rata. Više od deceniju Koba se „krio“ iza funkcije Generalnoga sekretara partije i otuda upravljao. Tako je mastermajnd Rječnika prethodnih dana šedio u CANU i dirigovao sastavljanje odgovora na kritiku. Pošto su shvatili da su njihove trupe brzo istrošene i uništene pod teškom argumentovanim paljbom, a defanzivna taktika bezuspješna, odlučio se mastermajnd na direktno učešće. Kratkim protivnapadom pokušao je stvoriti prostor za bačanje dimne bombe i da, dok „neprijatelj“ trlja oči, ponovo šmugne u udobni zašćenak. Ali se prevario, jer pred sobom ima naučno potkovane i argumentima opremljene mlade „Milove junoshe“, kako nas nazva predsjednica Savjeta. Kao jedan od učesnika polemike dužan sam reagovati zbog struke, pošto sam vidio da su veliki dio svoga saopštenja posvetili istorijskim promašajima u Rječniku na koje sam ukazao.

Na zamjerku na nevjerovatan leksikografski propust pri dataciji novoga vijeka iznešeno je: „Stigmatizuju autorski tim zbog loše definicije sintagme novi vijek. Smatram da smo morali biti precizniji u određivanju gornje granice novog vijeka, međutim, ona je određena na isti način u već pomenutom Rječniku bosanskoga jezika, ali i u Rečniku srpskoga jezika Matice srpske iz 2007. U tim državama i naučnim zajednicama niko nije ni registrovao tu ‘skandaloznu grešku’, ako i jeste sigurno nije njom slavodobitno mahao po dnevnim novinama. Naši lovci na greške to rade jer moraju potvrditi revnosnost i servilnost naručiocu hajke.“ Dakle, rječnikotvorcima smeta što je neko ukazao da novi vijek ne traje još uvijek? Smeta što mladi ljudi argumentovano kritikuju? Opra-

vdanje za propust vezuje se za to što se u pomenutim rječnicima nalazi ista greška! Imam samo jedno pitanje – da tamo stoji da je CANU bestidan, da li biste to prihvatili kao konačnu istinu?

Jedna od karata na koju su pokušali da zaigraju kaže da Rječnik CANU ne predstavlja enciklopedijski tip rječnika. Znači li to da Rječnik ne mora posedovati tačne informacije? Je li dovoljno onda lingvistički zadovoljiti formu (a i to „zadovoljenje“ je vrlo upitno, sudeći po stručnim kritikama), a korisnika Rječnika ne udostojiti tačne informacije? Ako jeste, onda shvatamo zašto je za Autorski tim Oktobarska revolucija izmila 1918. godine. Biće da ste „morali biti precizniji u određivanju“.

Videli smo da su se u svojim tekstovima bavili astronomijom. Nijesu nam, istina, otkrili identitet CANU-ova Kopernika, ali rekoše da „niko u Rječniku ne tvrdi da je ‘Mjesec planeta’, već se u definiciji planete Venere njen sjaj poredio sa sjajem mjeseća“. Da ne bude zabune, ponoviću ono što piše u Rječniku – Venera je „najsajjnija planeta na nebu poslije Mjeseca“ (str. 357). U istu rečenicu s Mjesecom i Venerom strpali su i četničkoga čiču (što znam, možda je on njihova Danica): „niko ne tvrdi da je Draža antifašista, čak ni u primjeru uz odrednicu antifašista.“ Tako je, niko ne tvrdi da je Draža bio antifašista, ali niko to i ne poriče iz CANU. U primjeru (integralno prenešenom): „...da dokažu kako je Draža bio pravi antifašista“, ne zna se da li je Dražo bio kolaborant, ratni zločinac ili osvjedočeni antifašista kojemu se to potvrđuje. Zašto onda nijeste dali čitavu rečenicu za primjer, nego ostavili dilemu?

Kao poseban dokaz manipulisanja rječnikobranitelja poslužiće nam i saopštenje Autorskoga tima. To „strukovno“ saopštenje, koje samo pokazuje izvrtanje činjenica u tački 17 bavi se tumačenjem promašaja Rječnika iz istorije. Kažu: „Pogrešni datumi u tumačenju istorijskih događaja jesu štamparske greške i podrazumijeva se njihova ispravka (...) ti podaci preuzimani su najvećim dijelom iz Istorijskog leksikona Crne Gore, koji

potpisuju ugledni domaći autori.“ (!) Pa je li realno da se ovime služite? Prvo – datacija novoga vijeka nije uokvirena brojem, s obzirom na to „da još uvijek traje“ pa nije u pitanju „metateza“; godine nastanka Austrougarske nema, ali je za vas 1867. kraj XIX vijeka, jer ste napisali da je ona nastala krajem toga vijeka; Barska nadbiskupija (1089) sa sjedištem u Baru, za vas je Dukljanska (barska) biskupija (!) nastala 599. godine sa sjedištem u Duklji. I drugo – pokušavate da se sakrijete iza Istorij-skoga leksikona! U njemu sigurno ne stoji da je Aprilski rat vođen 1947, Zapadno Rimsko Carstvo palo 467, Sovjetska armija nestala 1945, Vermaht nastao 1939, da je bogumilstvo protestantizam, da Brčeli nijesu pleme itd. A tamo ćete naći svakako ono što u vašemu Rječniku nema, a trebalo je da bude.

Ono što posebno brine jeste lakoća i nonšalantnost kojom Autorski tim prelazi preko uočenih grešaka, a najviše od svega činjenica što uopšte ne brenuju prigovore manjina da im nešto u tome Rječniku smeta. To nas navodi na zaključak da CANU prema manjinama gaji određene stereotipe. Najlakše je reći da se radi „o par propusta“, a onda relativizovati uz „par primjera“. Na taj način želi se obmanuti javnost da se radi o preuveličavanju. Zašto onda ne odgovoriste na propuste koje su uočili akademik Pulević iz botanike? Novica Vujović iz onomastike? Adnan Čirgić, Jelena Šušanj, Vladimir Vojinović, Sanja Orlandić i Aleksandar Radoman iz lingvistike i književnosti? Janko Ljumović i Nikola Popović iz kulture polemisanja? Istoričari Petar Glendža i Vukota Vukotić dodatno iz istorije? I mnogi drugi. Ne, lakše je bilo uhvatiti se za štamparske greške. A evo vam i novih dokaza da nijesu štamparske greške nego neznanje. Nije neznanje grijeh, grijeh je iznošenje neistina. Nepodrobno ste naveli objašnjenje na str. 130 za dodatnu odrednicu balkanski ratovi (Balkan), jer po vašoj eksplikaciji ispada da je Rumunija učestvovala u Prvome balkanskom ratu. Za odrednicu arijevac (str. 85) stavili ste da je to „po rasističkoj teoriji pripadnik

evropske više rase u Njemačkoj u 19. vijeku"! Čujete li ikad za Hjustona Stjuarta Čemberlena, koji se upoznao s Hitlerom 1923. godine? Čujete li ikad za teoretičare rasizma u XX vijeku? Znete li da ste ovim činom apstrahovali eru nacizma, za koji su rasne teorije bile prirodno đubrivo? I da su teoretičari rasizma u XX vijeku smatrali isto ono što i oni u XIX. Ali to vjerovatno za Autorski tim ne znači ništa. Upućujem vas sada da pogledate sljedeće odrednice: agitprop, analisti, buržoazija, Vizantija, vitez. To neka vam bude domaći zadatak do narednoga teksta, da vidite će ste pogriješili, jer zbilja nije vrijedno dublje pojašnjavati i zamarati građane količinom vaše neozbiljnosti, pored svih njihovih problema! A ako odgovorite, imam ih još.

Moram se osvrnuti i na posebno zanimljivu diverziju člana redakcije i Savjeta. Prvo da udijelim jedan zasluženi kompliment zaista – zaključilis u da nauka nema šanse s politizacijom. Tačno je to. Koliko god kritičari iznijeli argumenata, Vama će Vaša trenutna politička pozicija omogućavati da za Oktobarsku revoluciju iz 1918. krivite aktuelnu crnogorsku vlast. CANU je bio toliko dokon da polemiku s Rječnika prebači na Pravopis crnogorskoga jezika! Pazite paradoks –redaktorka i savjetnica Rječnika u čijem Predgovoru stoji da je rađen po Pravopisu s 32 slova, počinje da kritikuje taj isti Pravopis! Pa će ste bili kad ste počinjali da radite Rječnik, što tada ne izuzeste Pravopis iz njega? Ili što bi Hrvati u šali rekli – a će si ti bio 1991? A dobro znamo će su neki od vas bili, kad se 1994. potpisivao dokument koji tvrdi da je ije-kavica stožer vaskolika srpstva i da CANU nije osudio napad na Dubrovnik! Što će reći do Karlobaga, Karlovca i Ogulina.

Mislim da nema boljega ogledala za Rječnik do to što su se ni dva mjeseca od njegova publikovanja dva člana Savjeta za njegovu izradu, Božena Jelušić i Miomir Abović, izjasnili da Rječnik treba povući.

(Pobjeda, 14. jun 2016)

MOŽE LI SE AKADEMIJA POPRAVITI?

Milenko A. Perović

Niko razborit i upućen ne može vjerovati da je rukovodstvo Crnogorske akademije nauka i umjetnosti imalo časnu namjeru kad je odlučilo da načini Rječnik crnogorskoga jezika! Samo prije devet godina – kada se lomilo pitanje o ustavno-pravnom normiranju crnogorskoga kao službenog jezika – CANU je organizovala skup s namjerom dokazivanja da crnogorski jezik ne postoji. A onda je – preko noći i ispotiha – odlučila da radi na rječniku „nepostojećega“ jezika! Ljudski je promijeniti mišljenje i priznati grešku. Ljudski je smoći snage pa priznati da se o nekoga ili nešto grdno ogriješilo! A CANU se grdno ogriješila o jezički, kulturni i duhovni identitet Crne Gore i Crnogoraca. Štaviše, ogrešivanje je postalo njenim trajnim karakterom. Bez obzira na to, pravo na promjenu mišljenja i radikalno „preokretanje u duhu“ ne može se uskratiti ni Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti. No, u zajednicama koje imaju kultiviranu sposobnost razlikovanja dobra i zla, sticanje toga prava podrazumijeva ispunjenje dužnosti otklanjanja štetnih posljedica njenih ranijih djelovanja, nadoknadu štete ili bar javno izražavanje žaljenja zbog njih. Tako nalažu principi prava i morala, ali i etos nauke i umjetnosti! Tako nalaže uljuđenost! Nažalost, u CANU se nije tako razmišljalo. Ona očito slijedi neke druge principe. Ničim nije pokazala da se – u svom „revolucionarnom“ mijenjanju stava prema crnogorskom jeziku – pokajala i istinski preobrtila zbog doskorašnjeg negiranja crnogorskoga jezika.

Da je to uistinu tako, pokazala je odluka CANU da joj glavni posao na Rječniku rade nikšićke „montenegriskinje“. Ne samo na slavističkim katedrama po svijetu, nego i u stručnoj i laičkoj javnosti Crne Gore, te osobe poznate su isključivo po tome što

su 2009. godine doživjele potpuni naučni i stručni debakl u pokušaju standardizacije crnogorskog jezika. Pod imenom crnogorskoga jezika, one su negirale crnogorski jezik! Pokušale su jezičkom biću Crne Gore podmetnuti standardološko kukavičje jaje „paljanske“ verzije srpskoga jezika. S osobama bez istinski čvrstih i trajnih znanja i uvjerenja o osnovnim pitanjima montenegrstike kao glavnim nosiocima rada na Rječniku, CANU je odmah otkrila da je ne rukovode plemenite namjere! Prvim tomom Rječnika CANU je pokušala na brzu ruku oprati vlastitu intelektualnu, političku i moralnu biografiju. Od vodeće anticnogorske institucije šćela je – bez traženja oprosta od Crne Gore za sve ono što činila protiv njene slobode i nezavisnosti i bez muke vlastitog preobraćanja, žaljenja, griže savjesti i kajanja, pa i bez ozbiljnijih unutrašnjih kadrovskih promjena – postati, tobože, glavnom procnogorskom duhovnom institucijom. U mirakuloznom „preobraćanju“ izvjesno nije vodila misao o dobrobiti Crne Gore, nego isključivo vlastito snalaženje „snalaženja u novim uslovima“, u neminovosti procesa vraćanja Crne Gore vlastitoj izgubljenoj identitetskoj duši!

Da su namjere CANU s radom na Rječniku crnogorskoga jezika bile plemenite, pojavu njegovog prvog toma zakonomjerno je trebalo čekati još nekoliko godina. Izrade djela s velikim leksikografskim pretenzijama nalaže pažljive i dugotrajne intelektualne, duhovne, organizacijske i kadrovske pripreme. Ništa od toga CANU nije obezbijedila. Naprotiv, Rječnik je djelo nedopustive i zbržene improvizacije. Za intelektualnu Crnu Goru uvredljivo je uvjerenje CANU da joj s takvim Rječnikom može podvaliti! Nije najveći problem u njemu što sadrži zapanjujuće mnogo grešaka različitih vrsta. Nije ni što se njime šćelo parazitirati na rezultatima rada onih koji su uspješno izvršili standardizaciju crnogorskoga jezika i utemeljili valjanu montenegrstiku na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost na Cetinju. Glavni problem

Rječnika u tome je što se u njega nastanio velikosrpski zloduh institucije u kojoj je rađen. Rječnikom je CANU samo još jednom pokazala da ne može preskočiti vlastitu šenku. Neće to moći sve dok postoji, pa sve i da se popunjava „najcrnogorskim Crnogorcima“ raznih generacija! Davno je ona stala na sugreb!

Od čega se sve CANU mislila oprati ovim čemernim Rječnikom?

Prvo. CANU je od osnivanja živjela razrokim intelektualnim, političkim i moralnim životom. Ako se ostave po strani pojedine crnogorske intelektualne i stvaralačke ličnosti koje su bile na visini poziva akademika, kao i pojedini vrijedni naučni poduhvati, Crnogorska akademija u povijesti svog postojanja nije bila središtem onoga najboljega što jedan narod može posjedovati u intelektualnom i kreativnom smislu. Naprotiv, namjera da se bude isturenim odjeljenjem Srpske akademije nauka i umjetnosti najčešće je oblikovala osnovnu svrhu njenog postojanja. CANU se nije afirmisala kao glava naučne racionalnosti i tvoračke kreativnosti Crne Gore, nego kao visoki regrutni centar permanentnog jezičkog, kulturnog, naučnog i identitetskog obezglavljivanja Crne Gore. Zamisao da u istoj instituciji – tobože, u ime smisla za crnogorsku realnost i „prevazilaženja dubokih podjela“ – mogu pomireno egzistirati ono procrnogorsko i ono anticrnogorsko, mogla je biti samo nepogrešivom formulom kojom ono crnogorsko neminovno mora gubiti! CANU je živi primjer kako je Crna Gora gubila, jer je držala i obilno hranila najotrovniju guju u njedrima!

Drugo. CANU je sebi dozvolila luksuz da „preživi“ čak i kad su iz nje 1981. godine istupili Mihailo Lalić i Radovan Zogović, dva najveća crnogorska književnika poslije Njegoša! Shvatili su da tu više ne pripadaju, jer su u CANU navalili mediokriteti kojima je bilo malo što imaju političke funkcije, nego su šćeli biti – „naučnici“ i „umjetnici“. Jednom narušena mjera stvari decenijama se popraviti ne može, nego se stropoštava niz padinu negativne selekcije!

Treće. Kada je SANU sačinila „nedovršeni dokument“ memorandumske velikosrpske pripreme za razvaljivanje Jugoslavije i veliko ludovanje, CANU je pokazala visoku spremnost da učestvuje u ratnom ostvarivanju smjernica iz „dokumenta“. Niđe kao u CANU, čak ni na Palama, ideolozi Memoranduma nijesu imali iskrenije sljedbenike. „Humanisti“ iz CANU do današnjeg dana nijesu se šetili da izraze žaljenje zbog „dubrovačke epopeje“, Vukovara, Srebrenice... A i kako bi kad je mjera „odanosti srpstvu“ bila i ostala jednim od glavnih kriterija prijema u njezino članstvo.

Četvrto. CANU je ratnih godina u članstvo primila i čovjeka koji je od beogradskog „Štaba“ bio direktno zadužen za radove na uništavanju Bosne i Hercegovine i stvaranju „velike Srbije“. Zbog toga je bio izbačen iz Akademije nauka i umjetnosti BiH. Nikad se CANU nije distancirala od njegove „humanitarne“ djelatnosti, iako mu je ime diskretno uklonila sa spiska svojih preminulih članova!

Peto. Skupom na Cetinju 1993. godine CANU se trajno „proslavila“ u radu na posrbljivanju Njegoša. Gospodsko Cetinje kazalo je tada „časnim starinama“ šta misli o njihovim alhemijskim „njegošološkim“ radovima.

Šesto. Brojnim zaslužnim crnogorskim stvaraocima nikada nije bilo mjesta u CANU, valjda zbog nedostatka „odanosti srpstvu“. Važi to i za one u dijaspori koji su iz Crne Gore: Špiro Kulišić, Veselin Simović, Veljko Bulajić, Krsto Papić, Mirko Kovač, Ćamil Sijarić, Živko Nikolić, Dado Đurić, Gajo Petrović, Danilo Pejović, Marko Vešović, Velimir Milošević, Božidar Sekulić, Veljko Kovačević, Marina Abramović, Jole Stanišić, Miodrag Karadžić, Gojko Janjušević i Veljko Radović.

Sedmo. CANU se sramno kalkulantski držala u cijelom referendumskom procesu sticanja državne nezavisnosti Crne Gore! Čak joj do današnjih dana ne pada na pamet da promijeni svoga krajnje neobičnog predsjednika. Kao živi primjer obrazovanosti,

kulture, uljudnosti, retoričkog dara, patriotizma i odanosti svojoj domovini taj čovjek kao da je izronio iz kakvog montipajtonovskog skeča.

Osmo. Godinama su akademici CANU fingirali ozbiljni naučni rad s „naučnim projektom“ o „Crnoj Gori u 21. vijeku“. I zaista, za velike pare – obaviješteni tvrde oko milion i po eura – Crnoj Gori su prodali hrpu neupotrebljivih banalnosti!

Deveto. CANU se stavila iznad pravnog sistema Crne Gore odbijanjem da primijeni Zakon o Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti. Sevap bi bio da joj Crna Gora uzvрати na isti način i stavi je izvan svoga pravnog sistema.

Rječnik se popraviti ne može, jer se CANU popraviti ne može!

(Pobjeda, 15. jun 2016)

RAJKA I HAJKA

Aleksandar Radoman

Jedna od autorica proslavljenog Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika konačno je riješila izaći iz anonimnosti i objasniti nam kako stvari zaista stoje iz njene perspektive. Moram priznati da je Rajka Glušica već naslovom lucidno rezimirala cijelu polemiku – „Struka u sudaru s politikanstvom“. Nažalost, naslov je ostao jedini segment teksta koji ima veze s naukom i polemikom. Na kojoj je strani struka, a na kojoj politikanstvo biće jasno svakom ko analizira „stručne“ argumente Rajke Glušice.

Naučna argumentacija Rajke Glušice već je naznačena uvodnim pitanjima: „Kako odgovoriti na organizovanu i dobro osmišljenu hajku na jedno leksikografsko djelo, njegov autorski tim i izdavača? Ko je osmislio i naredio hajku? Ko je ‘po zadatku’ izvodi, prihvata i širi? Šta joj je cilj? Koji jezik hajkači razumiju? Sigurno ne naučni diskurs i jezik argumenata.“ Svako pitanje čista nauka, u duhu naukovanja Ilije Čvorovića, razumije se. Da joj se slučajno ne bi desilo da iskoči iz naučnoga diskursa, gđa Glušica nastavlja: „Kad se jedno stručno i naučno, leksikografsko i lingvističko pitanje preseli u politikanstvo i politizuje do mjere kako je to učinjeno sa Rječnikom crnogorskog narodnog i književnog jezika CANU, onda struka i nauka u sudaru sa politikanstvom nemaju nikakve šanse, kao što nije su imale ni prilikom kodifikacije crnogorskog jezika.“ Nakon desetina tekstova sa striktno stručnim i naučnim primjedbama „hajkača“ i nekoliko nemuštih odgovora iz CANU, od poricanja do ignorisanja, evo kako gospođa Glušica zamišlja stručnu polemiku: „CANU je otvorila vrata svim zainteresovanima, onima koji traže objašnjenja pojedinih odredničkih riječi iz

Rječnika, svi koji su dolazili, riješili su dileme i otišli zadovoljni onim što su čuli.“ Dakle, za sva stručna objašnjenja dovoljno je svratiti u CANU, đe će vam dobrohotni leksikografi sve potanko objasniti. Ako ste Agarjanin ili Arnautka, nema nikakvih problema, nakon naučnog tretmana u CANU sve će vam se razbistriti i moći ćete zadovoljni konačno razumjeti ako ste Agarjanin – zašto ste bezbožnik i nevjernik, a ako ste Arnautka – zašto je u redu da budete prodati. Koje naučne metode u CANU koriste prilikom tretmana ubjeđivanja zainteresovanih, gospođa Glušica, nažalost, nije precizirala. S obzirom na čvorovićevsku naučnu metodologiju prezentiranu u uvodu članka, sa strepnjom možemo naslućivati kako to ubjeđivanje izgleda. No na metodološkome nivou zbilja se mora priznati da je riječ o novini. Kako Glušica naukuje, objašnjenja riječi ne treba tražiti u Rječniku, no u Akademiji. Mogli su onda umjesto Rječnika odštampati Registar čiji su samo probni primjerci ugledali svjetlost dana, a danas su nedostupni čak i u Nacionalnoj biblioteci. Skrili bi tako i svoju lingvističku pamet i svoju projekciju nove Crne Gore. Ostao bi samo sporan korpus koji su temeljno osakatili. Ne bi se morali bojati da bi objašnjenja iz Akademije procurjela u javnost jer je svima jasno ko kod njih ide za savjet. Koje je zapravo naravoučenije uvodnoga dijela teksta u kojem gđa Glušica brani „leksikografske metode i postupke“ na osnovu kojih je nastao Rječnik? Otprilike ovako: 1. naučne i stručne primjedbe najbolje je ignorisati jer dolaze od „hajkača“ koje je neko instruirao da rade taj prljavi posao; 2. Rječnik nema vrijednosno, kulturološki i naučno spornih odrednica, to su sve podmetanja „hajkača“ pa bi po pravovjernu interpretaciju odrednica trebalo poći na tretman direktno u Akademiju. Ako u cijela tri pasusa čitate o hajci, hajkačima, inspiratorima hajke i sl. demonima, jasno je da makar ta tri pasusa teksta odgovaraju zaključnom terminu naslova – politikanstvu.

Da podrži svoju naučnu argumentaciju, gđa Glušica opet poseže za spasonosnom mantrom – „leksikografska metodologija“: „Za svaku odredničku riječ i zamjerku koje su iznijeli politički predstavnici albanskog i bošnjačkog naroda autorski tim Rječnika ima objašnjenje koje je utemeljeno u uobičajenoj leksikografskoj metodologiji i praksi.“ Na tvrdom braniku nauke gđa Glušica i dalje ne vidi problem što su odrednice Albanac, Bošnjak, Agarjanin, Arnaut, Arnautka u Rječniku takve kao da ih je pisao „antifašist“ Draža više bradom nego glavom!? No nijesu samo manjinski narodi neslavno prošli u Glušićinu oglušenju. Što su tek pretrpjele astronomija, istorija te državna i lokalna administracija posebna je priča. Premda su primjeri u kojem je Mjesec prikazan kao planeta te Draža doveden u kontekst antifašizma toliko puta citirani, a u novinama su objavljene i fotografije tih odrednica, gđa Glušica tvrdi da sve to zapravo nije tako. Striktno naučnom metodologijom ona izvlači zaključak da nijesu problem odrednice, no „hajkači“ koji na njih ukazuju!? Novi je doprinos „leksikografskim metodama“ iz kojih je iznikao Rječnik, dakle, i ignorisanje realnosti i protežiranje jedne troslovne riječi na slovo L kao vrhunske naučne i metodološke istine.

Dirljiv naučni argument gđa Glušica nudi i u pogledu sintagmema „novi vijek“. Argument koji, doduše, ukazuje na elemente plagiranja prilikom izrade Rječnika: „Stigmatizuju autorski tim zbog loše definicije sintagme novi vijek. Smatram da smo morali biti precizniji u određivanju gornje granice novog vijeka, međutim, ona je određena na isti način u već pomenutom Rječniku bosanskoga jezika, ali i u Rečniku srpskoga jezika Matice srpske iz 2007.“ Odavši se da je identično pogrešno objašnjenje novoga vijeka prisutno u dva starija rječnika, gđa Glušica zapravo potvrđuje da je njena leksikografska metodologija, osim na ideologiju „antifašiste“ Draže, oslonjena i na resavsku školu. Ovim se priznanjem gđa Glušica nepozvana

pridružuje jatu „hajkača“, ukazujući na nove elemente „metodološke“ blamaže Rječnika CANU.

Posebno je zanimljivo objašnjenje metodologije preko koje je islam u Rječniku izvršten iz kategorije religija. Gđa Glušica veli: „htjeli smo da uvažimo islamsku vjeroispovijest i sve njene pripadnike, a ne nikako da ih uvrijedimo“. Pritom navodi primjere iz nekoliko rječnika bosanskoga jezika u kojima zaista postoji kvalifikator „isl. – islamski“. Ono što gđa Glušica nekako zaboravlja da spomene, a na što je skrenula pažnju Jelena Šušanj, jeste da u tim rječnicima pored kvalifikatora „isl. – islamski“ stoje i kvalifikatori „kat. – katolički“ i „pravosl. – pravoslavno“, uz nadređeni im kvalifikator „rel. – religija“. Kao jedan od „hajkača“ moram priznati da sam u cijeloj stvari s onih nekoliko uvredljivih opaski gđe Glušice još i privilegovani. Ne želim ni da pomišljam kako bi to izgledalo kad bi gđa Glušica preko svoje leksikografske metodologije riješila da me „uvaži“. Dakle, niko nikad nije problematizovao to što u Rječniku CANU postoji kvalifikator „isl. – islamski“. Problematicizovano je to što taj kvalifikator stoji naspram kvalifikatora „rel. – religijski“, čime je islam sasvim jasno izvršten iz konteksta religija. Glušičina tvrdnja da i drugi rječnici imaju kvalifikator „isl. – islamski“ pokazuje se kao poluistina i manipulacija, jer se kod rječnika na koje se poziva, kako smo videli, sporni kvalifikator javlja uz kvalifikatore vezane i za druge religije.

Ostatak svoje „naučne“ odbrane Rječnika gđa Glušica posvetila je – Pravopisu crnogorskog jezika. Ta je zamjena teza očigledno finalni segment naučne metodologije kojom se gđa Glušica uporno brani. Pažljivom analizom mantre „leksikografska metodologija“ izloženom u novome „naučnom“ prilogu Rajke Glušice, postaje jasno da se ona sastoji od ovih elemenata: politikantstva u formi teorija zavjere; ignorisanja realnosti; neistina i poluistina; prepisivanja i zamjene teza s ciljem difamacije oponenata. Svega u njenu pompezno najavljenome

tekstu ima, osim nauke koju toliko priziva. Kad đevića, o kojoj boleća naučnica toliko brine, promaše temu na pismenom, sljede im slaba ocjena. No i od najgore ocjene gora je nula koja u rubrici „naučni radovi“ stoji kraj imena ove redovne profesorice na sajtu Univerziteta Crne Gore.

(Pobjeda, 16. jun 2016)

Šerbo Rastoder: NE DOLAZI U OBZIR POVLAČENJE RJEČNIKA

Član Savjeta, univerzitetski profesor Šerbo Rastoder je poslije sjednice Savjeta za izradu Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika izjavio agenciji BETA da povlačenje Rječnika „ne dolazi u obzir“, a da njegove ispravke „obavezuju svaku normalnu i odgovornu instituciju“.

Rastoder je saopštio da je Savjet upoređivao albanski i crnogorski rječnik i ustanovio da u objašnjenju riječi „albanizacija“ nema nikakvih razlika, i ponovio da autorskom timu „ne pada na pamet da se izvinjava“.

Savjet za izradu rječnika crnogorskog, narodnog i književnog jezika pozvao je „sve dobronamjerne ljude“ da tom tijelu Crnogorske akademije nauka i umetnosti (CANU) dostave primjedbe na prvi tom rječnika koji je izazvao kritike.

„Rad na rječniku je jedan od najvećih, kapitalnih projekata od nacionalnog značaja i Akademija kao ozbiljna, državna institucija, sve primjedbe smatra dobrodošlim“, saopštio je Rastoder i naveo da ni dva mjeseca pošto je rječnik izdat, i burnih reakcija dijela javnosti, Savjetu do danas nisu dostavljene primjedbe.

U izdanju CANU nedavno je objavljen prvi od 12 tomova crnogorskog rječnika sa 12.000 odrednica. Obrađena su samo prva tri slova: A, B i V. Projekat CANU je pokrenut povodom 10 godina od proglašenja nezavisnosti Crne Gore.

(Pobjeda, 16. jun 2016)

ANTICIVILIZACIJSKA UPORNOST CANU

Adnan Čirgić

Poslije današnjega saopštenja koje je leksikografski stručnjak Šerbo Rastoder dao, opomene članovima Savjeta i Autorskoga tima da se drže argumenata i povuku svoje zastiđe od Rječnika više nemaju svrhe. Ako je vjerovati medijima, leksikograf Šerbo reče: „Rad na rječniku je jedan od najvećih, kapitalnih projekata od nacionalnog značaja i Akademija kao ozbiljna, državna institucija, sve primedbe smatra dobrodošlim“, pa dodade da „ni dva mjeseca pošto je rječnik izdat, i burnih reakcija dijela javnosti, Savjetu do danas nisu dostavljene primedbe“ i poruči da povlačenje Rječnika ne dolazi u obzir. Sad više nijesu krivi samo bosanski leksikografi, kako je to prije koji dan utvrdila njegova uvažena koleginica Glušica, no i albanski rječnici. Kako su krenuli akademici i leksikografi CANU svaljivanjem krivice na druge, neće biti nimalo čudno ako uskoro javno priznaju da je njihov leksikografski kapitalni projekat prepisivanje nemilice iz tuđih rječnika. Ipak, u to im priznanje nećemo povjerovati – makar ne u dijelu koji se odnosi na pogrešne i nedopustive definicije i skaredne primjere. Ali pitamo se i dalje otkud sad Šerbo govori o definicijama i tumačenjima kad je, nema ni neđelja dana, ustvrdio da suština Rječnika nije da tumači! Bilo kako bilo, Autorskome timu, kako leksikograf Šerbo reče, „ne pada na pamet da se izvinjava“.

Ovoga puta puta neću biti grub. Ne zbog toga što Autorski tim i CANU nijesu to zaslužili. Neću kvalifikovati ni njihovu konstataciju da im niko nije dostavio primjedbe jer u njihovu doživljaju stvarnosti nema mjesta za preko 30 dosad objavljenih tekstova koji su ukazali na nečuvena leksikografska rješenja CANU. Neću se više baviti ni onom Šerbovom odbranom da CANU nije anticrnogorska. Čuvajući svijetlu uspomenu na jednoga Šerba

Rastodera, akademika DANU, kojega više nema otkad je platio taksu za canuizaciju, zamoliću ovoga novoga Šerba Rastodera, akademika CANU, da pročita jedno svoje saopštenje.

Tako je nekad govorio Šerbo:

„Otpor objedinjavanju naučnog potencijala u Crnoj Gori odraz je straha da bi Crnogorska akademija nauka i umjetnosti (CANU) konačno mogla postati crnogorska. (...) Očigledna naklonost vlade prema CANU vidljiva kroz dodjelu milionske svote za realizaciju nekih projekata, potom kroz opredjeljivanje sredstava za gradnju nove zgrade, dio akademika ove institucije je shvatio kao ‘zasluženu privilegiju’ i veoma brzo zaboravio predhodni ‘doprinos’ te institucije državi Crnoj Gori koja joj nesebično dodjeljuje sredstva’.“ Komentarišući otpor spajanju akademija, akademik DANU Šerbo Rastoder je ne tako davno, u decembru 2011. godine, konstatovao da to nije izraz zabrinutosti za autonomnost jedne naučne institucije. „Već je očigledan izraz straha da bi ta institucija konačno mogla postati ‘crnogorska’ i da njeno lažno predstavljanje dalje ne bi bilo moguće da nije već pomenute podrške vlade“, a za članstvo CANU kaže da je najveći njegov dio „sve radio da ne bude države, samim tim ni posebnog budžeta i samim tim ni akademije koja želi biti državna. Taj nonsens je daleko ozbiljniji od svakog zakona i iza njega se kriju primjedbe na navodno neuobičajeno zalaganje za objedinjavanjem potencijala.“ Zalažući se za formiranje komisije koja bi provjerila ko može a ko ne može biti akademik, Rastoder je dodao: „Uvjeren sam da po ovom kriterijumu niti jedan član DANU ne bi ostao izvan akademije, kao što nijesam siguran ni da bi svi članovi CANU ostali akademici. (...) Tada se sigurno ne bi desilo da članovi akademije budu pojedinci koji nemaju knjige o Crnoj Gori ili imaju knjigu koja im je ujedno i doktorska disertacija. (...) Te je otuda povik sa intelektualnih visina kakav se tu i tamo čuje, prema navodno jednoj nevladinoj organizaciji kakva je DANU samo zamagljivanje suštine.“

Pola godine nakon toga dodao je: „Ovo vam govorim kao osoba koja je izabrana čak i u toj nelegitimnoj proceduri za člana CANU i kao osoba koja je još devedesetih godina mnogim mojim kolegama iz CANU rekla da nemam ništa protiv što radite to protiv države ali bi bilo krajnje moralno da se odreknete bar nadoknade koju primete od te iste države.“ Akademik Šerbo Rastoder odbio je prijem u CANU. To je čvrst dokaz da ovaj leksikograf Šerbo Rastoder nije onaj historičar Rastoder.

Možda spava i doći će posle ovog sna.

Onaj Šerbo kojega je cijenila civilizovana Crna Gora nije ovaj Šerbo kojega koristi CANU kao „dokaz“ da ta Akademija nije ono što jeste. Kad ovaj Šerbo pročita ovo što je onaj Šerbo rekao prije canuizacije, možda se probudi i džasne od visine takse koju je platio. I koju još plaća. Nema svrhe ovome Šerbu govoriti više o pogrešnoj metodologiji, o pogrešnim akcentima, o netačnim odrednicima, o iz stvarnosti pomjerenim historijskim događajima i ličnostima, o nepoštovanju osnovnih načela nauke i etike i o mnogo čemu drugome. Ovaj Šerbo reče da te primjedbe timu kojemu pripada nijesu stizale. Onaj bi drugi Šerbo svima nama o tome umio reći ljepše od nas.

I za kraj još nešto. Sasvim je jasno da CANU neće odustati od Rječnika jer je on njeno viđenje i Crne Gore i događaja, naroda i ljudi koji su obilježili njenu istoriju, ali i njena vizija naše budućnosti. Iako svi znaju da ta CANU više ne može uticati na našu budućnost, ipak je skaredno prećutkivanje njezinih skarednosti od strane naših institucija koje baštine ustavne vrijednosti ovoga društva. CANU će nastaviti rad na Rječniku, više je nego jasno. Jedno mi je ipak ostalo nejasno – hoće li se jedna jedina osoba iz njezina Savjeta do koje držim odmalena u nastavku rada odreći posla koji mu je zadat ili će i i dalje dobrovoljno prihvatiti titulu vodonoše. Ne želim da vjerujem u ovo drugo.

(Pobjeda, 17. jun 2016)

SAOPŠTENJE SAVJETA ZA IZRADU RJEČNIKA CANU

Povodom reakcije u medijima na Rječnik, Savjet za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika konstatuje sljedeće:

I pored neprimjerene i neshvatljive hajke u medijima, Savjet je do sada primio samo primjedbu od poslanice Albanskog parlamenta, kojoj je odgovoreno i saopštenje organizacije Kvir Montenegro koje je u razmatranju.

U Rječniku su se potkrale izvjesne greške, kao i nedorečena objašnjenja, što će u svakom slučaju biti razmatrano i ispravljeno.

Savjet i autorski tim su u svojim dosadašnjim reagovanjima objasnili kako je došlo do određenih netačnosti i nedorečenosti u pojedinim odrednicama, kao i argumentovano i naučno odgovorili na iskonstruisane primjedbe na lingvistički dio Rječnika.

U cilju otklanjanja eventualnih nedorečenosti i netačnosti u tekstu Rječnika, Savjet je odlučio da ovim putem pozove sve zainteresovane da primjedbe i sugestije na sadržaj Rječnika u cjelini i pojedinačno pošalju na adresu: Savjet za izradu Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Rista Stijovića br. 5, Podgorica ili na mejl odn@canu.ac.me.

Savjet i autorski tim u proširenom sastavu razmotriće sve prispele primjedbe, kao i one koje i sami utvrde, kako bi se u prvom tomu Rječnika otklonile sve nepotpunosti.

Savjet je konstatovao da je Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika kapitalno djelo crnogorske kulture i učiniće sve da ono postane svojina svakog građanina Crne Gore.

(Pobjeda, 17. jun 2016)

Božena Jelušić: NEĆE DOĆI DO ZABRANE, POGOTOVO NE DO POVLAČENJA RJEČNIKA

Nakon što je potpredsjednik Skupštine Suljo Mustafić iz Bošnjačke stranke zatražio još jednom zabranu stavljanja u promet i distribuciju prvog toma Rječnika stigao je odgovor od Savjeta za izradu Rječnika.

„Neće doći do zabrane, pogotovo ne do povlačenja Rječnika, jer niko ne može da dokaže da je bilo malicioznosti u timu koji se bavi Rječnikom. Problem su konteksti, koji nemaju granica, za koje je trebalo imati veću osjetljivost, međutim taj tim i sama Akademija je priznala ta ogrešenja, ogradila se od bilo kakve namjere da ona takva budu, spremno će ući u ispravku. Sasvim sam sigurna da će u latiničnom izdanju svi propusti, koji su se javili biće uklonjeni“, kazala je član Savjeta Božena Jelušić za Antenu M.

Savjet za izradu Rječnika prije dva dana je pozvao je sve zainteresovane da tom tijelu dostave primjedbe na prvi tom Rječnika koji je izazvao kritike.

„Zvanično, koliko znam nije stigla nijedna primjedba. Autorski tim je brižljivo sakupio sve primjedbe iz štampe, sve do čega je mogao doći. Čini mi se da je znak spremnosti i otvorenosti Akademije, upravo ta činjenica što su pozvali sve dobronamjrene ljude da ukažu na propuste, kako bi se to ispravilo“, istakla je Jelušić.

U svojoj ovoj priči Boženi Jelušić, je kako kaže naročito zanimljiva jedna činjenica:

„Koliko sam saznala u Akademiji, do sada je prodato svega 15 primjeraka, od ukupno 300. Nije mi jasno kako je moguće da se tako malo primjeraka proda, a da toliko ljudi zna šta u njoj piše, da se medijska hajka podigne na osnovu 15 primjeraka. Moj

lični stav je da bi trebalo zaustaviti distribuciju, do momenta dok uz nju ne budu išle i ispravke“, kazala je Jelušić.

CANU je u aprilu izdala prvi tom Rječnika koji je izazvao oštre i burne reakcije, posebno Albanaca i Bošnjaka koji traže javno izvinjenje i zabranu distribucije rječnika.

Albance i Bošnjake su, između ostalih uvrijedila objašnjenja za riječi: Albanac, albanizacija, albanizovati.

Takva određenja u prvom tomu prvog crnogorskog rječnika pripadnici manjinskih naroda doživeli su kao uvredu i okarakterisali kao diskriminaciju, a sa njima se solidarisalo više od 100 intelektualaca iz Crne Gore koji traže povlačenje čitavog tiraža.

(Radio Antena M, 17. jun 2016)

IZJAVA S. MUSTAFIĆA, POTPREDSJEDNIKA SKUPŠTINE CRNE GORE

Potpredsjednik Skupštine Suljo Mustafić zatražio je zabranu stavljanja u promet i distribuciju prvog toma Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika u izdanju CANU.

- Prvenstveno, ovo tražimo zbog nedopustivih i brutalnih uvreda građana Crne Gore Albanaca, Bošnjaka i pripadnika islamske vjere. Smatramo da ovakvo izdanje vrijeđa i uznemirava građane, vraćajući neke uvredljive stereotipe i stvarajući nove podjele, što nikome dobronamjernom u Crnoj Gori nije u interesu. Zahvaljujemo svima koji su ovih dana osudili ovaj takozvani naučni pristup ivrijeđanje građana islamske vjere, te Bošnjaka i Albanaca - kazao je Mustafić juče na sjednici Skupštine, prilikom rasprave o rezoluciji o podršci učlanjenju Crne Gore u NATO.

On je ocijenio da inicijativa koju je potpisalo 117 javnih djelatnika različitih vjera i nacija, struka i profesija kojom traže izvinjenje i povlačenje Rječnika, svjedoči o snazi građanske Crne Gore.

-I dalje očekujemo izvinjenje od izdavača CANU, uređivačkog odbora i Savjeta. Od nadležnih državnih institucija tražimo zabranu distribucije ovog izdanja. Ako makar i jedan primjerak ostane u upotrebi to će biti biljeg trajne sramote i odnosa prema značajnom dijelu građana Crne Gore. Današnja Crna Gora ne smije to dopustiti - poručio je Mustafić.

(Pobjeda, 17. jun 2016)

CANU I CRNA GORA

Milorad Nikčević

Crnogorsku javnost „zapljusnula“ je jutros vijest da akademik Momir Đurović više neće biti predsjednik CANU. Kao da je to nekakvo čudo, kao da je to izvinjenje CANU građanima i državi zbog gotovo tridesetogodišnjih uvreda, podriivanja, omalovažavanja, crpljenja budžeta na propale projekte itd. Ta vijest kao da je potekla upravo iz CANU. Jer Momiru Đuroviću svakako za mjesec dana ističe mandat. Hoće li se on s toga mjesta dići koji dan prije ili kasnije – za našu stvarnost sasvim je irelevantan podatak. Čini mi se da je sad jedino relevantno pitanje: Što Vlada Crne Gore, kao neko ko ima mandat da upravlja Državom, planira s Crnogorskom akademijom nauka i umjetnosti? Ovo nije crkveno no vrlo sekularno pitanje, pa bi od Vlade trebalo očekivati vrlo jasan odgovor.

Nije Momir Đurović svoje predsjedničke mandate u CANU dobio na sablju, već na izborima u CANU, čiji su članovi njemu u prethodnih 14 godina 4 puta, protivno svim propisima o broju mandata, davali povjerenje. Govori li to nešto o tim članovima? Govori li sva necivilizovanost koja ovih dana u bujicama isplivava iz Rječnika CANU nešto i o Predsjedništvu te ustanove? Je li se to Predsjedništvo ogradilo od stavova u Rječniku? Je li to Predsjedništvo tražilo povlačenje Rječnika i izvinjenje građanima i državi koji su finansirali „kapitalnu“ knjigu koja ih negira i omalovažava? Nije! Taman kao što je otčutalo kad je Momir Đurović prije koju godinu, kako nas Dnevne novine podsetiše, Crnu Goru nazvao necivilizovanom, nedemokratskom, staljinističkom državom koja ne treba da postoji! Nije. A u tome Predsjedništvu, vjerovali ili ne, sede osim M. Đurovića: Dragan Radonjić (potpredsjednik), Ranislav Bulatović (generalni sekretar),

Milojica Jaćimović (sekretar Odjeljenja prirodnih nauka), Dragan K. Vukčević (sekretar Odjeljenja društvenih nauka), Đorđije Borozan (sekretar Odjeljenja humanističkih nauka), Pavle Pejović (sekretar Odjeljenja umjetnosti). Bar trojica posljednjih poznati su više našoj javnosti, poznati kao ljudi koji navodno zastupaju neke druge stavove. Kakve stavove zapravo zastupaju pokazuje njihova predsjednička ćutnja o nepočinstvima koja se Crnoj Gori serviraju iz kuće kojom upravljaju! Ako Vlada Crne Gore želi održati kontinuitet antihumanističkog i antinaučnog djelovanja CANU, onda bi definitivno trebala uticati na to da Momira Đurovića naslijedi neko od članova vjernoga mu Predsjedništva. Istina, između navedenih teško je odabrati favorita, ali – kako čujem – jedan od njih već je krenuo u predizbornu akciju. Ako se mudro sklone pred nepočinstvima koja su im iz Rječnika isplivala, onda bi kontinuitet mogao održati koji drago drugi akademik koji je bio uključen u izradu Rječnika. Ako se, s druge strane, želi bilo kakav diskontinuitet djelovanja CANU, onda je sasvim jasno da niko od postojećih njenih članova ne može u budućnosti predvoditi tu ustanovu niti bilo koje njeno odjeljenje. Ipak nije tačno da je CANU okupila naučni i umjetnički krem crnogorskoga društva.

Rječnik CANU pokrenuo je jedno važno društveno pitanje. Što Vlada Crne Gore planira s CANU? Planira li se i dalje sipanje u kasu institucije čije Predsjedništvo i dobar dio članstva negira Crnu Goru i omalovažava njene građane? Hoće li Vlada i dalje pristajati na činjenicu da je jedan Radoje Pajović akademik ugašene akademije, a jedan Zoran Lakić akademik formalno najviše naučne ustanove u Crnoj Gori? Čija joj je vizija Crne Gore bliža? Smatra li Vlada Crne Gore da poslove u vezi s jezičkom standardizacijom treba povjeravati i dalje Tatjani Bečanović i Rajki Glušici, koje su se u tome poslu višestruko obrukale? Sudeći na osnovu onoga za što se zalaže Vlada, reklo bi se da za ovakvu CANU u Crnoj Gori nema mjesta. Sudeći po

tome kako Vlada prećutkuje kontinuirana nepočinstva CANU, reklo bi se da CANU ne mora brinuti za sopstvenu budućnost. Otkad nema Narodne stranke, CANU je jedina ustanova u Crnoj Gori koja održava kontinuitet nepočinstava s početka 90-ih.

U slučaju da Vlada ne pokaže snage i interesovanja za rješavanje ovoga pitanja, pridružujem se inicijativi da Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti barem zabrani prvi član u nazivu.

(Pobjeda, 17. jun 2016)

PREDSJEDNIK CANU PISAO POTPREDSJEDNIKU SKUPŠTINE CRNE GORE

Predsjednik CANU, akademik Momir Đurović, pozvao je potpredsjednika Skupštine Crne Gore Sulja Mustafića da posjeti CANU kako bi „u neposrednoj komunikaciji riješili sve nesporazume“ i upoznao ga o radu Crnogorske akademije nauka i umjetnosti.

- Obaviješteni smo putem medija da ste izrazili veoma negativan stav prema sadržaju „Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika“, u izdanju Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, bez jasnih argumenata. Kako je u 21. vijeku nesporazume, ukoliko postoje, u civilizovanom svijetu moguće rješavati jedino dijalogom, a ne zloupotrebom funkcije, pozivamo Vas da posjetite Crnogorsku akademiju nauka i umjetnosti, kako bismo u neposrednoj komunikaciji riješili sve nesporazume, kao i upoznali Vas o radu Crnogorske akademije nauka i umjetnosti –stoji u pismu koje je juče objavljeno na internet stranici CANU.

Mustafić je, dan ranije, revoltiran skandaloznim tumačenjem pojedinih odrednica u Rječniku koje duboko vrijeđaju Albance, Muslimane i Bošnjake, zatražio zabranu tog leksikografskog izdanja koje je CANU najavljivala kao kulturni događaj od izuzetnog značaja za državu Crnu Goru.

(Pobjeda, 18. jun 2016)

BUMERANG

Tatjana Bečanović

Ako možeš da sačuvaš razum kad ga svi oko tebe

Gube i za to krive tebe

Ako možeš da veruješ u sebe kad svi sumnjaju u tebe...

Ako možeš da podneseš da istinu koju si izrekao

Izvrću podlaci da namame budale,

Ili da gledaš stvari kojima si život posvetio, slomljene...

(Radjard Kipling, preveo Ivo Andrić)

Rječnik je već mjesec (uh, kakva veličanstvena planeta) u raljama DPS satelita, koji glođu tuđi rad, jer svoga nema. Nikad širega fronta, nikad glasnije hajke Domovina videla nije. Huška-nje manjina na Rječnik urodilo je plodom, gorkim doduše. 12.000 riječi jezika koji je na jedvite jade dobio svoje ime, iskasapljeno je i zaliveno neskrivenom mržnjom pod krovom Parlamenta. Posramljena Crna Gora, ponižen Parlament, ali čute oni koji su zaduženi da brane poredak. Zašto? Jer su sami pripremali napad, ali uzeše nezgodno oružje – bumerang. A samo da su na vrijeme otvorili Rječnik, znali bi šta znači bumerang: vrsta oružja koju su koristili Aboridžini; vraća se natrag bacaču ako ne pogodi cilj. Kako li je džilitnut se, ne pogodit cilja, znaju Smail-aga i „filolozi“ sa Cetinja. Podli cilj Milovih junosa (Hiki ih je zvao jungeri) jeste povlačenje Rječnika i sramoćenje Akademije. Sramota, polako ali sigurno, pada po onome ko je bacio na tuđ obraz.

Tuđi identitet je za nekoga samo „bezvrijedan papir“. 12.000 riječi jezika države u kojoj neko ostvaruje svoju egzistenciju, i to prestižnu, poslaničku – to je za gospodina Đeljošaja, bezvrijedan papir. Nakon kasapljenja Rječnika, u ime naroda koji se zove DPS, Đeljošaj-deliya demonstrativno ode da se isplaće na

ramenu predsjednika neke druge države. Zašto? Da nije ko slučajno zatražio izvinjenje od gospodina reciklatora? Ni slučajno, mogli bismo povrijediti njegove identitetske osjećaje. To što je on svojim varvarskim činom besprizorno uvrijedio državu u kojoj živi i sve njene građane, bez obzira na to kako se nacionalno osjećaju, to okačite mačku o rep. Nije samo knjiga na čijim koricama piše Crnogorski jezik bezvrijedan papir, nego je i država Crna Gora za Đeljošaj-deliju mrtvo slovo na papiru. Će ste velji Crnogoci da branite čast, obraz i identitet? Jer, ko je manjinama objasnio da je Rječnik bezvrijedan papir? Neko im je pomogao da dođu do tog dubokoumnog zaključka. Ah, da, intelektualci, i to crnogorski, na prvi pogled. Na drugi pogled, tužna kolona DPS satelita, koja vjeruje u partijske „istine“: da je Migo pametan, da politički direktor DPS-a blage veze s DPS-om nema, da je Gospodar vječan, kao i Domovina...

Domovino, mrtvi mjeseče iznad stijenja tvrda (Lorka), ne moraš reći hvala, jer znam da ne umiješ, ali ne daj da ti riječi kasape pod krovom Parlamenta, i to poslanici. I ponovo pitam: Zatraži li ko izvinjenje od Poslanika? Možda taze kupljeni predsjednik najvisočijega doma? Ne, niko. Raskomada Rječnik Đeljošaj-delija, al' ne pisnu Crnogorčad mlada! Zašto?

Ali nije mi toliko do države, koliko do moje malenkosti. Dok je kasapio Rječnik, Đeljošaj-delija je u patriotskom zanosu, doduše, upućenom nekoj drugoj državi, dozivao moje ime. I to celoj priči daje čudan tok. Da li je planirana reciklaža moje malenkosti? Pod kojim krovom, još ćemo videti! Alaha mi, Bude i Isusa, učeraše mi strah u kosti!

Velja Majka ponovo jaše na čelu kolone partijskih intelektualaca – njih 114, jado moj, ko se ne bi prepao!? Izbori se približavaju, a Ona nije više tako moćna. Kad zagrebete malo po referencama intelektualne elite, koja će ostati zapamćena u istoriji po antiintelektualnom činu recikliranja Rječnika, na uvo vam zapjevaju svi pljevaljski tamburaši svoju staru pjesmicu: Oj, mostovi na Morači...

Primjeri iz Rječnika su pred građane iznijeli lice ratničke Crne Gore, čija se tekstualnost artikulisala kao naglašeno turkofobni (osmanofobni) diskurs. Samo podlaci mogu protumačiti primjer kao vrednosni stav autora Rječnika, a samo budale mogu nasjesti na tumačenje podlaca.

Zašto otkopavaju staru, kolonijalnu mržnju između krsta i lune? Treba im za predstojeće izbore. Ali zaboravljaju da mržnju niko ne može kontrolisati, pa ni politički centri moći. Treba gledati dalje od svog nosa iliti Buljarice...

Bremenit Mjesec na vidiku rodiće mržnju, sjajni satelit blatne zemlje prosuće je po plemenu koje i dalje „snom mrtvijem spava“.

U “čisto naučnu” polemiku upleka se i anonimna gospođa iz DPS-a. Zaleleka za Ivanom Crnojevićem; fali joj, veli, đe smo ga đeli, jer je ona pažljivo pročitala sve rječničke odrednice, njih 12.000 i došla, sama samcita, do dva dubokoumna zaključka: Rječniku nedostaje Ivan, a meni naučne reference. Stručnjakinji iz DPS-a najbolje bi bilo da se uhvati Sveta, pa da crnogorskoj javnosti objasni kako je Drugi čovjek DPS-a, po sopstvenom priznanju, šef organizovane kriminalne grupe, a Prvi i Treći nijesu? Kako se samo jedna trula jabuka nađe na razgranatom stablu DPS-a, koje rađa korupciju, organizovani kriminal, nasilje, mržnju, FCJK, Pobjedu...

„Pobjeda“ ulice svako jutro, sabajle, na prazan stomak, servira verbalne splačine mladih „filologa“ građanima Crne Gore. Srećom, čita ih samo onaj ko mora. Tako nam traktat o stidu i zastiđu stiže od pravosnažno osuđenog silovatelja studentkinja. Izvinjavam se zbog aliteracije, omakla se, jer estetika ne ide uz gnusne svaštočine. Glaskaju se i oni što su doktorat, koliko juče, ukrali.

Mjeseče mrtvi, iznad stijenja tvrda! Ko te to opanjkao da si samo planeta, kad si ti veličanstveni satelit. Ali ne brini, kolege tvoje zabrinuše ti se za identitet, skočiše u tvoju odbranu, pa iz gliba ovozemaljskog leleču sudbinu satelitsku. Vrti ih moćni partijski mehanizam, već im se zamantalo, ali kad se krećeš po tuđem

nalogu, možeš da se zaustaviš samo kad gazda naredi. Isključiće ih tek kad Gospodaru na nos skoči Rječnik, što će biti vrlo brzo.

Već smo stigli do guslanja o četništvu, jedino tu lekciju znaju napamet – sateliti se vrte kao pokvarena ploča. Šta će biti s njima kad popadaju sa svoje satelitske visine? Kad presahne sinergija potencijala koja ih održava u DPS-orbiti, kad udare čelom o tvrdu zemlju, možda nauče da ko visoko leti, nisko pada! Legende o padu već kolaju Domovinom...

Bremanit Mjesec leži na vidiku. Kao da će roditi sunce (Niče). Ali rađa samo mrak u kome podlaci podvaljuju budalama.

I za kraj, bogougodna molba „slobodnim medijima“. Ružičasta bljuvotino, molim da mi se ponovo u emisiji Minut, dva posvete barem tri minuta, valjda sam toliko zaslužila.

(Vijesti, 18. jun 2016)

RAJKU MUČE AKCENTI

Jelena Šušanj

Prije skoro deset godina hrvatski lingvista Ranko Matasović, radeći na etimološkom rječniku hrvatskoga jezika, objavio je na sajtu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje dokumenta etimološki analiziranih riječi koje počinju slovima A, B, C, Č i Ć. Cilj mu je bio da dobije kritike potencijalnih korisnika. Javljali su se zainteresovani građani i postavljali pitanja, javljala se struka i davala sugestije, komentarisala, primjećivala greške... Na taj način Matasović je želio osigurati da njegov rječnik ode u štampu sa što manje grešaka, da ima što više „recenzija“, jer više očiju bolje vidi. Vođena izvjesno takvom dobrom praksom Crnogorska akademija nauka i umjetnosti objavila je 500 primjeraka Rječnika s opisom riječi crnogorskoga jezika koje počinju na prva tri slova azbuke i „podarila“ ih zainteresovanim korisnicima na čitanje. Cilj štampanja ovoga poklona državi otkrili su nam članovi Savjeta za izradu Rječnika u posljednjem obraćanju, dva mjeseca po izlasku prvoga toma Rječnika iz štampe: „U cilju otklanjanja eventualnih nedorečenosti i netačnosti u tekstu Rječnika, Savjet je odlučio da ovim putem pozove sve zainteresovane da primjedbe i sugestije na sadržaj Rječnika u cjelini i pojedinačno pošalju na adresu...“, nakon čega, naravno, „Savjet i autorski tim u proširenom sastavu razmotriće sve prispile primjedbe, kao i one koje i sami utvrde, kako bi se u prvom tomu Rječnika otklonile sve nepotpunosti“. Sad je sasvim jasno zašto njih čudi ovoliko negodovanje cjelokupne javnosti. Očito cijela Crna Gora nije uspjela dešifrovati CANU-ovskim jezikom rečeno da je ovo probna verzija, koji svako može „uzeti“ u Akademiji. Kako rekoše u istome reagovanju, do njih nijesu došle sugestije i kritike koje

pune medije potonja dva mjeseca, te izgleda da oni ne koriste moderne tehnologije, no se i dalje sve mora odštampati da bi dospjelo na pravu adresu. Dakle, ono što moderan svijet radi prije štampanja publikacije preko interneta Crnogorska akademija radi na odštampanom i katalogizovanom primjerku, vjerovatno kao dokaz nasljeđa štamparije Crnojevića, koju su pri obilježavanju jubileja prije 20-ak godina kontekstualizovali kako samo oni umiju, ili možda prije kao dokaz da nijesu mrdnuli dalje od 15. stoljeća. Biće da Rječnik nema recenzenata jer su i planirani recenzenti morali doći u Akademiju po odštampani primjerak prije no daju recenziju.

U odbranu „probnog primjerka“ prvoga toma Rječnika stala je njegova redaktorka, redovna profesorica Filološkog fakulteta Rajka Glušica gostujući u emisiji Klub A na Televiziji Atlas. Otkrila je ona u srijedu veće koliko cijeni svoju nauku. A cijeni je toliko da je zbog nje zaboravila ljude, društvo, kulturu, pa i sve druge nauke. Kad jedan profesor doktor opšte lingvistike izjavi da je cio tim bio toliko usredsrijeđen da ne pogriješi u akcentu i u vrsti riječi pri izradi rječnika, to može značiti više stvari: 1. da ne znaju razliku između morfologije i leksikografije; 2. da su nesigurni i da često griješe u određivanju akcenata i vrsta riječi, pa su sad to željeli izbjeći; 3. da ne znaju da je suština rječnika opis značenja koliko i opis morfoloških kategorija riječi; 4. da se pokušavaju sakriti iza nauke misleći da se javnost u to ne razumije; 5. da ne vjeruju da je suština jezika komunikacija, đe je bitnije značenje riječi, nego određivanje akcenata i vrsta riječi... Više puta Glušica je ponovila da je leksikografija, kao i leksikologija, nauka. O Rječniku kaže ovo: „To je jedno leksikografsko djelo. To je rječnik, koji nije enciklopedija, koji nije leksikon. Mi ne moramo da objašnjavamo pojmove niti događaje nego popisujemo riječi iz narodnog i književnog crnogorskog jezika. Mi moramo da poštujemo leksikografsku praksu i metodologiju. I vjerujte da u Crnoj Gori

ovim djelom je utemeljena leksikografija kao nauka. Jer to jeste nauka.“ Kad profesor istorije izjavi da rječnik ne služi tumačenju riječi, to i nekako može proći, ali kad to uradi redovni profesor lingvistike, to je zbilja zabrinjavajuće – i za institucije u kojima radi i sarađuje, i za studente kojima predaje. Niko ne spori naučnost leksikografiji, ali iz toga kako red. prof. dr Glušica shvata ovo leksikografsko djelo proizilazi da Akademiji Rječnik ništa nije trebao poslije objavljenoga Registra. A nauka kaže drugačije. Leksikografska praksa i metodologija podrazumijeva da Rječnik ima odrednicu i definiciju (to piše čak i u Rječniku CANU). Dakle, on nije samo popis riječi. „U opisnom rečniku definicije se najčešće sastoje iz opisnog dela i sinonima. U opisnom delu **tumači se pojam koji se definiše.**“ (Rajna Dragičević, Leksikologija srpskog jezika, Zavod za udžbenike, Beograd, 2010, str. 31, isticanje J. Š.)

Izjavi tako u pomenutoj emisiji red. prof. dr Glušica da „nakon ove hajke niko zaista ne govori o tom naučnom, leksikografskom“. Pa kako, prof. dr Glušice, govoriti o nauci i kapitalnim ostvarenjima kad iza toga, po Vašem priznanju, stoje nepažljivi i neiskusni naučnici?! Znamo da se na takvim rječnicima u svijetu radi godinama, decenijama čak, dok Vi slavodobitno konstatujete: „Radimo intenzivno godinu dana na tome projektu“? Kažete: „Postredaktura je rađena 2 puna mjeseca od 9 ujutro do 7 uveče.“ Poslije i redakture i postredakture toliko grešaka? Kakva vam je i redaktura i postredaktura bila dovoljno govori to što vam je za mnogo manje vremena 6-7 „filologa“ našlo toliko propusta i grešaka, koje i sami priznadoste, materijalnih, kulturnih i prije svega lingvističkih. Još nešto, pošto u saopštenju Savjeta tvrdite da „odrednice dosljedno imaju ijekavski lik“, molim Vas obratite pažnju ako budete radili završne tomove Rječnika da glagol „unaprediti“, koji ste više puta u tom „liku“ (dosljedno ijekavskom?!) upotrijebili (da ne kažem „upotrebili“) u toku emisije, ne postoji u crnogorskom standardnom jeziku.

U nauci nema žurbe, nauka ne robuje jubilejima, ona ima svoje tokove, bar ona prava nauka. Ako je Akademija baš insistirala da se pridruži državnoj proslavi jubileja, desetogodišnjici obnove nezavisnosti, hiljadugodišnjici državnosti, zašto onda na Rječniku niđe nema zvaničnoga loga proslave? Ili je Akademiji smetalo „da je vječna Crna Gora“? Da je CANU kojim slučajem uputila izvinjenje Crnoj Gori što je njen angažman u potpunosti izostao da do obnove crnogorske nezavisnosti ikad dođe, ili da se bar odrekla onoga zbornika radova sa skupa o jeziku pred donošenje Ustava, to bi zbilja bio adekvatan način da se uključi u proslavu ovoga jubileja.

Odrbana rječničke albanizacije poprimila je već prizvuk tragi-komedije. Prvo smo čitali da je to rađeno u skladu s leksikografskom uobičajenom praksom, pa da riječ „nametanje“ ima pozitivan smisao, na čemu se više ne insistira, pa sad čujemo da se albanizacija ne može izjednačiti s balkanizacijom jer to nije isto budući da je „Balkan teritorija a ne etnički prostor“?! Znači li to da Albanija nije teritorija? Ili da Balkan nije etnički prostor? Da vidimo kako stvari stoje. U Rječniku se pod balkanizacijom podrazumijeva „usvajanje osobina svojstvenih jezicima i kulturama balkanskih naroda, usvajanje balkanske tradicije“, a pod albanizacijom „nametanje albanskog jezika, kulture i običaja drugim narodima“. Govori se o kulturi, jeziku i običajima Albanaca s jedne strane i kulturama, jezicima i tradiciji Balkanaca s druge strane. Govori se o narodima, što potvrđuju i riječi „usvajanje“ i „nametanje“, jer teritorije same sobom niti usvajaju niti nameću. I Balkanac i Albanac su etnonimi, nazivi stanovnika određenih područja, dakle određenih teritorija, a svaki prostor je etnički prostor ako je naseljen. Ako uzmemo u obzir da se u Rječniku Albancima smatraju samo oni rođeni u Albaniji, Bošnjacima samo oni rođeni u Bosni (ili porijeklom iz tih zemalja), pa uporedimo s ovom konstatacijom da Balkan nije etnički prostor, iz čega se izvlači dokaz da albanizacija i balkanizacija ne mogu biti isti

procesu, nekako se svojim kvalitetom nameće misao da se red. prof. dr. Rajka Glušica, a kako je rekla govori u ime Autorskoga tima i Akademije, zalaže za etnički čiste države i prostore?!

Zamislimo Venecuelanca da se preseli u Evropu. Poprimiće evropske karakteristike i biće evropeiziran. Dođe li na Balkan, poprimiće balkanske karakteristike i biće balkaniziran. Ako pritom dođe u Crnu Goru, biće i crnogoriziran. Možemo otići i dalje, pa da se dolaskom u Budvu isti taj Venecuelanac i budvizira. Asimilacija od makronivoa do mikronivoa. Dakle, kako balkanizacija i albanizacija nijesu isto?

Predstavnici Akademije u svojim saopštenjima uporno pokušavaju navući nešto preko carevog novog odijela. Tako sad prvi tom Rječnika predstavljaju kao radnu verziju i pozivaju na davanje sugestija koje će biti ispravljene u letku na kraju knjige, jer su propusti i nedorečenosti ništavne. Ako Akademija misli da se svi u javnosti komentarisani propusti oni koje naknadno sami utvrde mogu štampati na letku na kraju knjige, to znači da u svome djelu ne vide ništa loše, da i dalje stoje iza njegovih postulata. Sad sve svode na „nauku“, jer je Rječnik naučno djelo, u kome su bitne vrste riječi i akcenti. A na promociji Rječnika doc. dr. Jelena Bašanović-Čečović, redaktorka Rječnika, članica Redakcije i jedna od obrađivača, govoreći o budućim korisnicima, istakla je: „Oni će u njemu naći brojne informacije o narodu koji se služi jezikom čiji se rječnik izrađuje, kulturnim navikama tih ljudi, djelatnostima kojima se bave, istorijskim kontaktima sa drugim narodima.“ Treba li poslije ovoga govoriti da Akademija ne stoji i iza biranih primjera koliko i iza definicija i da Rječnik nema i kulturološku funkciju?!

Kad neko ko tvrdi da rječniku nije cilj objašnjenje pojmova utvrdi da kritičari takvoga rječnika nemaju mnogo znanja ni o jeziku ni o leksikografiji, to dođe kao kompliment. I ja na tome komplimentu u svoje ime i u ime kolega kritičara od srca zahvaljujem.

(Pobjeda, 18. jun 2016)

TAOCI RAJKE GLUŠICE

Vladimir Vojinović

U Akademiji vlada panika – to pokazuju posljednja saopštenja Predsjedništva CANU, Savjeta za izradu Rječnika i pojedinaca koji u javnosti zastupaju CANU. Rasuti između želje da uspiju u namjerama i obaveze da upute izvinjenje crnogorskoj javnosti, uz priznanje grešaka, akademici i njihovi saradnici nastupaju neusaglašenim saopštenjima za javnost. Amplitude tih oglašavanja kreću se od pseudožrtveničkoga lamentiranja i stidljivoga prihvatanja krivice za neke od grešaka, preko međusobnoga optuživanja (kakvo je prenošenje krivice na najmlađe saradnike na projektu), do potpunoga negiranja stava da Rječnik treba povući.

Jasno je da u autorskom timu, Savjetu i Predsjedništvu CANU, ako ga je uopšte bilo, više nema jedinstva. Pitanje odgovornosti za propast projekta izrade Rječnika sele kao vruć krompir s adrese na adresu. Ne treba misliti kako je Rječnik sam po sebi doveo do takvoga stanja akademike i njihove saradnike. U pitanju su dublje ukorijenjeni problemi, koji su, kad bi se ranije kakvom prilikom javili, bili sanirani strategijama kontrole štete. Čini se, međutim, da je pričinjena šteta ovoga puta prevelika da bi zakulisna akademijska lobiranja učutkala stručnjake, predstavnike manjina i medije. Eto zašto iz CANU sve manje upotrebljavaju sintagmem „čisto politikanstvo“. Zamjena teza više ne prolazi. I svima je u CANU jasno da su potonja činjenja proizvela i političku štetu. Kako – to se zna. Kome – to ćemo još videti. Predsjednica Savjeta za izradu Rječnika, koministrica u Ministarstvu prosvjete Tatjana Bečanović predviđa da će Rječnik da „Gospodaru na nos skoči, što će biti vrlo brzo“. No u svakome slučaju, Akademija sad žanje ono što je davno posijala.

Mnogo prije nego što je ideji obnove crnogorske nezavisnosti uzviknuto – no pasarán...

Pa da vidimo kad su posijane i kako su rasle akademijske tikve. Nikome nije stran podatak da je propašću dinastije Petrovića ime Crne Gore nestalo s mape ravnopravnih južnoslovenskih naroda. Ključne visokoškolske i naučne institucije osnivane su tek u decenijama nakon Drugoga svjetskog rata. Ipak, Crna Gora je i u eri Josipa Broza Tita kasnila za sušedima. Čak je propao i prvi pokušaj osnivanja Naučnoga društva Crne Gore, početkom pedesetih godina. A onda je 1971. godine Skupština SR Crne Gore, kojom je predsjedavao Vidoje Žarković, donijela Ukaz o proglašenju Zakona o Društvu za nauku i umjetnosti Crne Gore. To tijelo imalo je zadatak da stvori uslove za osnivanje prve crnogorske akademije. Puno dvije godine kasnije Matičarska komisija izabrala je 25 redovnih i 17 dopisnih članova Društva. Da se i u tome poslu ozbiljno kasnilo, svjedoči iskaz Vidoja Žarkovića, koji je na drugoj svečanoj šednici Društva rekao kako „Socijalistička Republika Crna Gora očekuje da će Društvo za nauku i umjetnost“ privesti kraju ideju osnivanja Akademije nauka i umjetnosti, tj. da „ona očekuje da će Društvo, ubrzano i uspješno, otkloniti i posljedice relativnog zakašnjenja u osnivanju ove institucije.“ (Godišnjak Društva za nauku i umjetnost Crne Gore. Titograd. I/1973, 1, 91.)

Pet godina nakon usvajanja Zakona o Društvu, ta ustanova transformisana je u Crnogorsku akademiju nauka i umjetnosti. CANU je krenula s radom, ali s novim kašnjenjem, pa su, iščekujući izbor u redovne, vanredne ili dopisne članove pojedini naučnici i umjetnici postali članovi drugih akademija. A onda se, samo godinu nakon smrti Maršala, počinju javljati i problemi u strukturi, zbog kojih ostavke Akademiji podnose Mihailo Lalić i Radovan Zogović.

Kakav je bio dalji rad CANU najbolje govori građansko nezadovoljstvo koje je izazivao rad Akademije početkom

devedesetih godina. Ono je eskaliralo u septembru 1993. godine, kad su skup o Njegošu prekinuli Cetinjani, optužujući akademike za „udvoričko ponašanje prema vlastima u Beogradu“. Sljedeće godine u crnogorskom parlamentu povela se diskusija o izmjeni Zakona o CANU. Vrlo je interesantno vidjeti ko je tada i kako polemisao o statusu Akademije. CANU su za nerad i neobavljanje poslova zbog kojih je osnovana oštro kritikovali Radoslav Rotković i Slavko Perović. Perović je tvrdio da „u CANU sjedi 95 odsto akademika koji se nacionalno izjašnjavaju kao Srbi ili Srbi iz Crne Gore“ i da „oni svoj naučni rad stavljaju u funkciju brisanja Crne Gore i Crnogoraca.“ (Pobjeda, 1. jul 1994, 3) Na te stavove Aćim Višnjić, poslanik Srpske radikalne stranke, odgovarao je prijedlozima poput onoga da se CANU pripoji SANU. „CANU je nepotrebna“, kazao je Višnjić, „kao samostalna institucija i molim da mi se odgovori da li ima manjeg prostora u svijetu a da ima akademiju.“ (Pobjeda, 1. jul 1994, 3)

Dešavanja iz devedesetih godina samo su potvrđivala teze o nesposobnosti CANU i propadanju krupnih nacionalnih projekata koji bi se povjerili Akademiji. Poznato je, recimo, da su Crnogorci bili na putu da objave Enciklopediju i da je za taj posao bio zadužen Leksikografski zavod. Ali Zavod je ugašen 1991. godine, da bi 1996. godine projekat bio dodijeljen kome drugo do – CANU. Znamo kako je i taj posao završen. Za isplatu honorara za 500 angažovanih lica potrošeni su novci dovoljni da se isplate dvije mjesečne zarade svim zaposlenim u nikšićkoj opštini. Nije objavljeno ni slovo, naravno, ali veoma je interesantno da je stranu konstruktivne kritike tada zastupao i Balša Brković, danas član Savjeta za izradu spornoga Rječnika, koji je u avgustu 1998. godine obavijestio crnogorsku javnost o brojnim propustima i greškama u Alfabetaru Enciklopedije CANU. Brković je tom prilikom zapisao: „Sve to daje nadu da će nova redakcija ECG smoći snage da u konačnoj verziji

Alfabetara ECG ispravi barem dio propusta. Crna Gora nije dovoljno bogata da se za ispravljanje grešaka čeka – drugo izdanje. Posebno što će ono, ovim tempom rada, doći na red – tek krajem narednog vijeka. Najkritičniji čitaoci enciklopedija obično se javljaju poslije njih – i to treba imati u vidu.“ (*Vijesti*. 26. 08. 1998, 10) Međutim, CANU je iznijela cijeli konglomerat „argumenata“ koji su trebali da opravdaju loše obavljen posao. Jedan od ključnih krivaca za neuspjeh u tome poslu, po ocjeni CANU, bila je – Vlada.

Ni danas nije drugačije. Razloge propasti najnovijega projekta iz CANU vide u djelovanju Vladinoga Fakulteta za crnogorski jezik i književnost s Cetinja. Ipak, iz CANU se dva mjeseca nakon prvih kritika čuje kako su u autorskom timu spremni da isprave neke počinjene greške. CANU i predsjednik zovu u goste sve zainteresovane za promjenu sadržine Rječnika. Bilo da ih je na taj potez naćerao osećaj usamljenosti, bilo da i dalje samo robuju izraubovanim metodama „obrade neistomišljenika“, akademici su i tim činom pokazali nesposobnost. Umjesto da stručne i naučne probleme rješavaju na vrijeme, radom na naučnim skupovima, oni pozivaju građane na neformalne šednike, da ih na taj način ubijede u navodnu naučnu ispravnost Rječnika. Akademici kao da ne shvataju da šolja čaja i čašica pretkabinetskih razgovora nije dovoljna da se amortizije nezadovoljstvo, recimo predstavnika manjina. Uostalom, zar poslanik Đeljošaj odluku o reciklaži nije donio upravo nakon boravka u CANU? No, ko zna, moguće da će CANU, kad se preseli u novu zgradu, nabaviti i fiskalne kase, zbog čega bi gosti mogli iz nje odlaziti i zadovoljniji. Jedno je sigurno, akademici će, kad uvedu fiskalnu kasu, moći lako da prebroje prodane primjerke svojih izdanja. Jer, neka što tome sad teško može ući u trag i Poreska uprava, nego se i njihovi saradnici na projektu izrade Rječnika namučiša da izbroje koliko je primjeraka toga izdanja uopšte u opticaju. Postavlja se pitanje, kako

onda pojedini članovi Savjeta, koji zdušno brane ovaj propali projekat, uopšte mogu da izbroje kvadrata stambeno-poslovnih objekata kojima raspolažu? I hoće li to, sad kad neki od njih obavljaju i političke i državne funkcije, umjesto njih učiniti institucije?

Da vidimo, dakle, zašto CANU ne priznaje poraz? Zašto ne povlači Rječnik?

Jasno je da je u pitanju nemogućnost pojedinaca da naprave razliku između ličnoga i opšteg interesa. Jer, kad Rajka Glušica kaže da bi „povlačenje Rječnika bila kapitulacija“, ona zapravo svima poručuje da bi to bilo i njeno priznanje sopstvenoga neznanja. Razumije se, dakle, zašto Glušica nije za povlačenje Rječnika, ali se ne može razumjeti zašto crnogorsko društvo, pojedini članovi CANU i najmlađi saradnici na projektu izrade Rječnika moraju biti taoci Rajke Glušice.

I umjesto da poslušaju neke od razumnijih članova Savjeta za izradu Rječnika i upute izvinjenje uz povlačenje Rječnika, u rukovodstvu CANU slijepo slijede „lingvističku liderku“ koja svojim nevještim izjavama i dalje urušava crnogorski naučni potencijal. Ko ne vjeruje ovoj tezi, neka pogleda snimak gostovanja Rajke Glušice na Televiziji Atlas. I neka obrati pažnju na pokušaj Glušice da odgovori na jednostavno novinarsko pitanje, ono o Mjesecu... Ta se, skoro treš slika sasvim uklapa u odličnu, humorom nadojenu kolumnu Andreja Nikolaidisa. On je za Al džaziru pisao i o Rječniku, i to o odnosu CANU i Mjeseca. Da ga citiramo: „Šta im je Mjesec skrivio, pitate se sad? To je barem jasno: ne bio se poperiti na turski barjak.“

Jasno je, dakle, kome je Mjesec kriv, i ko se, po onoj narodnoj, uobičava srditi na nebeska tijela, ali treba obratiti pažnju i na potonji „argument“ CANU kojim se pokušava odbraniti od kritika da su u Rječniku neadekvatno opisali termin albanizacija. Poručuju oni koji su radili na Rječniku da su naknadno upoređivali njihov tretman tog termina i tretman istoga u

albanskome rječniku. I da su ta dva tretmana identična. Ma nije valjda? Jeste da naši akademici nijesu, razumije se zbog čega, naveli i to u koji su rječnik albanskoga jezika zavirili i đe su pronašli sličnost u tretmanu termina albanizacija, ali u Rječniku albanske Akademije uz termin shqiptariz nema objašnjenja koje bi opravdalo tumačenje toga termina u leksikografskom timu CANU. Ko ni u to ne vjeruje, neka sam zaviri u Rječnik albanske Akademije.

I, na kraju, ovo. Iz CANU dosad nije odgovoreno na najznačajnije pitanje koje nameće ovakav Rječnik. Jasno je da je to i najneugodnije pitanje, da je pitanje svih pitanja vezanih za Rječnik. Zašto? Pa zato što akademici hoće da crnogorsku javnost ubijede u to kako im je želja bila da popišu crnogorske riječi i da daju primjere kako se u crnogorskome jeziku te riječi koriste. E pa dobro. Neka onda gospoda lingvisti, leksikografi, leksikolozi i akademici CANU objasne otkud ekavica u Rječniku? I zašto uz pojedine crnogorske riječi stoje cijele rečenice preuzete iz književnih i naučnih tekstova napisanih na standardnome srpskom jeziku?

(Pobjeda, 19. jun 2016)

UČENA DOMINISTRICA KIPLING

Adnan Čirgić

Otkad je prije neku veće čuvena znanstvenica, koja je svoja znanja o crnogorskome jeziku sticala u Naučnome društvu za negovanje i proučavanje srpskoga jezika, protužjela nad gorkom sudbinom Akademijinih leksikografa što svoje naučne odgovore na politikantsku hajku nemaju će iznijeti, otvorila su se vrata i jednoga medija, dosad inače zatvorenog im, te se svom silinom svoje pameti, nauke i znanja rasprostrla preko cijele stranice toga medija portparolka čuvene znanstvenice, inače poznata i kao doministrica Kipling, autorica Priprostih priča ispod vrhova Gorice. E sad već ni vrloiskusni stručnjaci iz oblasti psihijatrije, psihologije, psiholingvistike i analize diskursa ne bi mogli znati što je u tome rasprostitranju intelektualno vlasništvo same portparolke, a što čuvene znanstvenice koja se iza nje skriva. Jedno se ipak sa sigurnošću može znati: čuvena znanstvenica uskoro će morati tražiti novu portparolku jer se ova suviše otanjila da bi se ona mogla iza nje kriti. U korpusu koji je formirala, ne mislimo sad na onaj leksikografski korpus, čini se da se nazire jedna koja će se dobrovoljno javiti da odmijeni otanjalu portparolku, a i imenom se svojim djelimično uklapa u ksenofobični milje svojih nastavnica.

A sad da vidimo čime se to ksenofobi bave. Svoj znanstveni uzlet poetesa doministrica počinje čuvenim stihovima: „Ako možeš da sačuvaš razum kad ga svi oko tebe gube i za to krive tebe...“ Izgleda da je doministrica bila Kiplingova inspiracija kad je pisao čuvenu pjesmu o čovjeku. Ili je možda umislila da je ona sama Kipling, ili čak onaj Kiplingov čovjek. Kako god, „ovde ljudsko zapire poznanje“. A da vidimo sad kako doministrica Kipling i čuvena znanstvenica žele unaprediti ovu raspravu o Rječniku. (Molim lektore da glagol unaprediti ostave u obliku

koji je ovđe dat jer ga čuvena montenegristkinja iz Društva za negovanje srpskoga jezika i dalje upotrebljava i preporučuje!)

U prvoj rečenici kažu: „Rječnik je već mjesec (uh, kakva veličanstvena planeta) u raljama DPS satelita, koji glođu tuđi rad, jer svoga nema.“ Molimo gđina Slobodana Backovića, leksikografa CANU zaduženog za nebeska tijela, da utiče na svoje kolege da kad dođu do slova S u Rječniku, pod odrednicom satelit ne dozvoli nipošto da se upiše da je Mjesec Zemljin satelit no neka tu riječ ilustruju citiranom rečenicom vrhovnice leksikografskog tima CANU. (Nemojte uzimati sitnu grešku da se taj Rječnik glođe mjesec, a ne puna dva mjeseca.) Dalje uznesena znanstvena poetesa objašnjava što je bumerang, ali – budući da je, uz sumnjivu etimologiju, već objašnjen u njihovu Rječniku – ovđe se na to nije potrebno dalje osvrutati. No zato evo još jedne rečenice koju u Rječniku nipošto ne bi smjeli propustiti kad dođu do slova DŽ: „Kako je džilitnut se, ne pogoditi cilja, znaju Smail-aga i ‘filolozi’ sa Cetinja.“ I obavezno neka naglase da su tu rečenicu preuzeli iz naučnoga stila! Čiča Draža će se sigurno ljutnuti ako u Rječnik ne metnu makar i jedno tepanje Hitleru, što je jadni antifašista Dražo pri tako slobodarskoj ličnosti. I tu učena poetesa nudi primjer i za odrednicu i za njenu kontekstualizaciju: „Podli cilj Milovih junosa (Hiki ih je zvao jungeri) jeste povlačenje Rječnika i sramoćenje Akademije.“ Hiki, dakle, ulazi u Rječnik, i onda kako bi rekli Akademijini leksikografi čija je svaka druga Njegoševa: „mrijet neće dok svijeta traje“. Nakon Hikija znanstvenice udarile znanstveno pranje po Đeljošaju: „Nije samo knjiga na čijim koricama piše Crnogorski jezik bezvrijedan papir, nego je i država Crna Gora za Đeljošaj-deliju mrtvo slovo na papiru.“ Đeljošaj se još nije osušio u znanstvenoj mašini za pranje ljudi doministrice Kipling i njene šenke, a već se pali mašina za kolektivno ispiranje: crnogorski intelektualci su, izrekoše one svoje znanstveno eureka i prije no ga patentiraše, „tužna kolona

DPS satelita, koja vjeruje u partijske 'istine': da je Migo pametan, da politički direktor DPS-a blage veze s DPS-om nema, da je Gospodar vječan, kao i Domovina...". A kad znanstvena istina iziđe oprana iz mašine za kolektivno pranje doministrice prosvjete i njezine šenke, svi ćemo, kako se vidi, ostati prosvijetljeni saznanjem: da je Migo nepametan, da Gospodar nije vječan kao ni njegova Domovina. Odista, čista leksikografska nauka! A već na porukama učene doministrice zavideli bi i njoj ljubimiji Hiki i Draža. E kad obrađivači Rječnika dođu do slova M i odrednice mržnja, mogu slučajnim uzorkom uzeti koju drago rečenicu učene doministrice Kipling.

Preskočimo sad pokoji pasus jer bismo morali citirati još neka znanstvena otkrića Učene koju je degutantno i citirati, pa se zadržimo malo na objašnjenju vrhovne leksikografinje zašto nema Ivana Crnojevića u Rječniku CANU. Evo čisto naučnoga obrazloženja – u stilu CANU leksikografije: „U 'čisto naučnu' polemiku upleka se i anonimna gospođa iz DPS-a. Zaleleka za Ivanom Crnojevićem; fali joj, veli, đe smo ga đeli, jer je ona pročitala sve rječničke odrednice, njih 12.000, i došla, sama samcita, do dva dubokumna zaključka: Rječniku nedostaje Ivan, a meni naučne reference. Stručnjakinji iz DPS-a najbolje bi bilo da se uhvati Sveta, pa da crnogorskoj javnosti objasni kako je Drugi čovjek DPS-a, po sopstvenom priznanju, šef organizovane kriminalne grupe, a Prvi i Treći nijesu?" Izgleda da je Učena misleći na Sveta zaboravila da Ivan ipak nije Ivan, pa čak i kad ona o njemu govori, nego Ivan Crnojević, onaj o kojemu je Vuk Karadžić (onaj isti Vuk Karadžić čiji je leksikografski rad CANU odbacila) polovinom XIX vijeka zaspisao da je svijest o njemu u Crnoj Gori živa kao da je juče umro. No eto Ivanbeg od prevelike učenosti Učene i njoj podobnih pade u zaborav pred naučnom zaokupljenošću dnevopolitičkim temama. A sad nam ta učenost sluti i pad „Ivanbegovine“.

Kad leksikografi CANU stignu do slova J i odrednice jabuka, neka ne preskoče ovu divnu kontekstualizaciju iz naučnoga stila učene doministrice: „Kako se samo jedna trula jabuka nađe na razgranatom stablu DPS-a, koje rađa korupciju, organizovani kriminal, nasilje, mržnju, FCJK, Pobjedu...“ A i za odrednicu filolog evo adekvatne kontekstualne upotrebe iz doministričina naukovanja: „‘Pobjeda’ ulice svako jutro, sabajle, servira verbalne splačine mladih ‘filologa’ građanima Crne Gore. (...) Tako nam traktat o stidu i zastiđu stiže od pravosnažno osuđenog silovatelja studentkinja.“ Potonjom rečenicom nam Učena pokaza odakle uči. Jevremovi su Dnevnici odista prvo-razredni izvor za istinito sagledavanje crnogorske društvene istorije. Tu je sigurno i naučila da piše i o udaranju čelom o tvrdu zemlju svojih neistomišljenika. Ali, ako, ako, sve je to i dalje čista naučna leksikografija i odgovor na politikantsku hajku protiv Rječnika CANU.

I još samo jedna sugestija leksikografima CANU (izgubih im adresu, pa se nadam da se ne ljute što im ove dobronamjerne sugestije upućujem preko sredstava javnog informisanja). Kad budu obrađivali medij i minut, nipošto neka ne propuste i ove rečenice iz naučnoga diskursa portparolke: „I za kraj, bogougodna molba ‘slobodnim medijima’. Ružičasta bljuvotino, molim da mi se ponovo u emisiji Minut, dva posvete barem tri minuta, valjda sam toliko zaslužila.“

Ovim tekstom nijesmo imali namjeru odgovarati učenoj gospođi doministarki, portparolki CANU, predsjednici Savjeta za izradu Rječnika itd. Htjeli smo samo dobronamjerno pomoći leksikografskom timu CANU da iz njezina naučnog diskursa iskoriste djelove pri nastavku rada na svom kapitalnom Rječniku crnogorskoga narodnog i književnog jezika. Jedino, i pored najbolje namjere, ne znam u koju kategoriju svrstati njezine riječi – u narodne ili književne. Ipak će to najbolji znati ona jer je svojom učenošću bila stigla čak i do mjesta šefa doktorskih studija.

Jedan citat učene doministrice ostavih za kraj, a neka ga leksikografi CANU iskoriste će im se ukaže zgodno: „Sramota, polako ali sigurno, pada po onome ko je bacio na tuđ obraz.“ Taj je citat doministrice upamtila iz vremena prije no što joj je Jevrem postao obavezna lektira.

(Pobjeda, 20. jun 2016)

TRANSFER BLAMA

Sanja Orlandić

Na početku ovoga osvrta na Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika CANU želim da čestitam Autorskom timu na svim odrednicama koje su tačno definisane. Vrlo je važno to što prije naglasiti, imajući u vidu da je takvih odrednica iz dana u dan sve manje i još je neizvjesno koliko će ih ostati nakon ponovnih čitanja jer je očito da niko ne namjerava povući ovaj uradak. Teško je raditi na rječnicima, pa i kad je riječ o onim dijalektološkim, treba uhvatiti toliko toga neuhvatljivog. Upravo zbog toga je rad na sveobuhvatnom, opštem rječniku jednoga jezika morao biti mnogo ozbiljniji. I nakon početnog prelistavanja nametnula mi se misao da Rječnik u cjelini niko nije detaljno pročitao prije objavljivanja, ali onda rekoše da ni nakon nekoliko iščitavanja ne vide greške, a tu već imamo problem. Spočitavanje kritičarima da Rječnik nijesu uzeli u ruke izlišno je komentarisati, jer ni najmaštovitiji ne bi mogli izmisliti ono što je iznijeto prethodnih nedelja. Osnovni je savjet upućen svima onima koji na Rječniku rade da ipak iščitaju noviju stručnu literaturu, kako se u nekom novom izdanju ne bi dogodilo da prefiks a – izjednače s prefiksom ne – te da u skladu s tim amoravno ne tumače kao nemoralno (str. 58), pa da nam svima bude neprijatno, da ne kažem aprijatno. Konfuzija koju proizvodi Rječnik vidna je i u primjerima ateiste i ateistkinje. Ateizam je dobro definisan, ali je ateista prema autorima Rječnika osoba koja ne vjeruje u boga, a ne osoba koja odriče njegovo postojanje. No ateista je još dobro prošao, on bar nije nevjernik, dok je ateistkinja, kako navode, i nevjernica (str. 97). Nepoznavanje značenja prefiksa prouzrokovalo je još nepreciznih objašnjenja, no o takvim i sličnim uskostručnim

pitanjima biće riječi na drugome mjestu. Osećam potrebu da korisnicima Rječnika preporučim da kad sretnu osobu s albinizmom ne kažu da joj je koža nenormalno svijetla, kako stoji u objektivnoj, stilski neutralnoj definiciji te rječničke odrednice (str. 44).

Istoga mjeseca kad se pojavio Rječnik u Podgorici je održana „Regionalna ekspertska konferencija Jezici i nacionalizmi“, čija je „osnovna namjera (...) da se kroz otvoreni dijalog lingvista i drugih stručnjaka problematizuje pitanje postojanja četiri ‘politička’ jezika na prostoru nekadašnjeg hrvatsko-srpskog/srpsko-hrvatskog, kao i sve one značajne izazovne teme u kojima se lingvistička nauka neprincipijelno ukršta s identitetskom politikom“ (www.cgo-cce.org). Pomenuti lingvisti i drugi stručnjaci koji su učestvovali na ekspertskoj konferenciji čine dio tima koji je radio na Rječniku, pa očekujemo publikaciju u kojoj će biti iznešeni zaključci s te konferencije, mimo onih medicinskih koji su odjeknuli u medijima, kako bismo znali da li ta četiri jezika u objektivnoj stvarnosti postoje i kako bismo mogli postaviti dodatna pitanja (npr. otkud rječnik političkom jeziku čije postojanje treba preispitati?). Zasad iz Rječnika ne možemo saznati postoji li recimo bosanski jezik pošto se pod odrednicom bosanski kao ustaljena veza riječi navodi samo bosanski lonac (str. 263). Interesantno je da u Rječniku nemamo ustaljenu vezu bosanski jezik, koji je prema Ustavu jezik u službenoj upotrebi u Crnoj Gori, a imamo bugarski jezik, baltički jezici ili bantu jezici. Da nijesu Albanci najgore prošli, govori podatak da se albanski jezik pominje, doduše pod priloškom odrednicom (str. 44).

Iako je o korpusu bilo riječi prethodnih dana, moram pomenuti da me je obradovalo što se u njemu našlo i djelo Nikole Lopičića, čiji je jezik bogat karakterističnom crnogorskom leksikom. Razočarala sam se već u vezi s odrednicom bolest jer nedostaje varijanta bolijest, kako piše u Lopičićevoj najpoznati-

joj pripovijeci, a i ovo je rječnik književnog i narodnog jezika, pa se tu morala naći po oba osnova. Vjerovatno je to softverski propust, mada je čudno da softver zablokira i kod Branka Miletića, koji je takođe naveden u korpusu, a koji je tu riječ zabilježio u crmničkome govoru u kojem ona i danas živi, kao i na mnogo široj teritoriji (naravno ovo pod pretpostavkom da su koristili Miletićevu studiju Crmnički govor jer preciznih bibliografskih podataka u Rječniku nema). U našoj objektivnoj stvarnosti ove godine se obilježava deset godina od obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti, pa smo na mnogim bilbordima imali priliku vidjeti sliku pečata arhonta Petra. Ako neko ne zna ko je ili što je arhont, nema što tražiti odgovor u Rječniku CANU jer ni te odrednice nema. Opet vjerovatno greškom softvera jer se u korpusu morala naći ako je već korišćen Istorijski leksikon Crne Gore, u čijem prvom tomu stoji da je „arhont Petar prvi dukljanski vladar o kome postoji pouzdani istorijski izvor“. Odrednica bilbord postoji, što smo čuli i na promociji ovog kapitalnog djela naše kulture, čime nam je sugerisana njegova savremenost. Međutim, vegana nema, a i vegetarijanac je netačno definisan, dok odrednici android treba dodati i značenje operativnog sistema mobilnih uređaja. Sve bi to trebalo dodati i izmijeniti na letku s ispravkama o kojem članovi Autorskoga tima govore, ako bude mjesta.

Sve češće čujemo Buljarice umjesto Buljarica, Brezni umjesto Brezna, Boljari umjesto Boljare i sl., pa sam htjela provjeriti u kojem su se obliku našli u Rječniku. Međutim, nema ih ni u jednom. Nema ni Bečića. A Baošića ima. Nijesam uspjela odgonetnuti zamršene leksikografske procedure prema kojima su se neki toponimi u Rječniku našli, a drugi nijesu. Možda je sve samo skretanje pažnje s dnevnih tema, pa su krivi radovi na putu do Budve, koji su se zaista odužili, tako da će leksikografi CANU odmah po okončanju radova stići do Buljarice da provjere toponim u njegovoj objektivnoj stvarnosti i dopuniti Rječnik.

Neka ovo posluži kao putokaz kako bi se u opštem rječniku crnogorskog jezika našlo što više crnogorskih toponima. Prema istoj leksikografskoj proceduri vjerovatno su se selektivno našli i evropski gradovi i države i njihovi stanovnici, svjetske da i ne pominjemo. Navešću samo neke. Dakle, imamo Beograd, Beograđanina i Beograđanku, Beč, Bečliju i Bečlijku, Berlin, Berlinca i Berlinku, imamo i Atinu, Vatikan i Veliku Britaniju, te Albaniju, Albanca i Albanku, Austriju, Austrijanca i Austrijanku, Bosnu, Bosanca i Bosanku, Bugarsku, Bugarina i Bugarku, ali nemamo Ankaru, Budimpeštu, Bukurešt, Bern, Brisel ni Varšavu, niti Andoru, Belgiju, Bjelorusiju i dr.

Čovjek svakog dana nauči nešto novo, pa tako sam i ja, listajući ovo kapitalno djelo, naučila da baba u prenesenom značenju može biti muškarac koji je beskarakteran (tu je, str. 113, naveden jedan pogrešan primjer, što bi takođe valjalo ispraviti na onom letku), da je alapača ženska osoba sklona torokanju, str. 42 (zanimljiv izbor riječi u rječničkoj definiciji, koja prema leksikografskim pravilima mora biti stilski neutralna, neobilježena). Za razliku od babe, koja je u prenesenom značenju beskarakteran muškarac, a ne osoba, čak ni muška osoba, alapača je isključivo ženska osoba. Pored toga što je brisač predmet koji služi da se njime nešto obriše ili o koji se nešto briše, on je i osoba(!) koja nešto briše, dok je brisačica ženska osoba(!) koja nešto briše (str. 289). Što briše brisač nije navedeno, a brisačica briše uglavnom izlog ili prozor, pretpostavili su autori jer primjera upotrebe nema. Primjera nema ni u prvom tomu Rečnika srpskohrvatskoga književnog jezika iz 1967. u kojem nalazimo gotovo identičnu definiciju pomenutih odrednica, osim što je brisač prema srpskohrvatskom jeziku 1967. brisao izloge, a danas to u crnogorskom jeziku, za razliku od brisačice, više ne radi. Sva sreća da sam plod ananasa gledala, jer ko zna što bih mogla zaključiti prema opisu iz Rječnika, đe nam pojasniše da ananas ima oblik šišarke (str. 62).

Kad sve ono što su moje kolege iznijele u javnost vezano za Albance, albanizaciju, Bošnjake i islam, za antifašizam i Dražu, da ne pominjem brojne lingvističke anahronosti i pogrešne interpretacije, nije rezultiralo povlačenjem ovoga Rječnika, svjesna sam da bitnijeg uticaja neće imati ni ovih nekoliko dodatnih 'sitnih propusta', ali bih najljubaznije zamolila Autorski tim da, pošto to nije učinjeno pod odrednicom blam, kad dođu do transfera, kao ustaljenu vezu riječi uvrste transfer blama. To je moderan sintagmem pod kojim se podrazumijeva da neko oseća stid zbog nečeg što je uradio ko drugi. To je zapravo ono što mi osećamo kad uzmemo Rječnik jer crnogorski jezik ovo nije zaslužio.

(Pobjeda, 20. jun 2016)

ŠTA POSLIJE RJEČNIKA?

Milenko A. Perović

Ne treba uništiti prvi tom Rječnika crnogorskoga jezika! Barbarski je čin uništavati čak i loše knjige. Ako bi se to učinilo, njegovim stvoriteljima dala bi se zgoda da raspravu o svojim neznanjima, nekompetentnostima pa i lošom namjerama pre-pokriju jeremijadama da su progonjeni na pravdi boga.

Rječnik ne treba ni povlačiti iz javnosti! Njegovim bi se pro-
ducentima tako načinila velika usluga. Kad bi ga nestalo, više se
provjeriti ne bi moglo šta su bili „poklonili“ Crnoj Gori za dese-
togodišnjicu nezavisnosti. Rječnik treba sačuvati kao spomenik
moralne nesolidnosti njegovih naručilaca i naučno-stručne
nesolidnosti njegovih sačinilaca.

Važnije je pitanje šta s institucijom u kojoj je sačinjena ova
neobična knjiga? Odavno se u Crnoj Gori na raznim stranama
razmišlja šta činiti s Crnogorskom akademijom nauka i umjet-
nosti. Kolona njenih ogrešenja o Crnu Goru, njenu kulturu, jezik
i identitet preduga je i ne prekida se do današnjega dana.
Rječnik je došao kao kap koja preliva čašu. CANU je napokon
do paroksizma dovela pitanje o svojoj daljnjoj sudbini. Kakve
su mogućnosti odluke o njoj na raspolaganju onima koji
odlučuju o njoj po zakonima države Crne Gore? Reklo bi se,
postoje tri osnovne mogućnosti.

Prva mogućnost je da državna vlast s indiferencijom prepusti
da se problem postojanja ovakve CANU riješi sam od sebe. To
bi značilo da CANU ostane ovakvom kakva jeste, s upravom
kakva je i dosad bila (eventualno, s kadrovskim rokadama koji-
ma se ništa bitno ne mijenja) i s arogancijom uvjerenja da joj se
može sve što hoće! Ova mogućnost implicira da bi CANU
zapravo bila nagrađena što je jednom knjigom uspjela duboko
uvrijediti Albance, Bošnjake, Crnogorce, antifašiste, čak i Srbe
(švercujući ekavski srpski jezik kao crnogorski jezik!).

Druga je mogućnost da državna vlast odlučno zahtijeva radikalnu kadrovsku reorganizaciju CANU. Ona bi značila povlačenje kompletnog rukovodstva CANU na čelu sa sadašnjim predsjednikom. Svojom naučnom politikom ta je uprava dovela CANU do potpunog gubitka društvenog i naučnog ugleda. Ova mogućnost podrazumijeva jasno i nedvosmisleno izvinjenje CANU građanima Crne Gore ne samo zbog skandaloznog Rječnika, nego zbog svega što je ta institucija učinila protiv vitalnih interesa građana i Crne Gore kao države.

Treća je mogućnost da državna vlast raspusti Crnogorsku akademiju nauka i umjetnosti. Država Crna Gora je Referendumom 2006. godine svoje povijesno postojanje stavila na nove i zdrave temelje. To je moguće učiniti i s organizacijom elitne nauke u jednoj novoj akademiji. Smisleno bi je bilo nazvati – kako zbog diskontinuiteta s onim što nije valjalo u CANU, tako i zbog kontinuiteta s onim što je u njoj valjalo – Akademijom nauka i umjetnosti Crne Gore.

Potonja predložena mogućnost zahtijeva politički najtežu i najoštetljiviju odluku. No, ta je odluka najbolja, jer je najodrživija. Njome se jedino mogu objediniti najbolji naučni i umjetnički potencijali koje Crna Gora danas ima rasute u CANU, DANU, izvan jedne i druge, kao i u dijaspori!

Jedan primjer najbolje može pokazati kako se dolazi do najbolje odluke kad se to zaista hoće. Beogradska Velika škola je poslije Majskog prevrata 1903. godine došla pod udarnovih karađorđevićevskih vlasti. Razlog je dijelom bio u tome što je bila žariste svrgnutih obrenovićevaca, dijelom zbog lošeg kvaliteta. Velika škola je ukinuta. Donesen je dobar zakon o univerzitetu i formirana svjetski relevantna matična komisija za nastavni kadar novoga Beogradskog univerziteta. Kvalitet koji je uspostavljen tim smjelim odlukama, Beogradski univerzitet održava do danas!

Par riječi o zaduženjima konsultanata i obrađivača te o ilustracijama u Rječniku. Jedan od uslova za izradu opšteg opisnog

rječnika srednjeg (jednotomnog) ili velikog (višetomnog) tipa jeste izrada terminoloških rječnika. U izradi terminoloških rječnika, radi preciznosti, uvijek se preporučuje učešće stručnjaka u radnim grupama iz određenih oblasti: poljoprivreda, zanatstvo, tehnika, elektronika, medicina, mehanika, mašinstvo, društvene nauke, prirodne nauke itd. (oko 20 oblasti). Izradom ovih rječnika uglavnom se završava angažovanje predmetnih stručnjaka. Jedan dio fonda stručnih riječi i izraza terminoloških rječnika unosi se kasnije kao obrađeni leksemi od strane zaduženih leksikografa u jezički rječnik. Izrada jezičkog rječnika je u većini slučajeva posao grupe lingvista i konkretne lingvističke istraživačke institucije. Kvalitet jezičkog rječnika je u njegovom sadržaju. Kvalitet se ne dobija fiktivnim dodavanjem pojedinih poznatih i istaknutih ličnosti.

U predgovoru Rječnika tražili smo i pojedina zaduženja članova radnih grupa po oblastima. Pošto to nije moglo da se navede za pojedine članove Savjeta, trebalo je barem da se kaže za redaktore i obrađivače. Ne zna se ko je od obrađivača obrađivao strukturu leksema (tvorbu, morfeme), ko je tumačio i upoređivao značenje riječi i izraza, ko je vršio izbor navedenih primjera i po kojoj osnovi itd. Na ovaj način – nikome loše i svima dobro. Članovi obrađivačke grupe su po svemu sudeći imali opšta zaduženja, a ne određena na osnovu jezičkih zahtjeva, kako je moralo biti imajući u vidu njihov dosadašnji istraživački lingvistički rad, ili pak afinitete i opredjeljenja.

Na samom početku trebalo je osnovati Redakciju za izradu Rječnika, izabrati glavnog i odgovornog urednika, a obrađivače zadužiti za obradu i pripremu konkretnog materijala, koji će kasnije biti dat na uvid, pregled i odobrenje Redakciji ili članovima Redakcije na osnovu unaprijed zadatih obaveza. Na ovaj način bi se znalo konkretno čija je greška koju treba ispraviti, ako je ima. U slučaju Rječnika CANU navode se konkretne greške, propusti i uvrede na račun manjinskih naroda, ali ni

riječi o tome ko je odgovoran. Izborom Savjeta i angažovanjem konsultanata stiče se utisak da je u pitanju rad tipičan za društvenopolitičke organizacije po modelu partitokratskog upravljanja, gdje je davanje i dijeljenje savjeta i vršenje konsultacija već ustanovljena praksa. U pripremi nacionalnih kapitalnih naučnih izdanja poput Rječnika treba obavezno tražiti savjete i konsultovati domaće stručne nacionalne institucije poput Fakulteta za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, Filološkog fakulteta u Nikšiću, a po mogućnosti i slične stručne institucije iz okruženja i svijeta, kao i istaknute lingviste, domaće i inostrane. Od izuzetne je važnosti da Crna Gora izrađi strategije razvoja iz oblasti nauke i kulture, da se zaduže odgovarajuća ministarstva da ono što je trebalo uraditi odmah nakon proglašenja nezavisnosti urade što prije te da to bude njihov primarni zadatak. Sve ovo što se događa i ne čudi toliko imajući u vidu upravo nedostatak adekvatne strategije razvoja u konkretnoj oblasti.

Novitet u izradi Rječnika CANU-a je i dodavanje ilustracija uz pojedine odrednice – oko 200 samo u prvom tomu. Praksa poznaje unošenje ilustracija u rječnike, ali se to mahom radi u rječnicima specijalizovanog tipa, prije svega u rječnicima za djecu. Nijesmo protiv noviteta u izradi rječnika, ali isti uvijek treba da budu samo u funkciji boljeg objašnjenja značenja leksema, dok u rječniku opšteg opisnog tipa ilustracije mogu biti nepotrebne i suvišne.

Svi priznaju da crnogorskom jeziku treba rječnik, u kojem bi došla do izražaja i našla svoje mjesto dosadašnja lingvistička dostignuća i pojave i tendencije razvoja savremenog crnogorskog jezika u okviru postojećeg jezičkog areala. Nedostatak iskustva ne treba da bude razlog za odustajanje od ovog neophodnog poduhvata. Pritom od samog početka treba definisati jasno koncept izrade, metodologiju rada i naučnu instituciju koja će biti nosilac tog posla. U prvom planu tu su

crnogorske postojeće institucije iz oblasti lingvistike, bez izuzimanja i izopštavanja, već samo na osnovu sposobnosti i spremnosti da se izađe na kraj s prihvaćenim izazovom. To treba da bude imperativ i za državu Crnu Goru. Nažalost, kod nas ne postoje posebne samostalne naučno-istraživačke institucije, poput instituta za jezik i književnost, u čijem sastav, pored drugih odsjeka, postoji i odsjek za leksikografiju. Postojeći Institut za jezik i književnost „Petar II Petrović Njegoš“ u okviru CANU nije u dovoljnoj mjeri samostalan. Nerijetko je naučna djelatnost pod uticajem partitokratije i politokratije. Politika i političari će i dalje isto zahtijevati, ali pravi naučnici treba da se oslobode njihovih pritisaka i uticaja i da budu vjerni svom pozivu. Nauka i pravi naučnici se ne hrane politikom, a politika i političari treba da se oslanjaju na prave i slobodne naučnike, a ne da ih podrede sebi. Ovo bi trebalo da postane i naša realnost, kako bi na taj način naše društvo i naša sredina postala slobodna u punom značenju riječi.

(Pobjeda, 20. jun 2016)

NI KNJIŽEVNI NI NARODNI RJEČNIK

Novica Vujović

Analiza Rječnika CANU što su je profesori i saradnici Fakulteta za crnogorski jezik i književnost utemeljeno sprovedi i ponudili crnogorskoj javnosti nametnula je mnoga pitanja i pokrenula reakcije brojnih ličnosti iz nauke, kulture i politike. Podsećamo da je odbrana toga Rječnika bez urednika (Redakcija: Jelena Bašanović-Čečović, Rajka Glušica, Danijela Radojević, Sanja Šubarić) nakon početne prijatnje tužbama svima koji su progovorili o njihovu djelu ostala pri tome da je za sve ipak kriv softver, zatim registar, te brojne slovne i pravopisne greške, neiskustvo, brzina pri radu, pa zla namjera čitalaca itd. S druge strane, o tome koliko je u CANU od njezina osnivanja bilo interesovanja i napora da se doprinese izučavanju crnogorskoga jezika postoje bogata svjedočanstva i nepotrebno je opet ukazivati na njih. Nama se čini da je ipak vrijedno spomenuti najnoviju Akademijinu aktivnost. Nedugo po promovisanju Rječnika, naime, pod krovom te institucije, u istoj sali, organizovan je naučni skup „Boškovićevi dani“. Na tome simpozijumu, recimo i to, ni jedan jedini autor, među njima je bilo i vrsnih lingvista poput Radmila Marojevića, Živojina Stanojevića, Radojice Jovićeвиća i dr., nije u formulaciji teme imao sintagmu crnogorski jezik.

Već je više puta govoreno o velikim nedostacima Akademijina Rječnika. O akcenatskim likovima u djelu leksikografa CANU i sami smo već pisali. Primjer ojkonima Bukovica s jedino kratkouzlaznim akcentom u tome smislu je vrlo uočljiv propust, iako je i ona pljevaljska, i ona u Uskocima, kao i ona više Cetinja poznata samo s kratkosilaznim akcentom. Spomenuli smo ranije zanemarivanje nekih oronima crnogorskih. Istina,

nešto bolje sreće bila je Vrtijeljka. U Rječniku se ta odrednica (str. 459) definiše pravilno, međutim nije akcentovana kako treba. Leksikografi su prepoznali da kratkouzlazni akcenat stoji na prvome slogu, ali je njihovu sluhu promakla postakcenatska dužinu na e. Odmah da kažemo, takav oblik nije ni „književni“ ni „narodni“. Uz pomenute toponime napominjemo da smo se bavili i nejasnoćama koje nastaju usljed posvjedočenoga izbora toponima. Ne daje se jasan kriterijum na osnovu kojega su neke odrednice izabrane a neke zaobiđene. Na primjer, uz odredničku riječ bunar (str. 311) navedena je definicija, ali nije unešen jedan i stvarni i literaturni toponim: Kosarinbunar. No ako nema Vojislavljevića, izlišno je pitati za Kosarin bunar. Objašnjavajući koliko je leksikografija zahtjevna i da traži samo stručnjake, CANU se u obilježavanje milenijuma od smrti zetskoga kneza Vladimira, Svetoga Vladimira, uključila na originalan način – naše srednjovjekovno nasljeđe izbačeno je iz Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika.

Bezmalobli svaka stranica nudi inspirativne akcenatske likove, te nam neće biti teško da nešto kažemo o dometima toga dijela rada leksikografskoga tima CANU. Nažalost, o posvjedočenim promašajima može se govoriti i nasumičnim odabirom odrednica. S obzirom na to da nam je uvažena redaktorka Rajka Glušica nedavno saopštila da su se pogrešne definicije i skaredni primjeri javili usljed njene posvećenosti akcenatskoj pravilnosti, čudi otkud toliko grešaka.

Na stranici 137 data je odrednica banjati se s kratkosilaznim akcentom na prvome slogu i postakcenatskom dužinom na a. Ako su se već odlučili za taj akcenat, morali su makar kao dubletni navesti lik s kratkouzlaznim akcentom. Na str. 150 data je odrednica bahat s kratkosilaznim akcentom na prvome slogu iako i brucoši već znaju da se na prvome slogu te riječi u standardnome jeziku nalazi kratkouzlazni akcenat.

Leksikografi CANU na str. 108 donose odrednicu aferim.

Bilježe kratkouzlazni akcenat na e i postakcenatsku dužinu na i. Njihovom sluhu pobjegao je stvarni izgovor te riječi – bez postakcenatske dužine. Da dužine na posljednjem i ne može biti, svjedoče i naši govori starijega tipa u kojima se aferim upotrebljava s kratkosilaznim potonjim slogom.

Jedna od potvrda nesnalaženja s akcentima leksikografskoga tima CANU zasigurno je i odrednica avioflota (str. 9). Poznavaoce akcenata crnogorskoga jezika zbuniće i nominativ mn. Avari (str. 6), *đe* je opet do izražaja došla originalnost u poznavanju akcenata. Isto možemo reći za dubletne mogućnosti ostavljene uz odrednicu vinar (str. 385), konkretno genitiv jednine s dugouzlaznim akcentom na drugome slogu – tipični crnogorski izgovor!

Odrednice vir (str. 389) i voz (str. 427), a tako i znatan broj drugih odrednica, u nominativu mn. imaju dublete od kojih je onaj s dugouzlaznim akcentom trebalo izbaciti. Što reći za dubletne mogućnosti u genitivu jednine odrednice vjesnik (str. 410) s dugouzlaznim akcentom na i ili za dugouzlazni akcenat u nominativu množine?! Neka zlradi slučajno ne pomisle da su akcenti u Rječniku određivani po pravilima babe Smiljane! Nijesu. Ti su akcenti postavljeni po pravilima Rajke Glušice! Vjerujemo joj na riječ (koju je nedavno na Televiziji Atlas izrekla)!

Na str. 183, odrednica besporedak, neophodno je upisati i lik s kratkosilaznim akcentom na prvome slogu, da ne kažemo da je svaki drugi u rječniku crnogorskoga jezika i izlišan. Otkud u odrednici barometar (str. 143) neakcentovana dužina na e, to će leksikografi i tim akcenatskih stručnjaka objasniti u latiničnome izdanju.

Vrijedno je ukazati na lošu odluku leksikografa da akcenat nekih oblika prezenta, makar i dubletno, riješe ovako: dugouzlazni akcenat na preposljednjem slogu i postakcenatska dužina na u, kao u odrednicama vrataraju, str. 442, vrataju (se), str. 443, zatim vucaju (se), str. 473, vucaraju (se), str. 473, vurlaju,

str. 471 itd. Preporuka učenicima, studentima, nastavnicima i novinarima, odnosno spikerima: navedene primjere uvijek izgovarajte s kratkouzlaznim akcentom na prvome slogu, ma koliko leksikografi uporno griješili. Akcenti navedeni u Rječniku CANU nijesu odraz ni većine crnogorskih govora niti našega jezičkog standarda.

Otvoreno ostaje pitanje hoće li odrednica panjevi u nominativu mn. biti navedena s dugouzlaznim akcentom na prvome slogu, ako već sad na str. 441 leksikografi uz odrednicu vranj vele da je jedino dugouzlazni akcenat na prvome slogu u nominativu mn. vranjevi.

Primjer prinosa našoj akcentologiji jeste i odrednica vrač, str. 446. Data je u nominativu mn. s dugouzlaznim akcentom, zatim s kratkosilaznim te oblik vrači opet s dugouzlaznim. I tako redom.

Neozbiljno je, da zanemarimo što je i neuobičajeno u ozbiljnoj leksikografskoj praksi, na ovome nivou posla suočavati se s nepoznavanjem akcenata standardnoga jezika. Originalnost akcenatskih rješenja koja smo spomenuli zasigurno bi bila mnogo jasnija kad bismo imali mogućnost da uza svaki primjer čitaocima ponudimo audio-zapis načinjen prema akcenatskim znacima metnutim uz odrednice.

Uza sve rečeno vrijedno je spomenuti i ovo. U kontekstu rasprava o rječniku jednoga jezika prirodno je sagledavati i civilizacijski prinos koji takvi rječnici nose, a sve to s obzirom na činjenicu da objedinjuju istorijsko, folklorno, kulturno-civilizacijsko i svako drugo pamćenje naroda koji žive na određenome području. Rječnik o kojemu se neđeljama piše najviše je pozornosti privukao zbog povrijeđenih osećanja manjinskih naroda, te su njihovi vjerski, kulturni, politički i drugi predstavnici javno zatražili objašnjenje za neadekvatan, necivilizacijski tretman njihova kulturnoga i istorijskoga identiteta. Nedolično je na taj način obilježavati 2016. godinu – deseto-

godišnjicu obnove nezavisnosti i hiljadugodišnjicu od smrti Svetoga Vladimira, dukljansko-zetskoga kneza, čiji su kult vjekovima gradile i poštovale sve tri konfesije u Crnoj Gori. Spomenuti jubileji, prije svega, traže poštovanje crnogorskoga državnog, kulturnog i jezičkoga kontinuiteta. Konačno – ne kao posljednje no kao najvažnije – vrlo je bitno za crnogorsku filološku tradiciju sve to ne samo deklarativno prihvatiti nego metodološki adekvatno realizovati kroz naučne i kulturne projekte.

(Pobjeda, 21. jun 2016)

RIJEČ O RJEČNIKU

Zarija Brajović

Posljednjih nedjelja svjedoci smo žustre rasprave u vezi s izdanjem CANU-a *Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika* koje je trebalo da nas raduje kao lijep poklon povodom desetogodišnjice obnove nezavisnosti Crne Gore. Nažalost, dogodilo se suprotno. CANU i sastavljači ga smatraju svojim čedom, po njima – opravdano. Ali zar to znači da svaku kritiku na njegov račun treba smatrati, tumačiti i označavati kao *jeres*? Pitanje je zašto je to tako. U pokušaju da odgovorimo na postavljeno pitanje zadržimo se kratko na dva primarna potpitanja. Prvo, koliko su članovi Savjeta, redaktori, brojni konsultanti i obrađivači u izradi Rječnika stručni u oblasti leksikografije i koja ih djela ili iskustvo iz oblasti lingvistike preporučuje za to? Drugo: je li oblast leksikografije toliko jednostavna da se njome može baviti bilo ko ili se pak radi o veoma zahtjevnoj oblasti koja ne trpi improvizacije i površnost?

Postavljanjem prvog potpitanja nije nam namjera da uvrijedimo bilo koga od članova Savjeta, redaktora, konsultanata ili obrađivača, tim prije što većinu njih i ne znamo. Susret i razgovor s jednim od članova Savjeta uvijek nas iskreno raduje. Namjera je da kažemo i dokažemo da je izrada Rječnika veoma zahtjevan, mukotrpan i dugotrajan posao, koji se ne može dovesti do valjanog i kvalitetnog ishoda bez neophodnih stručnih, utvrđenih i dokazanih znanja iz oblasti leksikografije. Pristati na predstavljanje radi dekora ponižavajuće je i nerijetko izaziva u najmanju ruku nepoželjni stid, da ne kažemo koju drugu tešku i uvredljivu riječ. Kako je manipulisano članovima Savjeta, konsultantima i obrađivačima, otkriva nam tekst *Predgovora* gdje se kaže: „...definisao je **autorski** i redaktorski tim“. Prelistavam Rječnik

CANU i nigdje traga **autorima**. Na njegovom početku nalazi se spisak članova Savjeta, slijede redaktori, konsultanti, obrađivači itd., ali spiska autora nema.

Crnogorska akademija nauka i umjetnosti je trebalo da ozbiljnije, suptilnije i dublje razmisli o izboru timova za izradu Rječnika. To je mogla uraditi da joj je u samom početku bilo jasno (a izgleda da nije) da je izrada rječnika teorijsko i praktično pitanje oblasti leksikografije kao posebne grane lingvistike. Ako je ona, kao najviša naučna institucija u Crnoj Gori, mislila da ovaj posao može da uradi svaki diplomirani pojedinac ili angažovani intelektualac, onda možemo s pravom upotrijebiti uzvik *quo vadis!* Prirodno se postavlja pitanje, koje je i svaki od članova izabranih ili imenovanih timova trebalo da postavi sebi: koje je to lično iskustvo i koja su to njihova djela iz oblasti leksikografije koja ih preporučuju za jedan ovakav angažman pun izazova i neophodnih uskostručnih znanja.

Konkretno o članovima Savjeta kao izabranoj kupoli odgovornoj za izradu Rječnika. Nijedan od njih nije fonolog, leksikolog, morfolog, sintaksolog ili dijalektolog, što je primarno u izboru bilo koga tima za izradu Rječnika. Najbrojniji su članovi iz oblasti književnosti, pa onda dolaze članovi jezičari, članovi književnici, član biolog, član istoričar pa čak i član iz oblasti mašinstva. Više je nego jasno da se na svakom njihovom sastanku ponajmanje moglo govoriti o principima izrade i o sadržaju Rječnika. Ovakav sastav Savjeta možda bi bio opravdan ako bi bila riječ o izradi enciklopedijskog rječnika ili leksikona, ali nikako kad je u pitanju deskriptivni rječnik. Stoga se može zaključiti da njihov izbor nije bio na osnovu struke i stručnosti, nego nečega sasvim drugog. Za članove Savjeta je trebalo izabrati lingviste koji bi pokrivali glavne oblasti lingvistike u vezi s leksikografijom. Kratko rečeno, trebalo je izabrati stručnjake iz oblasti leksikografije (grana lingviste koja izučava leksiku jezika); dijalektologije (grana lingvistike koja se bavi

izučavanjem dijalekata); fonetike (lingvistička disciplina koja izučava cjelokupnost glasovnih jezičkih sredstava, tj. glasovnu strukturu jezika, glasove kao prirodnu pojavu, njihovu artikulaciju i akustiku); fonologije (dio jezikoslovlja koji izučava sistem fonema jednog jezika i njihove izmjene, tj. sistem glasova jednog jezika u svrhu njihove upotrebe i funkciju obilježavanja razlika u značenju riječi u procesu komunikacije); etimologije (grana lingvistike koja izučava porijeklo riječi jednog jezika bazirajući se na njegovoj istoriji i vezi s drugim jezicima); semantike (koja izučava sadržaj jezičkih jedinica, tj. leksičko značenje riječi i frazema); semasiologije (koja izučava značenje i sadržaj jezičkih jedinica ili leksički sadržaj riječi i frazema i njihove izmjene). Vjerujemo da će sada biti lakše svima, pa i članovima Savjeta, i urednicima i obrađivačima da odgovore na gore postavljeno pitanje. Ali problem ne stoji samo u činjenici zašto su se oni našli u ovim radnim grupama, niti u (zlo)upotrebi njihovih ličnosti imenovanjem u navedenim grupama. Problem je mnogo ozbiljniji i institucionalnog je karaktera.

Suštinsko pitanje je zašto se CANU odlučio baš za ovakav izbor Savjeta i radnih grupa, ili zašto je dozvolio da se „nametne“ ovakav sastav, s očiglednim manjkom stručnjaka iz oblasti lingvistike i gramatologije. Sve govori o tome da od samog početka u CANU nije postojala svijest o kakvoj se izradi i kakvom rječniku radi. Ovdje je riječ o jezičkom, a ne o predmetnom rječniku, tj. enciklopedijskom rječniku ili leksikonu. Sastav Savjeta bi možda odgovarao izazovu za izradu rječnika drugog tipa, ali svakako ne izradi jezičkog, deskriptivnog rječnika.

Par riječi o zaduženjima konsultanata i obrađivača te o ilustracijama u Rječniku. Jedan od uslova za izradu opšteg opisnog rječnika srednjeg (jednotomnog) ili velikog (višetomnog) tipa jeste izrada terminoloških rječnika. U izradi terminoloških rječnika, radi preciznosti, uvijek se preporučuje

učesće stručnjaka u radnim grupama iz određenih oblasti: poljoprivreda, zanatstvo, tehnika, elektronika, medicina, mehanika, mašinstvo, društvene nauke, prirodne nauke itd. (oko 20 oblasti). Izradom ovih rječnika uglavnom se završava angažovanje predmetnih stručnjaka. Jedan dio fonda stručnih riječi i izraza terminoloških rječnika unosi se kasnije kao obrađeni leksemi od strane zaduženih leksikografa u jezički rječnik. Izrada jezičkog rječnika je u većini slučajeva posao grupe lingvista i konkretne lingvističke istraživačke institucije. Kvalitet jezičkog rječnika je u njegovom sadržaju. Kvalitet se ne dobija fiktivnim dodavanjem pojedinih poznatih i istaknutih ličnosti.

U predgovoru Rječnika tražili smo i pojedina zaduženja članova radnih grupa po oblastima. Pošto to nije moglo da se navede za pojedine članove Savjeta, trebalo je barem da se kaže za redaktore i obrađivače. Ne zna se ko je od obrađivača obrađivao strukturu leksema (tvorbu, morfeme), ko je tumačio i upoređivao značenje riječi i izraza, ko je vršio izbor navedenih primjera i po kojoj osnovi itd. Na ovaj način – nikome loše i svima dobro. Članovi obrađivačke grupe su po svemu sudeći imali opšta zaduženja, a ne određena na osnovu jezičkih zahtjeva, kako je moralo biti imajući u vidu njihov dosadašnji istraživački lingvistički rad, ili pak afinitete i opredjeljenja.

Na samom početku trebalo je osnovati Redakciju za izradu Rječnika, izabrati glavnog i odgovornog urednika, a obrađivače zadužiti za obradu i pripremu konkretnog materijala, koji će kasnije biti dat na uvid, pregled i odobrenje Redakciji ili članovima Redakcije na osnovu unaprijed zadatih obaveza. Na ovaj način bi se znalo konkretno čija je greška koju treba ispraviti, ako je ima. U slučaju Rječnika CANU navode se konkretne greške, propusti i uvrede na račun manjinskih naroda, ali ni riječi o tome ko je odgovoran. Izborom Savjeta i angažovanjem

konsultanata stiže se utisak da je u pitanju rad tipičan za društvenopolitičke organizacije po modelu partitokratskog upravljanja, gdje je davanje i dijeljenje savjeta i vršenje konsultacija već ustanovljena praksa. U pripremi nacionalnih kapitalnih naučnih izdanja poput Rječnika treba obavezno tražiti savjete i konsultovati domaće stručne nacionalne institucije poput Fakulteta za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, Filološkog fakulteta u Nikšiću, a po mogućnosti i slične stručne institucije iz okruženja i svijeta, kao i istaknute lingviste, domaće i inostrane. Od izuzetne je važnosti da Crna Gora izradi strategije razvoja iz oblasti nauke i kulture, da se zaduže odgovarajuća ministarstva da ono što je trebalo uraditi odmah nakon proglašenja nezavisnosti urade što prije te da to bude njihov primarni zadatak. Sve ovo što se događa i ne čudi toliko imajući u vidu upravo nedostatak adekvatne strategije razvoja u konkretnoj oblasti.

Novitet u izradi Rječnika CANU-a je i dodavanje ilustracija uz pojedine odrednice – oko 200 samo u prvom tomu. Praksa poznaje unosenje ilustracija u rječnike, ali se to mahom radi u rječnicima specijalizovanog tipa, prije svega u rječnicima za djecu. Nijesmo protiv noviteta u izradi rječnika, ali isti uvijek treba da budu samo u funkciji boljeg objašnjenja značenja leksema, dok u rječniku opšteg opisnog tipa ilustracije mogu biti nepotrebne i suvišne.

Svi priznaju da crnogorskom jeziku treba rječnik, u kojem bi došla do izražaja i našla svoje mjesto dosadašnja lingvistička dostignuća i pojave i tendencije razvoja savremenog crnogorskog jezika u okviru postojećeg jezičkog areala. Nedostatak iskustva ne treba da bude razlog za odustajanje od ovog neophodnog poduhvata. Pritom od samog početka treba definisati jasno koncept izrade, metodologiju rada i naučnu instituciju koja će biti nosilac tog posla. U prvom planu tu su crnogorske postojeće institucije iz oblasti lingvistike, bez izuzimanja i izopštavanja,

već samo na osnovu sposobnosti i spremnosti da se izađe na kraj s prihvaćenim izazovom. To treba da bude imperativ i za državu Crnu Goru. Nažalost, kod nas ne postoje posebne samostalne naučno-istraživačke institucije, poput instituta za jezik i književnost, u čijem sastav, pored drugih odsjeka, postoji i odsjek za leksikografiju. Postojeći Institut za jezik i književnost „Petar II Petrović Njegoš“ u okviru CANU nije u dovoljnoj mjeri samostalan. Nerijetko je naučna djelatnost pod uticajem partitokratije i politokratije. Politika i političari će i dalje isto zahtijevati, ali pravi naučnici treba da se oslobode njihovih pritisaka i uticaja i da budu vjerni svom pozivu. Nauka i pravi naučnici se ne hrane politikom, a politika i političari treba da se oslanjaju na prave i slobodne naučnike, a ne da ih podrede sebi. Ovo bi trebalo da postane i naša realnost, kako bi na taj način naše društvo i naša sredina postala slobodna u punom značenju riječi.

A sada konkretno o tek objavljenom Rječniku CANU-a. Kao što već kažu njegovi sastavljači Rječnik će biti višetomni glosar u čijem je sadržaju predviđeno da se nađe blizu 90 hiljada riječi, pri čemu bi svake godine trebao da bude štampan po jedan tom. Predviđanja zvuče pomalo fabrički, a i megalomanski. Višetomni rječnik bi trebalo malo da sačeka. Trenutno je crnogorskom jeziku i društvu potreban jednotomni rječnik srednjeg tipa, tj. opšti opisni rječnik, gdje bi bila poštovana postojeća gramatika i postojeći pravopis. I njemu svakako treba da prethodi izrada terminoloških rječnika te istraživanja i sistematizacija aktivnog i pasivnog fonda riječi iz narodnog govornog jezika. Takav jednotomni rječnik trebao bi biti prethodnica višetomnog rječnika. Na početku rječnika treba da se nađe azbuka ili abeceda crnogorskog jezika, zavisno od pisma kojim je sačinjen.

U izradi rječnika, kao i svakog drugog naučnog djela, mogu se koristiti i nove tehnologije, ali one nikada ne mogu zamijeniti stručnjake i istraživače. Nove tehnologije su od velike pomoći u kreiranju baze podataka, ali su uvijek manjkave i neprecizne

kada je riječ o značenju, polisemiji, fonološkoj i gramatičkoj strukturi riječi, koje nijesu iste za sve jezike. Pisani i govorni oblik jednog jezika djelovi su jezika kao živog bića koje treba pratiti i izučavati u dijahroniji i sinhroniji. To može raditi samo čovjek i u tome ga ne može zamijeniti kakvo elektronsko sredstvo ili tehnologija. Dobri i kvalitetni rječnici su djela izuzetnih autora ili timova autora koji ih nerijetko nadžive. Rječnik ruskog jezika autora Ožegova, koji je davno preminuo, doživio je mnoga reizdanja i smatra se najboljim deskriptivnim rječnikom ruskog jezika. Stoga pomalo nevjerovatno zvuči obećanje sastavljača Rječnika CANU da će se svake godine pripremiti po jedan tom sve do privođenja kraju, kao da se radi o nekom takmičenju u troskoku.

Moramo shvatiti da Rječnik jeste, odnosno da bi trebalo da bude, plod kolektivnog i dugogodišnjeg rada stručnjaka leksikografske oblasti. Svaki leksem treba tretirati kao nedjeljivu leksičko-semantičku i fonetsko-gramatičku jedinicu, dok frazeme treba dati u onim oblicima i u onim tijesnim vezama riječi u kojima se koriste u govoru. Objašnjenja o značenju riječi i frazema treba da budu jezičkog (filološkog) karaktera, a ne subjektivnog i enciklopedijskog. Upravo tu su se desili najveći propusti i greške u tek izdatom rječniku, koje su izazvale sasvim opravdane reakcije pripadnika i predstavnika manjinskih naroda i šire javnosti u Crnoj Gori.

Sadržaj Rječnika čine njegova makrostruktura i mikrostruktura. Makrostrukturu čini cjelokupan sadržaj lema, dok mikrostrukturu čini svaka lema posebno. Ali sastavljači Rječnika nijesu imali u vidu da svaki leksem pojedinačno ostvaruje pravo značenje u kontekstu, da se bez kontekstualne analize teško može postići valjani opis značenja. Za rječnik najvažnija semantička jedinica je morfem. Ako ovome dodamo i pojavu polisemije, onda je već sasvim jasno da je metodologija i pristup obrade mikrosistema rječnika veoma složen i zahtjevan

posao. Subjektivno, psihološko i ideološko tumačenje treba izbjegavati ili svesti na minimum. Rječnik je reprezent jednog od podsistema jezika, tj. leksikologije. Njegova građa je osnova preostalih podsistema: fonetike, fonologije, tvorbe riječi, morfologije i sintakse, koje u bezbroj niti, oblika i veza čine jezik jedinstvenim sistemom.

Na kraju da istaknemo da želje i znanja postoje istovremeno, ali ne prate uvijek jedno drugo. Ako želje ne prate potrebno znanje, nastaju greške. Treba se čuvati megalomanije jer je ona povoljno tlo za ruganje samom sebi. Svaki zanat traži svog majstora. Majstor svih zanata je loš majstor. Autor ovog teksta ne stidi se, nego se ponosi time što sebe smatra i zove slugom jezika. Griješe svi oni koje sebe smatraju gospodarima jezika. Jezik zna da nadmudri i ponekad ironizuje svakog pojedinca koji misli da može da manipuliše i poigrava se njime. Jezik nije stvorenje ili djelo jedne generacije. Jezik uvijek spaja, a nikad ne dijeli.

(Pobjeda, 22. i 23. jun 2016)

CRNA GORA NEMA BUDUĆNOST SA OVIM I OVAKVIM RJEČNIKOM CANU

Goran Sekulović

Riječi Predsjednika CANU i njegovo svečano iskazano i euforično inaugurisano „No pasaran!“ („Neće proći!“) upućeno crnogorskoj nezavisnosti i državnoj i nacionalnoj suverenosti, desetak godina kasnije, odnosno ovih dana potvrdio je i verificovao, dodatno pojasnio i do kraja razotkrio „Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika“. Dakle, ako iz dijela vođstva CANU nijesu uspjeli u svom naumu da na referendumu i u stvarnosti ne prođu crnogorski antifašizam i crnogorska nezavisnost i suverenost, uspjeli su to očito i nedvosmisleno učiniti u Rječniku. U njemu uistinu nijesu prošli ni crnogorski antifašizam ni crnogorska nacionalna i državna suverenost, subjektivnost i identitetnost, ali jesu dakako kao „uspješna“ zamjena za njih Draža Mihailović, fašizam i fašisti u liku četničkog pokreta i „iskreni“ i „širokogrudni“ zagrljaj sušednog velikog brata i njihovih političkih organa koji su i proglasili Dražu za antifašistu!

Već više od deset godina iz formalno najviše ustanove i asocijacije te vrste u zemlji – Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, javnosti se šalju u pogledu stabilnosti, perspektive, prosperiteta i budućnosti Crne Gore ne samo antinaučne, antidemokratske i anticivilizacijske, već i poruke i tvrdnje vrlo opasne po građanski mir i elementarnu stabilnost i bezbjednost države. Kada se sve te izjave i radnje malo bliže i suštinski pogledaju, vidi se vrlo jasno da je riječ o nesumnjivo dosljednom i kontinuiranom javnom iznošenju određenih, u biti, političkih i svjetonazorskih opredjeljenja i pogleda. U ovom članku ćemo se fokusirati na, prije svega, nesumnjivo opredjel-

jenje rukovodstva CANU i autorskog tima *Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika* da određenim ključnim pojmovima koji se odnose na nacionalni, etnički, vjerski, etičko-aksiološki i svaki drugi suštinski identitet i integritet crnogorskog, albanskog, bošnjačkog i muslimanskog naroda u Crnoj Gori, tj. na njihov filozofski pogled na svijet, priđu – kada je u pitanju cjelina bivstvovanja ovih autohtonih naroda-nacija u našoj zemlji – sa nepodnošljivom lakoćom redukcije i osiromašjenja, voluntarizma i površnosti, neznanja (poluznanja) i zlonamjernosti, karikature i neprijateljstva, zloupotrebe i uvrjedljivosti, nipodaštavanja i maksimalnog nepoštovanja i unižavanja njihovog istorijskog habitusa, dostojanstva i ponosa.

Da krenemo redom, makar imajući u vidu i povezujući samo one najmarkantnije tačke *vjeruju* ako ne svih članova (to sigurno nije slučaj), a ono makar jednog najužeg (to sigurno) dijela rukovodstva CANU. Uoči referenduma o državno-pravnom statusu Crne Gore, predsjednik CANU Momir Đurović je u Albaniji izjavio – misleći na opciju suverenističkog bloka o potrebi da Crna Gora postane nezavisna i međunarodno priznata zemlja – „No pasaran!“ („Neće proći!“)

Ova izjava nije nimalo slučajna i benigna. Data je sa željom ostavljanja velikog utiska pred slušaocima i javnošću. Moglo bi se reći: u pitanju je jaka gesta, vatreni poklič, zapaljiva retorika, ali (i) kratka pamet. Nikako se ne smije zaboraviti da je riječ o karikaturi i falsifikatu, zloupotrebi i manipulaciji čuvenog originalnog usklika Dolores Ibaruri La Pasionarije izgovorene 24. avgusta daleke 1936.g. (skorih dana jula će biti punih 80 godina od kada je počeo španski građanski rat). Istorija se drugi put (ako je u pitanju isti način, namjera, želja, pokušaj i odvijanje događaja i procesa) uvijek pojavljuje kao farsa. Iako se istorijske situacije uvijek razlikuju i nikada naravno ne ponavljaju, može se a u ovom slučaju i mora podšetiti da i pred crnogorski referendum i uoči početka španskog građanskog rata, izgledi

nijesu bili dobri ni za antifašiste u Španiji ni za suvereniste u Crnoj Gori, i to kako u međunarodnom okruženju tako i u samim ovim zemljama. U ratnoj Španiji postojale su spolja četiri Frankove kolone a u zemlji i peta, dok se nešto slično može reći i za, naravno mirnodopsku, Crnu Goru, jer na mnogim stranama međunarodne zajednice nije bilo nimalo ili vrlo malo razumijevanja za ideju njene pune suverenosti i nezavisnosti a u samoj zemlji je takođe bilo mnogo protivnika, pa čak i u ne malom broju organa i tijela državne administracije. Zato i jeste uostalom pravi crnogorski podvig to što se uspjelo na Balkanu da se mirno, evropski XXI-og vijeka, demokratski, civilizovano, tolerantno i dijaloški okonča referendum i izglasa puna crnogorska nezavisnost.

Njegoš: „Crnogorci ne ljube lance!“

Ključno je ovđe istaći da je La Pasionarija sintagmu „Non pasaran“ izrekla upozoravajući na marš španskih nacionalista i fašista prema Maridu, dakle, sa jasnom porukom da fašizam neće proći, a da predsjednik CANU izjavljuje da neće proći crnogorska suverenost koja baštini i prije toga, i tada i poslije toga – antifašizam! U novijoj crnogorskoj istoriji, odnosno istoriji XX vijeka, kako tokom završnog dijela Prvog svjetskog rata, tako i nakon njegovog okončanja i tokom međuratnog razdoblja, kao i u toku čitavog Drugog svjetskog rata, progresivne snage nacionalnog, ali i socijalnog oslobođenja, Crnogoraca i pripadnika svih drugih naroda koji žive u Crnoj Gori, vodile su jedinstvenu oslobodilačku borbu protiv bilo koje vrste i fizičke i duhovne okupacije – jer je viševjekovno i hiljadugodišnje (vječno!) biće Crnogoraca bilo, jeste, ostalo i ostaće da su slobodni ljudi i slobodan narod-nacija, ili kako je Njegoš lakonski izrekao: „Crnogorci ne ljube lance!“ – koja je u sebi sadržavala i sintetizovala kako borbu za obnovu crnogorske nezavisnosti i crnogorske nacionalne i državne suverenosti, tako i borbu protiv

svake vrste fašizma, ksenofobije, međuetničke mržnje, nepoštovanja integriteta, identiteta i dostojanstva svakog etničkog, kulturnog, jezičkog, vjerskog i bilo kojeg drugog i drugačijeg duhovnog korpusa, nepriznavanja slobodnog nacionalnog i vjerskog oštećanja i pripadništva...

Borba za crnogorsku nacionalnu i državnu suverenost i nezavisnosti uvijek je u modernoj, odnosno novijoj, savremenoj istoriji, istoriji XX vijeka, činjenično i istorijski lako dokazivo i već dokazano!, bila ujedno i u isti mah i borba za antifašizam i univerzalne ljudske i moralne vrijednosti. Zato je svako ko je bio protiv crnogorske nezavisnosti i suverenosti ujedno bio i protiv crnogorskog antifašizma. To su prepoznale sve progresivne snage aktuelnog crnogorskog društva a pozitivan rezultat i ishod referenduma o državno-pravnom statusu Crne Gore iz 2006.g. bila je posljedica upravo tog i takvog civilizacijski ispravnog davanja odgovora na najznačajnije crnogorsko pitanje novije istorije. Zato je „No pasaran!“ predsjednika CANU izrečeno uoči referenduma ujedno bio i borbeni i reakcionarni, odnosno krajnje militantni poklič ne samo protiv crnogorske suverenosti već i protiv crnogorskog i opštečovječanskog antifašizma kao takvog. Rječnik koji je publikovan ovih dana to nedvosmisleno pokazuje i dokazuje.

Dakle, naravno da nije u pitanju samo jezička, lingvistička površnost i neopreznost, nepodnošljiva lakoća neozbiljnosti i neznanja, slučajno pogrešno odabrana riječ, jezička ili skenerska, štamparska, mlađano-saradničko-asistentska ili već ne znamo kakva omaška i greška kako ovih dana govore i pišu oci CANU i njenog *Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika*. Ne, riječ je zapravo o najdubljem i najiskrenijem ontološkom, svjetonazorskom i spoznajnom utemeljenju najužeg rukovodstva CANU i autorskog tima njenog Rječnika.

Podsetimo se da je uoči referenduma 2006.g. CANU bila „neutralna“ što se tiče državno-pravnog statusa zemlje – „neutralna“

koliko su i „neutralne“ organizacije i asocijacije koje se protive ulasku Crne Gore u NATO zarad tobožnje „neutralnosti“. Ukri-venno je tada CANU poručila javnosti da svaki građanin treba da glasa onako kako smatra da je najbolje. Dakle, CANU se ni tada, tj. u odsudnom trenutku crnogorske novije istorije, kao ni sada načinom (ne)reagovanja na Rječnik, zapravo nije bavila i ne bavi svojim poslom, a kada pokuša to ne ispada baš najbolje, pa je očigledno da joj sve to nešto i ne ide od ruke. Ili, možda i ide!?

Jer, iako najuži dio rukovodećeg jezgra CANU nije uspio u svom temeljnom naumu da crnogorska suverenost i crnogorski antifašizam ne trebaju, ne mogu, ne smiju i neće proći, pa je, dakle, suprotno njihovim željama, crnogorska suverenost na referendumu o državno-pravnom statusu 2006.g., ipak, prošla, ona, tj. CANU, nije zaboravila svoje vjeruju (jer to je srž bića dijela njenog rukovodstva), pa se osvetila (i) u Rječniku, koji je, kažu, trebao biti poklon CANU državi Crnoj Gori za proslavu deset godina od obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti. (Da ne spominjemo epizodu iz Skoplja, koja se desila u međuvremenu, tj. između „No pasaran!“ i *Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika*, kada je predsjednik CANU javno nipodaštavao i vrijeđao Crnu Goru, crnogorsku državu i Crnogorce i njihov nacionalni i državni subjektivitet i suverenitet). Kakav poklon! Čisto kukavičje jaje fašizma, ksenofobije, etničke, vjerske i nacionalne isključivosti pa čak i – doduše duboko skrivane, ali opet nužno i logički iskazljive i vidljive – patološke međuetničke i međureligijske netrpeljivosti i mržnje prožete vjekovnim predrasudama, strahovima, nepovjerenjima i međusobnim nepoznavanjem različitih etničkih, vjerskih, jezičkih i kulturoloških korpusa.

I umjesto da upravo u godini proslave decenije od obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti, sav taj naslijeđeni viševjekovni i hiljadugodišnji mrak (mrak čovječanstva o čemu nažalost svakog dana dobijamo silne krvave dokaze sa svih

strana svijeta, a koji srećom na tlu Crne Gore nikada nije uhvatio korijena o čemu izuzetno pozitivno govori sva međunarodna zajednica), naučno, humanistički i civilizacijski premošćavaju i osvjetljavaju, dio rukovodstva i naučnika-akademika CANU radi potpuno nasuprot tome, silno doprinoseći uvijek potencijalno mogućim podjelama, nerazumijevanjima, konfliktima i rizicima.

Dakle, CANU se ipak osvetila i rezultat te osvete je *Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika*, u kome zaista i nije prošao crnogorski i svaki drugi antifašizam. Rječnik je potvrdio i realizacija tvrde riječi i svečanog obećanja predsjednika CANU da neće proći crnogorska suverenost, da neće proći crnogorski i svaki drugi antifašizam i borba protiv svake vrste ksenofobije, svega onoga na čemu Crna Gora počiva i biva i jeste prepoznata u svijetu. Krug je time zatvoren. Od mjesta davanja izjave predsjednika CANU (u Albaniji) „No pasaran!“, tj. da neće proći crnogorska nezavisnost i suverenost, pa (sve) do definisanja Alban(a)ca u Rječniku kao „stanovnika Albanije“, kao „onaj koji je porijeklom iz Albanije“ – umjesto da se kaže da je to pripadnik albanskog naroda, albanske nacije, a kao takav može da živi i zaista i živi! bilo će u svijetu, odnosno na sve strane svijeta, uostalom kao pripadnici gotovo svih drugih postojećih nacija na Planeti. Proizilazi i Rječnika da svaki Albanac mora biti porijeklom upravo iz Albanije a da ne može biti autohtoni stanovnik i žitelj neke druge zemlje i biti porijeklom upravo iz nje (očito je da dio rukovodstva CANU i autorski tim Rječnika nemaju baš nimalo povoljno mišljenje o su-životu i multikulturalizmu-interkulturalizmu kao zvaničnoj agendi prosperitetnog demokratskog društva Evropske Unije), recimo iz Crne Gore, kao što naravno i jeste u stvarnosti.

Ili možda Rječnik CANU želi da sugerise da Albanci i neki drugi manjinski narodi u Crnoj Gori i nijesu autohtoni narodi u našoj zajedničkoj zemlji, već da njihova osećanja da su Albanci ili neki drugi manjinski narod predstavljaju i jesu zapravo falsifikat

kada je riječ o tome da su (oni) porijeklom iz Crne Gore (jer svako ko tvrdi da je Albanac može biti, po Rječniku CANU, porijeklom samo iz Albanije, a posljedica ovog stava Rječnika CANU jeste ili da onaj ko živi u Crnoj Gori a tvrdi da je porijeklom iz Crne Gore nije Albanac već pripadnik nekog drugog naroda i nacije ili da teritorija, oblasti i opštine u Crnoj Gori će žive ljudi koji se osećaju kao Albanci i koji jesu Albanci ne pripadaju Crnoj Gori već Albaniji, tj. da to nije Crna Gora već Albanija!? – eto što nam nudi CANU sa svojim Rječnikom!?), pa onda po Rječniku zakonito proizilazi da Albancima u Crnoj Gori naša (naravno, i njihova i svih nas ostalih građana Crne Gore) zajednička otadžbina i majka, tj. Crna Gora, i nije prava domovina i majka, odnosno da bi oni trebali biti neki drugi narod), bilo da se asimiluju u taj neki drugi narod ili da napuste Crnu Goru i pređu u Albaniju!? Kako nam je sve ovo dobro, nažalost i veoma tragično, poznato iz ne tako daleke prošlosti kada su se vodili sukcesivno jedan za drugim ali i uporedo, paralelno, krvavi međuetnički i međuvjerski ratovi na tlu bivše SFRJ upravo po ovim i sličnim scenarijima, Memorandumima i drugim projektima sa utemeljenjem u raznim Načertanjama i u nekim i novijim velikosrpsko-četničkim dokumentima i rezolucijama iz Drugog svjetskog rata.

Ovo je nesumnjivo zakoniti i logički smisao i red poteza kada se dublje i detaljnije sagledaju posljedice načina na koji CANU u svom Rječniku objašnjava i gleda na Albance i neke druge manjinske narode. Vidi se da zapravo sami autori Rječnika definišu, uobličavaju, preporučuju, propagiraju i pokušavaju da proture svoje sopstvene želje, frustracije, predrasude, stereotipe, strahove, prikrivene i otvorene mržnje (podšetimo se riječi Meše Selimovića da nema toliko zlih ljudi u svijetu koliko zli ljudi misle da ih ima), namjere, stavove i svoje vjeruju o potrebi nametanja vlastitih određenih „ispravnih“ i „pravovjerujućih“ religioznih uvjerenja (da su čitali doktorsku disertaciju o nasilnom širenju i propagiranju vjere prvog Crnogorca doktora filozofije

Jovana Stefanovića Baljevića koji se potpisivao kao „Albano-Crnogorac“ i „Bratonožić-Albanac“ videli bi da te reakcionarne, konzervativne i anahrone koncepcija Baljević kritikuje i odbacuje još daleke 1752. g), onim drugim, tj. po autorima Rječnika „nevjerničkim“, „bezbožničkim“ i „neprijateljskim“ konfesijama i religijama. Otuda i definisanje i poistovjećivanje u Rječniku riječi Agarjanin sa pripadnikom islamske vjeroispovijesti, pa čak i sa „muslimanom“ – sa, dakle, malim početnim slovom, kao da nema stanovnika i građana Crne Gore koji se nacionalno izjašnjavaju kao Muslimani, tj. pripadnici Muslimanskog naroda-nacije – i „Turčinom“ i njihovo objašnjenje kao „nevjernika“, „bezbožnika“, „nasilnika“, „tiranina“, „okrutnika“, u smislu „neprijateljski, nasilnički“!?

Očigledno da autori Rječnika CANU „velikodušno“, „dobrovoljno“, „teorijski“ i „mirnodopski“ nude mogućnost da različiti i drugačiji – naravno od njihovog vjerskog i etničkog osećanja, pripadništva i vjeruju – etnički, nacionalni, svjetonazorski, ideološki i vjerski korpusi i osećanja mogu i da se asimiluju sa pripadnicima drugih, odnosno upravo njihovih! (većinskih) etničkih i vjerskih zajednica i korpusa. I to upravo tim istim svojim osećanjima i uvjerenjima o dubokoj potrebi i nužnosti – koja izvire iz njihovog najdubljeg ideološkog, svjetonazorskog, personalnog i „naučnog“ bitka – jedne kad-tad takve društvene ili pak državne, velikonacionalne, velikodržavne ili neke druge slične akcije. Radi se o suštinski potpuno istom načinu odnosa prema crnogorskoj nezavisnosti i suverenosti kakvu ima i Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori i vrh SPC u Beogradu, a to je da se nezavisna i suverena Crna Gora prihvata nevoljno i tek kao privremena, prolazna tvorevina. Zato treba sve učiniti i sve se i čini! da se Crna Gora obezglavi i etnički, i nacionalno, i teritorijalno, i politički, i državno, i kulturno, i duhovno, i materijalno, i razvojno.

Dakle, autori Rječnika zapravo u njemu čine ili pokušavaju da čine upravo sve ono što u njemu (Rječniku) spočitavaju

Albancima (u više pojmova kao što su albanizacija, albaniziranje, albanizirati, albanizovanje, albanizovati), naime, da im je, tj. da je Albancima preko i u okviru svih ovih navedenih pojmova, postupaka i radnji, koji su u vezi sa njihovom nacionalnom odrednicom, samo jedan jedini sljedeći cilj, a to je „preobraćati“ u Albance pripadnike drugih etniciteta i vjera. Naime, evo kako autori Rječnika definišu i objašnjavaju pojam albanizovati: „**I** preobratiti/preobraćati u Albance; nametnuti/nametati albanski jezik, kulturu i običaje drugim narodima. **II** se posta(ja)ti Albanac; dobi(ja)ti obilježje Albanca.“

Idemo dalje. Za objašnjenje i sadržaj pak pojma albanizirati, autori Rječnika upućuju čitaoca na prethodnu riječ albanizovati, čije objašnjenje smo, dakle, upravo videli, odnosno onako kako stoji u Rječniku CANU. A u okviru objašnjenja pojma i sadržaja albanizirati, autori Rječnika CANU daju primjer-citat iz literature: „Naime, iako su Malisori albanizirani, njihov govor se znatno razlikuje od standardnog albanskog... (Nik. V. I)“ (Napomena: U odjeljku Rječnika „Skraćenice“ pod Nik. V. (I-III) stoji: Nikolić Vitomir). Vidimo da su po autorima Rječnika Malisori „albanizirani“, a takođe vidimo što po Rječniku CANU znači ta riječ: nametati, preobratiti druge narode u albanski narod. Zakonita posljedica svega ovoga što piše i kako se razmišlja i što se poručuje u Rječniku CANU je ta da su po njegovim autorima Malisori bili ili u suštini i dalje jesu pripadnici nekog drugog naroda kojega su Albanci preobratili u albanski narod-naciju!? Eto, kakve nam poruke i „pouke“ šalju autori Rječnika CANU i što se sve može u njemu pročitati i iz njegovih objašnjenja i citata zaključiti i „naučiti“, odnosno dobiti vrlo zlonamjerne, pogrešne i vrlo opasne teze, tvrdnje, kvalifikacije i tendencije gledanja na istorijske pojave i procese, kao i na određene narode i nacije.

Zašto nema citata iz reprezentativnih pjesama Radovana Zogovića „Došljaci - Ali Binak“?

Idemo još dalje. Slijedi riječ albanizacija: „*nametanje alban-skog jezika, kulture i običaja drugim narodima*. – Pitajući se nudio je i neke odgovore – na osnovu iskustava izbjeglica pravoslavnog življa iz Albanije koje je bilo izloženo sistem-atskoj albanizaciji, naročito u vremenu poslije II svjetskog rata 1945. godine. (Lak. II)“ (Napomena: U odjeljku Rječnika „Skratćenice“ pod Lak. (I-II) stoji: Lakić Zoran) Ovdje se mora postaviti pitanje kako to da autori Rječnika CANU niđe ne nađoše za shodno da, kada je riječ o pojmovima kao što su Albanac, albanizovati, albanologija, albansko i sl., uzmu iz lit-erature kao primjer njihovog objašnjenja i sadržaja neki makar iole pozitivan stav prema ovom korpusu.

Ili: zašto nije uzet neki citat iz reprezentativnih pjesama „Došljaci – Ali Binak“, jednog od najboljih i najcjenjenijih crnogorskih pjesnika, uz to i jednog od prvih-najranijih akademi-ka CANU, Radovana Zogovića, pjesama koje je Zogović pisao ne samo između dva Svjetska rata i objavio krajem tridesetih godina XX vijeka, već i poslije Drugog svjetskog rata, pa su neke nove pjesme iz ovog ciklusa bile inspirisane i atmosferom i vremenom na Kosovu i Metohiji i iz doba socijalističke Jugoslavije.

Pjesnik se u ovim pjesmama pita preko literarnog junaka Albanca islamske vjeroispovijesti: „Zašto mi, zašto mi / ubi na krovu svetu tiku rodu? / Na mom odžaku klanjala je alahu, / na mom odžaku ljubila je kljuniće bijele / što kao pronik iz grudve zemlje probiju iz ljuštore jajeta, / sa mog odžaka širila je na moj dom svoje bijele grane / i nikad nije krilom oborila jabuku sa grane, / i nikad kljunom nije probila crveno oko trešnje / (da iscuri crvena zjenica!) / – sveta tica!“ (Napomena: postoji vjero- vanje da roda donosi sreću porodici na čiji krov kuće sleti).

Kako se ne nađe neki ovakav ili sličan pozitivan primjer koji govori o stvarnosti i potrebi ljudske harmonizacije i dobrog međuetničkog i međuvjerskog života na ovim prostorima na kojima nam je dato da živimo i gradimo bolju sadašnjost i

budućnost od prošlosti koja se više ne može promijeniti ali može poslužiti kao dobar učitelj za sutrašnjicu. Sve zavisi naravno od nas. Da li su toga (bili) svjesni autori Rječnika CANU i kako ne crpješe primjere objašnjenja za pojmove Rječnika iz ovakvih umjetničkih tvorevina kao što je ukupno Zogovićevo književno djelo i iz njemu sličnih crnogorskih, bošnjačkih, muslimanskih, srpskih, albanskih, hrvatskih i drugih pravih literarnih i humanističkih ostvarenja i opusa sa naglašenom opštjeljudskom i opštečovječanskom, kosmopolitskom, socijalnom i etičko-slobodarsko-pravdoljubivom motivacijom i tematikom, jednom riječju sa univerzalno ljudskom i moralnom, miroljubivom, multikulturalnom i interkulturalnom porukom, posebno kada se radi o odnosu Crnogoraca prema albanskom korpusu van Crne Gore, odnosno konkretno onom u Metohiji i na Kosovu u cjelini. Možda je razlog izostavljanja Zogovićevih pjesama i književnih ostvarenja taj što se u njegovim pjesmama „Došljaci – Ali Binak“ pjeva o borbi Albanaca za nacionalno i socijalno oslobođenje i afirmisanju njihovih autentičnih identitetskih vrijednosti i obilježja.

Nikako nijesu bez značaja ove biografske činjenice: postupajući po posljednjoj želji pjesnika, Zogović je sahranjen, odnosno urna mu je prenesena iz Beograda đe je živio u porodičnu grobnicu u Dečanima – iako je inače rođen u Crnoj Gori – u kojoj su sahranjeni njegovi roditelji, brat i sinovac. Porodična grobnica Zogovića ostala je čitava i neoskrnavljena prilikom necivilizacijskih i divljačkih pohara hrišćanskih i pravoslavnih grobova i nadgrobni spomenika. Naravoučenije: dobro se jedino i isključivo može graditi dobrim, ili ko čini dobra može da se nada dobrom. Autori Rječnika CANU pošli su putem karađorđevićvske monarhističke nenarodne Jugoslavije pa proglašavaju (sve) Albance i pripadnike islama neprijateljima sugerišući i željeći da ih se što više iseli, kao što su to radili i neki došljaci u međuratnom periodu u Metohiji i na

Kosovu, ali ne i svi, što pokazuje i primjer porodice Radovana Zogovića, koji su živjeli skladno sa Albancima starošediocima, dijelili s njima i dobro i zlo. I umjesto da se povedu za ovakvim primjerima i da njih afirmišu i uče mlade generacije o potrebnom i jedino mogućem i sudbinskom skladnom suživotu različitih etnosa, vjera, jezika i kultura na ovim prostorima, dio rukovodstva CANU i autori njenog Rječnika su izabrali drugu soluciju i drugi put, put u niđe, put u ništa, u bezizlaz, u slijepu ulicu beščašća i poniženja svih, počev od samih sebe, tj. u potpunosti i do kraja konačno razotkrivši sebe i svoje namjere, jer su svojim Rječnikom ustvari sve rekli o sebi, a nikako o Crnogorcima, Crnoj Gori, Albancima, Bošnjacima, Muslimanima, islamu, antifašizmu i antifašistima... To kako oni pišu o njima to su oni sami. Mnogi drugi pozvaniji, stručniji, dobrotamjerniji, pošteniji, pravdoljubiviji i istinoljubiviji sa svih strana čovječanstva učinili su to već mnogo ranije na pravi i objektivan način, onako kako to dolikuje naučnicima, univerzitetskim istraživačima i profesorima, akademikima i mudrim ljudima.

Zogovićevi stihovi govore o teškom životu u Metohiji i Albanaca starošedioca i Crnogoraca došljaka, ali i o borbi Albanaca za svoje nacionalno i socijalno oslobođenje, u suštini o onoj istoj takvoj borbi kroz koju su u profašističkoj, unitarnoj i velikosrpskoj monarhističkoj Jugoslaviji prolazili i Crnogorci, Makedonci i Muslimani-Bošnjaci, a uz ovu nespornu činjenicu treba svakako istaći da su bili ugnjeteni, potlačeni i šikanirani i najsiromašniji slojevi Srba u Metohiji o čemu Zogović takođe diže svoj buntovni pjesnički glas. Evo što je Zogović rekao o ovim svojim stihovima: „Prvi dio naslova (‘Došljaci’) označavao je Crnogorce, Srbe iz Like i Hercegovine koje je vlast naseljavala, s ciljem da se starosjediocima onemogućí opstanak, a da se od naseljenika (‘došljaka’), zavađanih sa starosjediocima, načini oruđe vlasti i njene politike prisiljavanja Albanaca na iseljenje. Drugi dio naslova (‘Ali Binak’) simboliše otpor druge

strane“. Da li treba reći da je Zogović imao problema zbog svoje „prošiptarske“ poezije, istih onih problema uostalom zbog kojih eto nije našao mjesta – i naravno i iz istih razloga – prilikom objašnjavanja i davanja primjera za albanski korpus pojmova u Rječniku CANU.

Idemo najdalje. Ili najbliže, s obzirom da ovaj sljedeći na prvi pogled ne toliko bitan detalj možda i najilustrativnije, najbolje i najreljefnije pokazuje zapravo sav „naučni kredibilitet“ i svu „opravdanost“ svakog ovakvog i sličnog „akadenskog“ pristupa, posebno kada je u pitanju jedan projekat kakav je, nažalost trebao biti, *Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika*. Naime, vrlo je zanimljivo i simptomatično navođenje primjera za riječ albanologija iz pera dugogodišnjeg akademika CANU iz redova istoričara (onog istog autora iz čijeg djela je, to smo već videli, Rječnik CANU uzeo citat za objašnjenje pojma albani-zacija), o čijim će stavovima i citatima u Rječniku uskoro biti dosta riječi prilikom analiziranja pojmova antifašizam i antifašista iz Rječnika, kao i revizije istorijskih ocjena o četničkom pokretu i njegovom vođi Draži Mihailoviću. Dakle: „albanologija nauka koja se bavi izučavanjem albanskog jezika, književnosti i kulture. – Čak 29 univerzitetskih profesora i naučnika iz Albanije držalo je predavanja na postdiplomskim studijama Prištinskog univerziteta iz albanologije i istorije. (Lak. I)“

Uz to što se primjećuje da se u prethodno datom primjeru u Rječniku CANU uopšte ne spominje kontekst vremena i okolnosti u kojima su se predavanja dešavala, postavlja se principijelno i logičko, dobronamjerno i dobromisleće svakako pitanje zašto bi ta, ili neka druga slična, činjenica koju iznosi dotični akademik i za koju su se autori Rječnika opredijeli da bude primjer za riječ „albanologija“ – iako sasvim nepotrebno, budući da bi trebalo da se radi o Rječniku crnogorskog jezika!?, jer u sebi nosi refleks i izraz jednog ne tako davnog i još uvijek svježeg konfliktnog i rizičnog stanja (a prirodno, racionalnije,

svrsishodnije, naučno adekvatnije i mnogo bolje naravno bi bilo da je uzet neki drugi primjer od toliko mogućih kada je u pitanju suodnos samih crnogorskih Albanaca i Crne Gore kao njihove nesumnjivo autohtone domovine) – prije svega bila sama po sebi upitna ili pak neprihvatljiva, opasna i remetilačka?! No, naravno, sve postaje (tako) lako samorazumljivo kada se sagleda cjelokupan kontekst duha i atmosfere iz koje proističe Rječnik CANU, odnosno vidljiva želja da se pojam Albanac, albansko i sve što se tiče albanskog duha i identiteta zatvori, sabije, s(a)kupi, sažme i (s)koncentriše isključivo na tlu države Albanije, kao da Albanaca nema na tlu i u istoriji Crne Gore (uz takođe potpuno negativan i apsolutno promašen koncept prikazivanja pripadnika islamske vjeroispovijesti, Muslimana i Bošnjaka takođe u okviru istorije Crne Gore), a Rječnik CANU slovi kao „crnogorski“ i pretenduje da bude najviši izraz crnogorske naučne i umjetničke istine i države Crne Gore, svih njenih stvaralačkih i umnih snaga?!

Dakle, vidimo da Albanci i svi pripadnici islama, Bošnjaci, Muslimani i drugi, po Rječniku jedino i samo nametaju i preobraćaju, asimiluju i prijete na silu i neprijateljski! Jasno i očigledno je da je u *Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika*, napravljen i dovršen pun krug od davanja i dobijanja zadatka sa najvišeg mjesta u CANU pa sve do njegovog ostvarenja u formi i sadržaju ovog, kako u CANU vele, najvećeg i najznačajnijeg ne samo njenog, nego i „naravno“ (s obzirom kako u CANU sebe doživljavaju) „nacionalnog“ i „državnog“ projekta. Kako drugačije tumačiti kada se u Rječniku u objašnjenju riječi antifašizam uopšte ne spominju tekovine crnogorske borbe za obnovu nacionalnog i državnog suvereniteta, osobito u XX vijeku koja je ujedno bila i borba za antifašizam u suštini još i prije Drugog svjetskog rata, antifašističke borbe i 13-julskog ustanka, a spominju se tekovine antifašizma u Srbiji i u isto vrijeme slavi Draža Mihailović kao

antifašista, uzimajući upravo njega kao „reprezentativnog“ primjera antifašizma?!

Evo kako se u Rječniku CANU objašnjava riječ antifašizam: „pol. ideologija i borba protiv fašizma. – Međunarodna podjela na fašizam i antifašizam, u okupiranoj zemlji, javlja se kao antifašizam i kolaboracionizam (Lak. I)“. Jasno je da se antifašizam u Rječniku CANU objašnjava šturo, birokratskim i krutim, nedovoljnim i neadekvatnim administrativnim jezikom, što nije nimalo slučajno, jer da je drugačije, da se pojmu priđe na suštinski, izvorni i sveobuvatan način, morao bi se prikazati i autentični i istinski crnogorski antifašizam i svi njegovi oblici borbe, osobito u XX vijeku koji se odnose na prije svega obnovu crnogorske slobode, pravde i pravice, crnogorskog nacionalnog i državnog dostojanstva i suvereniteta, a autori Rječnika su upravo to htjeli da po svaku cijenu zaobiđu i ne prikažu, u čemu su naravno i uspjeli, jer je njihova svjetonazorna, politička i ideološka svijest i koncepcija potpuno suprotna crnogorskoj istinskoj antifašističkoj, slobodoljubivoj, pravdoljubivoj, nacionalnoj, državnoj ideji su-života sa svim ostalim nacionalnim zajednicama u Crnoj Gori kao našoj zajedničkoj nam domovini, nacionalnim zajednicama koje samo u nedostatku boljeg termina zovemo manjinskim narodima i etnosima-nacijama, a oni su kao i Crnogorci veliki narodi-nacije, jer tu veličinu ne određuje broj i kvantitet, već prije svega kvalitet i ljudskost, viteštvo i čojstvo (branjenje drugoga od sebe), slobodoljubivost i pravdoljubivost njihovog življenja na ovim našim zajedničkim geopolitičkim prostorima. Svi mi, pripadnici svih naroda-nacija u Crnoj Gori, zajedno držimo upaljenu vječnu crnogorsku, dostojanstvenu i ponositu, luču visoko iznad svih pokušaja njenog uništenja, negiranja, omalovažavanja, nepoštovanja i nepriznavanja sa različitih pozicija velikodržavnih, kleronacionalističkih i šovinističkih pretenzija koje dolaze kako sa strane tako nažalost i iz same Crne Gore i to sa najviših njenih javnih adresa, odno-

sno naučnih, vjerskih, političkih, medijskih i drugih instanci.

Fašizam je (pa sljedstveno tome i antifašizam predstavlja borbu protiv upravo tih vidova fašističkog ispoljavanja) i svako negiranje, obezvrjeđivanje, omalovažavanje i onemogućavanje nacionalnog, kulturnog, jezičkog, vjerskog i svakog drugog identitetskog ispoljavanja i afirmisanja neke, bilo koje, nacije-naroda i nacionalne zajednice, bez obzira na to koliko ih u brojčanom smislu ima, odnosno da li predstavljaju tzv. „većinske“ ili „mannjinske“ narode-nacije u nekom društvu i u nekoj političkoj zajednici i zemlji-državi.

Autori Rječnika suženo i neadekvatno objašnjavaju, definišu i prikazuju antifašizam i zbog toga što kada bi uradili suprotno od toga, tj. osvijetlili antifašizam na pravi, svestran i objektivan način, morali bi da prikažu ne samo crnogorsku, već i albansku, bošnjačku, muslimansku, te svih pripadnika islamske vjere, dakle, borbu svih ovih etničko-nacionalnih i vjerskih korpusa za njihovo nacionalno i identitetsko etničko, jezičko, kulturno, vjersko i sbako drugo obilježje, jer su upravo ove nacionalne, vjerske i identitetske subjekte (dakle, Crnogorce, Albance, Bošnjake, Muslimane, sve pripadnike islamske vjere, Makedonce), hegemonističko-velikosrpske velikodržavne i nacional-šoviniističke snage, odnosno unitarne velikosrpske snage i prije i tokom Drugog svjetskog rata, poglavito preko četničkog pokreta i Draže Mihailovića kao njegovog vođe i simbola u Drugom svjetskom ratu u kontinuitetu sistemski, uporno, planski, metodično, sistematski negirale, unižavale, poništavale i obezvrjeđivale. I to do te mjere da su im ne samo zabranjivali i sprečavali ih da se nacionalno izjašnjavaju kao pripadnici crnogorskog, muslimanskog, bošnjačkog, albanskog, makedonskog naroda-nacije, već su ih čak, osobito pripadnike islama, Bošnjake, Muslimane, kao i crnogorske komuniste i crnogorske federaliste-zelenaše, uz konstantne verbalne prijetnje i šikaniranja dakako i fizički uništavali i ubijali u ne malom broju akcija i

pogroma, pa čak prema Muslimanima i Bošnjacima i putem genocida u toku Drugog svjetskog rata.

Za razliku od jednog ovakvog, u biti potpuno neadekvatnog i redukovanog, čak i zlonamjernog i zloupotrijebljenog načina pristupa autora Rječnika CANU pojmu antifašizma (samim tim i pojmu fašizma), načina u okviru koga se nesumnjivo nalaze i manje-više prikriveni elementi u suštini jedne nacional-šovinističko-asimilatorsko-imperijalno-fašističke doktrine, srpski akademik prof. dr Živojin Perić, jedan od najpoznatijih evropskih pravnika svog doba i najslavnijih srpskih i jugoslovenskih pravnika svih vremena, sa – na prostorima Zapadnog Balkana – izuzetno rijetkim, visokim međunarodnim renomeom, koji se između dva Svjetska rata borio za obnovu crnogorskog i nacionalnog i državnog suvereniteta, uviđa da, kako on sam piše, „veliko-srpski imperijalisti i šovinisti“ nikako ne žele da Crna Gora povрати svoju državno-pravnu individualnost. On o Crnogorcima i Crnoj Gori ispisuje neke od najljepših stranica u njenoj istoriji: „Crnogorci imaju toliko svojih naročitih osobina, da se mogu bez pretjerivanja ubrojiti među najoriginalnije i najinteresantnije narode u Europi čija se originalnost i interesantnost u toliko više ističe, što su oni jedan malobrojan narod: *etnička* i *etička* veličina koncentrirana na zbijenom prostoru.“; „Crna Gora je bila vijekovima zasebna država i ...nikada nije ... bila potpuno pokorena od Turaka, dok je Srbija ... bila sasvim pod turskom vlašću.“ Itd., itd. Ali, naravno, u Rječniku CANU može biti mjesta za Dražu Mihailovića, ali nikako ne smije i ne može biti mjesta za srpskog akademika Živojina Perića, naučnika svjetskog glasa, istinskog prijatelja Crne Gore koji je 21. maj 2006. g. vizionarski predvidio – sa ostalim brojnim prijateljima Crne Gore, velikim i istaknutim ljudima sa skoro svih strana čovječanstva – skoro čitav jedan vijek ranije!

Vidimo da se u Rječniku CANU uz pominjanje i „objašnjenje“ pojmova kolaboracionizam i antifašizam ne kaže ko je (bio)

antifašista a ko je (bio) kolaboracionista, ali s obzirom da se četničke snage vode kao antifašisti budući da se njihov vođa Draža Mihailović u Rječniku spominje prilikom objašnjenja pojma antifašist(a) u što ćemo se vrlo brzo uvjeriti, onda ispada da četnici svakako nijesu kolaboracionisti s obzirom da su definisani kao antifašisti. To takođe znači ili može značiti i logički se da zaključiti da su kolaboracionisti zapravo partizani kao dosadašnji antifašisti ili makar kao neko ko i nema ili nije zaslužio baš najpozitivniju ocjenu za svoje ponašanje, odnosno kao strana kojoj se i te kako ima što zamjeriti, tokom Drugog svjetskog rata, a za razliku, dakle, od četnika i njihovog vođe koji eto revizijom istorije od strane CANU i najvišeg političkog organa jedne nam susedne države postadoše, dakle, antifašisti i „dosljedni“ borci za „državni i nacionalni subjektivitet“, ali očigledno ne Crne Gore nego neke sasvim druge velikodržavne i unitarističke, nedemokratske, „sveusrećiteljske“ i „jedinstvene“ i „zaokružene“ teritorije pod sveokriljem ideologije jednom već istorijski poraženih i političkih i vojnih snaga ali očigledno ne dovoljno i ne do kraja, jer se evo opet, kako vidimo, javljaju potenceni grobari Crne Gore u liku veljesrpstva i velikosrpske unitarističke i četničke ideologije i politike ksenofobije, međuetničke mržnje i osvete, nepovjerenja i podjela, resantimana i nove, stare destrukcije i revizije istorijskih procesa i događaja, ličnosti i pokreta, čemu evo i CANU kao najviša „crnogorska“ naučna i umjetnička institucija, kako vidimo, itekako, odnosno obilato doprinosi dajući svemu ono što se od nje izgleda u tim krugovima i kod tih snaga prirodno i očekuje: obol i plašt tobožnje naučnosti i akademske istine, mudrosti, visine i neupitnosti kada su u pitanju istorijske ocjene četničkog pokreta i uloge njegovog vođe Dragoljuba Draže Mihailovića.

Još jednom se – sa Rječnikom CANU možda i najbolje, tj. najočiglednije – pokazalo da je izrazito i veoma opasno anti-

crnogorsko djelovanje, i to itekako, uvijek na djelu i onda kada se, navodno, verbalno brani „crnogorska opcija“ (kao što u CANU tvrde da je riječ o „crnogorskom Rječniku“, bez kojega nema Crne Gore ili kako reče njen predsjednik da tek Rječnik CANU dokazuje postojanje crnogorskog jezika i identiteta!?, dok je istina zapravo ova: Crna Gora nema budućnost sa ovim i ovakvim Rječnikom CANU i ona ne postoji i neće moći ni postojati ako on o(p)stane, jer on (Rječnik) negira i uništava na duži rok sasvim sigurno i najefikasnije svaki civilizacijski i politički osnov za njeno postojanje kao mirne, uređene, uljuđene, stabilne, bezbjedne, etičke, nacionalno, etnički i vjerski harmonične društvene zajednice, prosperitetne, perspektivne i budućnosne suverene i nezavisne države), a u isto vrijeme u realnosti i suštinski, istinski ne prihvataju autentične identitetske vrijednosti manjinskih naroda u Crnoj Gori, kao što su Albanci, Bošnjaci, Muslimani...

Nesumnjivo da to nije nikakva „odbrana“ i „poštovanje“ crnogorskih interesa, već upravo suprotno – direktan atak na njih i direktan poziv na njihovo rušenje, tj. rušenje suverene i nezavisne Crne Gore, a međunarodno priznata crnogorska država je najveći interes i najviši vrh Crnogoraca i svih građana Crne Gore bez obzira na njihovu različitu etničku, vjersku i svaku drugu pripadnost. Jer, sve što dovodi u pitanje multikulturalni i interkulturalni sklad i su-život u Crnoj Gori je direktni atak na temelje države Crne Gore, i direktno negiranje vrhunskog nacionalnog interesa Crnogoraca da žive u svojoj nacionalnoj i u isti mah i građanskoj državi sa pripadnicima svih drugih naroda-nacija koji nemaju druge, rezervne države osim svoje, jedne jedine Crne Gore. Uvažavajući sve ostale narode-nacije u Crnoj Gori u apsolutnom smislu, onako kako i priliči istoriji, slobodarstvu i dostojanstvu Crnogoraca, crnogorski narod, tj. Crnogorci time poštuju i uvažavaju i sami sebe i svoju jedinu državu. Nema nacionalnog i državnog subjektiviteta Crne Gore bez manjinskih

naroda, koji su dakako isto toliko veliki koliko su veliki i Crnogorci kao narod i nacija. I, naravno, to znači da bez njih i bez poštovanja svih njihovih identitetskih vrijednosti (koje Rječnik CANU apsolutno obezvrjeđuje čineći od njih „nevjernike“ „nasilnike“, „neprijatelje“ i tome slično), nema ni Crne Gore, odnosno njene i naše zajedničke stabilnosti, mira, bezbjednosti, harmonične i skladne perspektive i budućnosti kao domovine svih njenih naroda-nacija, vjera, kultura i jezika. Rječnik CANU svemu ovome ne doprinosi nimalo. Naprotiv.

Slijede u Rječniku CANU objašnjenja i pojmova antifašist(a) i antifašistički. Pod pojmom antifašist(a), stoji ovo: „*osoba koja je protiv fašizma*. – ... dokažu kako je Draža bio pravi antifašista. (CG mediji I-4)“, a pod pojmom antifašistički čitamo: „*koji se odnosi na antifašiste i antifašizam: pokret*. – Srbija se, kao uostalom i Jugoslavija, dugo ponosila antifašističkom borbom na strani saveznika. (CG mediji I-4)“. Vidimo da ovđe nema ništa o Crnoj Gori, o crnogorskom kontinuiranom i osvjedočenom antifašizmu, o crnogorskoj svetoj borbi za obnovu njene nacionalne i državne suverenosti i nezavisnosti, njenog nacionalnog i državnog dostojanstva i subjektiviteta, integriteta i identiteta kao stalnih i fundamentalnih vrijednosnih sastavnih sadržaja antifašističke borbe crnogorskog naroda, kao što nema ništa i o 13. julu 1941. g. i o eventualnom „ponosu“ (ako smije Crna Gora biti ponosna i ako imamo kao Crnogorci i pripadnici drugih nacija i građani Crne Gore prava na to!?) Crne Gore na svoj, crnogorski, internacionalni, kosmopolitski, univerzalni, svečovječanski antifašizam za koji je dobila najviša priznanja od najumnijih predstavnika čovječanstva u cjelini!? Kako autori Rječnika i već spominjani istoričar-akademik CANU i sama CANU ne pronađu neki adekvatniji primjer iz literature za objašnjenje, recimo čak i od istog akademika s obzirom da je nekada pisao knjige o narodnoj i partizanskoj vlasti tokom Drugog svjetskog rata.

Podšetimo se, odnosno recimo još jednom: riječ je, nominalno, o „crnogorskom“ Rječniku, tj. o *Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika*? A da naravno ništa nije slučajno i da predsjednik CANU nije usamljen u uobličavanju i davanju, s jedne, i u obradi, tj. u izvršenju zadataka, s druge strane, pokazuje naša dalja analiza, jer dolazimo do stavova upravo spomenutog akademika, odnosno jednog od redovnih članova CANU koji već u kontinuitetu favorizuje upravo Srbiju i njenu odluku od prije nekoliko godina da i formalno izjednači kao antifašističke pokrete četnički i partizanski (možda je formulacija primjera koja stoji u Rječniku CANU kod objašnjenja pojma antifašizma, da je naime Srbija – ali ne i Crna Gora!? – ponosna na svoju antifašističku tradiciju, pronađena, odabrana, uzrokovana i motivisana upravo i time što je Skupština Srbije donijela odluku o izjednačavanju kao antifašista partizana i četnika!?) i sljedstveno tome, naravno, favorizuje kao jednog od najvećih i najznačajnijih antifašista i lik i djelo vođe četničkog pokreta Draže Mihailovića. Izjave predsjednika CANU o tome da neće proći crnogorski antifašizam i crnogorska suverenost, njegov kolega istoričar „naučno“ potkrepljuje i priprema odgovarajuću elaboraciju koja je evo vidimo ovih dana ugledala i najnoviju primjenu u Rječniku *crnogorskog narodnog i književnog jezika*.

Upravo su, dakle, „naučni“ stavovi i formulacije ovog drugog akademika CANU i njenog višedecenijskog redovnog člana iz esnafa istoričara, uzete kao citat uz objašnjenje riječi antifašizam i albanizovati (opet kukavičje jaje fašizma i ksenofobije: Draža Mihailović je postao antifašista, a Albanci u okviru objašnjenja pojma Albanizovati postadoše vrlo opasni i destruktivni elementi, sušedi i sugrađani kako unutar Crne Gore tako i u zemljama đe žive van nje). A zna se dobro kako su se četnički pokret i Draža Mihailović odnosili u Drugom svjetskom ratu prema Albancima i Bošnjacima, odnosno Muslimanima i pripadnicima islamske vjeroispovijesti.

Prije nekih pet-šest godina historičar i akademik CANU je, poslije odluke Skupštine Srbije o izjednačavanju kao antifašista i partizana i četnika, pisao sljedeće: „Svakome makar nešto znači to što su danas pripadnici četničkog i partizanskog pokreta – formalno-pravno izjednačeni kao antifašisti. To će reći da uživaju ista prava. Ne može se istrajavati na političkim ocjenama da su izdajnici i kolaboracionisti; tako ih ne kvalifikuje niti jedna evropska i svjetska historiografija. A u novije vrijeme – ni naša historiografija.“

Na elementarnom komunikacijskom nivou, iz civilizacijskih, demokratskih, društvenih, aksioloških, patriotskih, etičkih, naučnih i kulturoloških razloga, ovi stavovi nužno traže odgovore na nekoliko pitanja. U kojoj zemlji mi to živimo?! Iz riječi akademika vidi se da on govori ne o Crnoj Gori već o nekoj drugoj zemlji i državi kao vjerodostojnom i vrhunskom vrijednosnom i arbitrarnom okviru, modelu i reperu na koji se svi moramo ugledati i slijediti ga. U Crnoj Gori pripadnici četničkog i partizanskog pokreta (još) nijesu formalno-pravno izjednačeni kao antifašisti. Ako bi se to u budućnosti i desilo, lično bih i dalje bio protiv toga. Dakle, već sada da negiram akademikovu tvrdnju da četničko-partizansko formalno-pravno izjednačenje u jednoj susjednoj zemlji kao antifašista „svakome makar nešto znači“. Dovoljno je jedan jedini pojedinac sa suprotnim tvrdnjem pa da sasvim propadne „demokratska“, u biti totalitaristička, konstrukcija o „sveusrećiteljskom“ revizionističkom četničkom naukovanju. Dosta davno don Branko Sbutega na promociji jedne od svojih knjiga u Dvorcu kralja Nikole u Baru kada je govorio sa prof. dr Ristom Kilibardom i dr Čedomirom Bogićevićem, ustvrdio je da bi za njega crnogorska nacija postojala makar i sa jednim jedinim Crnogorcem koji bi se tako ošeoćao. Nadati se da će i historičar-akademik CANU slijediti ovaj kosmopolitski, demokratski i civilizacijski način mišljenja i vidjeti da baš „svakome“ i ne znači i ne mora i da ne može zna-

čiti „makar nešto“ to što su četnici i partizani politički i formalno-pravno izjednačeni kao antifašisti i to, da apsurd bude (još) veći, ne u našoj već u drugoj zemlji. No, to, naravno, kada je u pitanju dio rukovodstva, ili aktuelno najuže rukovodstvo CANU, nije nimalo slučajno.

Akademik Predrag Matvejević je razotkrio mit oko tobožnjeg prijateljstva Šarla De Gola i Draže Mihailovića

Uz to što je, dakle, ovim riječima jasno objasnio na koju „našu istoriografiju“ misli, akademik je svojim stavovima poslao i četiri osnovne poruke. Prvo, svoje mišljenje je predstavio kao opšte uvjerenje uprkos tome što je u istome članku napisao i da nauka istomišljenika nema budućnost (iako je za razliku od sebe – kome to, o čemu govori, sigurno puno znači – dopustio da „svakome“, ipak, nešto manje, tj. „makar nešto znači“), čime se nije predstavio kao naučnik, već kao u najboljem slučaju politički propagandista ili modernim jezikom rečeno kao politički marketinški stručnjak. Zbog dalje izrečenog („tako ih ne kvalifikuje niti jedna evropska i svjetska istoriografija“), blizu je i pozicije političkog manipulatora. Akademik Predrag Matvejević je razotkrio mit oko tobožnjeg prijateljstva Šarla De Gola i Draže Mihailovića i kao posljedica toga njegovog „neprihvatanja“ Tita, partizanskog pokreta i nove, socijalističke Jugoslavije. Usput, da li je Francuska rehabilitovala Petena, Norveška Kvislinga, itd. Drugo, umjesto da se drži naučnih ocjena, hipoteza i dokaza, i da njih (pre)vrednuje, akademik se bavi političkim ocjenama četničkog pokreta. On kao „naučnu“ istinu citira odluku jednog političkog organa susjedne nam države (Skupštine Srbije), koja je suštinski poručila (akademik će se složiti da politika ne bi smjela biti arbitar u nauci) da se „ne može istrajavati na političkim ocjenama da su (četnici) izdajnici i kolaboracionisti“.

Treće, akademik ne samo da se drži političkih, a ne naučnih, i to kriterijuma iz druge zemlje, već i njene, u sopstvenoj projekciji,

velikodržavne ideologije kada kaže da četnike kao izdajnike i kolaboracioniste ne kvalifikuje „ni naša istoriografija“. Čak i ako je mislio dijelom na crnogorsku, jasno ju je utopio u „našu“, tj. (sve)srpsku istoriografiju. Da ne govorimo ovde o tome koliko nacionalne, multikulturalne, vjerske, geopolitičke, istorijske, geografske, etičke i mnoge druge osobenosti jedne zemlje utiču na pojedine pa čak i na istovjetne ili slične istorijske procese. Četvrto, sve su ovo elementi za jednu nesumnjivu provincijalizaciju, autodetronizaciju, arhaizaciju i konzervaciju crnogorske istoriografije. Upravo su ovde odgovori i na akademikovo pitanje „Zašto stagnira naša istoriografija“ koje je postavio u tekstu iz kojeg smo citirali njegov pozitivan stav o rehabilitaciji Draže Mihailovića, i oni, prirodno, mnogo više pogađaju ovako viđenu i primijenjenu crnogorsku epigonsku i lošekopiranu istoriografiju, nego njen original. Eto dijela odgovora i na pitanje zašto stagnira naša, crnogorska, ukupna društvena nauka.

Nema sumnje da *Rječnikom crnogorskog narodnog i književnog jezika* CANU zatvara krug. Crnogorska suverenost i crnogorski antifašizam u Rječniku nijesu prošli, ali jeste fašizam, četnički pokret i Draža Mihailović, tj. ono zapravo što je i stajalo iza olako izgovorene preteške riječi za jednu njoj potpuno neodgovarajuću situaciju, ali koja je mnogo toga otkrila i pokazala i tada i posebno slijedom vremena do pojave Rječnika *crnogorskog narodnog i književnog jezika*. Ono što je predsjednik CANU čvrsto obećao i za što se zdušno založio, gotovo zakletvom, na kraju (kruga) se i obistinilo. Pobrinula se CANU da to bude (đe će drugo) i u njenom i u državnom (CANU se ponaša u stilu „Država, to sam ja“) – a upravo po riječima njenih predstavnika – najreprezentativnijem projektu. Predsjednikove riječi i njegovo svečano iskazano i euforično inaugurisano „No pasaran“, desetak godina kasnije potvrdio je i verifikovao, dodatno pojasnio i do kraja razotkrio *Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika*.

Dakle, ako iz CANU nijesu uspjeli da na referendumu i u stvarnosti ne prođe crnogorski antifašizam i crnogorska suverenost, uspjeli su to očito i nedvosmisleno učiniti u *Rječniku crnogorskog narodnog i književnog jezika*. U njemu, vidjeli smo, uistinu nije prošao ni crnogorski antifašizam ni crnogorska suverenost, ni crnogorski nacionalni i državni osećaj dostojanstva, integriteta i identiteta, ali ni isti takav osećaj albanskog, bošnjačkog i muslimanskog naroda-nacije u Crnoj Gori, ali jeste dakako, vidjeli smo, kao „zamjena“ za njih Draža Mihailović, četnici, fašizam i „iskreni“ i „širokogrudni“ zagrljaj sušednog velikog brata i njihovih političkih organa koji su i proglasili Dražu za antifašistu!

Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika, kratko i jednostavno rečeno jer je to istina, unižava i vrijeđa Crnu Goru i sve njene narode-nacije. I Crnogorce, i Albance, i Srbe, i Bošnjake, i Muslimane, i Hrvate..., odnosno sve njene građane. Jer, niko ne može biti srećan ako se unižava i vrijeđa njegov sugrađanin, komšija, žitelj iste zajedničke zemlje, domovine, otadžbine, jedine majke svih njih i svih nas, u svakom pogledu okvir i prostor u kome jedino svi oni i svi mi i njihove i naše porodice mogu očekivati srećan, kvalitetan, miran, dostojanstven, prosperitetan život sa međusobnim nacionalnim, vjerskim, jezičkim, kulturnim, ličnim i porodičnim uvažavanjem i poštovanjem. *Rječnik crnogorskog narodnog i književnog jezika* nije dostojan Crne Gore i njenog sveukupnog časnog i viteškog istorijskog, identitetskog, integritetskog, civilizacijskog i dostojanstvenog bića i hoda, postojanja i djelovanja u riznici čovječanstva i svih njegovih naroda-nacija, vjera i zemalja. On ne samo da je nije dostojan, već za nju, za sve nas, crnogorske građane bez obzira na naciju, vjeru, jezik i kulturu, predstavlja opasnost iz čijeg se šemena kad-tad može izroditi zlo nesagledivih razmjera i posljedica na geopolitički uvijek osetljivom prostoru Zapadnog Balkana.

Zbog svih ovih razloga sa *Rječnikom crnogorskog narodnog i*

književnog jezika bi trebalo postupiti isto onako kako je srpski akademik prof. dr Živojin Perić predlagao da se učini sa odlukama, i posljedicama tih odluka, tzv. Podgoričke Velike Skupštine iz 1918. godine: „Treba jednostavno da se ta, odluka (Podgoričke Velike Skupštine) odbaci i negira kao nešto što nije ni bilo, i, radeći tako, ne vrši se nikakvo nasilje ni prema kome... To je dužnost svih onih u čijim rukama se nalazi zaštita prava i zakonitosti.“ Jer – „država je pravo, a pravo je država“, pisao je srpski akademik prof. dr Živojin Perić.

To što je predlagao srpski akademik Perić, svi dobro znamo, nije učinjeno i sprovedeno do kraja ni do dana današnjeg, ali to ne znači da ne treba stručno, argumentovano, pošteno i istinito govoriti. Zarad naše budućnosti, nas svih u našoj svetoj crnogorskoj zemlji i državi, zarad Crne Gore, svih njenih narodnacija, vjera i pojedinaca, svih njenih građana, zbog budućnosti naše dece.

(Portal *Analitika*, 2. jul 2016)

PREMIJER ĐUKANOVIĆ IZJAVIO DA JE RJEČNIK CANU UGROZIO TEMELJNE VRIJEDNOSTI CRNOGORSKOG DRUŠTVA

O spornom Rječniku crnogorskog književnog i narodnog jezika izjasnio se i premijer, Milo Đukanović. On poručuje da je rječnik CANU ugrozio temeljne vrijednosti crnogorskog društva. Ipak, ističe da se vlada ne bavi ni pisanjem ni ocjenjivanjem, a kamoli zabranom naučnih djela. Tokom Premijerskog sata u Skupštini, istakao je da najveća greška nije napraviti grešku, već je najveća greška ne povući odgovarajuće poteze poslije te greške, što očekuje da CANU uradi u najkraćem roku.

Šta Vlada može da uradi u cilju zaustavljanja distribucije spornog Rječnika crnogorskog i narodnog jezika, pitao je poslanik Bošnjačke stranke Suljo Mustafić.

„Ovaj rječnik je očigledna provokacija i uvreda vjerskih i nacionalnih osjećanja. Ovim nijesu uvrijeđene samo nacionalne manjine, već i većinska Crna Gora koja se ponosi autohtonim manjinama. Smatramo da ovo pitanje zaslužuje cjelovit odgovor sa nivoa Vlade“, smatra on.

Vlada se ne bavi pisanjem, ocjenjivanjem, a kamoli zabranom naučnih djela, odgovorio je Đukanović.

„Ali, svakako ima obavezu da nađe način da zaštiti vrijednosti kao što su multietničnost i antifašizam, koji su temelji identiteta Crne Gore“, rekao je on.

Premijer kaže da je nesporno da rječnik sadrži propuste, i da je zabrinut zbog toga što ugrožava temelje suživota.

Dodaje da postoji nekoliko načina da se riješi problem. Sud nije način, kao ni pozivanje struke sa strane.

„Rješenje je u sprovođenju objedinjavanja naučnog potenci-

jala. CANU je nepotrebno u ovaj projekat krenula sama“, rekao je on.

„Ovdje treba kazati politički jasno: za pozdraviti je namjera da se deceniju od nezavisnosti izda rječnik, i ja želim da vjerujem da je tačno objašnjenje autorskog tima da je namjera bila najpozitivnija. Očigledno je da to nije urađeno na valjan način. Autorski tim je priznanjem grešaka to potvrdio. Ko radi taj i griješi, mada bi manje pogriješili da su se aktivirali adekvatni autorski timovi, na taj način bi sigurno izbjegli određene greške. Poruka koju treba da pošaljemo odavde je da nije najveća šteta napraviti grešku. Najveća greška je ne povući odgovarajuće poteze poslije te greške. Možemo u ovaj posao uključiti i Vladu i Parlament, ali ovaj posao pripada CANU koja ima svog predsjednika, predsjedništvo i svoje organe koji treba da sjednu i ozbiljno porazgovaraju o težini grešaka i o posljedicama po temeljne vrijednosti crnogorskog društva. One treba da se sačuvaju, a ne da se ugroze“, naglasio je premijer.

„Očekujem u najkraćem roku da sagledaju kvalitet objavljenog djela i poteze koje treba povući da bi se šteta sanirala. Nakon toga se treba ekipirati, pa da se prione na posao i novo izdanje rječnika“, istakao je Đukanović.

(CDM, 27. jun 2016)

OVA BRUKA OSTA DOVIJEKA

Adnan Čirgić

Ako smo prethodna dva mjeseca mislili da je CANU potonjim „kapitalnim“ leksikografskim projektom dotakla dno, onda nakon gostovanja njezina Predsjednika u emisiji „Živa istina“ možemo konstatovati da je CANU u kriptodepresiji. Đurović je potvrdio da je ono što jeste, ali je li akademijske apanaže vrijedno prećutkivanje onoga što se u ime CANU ovih dana čini i je li te apanaže vrijedna ćutnja na njegove nepristojnosti – to neka procijene njegovi akademici i članovi rukovodstva. Jedno je sigurno ova bruka osta dovijeka, ali nije Đurovićeva više no bilo kojega njegova akademika i člana Predsjedništva koji se solidarišu s njim.

Đurović reče da im je knjiga dobra, da su poslu pristupili profesionalno, da se naša sredina sad prvi put „ozbiljno sudarila s leksikografijom“ i da ne nabrajamo dalje ne da bismo mu sačuvali ono što je on sam nemilice potrošio, no zato što je i sve ovo što je dosad rečeno bilo dovoljno da kompletan Akademijin leksikografski tim izvede barem pred Sud časti. Ali pošto Đurović mudro konstatova da „ima tu jedan, dva, tri primjera opravdanih kritika. Odgovorili smo detaljno na sve kritike.“ podsjetićemo ga na 60 važnijih pitanja koja su dosad ostala bez naučnoga odgovora (a ona „manje važna“ pitanj a mu nećemo ponavljati).

Šezdeset pitanja

Poćećemo opet s kraja tanjega:

1. Je li lingvistički i civilizacijski promašaj Rječnika CANU bio makar povod za razmišljanje o podnošenju ostavke aktuelnoga rukovodstva Akademije?

2. Za čijom se praksom vodila CANU kad je odlučila da leksikografski tim koji je radio Rječnik ujedno treba da bude i tim koji će ga preporučiti za štampu?

3. Koji su dosadašnji leksikografski radovi preporučili ljude za ovaj projekat „od nacionalnoga značaja“?

4. Će su leksikografi CANU naučili da se rječnik ne bavi tumačenjem već samo popisivanjem riječi?

5. U skladu s kojom lingvističkom ustaljenom praksom Rječnik donosi kružne, tautološke definicije?

6. Će je popis korišćene literature?

7. Će je popis tekstova koji su ušli u korpus? U Predgovoru je rećeno da je korpus koji je naveden u Registru proširen, a nije rećeno koji su novi tekstovi uvedeni u korpus.

8. Na koju se relevantnu literaturu pozivaju stručnjaci CANU kad jednaće standardni i književni jezik?

9. Po kojoj je metodologiji razvrstana „književna“ i „narodna“ leksika?

10. Ćime leksikografi CANU pravdaju navođenje „narodne“ lekseme u standardnojezićkom akcenatskom liku?

11. Otkud u Rječniku ekavica?

12. Koje su govore uzeli lingvisti CANU za osnovu kad su akcentovali riječi avans, atlas, avioflota, blagovaona, vinara (gen. jed. od vinar)?

13. Kako su otkrili da jotacija utiće na akcentuaciju?

14. Ako je Rječnik rađen na osnovu korpusa, zašto se među odrednicama nijesu našli i ekavski oblici kojima obiluju primjeri za ilustraciju tih odrednica?

15. Na osnovu ćega su leksikografi CANU zaključili da je jezićka pripadnost pisca isto što i nacionalna pripadnost njegova?

16. Zašto jezik utemeljivaća savremene jezikoslovne montenegristike V. P. Nikćevića nije uvršćen u korpus za izradu Rječnika te zašto u korpus nije ušla bogata rječnićka zbirka M. T. Latkovića od preko 25.000 riječi? Ćlanovi autorskoga tima vele da su Latkovićevu građu koristili, ali zašto ga onda nema u spisku skraćenica?

17. Koja je razlika između fonema i glasa?
18. Koja savremena literatura preporučuje sinonimnu upotrebu nastavaka i sufiksa?
19. Na čemu je bazirano saznanje da su fonetika i fonologija i morfonologija sinonimi?
20. Koji su to glagoli u crnogorskome jeziku koji nemaju infinitiv?
21. Koji su to glagoli različitoga vida a istoga značenja koje pominju leksikografi CANU?
22. Za kojim su se lingvističkim pravilom povelj stručnjaci CANU kad su jednosložnim jedinicama za mjeru u množini dodali infiks -ov-/ev-?
23. U čemu je CANU našla opravdanje za amputaciju nekoliko vjekova iz korpusa za Rječnik?
24. Na koja se savremena sociološka i antropološka istraživanja oslonio tim CANU kad je islam izvrstio iz kategorije religije? Komentar daje isto urađeno u rječnicima bosanskog jezika nije tačan, jer su u njima navedeni kvalifikatori za islam, pravoslavlje i katoličanstvo, uz opšti kvalifikator za religiju.
25. Po kojem je kriterijumu selektovana građa tako da se Albanci islamske vjeroispovijesti predstave kao arnautske lukave poturice koje mnogo lažu?
26. Je li Serbo ili Dražo aminovao u Rječniku da su muslimani bezbožnici, Agarjani, čeljad koja za interes mijenjaju vjeru, ali su toliko svjesna svoje nove nečisti dani abdest ne uzimaju niti porod za sobom ostavljaju?
27. Koga je CANU odredila za kuma na krštenju Adema koji se u Rječniku javlja samo kao Adam?
28. Jesu li oni „brojni“ Albanci iz članstva „multikonfesionalne“ CANU objasnili glagol arnautiti kao sinonim za albanizovati od čijega se značenja grozi ovih dana građanska CG?
29. Jesu li homofobni nazori vodili leksikografe kad nijesu uzeli u obzir istopolne zajednice pri definiciji odrednica brak i voljeti?

30. Kako se zove fizičar u leksikografskom timu koji je aminovao astronomsko otkriće daje Mjesec planeta?

31. Kojim su istorijskim, fizičkim ili hemijskim načelom vođeni leksikografi CANU kad su, pored toliko primjera riječi alhemijski, naveli baš onaj koji u koncentracionim logorima vidi rudnike zlata?

32. Koji su razlozi usloveli da se u kontekstu riječi antifašista, pored 240 narodnih heroj a nađe zlikovac Dražo Mihailović?

33. Koji su istorijski izvori poslužili za otkriće daje Oktobarska revolucija bila 1918?

34. Koji je autoritet u istoriografiji revidirao saznanje o godini pada Zapadnoga Rimskog Carstva?

35. Stidi li se CANU od učesnika u Aprilskome ratu zbog činjenice da ne zna ni kad je počeo?

36. Zašto u Rječniku kojim se slavi deset vjekova državnosti nema odrednice arhont? Postoji u korpusu, a i sami su je upotrijebili u definiciji riječi bazilika! Možda zato što ta riječ nije objašnjena u Rečniku srpskog jezika Matice srpske iz 2007. godine, s kojim se podudara više definicija iz Akademijina Rječnika (pa i sporna definicija albanizacije)?

37. Zašto u Rječniku CANU uz riječ vojvoda nema vojvode Mirka, a navedeni su i Stepa Stepanović i Radomir Putnik?

38. U kojoj se državi po leksikografskom timu nalazi Vučji Do, budući daje lociran „6 km od Bileće“?!

39. Kako za primjer riječi arbitar od svih arbitara izabraše kralja Aleksandra koji je dat „kao nepokolebljivi čuvar narodnog jedinstva i arbitar u političkim trvenjima“?

40. Zašto u Rječniku nema Akruvijuma a ima Anagastuma?

41. Zašto nema odrednice Anamali?

42. Zašto nema objašnjenja za crnogorski časopis Almanah?

43. Će se izgubi Andreacijeva povelja? Kome to smeta više od 11 vjekova stara crnogorska tradicij a pismenosti?

44. Kud se Ćede Besac?

45. Ko izbači Birziminijum?

46. Što vam skriviše Brajići?

47. Koji je stručnjak ustvrdio da je Barska nadbiskupija (1089) sa šedištem u Baru u stvari Dukljanska (barska) biskupija sa sjedištem u Duklji osnovana 599. godine?

48. Će je Bratimstvo iz Bara?

49. Zašto pod odrednicom Budva nema pomena Budvanske nekropole?

50. Će vam je Versaj i versajska „legalizacija“ sramne Podgoričke skupštine? Mora da ga nema u prvorazrednom istoriografskom štivu Zorana Lakića.

51. Kako se bar Pavle Pejović, član Predsjedništva CANU, ne šeti Vladina doma, u kojemu je danas smješten Narodni muzej CG, čiji je on direktor?

52. Je li za Rječnik crnogorskoga jezika bitniji Veliki međed ili crnogorski Veliki sud, najviša sudska instanca jednoga vremena?

53. Ko izbači Vrhobreznički ljetopis?

54. Kome pokloni CANU Vojislavljeviće i hiljadu godina državnosti? (Smiješna je Đurovićeva tvrdnja da ih nema u korpusu kad se zna daje autorski tim neke greške pravdao upravo Istorijskim leksikonom, koji je dio korpusa, a u kojem su Vojislavljevići zastupljeni na pet strana.)

55. Priznaju li stručnjaci CANU postojanje bosanskoga jezika, budući da navode albanski i bugarski jezik, baltičke jezike i bantu jezike, a pomena bosanskoga u Rječniku nema? Je li za Bosnu tipičniji lonac ili jezik?

56. Zagovara li CANU etnički čiste države kad etnonime definiše prema državi iz koje navodno potiču?

57. Zašto nema objašnjenja za vladiku kao svjetovnog gospodara (kako to objašnjava Bogišić)?

58. Kojim se kalendarom CANU služila kad je utvrdila da novi vijek i dalje traje?

59. Koju su metodologiju leksikografii CANU primjenjivali u odabiru biljaka iz CG, pa jedne uvrstili, a druge ne?

60. Zašto su odrednice administracija i ažurirati kontekstualizovane primjerima kojima se državne službe, ministarstva i njihovi rukovodioci opisuju izuzetno negativno, a aktivisti se u posebnoj odrednici povezuju s nacizmom? Smatra li CANU da će predsjednica Savjeta za izradu Rječnika s nove pozicije doministarke promijeniti to stanje?

Ovih 60 pitanja izdvojeno je iz mnoštva pitanja koja su prethodna dva mjeseca postavljena CANU. Ni na jedno od njih nije dat odgovor kakav bi se morao očekivati od formalno najznačajnije naučne ustanove u CG.

I o CANU i o njegovu Predsjedništvu i o njegovim timovima i o Rječniku imalo bi se još mnogo toga reći. Sto se tiče filologa s Cetinja, kako nam akademski tepaju iz CANU, nema više razloga da se ovim povodom javljamo. Mi nemamo nadležnost da sprijječimo antiustavnu djelatnost CANU, ali smo imali moralnu obavezu da na nju ukažemo. Hoće li se nadležni organi usuditi da o svemu ovome iskažu svoj sud pitanje je njihove odgovornosti. Hoće li se neko novo rukovodstvo CANU javno izviniti Crnoj Gori zbog nepočinstva koje je napravilo aktuelno rukovodstvo pitanje je o kojemu moraju razmisliti akademici CANU, koji izgleda nijesu svjesni nivoa na koji im se srozala ustanova. Kako sad stvari stoje, može se reći da su nakon ove polemike svi onđe i prije nje bili: CANU onđe i jo je i predsjednik Đurović i njegova predsjednica Savjeta, a FC JK na svome putu afirmacije montenegristike i poštovanja ustavnih vrijednosti ovoga društva. A kako je leksikografima CANU, kako vele, svaka druga Njegoševa, evo im još jedna da prošire korpus: „Svak je rođen da po jednom umre / čast i bruka žive dovijeka!“

I to se ne može promijeniti čak ni kad bi gospođa doministarka Plamenka ispunila svoje obećanje.

(Pobjeda, 27. jun 2016)

Riječ priređivača

Prvi tom „Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika“ Crnogorska akademija nauka i umjetnosti je najavila euforičnom porukom da to djelo predstavlja temelj za crnogorski identitet i njihov je poklon obilježavanju desete godišnjice obnove nezavisnosti države Crne Gore. Kada je 8. aprila „Rječnik“ objavljen, iz CANU je slavodobitno saopšteno da se na 476 stranica te publikacije našlo 12.018 odrednica sa informacijama o izgovoru, gramatičkom statusu, porijeklu i značenju riječi, među njima i 3.445 riječi koje pripadaju narodnom govoru. Saznali smo da su priređivači dnevno obrađivali preko 70 odrednica... Saopšteno je da su koristili ostvarenja najznačajnijih crnogorskih pisaca, dijalektičke rječnike, studije o narodnom govoru, stručnu i naučnu literaturu, udžbenike, leksikone, zakonike...

- Rječnik otkriva leksičku riznicu koja je zajednička Njogošu i današnjim govornicima crnogorskog jezika. Dakle, slobodno možemo reći da nam je svaka druga Njogoševa. Svi značajni pisci 20. veka koji su doprineli uspostavljanju crnogorske tekstualnosti zastupljeni su u izvorniku – kazala je, ako je mediji precizno interpretiraju, predsjednica Savjeta za izradu „Rječnika“ Tatjana Đurišić-Bečanović.

Uskoro se izdavački poduhvat CANU pretvorio u veliki fijasko koji nosi ne samo kulturološke, već i društveno-političke rizike, jer se u njemu na politički krajnje nekorektan način kvalifikuju zajednice koja su istorijski dio multietničke Crne Gore (Albanci Muslimani, Bošnjaci) i falsifikuju ili marginalizuju istorijski nepobitne činjenice. Lingvisti sa Fakulteta za crnogorski jezik i književnost na stranicama dnevnog lista „Pobjeda“ krenuli su u proces analize sadržine „Rječnika“. Utvrdili su da su u Rječnik crnogorskoga jezika importovani srpski stereotipi. Albanci su predstavljeni kao agresori koji drugima nameću svoju kulturu, jezik i običaje i pretvaraju/preobraćaju druge

narode u Albance! U Rječniku su Albanci islamske vjeroispovijesti arnautske lukave poturice koje mnogo lažu, a muslimani Agarjani – bezbožnici i čeljad koja za interes mijenjaju vjeru... Hrišćanstvo je pod okriljem religije, a islam je iz nje izdvojen...

Integralno prenešen primjer za riječ antifašista glasi: „...dokažu kako je Draža bio pravi antifašista“. Pored 240 narodnih heroja koje je dala naša zemlja, 13. jula 1941. i četvorogodišnje antifašističke epopeje, u objektivnoj stvarnosti priređivača „Rječnika“ ratni zločinac Draža Mihailović pojavio se kao antifašista.

Predstavljeni su i primjeri fetanja crnogorske istorije. Barska nadbiskupija (1089) sa sedištem u Baru, predstavljena je kao Dukljanska (barska) biskupija (!) nastala 599. godine sa sedištem u Duklji. Balšići su pomenuti a Vojislavljevića i Ivana Crnojevića nema ni na puškomet.

Analiza Rječnika CANU koju su profesori i saradnici Fakulteta za crnogorski jezik i književnost utemeljeno sproveli i ponudili crnogorskoj javnosti nametnula je mnoga pitanja i pokrenula reakcije brojnih ličnosti iz nauke, kulture i politike.

Poslanik Albanske alternative u Skupštini Crne Gore Nik Đeljošaj u holu crnogorskog parlamenta reciklirao je stranice „Rječnika“ sa spornim odrednicama. Akademik CANU Vukić Pulević oglasio se ukazujući na niz propusta u Rječniku koji se odnose na domen u kome on predstavlja neprikosnoveni naučni autoritet. Grupa od 114 nezavisnih intelektualaca uputila je Predsjedništvu CANU otvoreno pismo u kom insistira na povlačenju iz javne distribucije sporne publikacije. Reagovao je Mešihat Islamske zajednice u Crnoj Gori, zahtijevajući izvinjenje. Ministar kulture Pavle Goranović diskretno i odlučno je sugerisao da dio sadržine Rječnika narušava multietnički sklad kao temelj nove Crne Gore. Potpredsjednik Skupštine Crne Gore Suljo Mustafić, nakon kraće prepiske sa predsjednikom CANU Momirovom Đurovićem preduzeo je niz aktivnosti koje će, izvjesno, rezultirati povlačenjem Rječnika. Poslanici u Skupštini

Crne Gore Nik Đeljošaj i Genci Nimanbegu inicirali su prijedlog da Parlament donese deklaraciju koja djelove Rječnika kvalifikuje kao uvredljive za Albance i pripadnike islamske vjeroispovijesti i sadrži zahtjev da on bude povučen.

Na sugestije da bi razborita bila odluka da se obustavi dalja distribucija „Rječnika“ iz CANU su na početku odgovorili: Čitajte pažljivije. Potom je Autorski tim za izradu „Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika“ saopštio da su mnogi prigovori „kritičara“ potpuno neutemeljeni, neki tendenciozno iskonstruisani, a mali dio je zaista opravdan. Najavljene su ispravke. Eksplicitno se odbacuje mogućnost povlačenja publikacije. Nije izgovorena ni ta jedna riječ koje je na početku možda mogla promijeniti sve: Izvinite!

Autorski tim za izradu Rječnika slučaj je htio prebaciti na teret dnevne politike i podgrijavanje ranijih konfrontacija sa lingvistima angažovanim na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost, koje datiraju iz perioda zajedničkog angažovanja na projektu standardizacije i kodifikacije crnogorskog jezika. Dobili su adekvatne odgovore. Dokazi o brojnim propustima nadjačali su elemente politikantstva u polemici koja je, između ostalog, osnažila uvjerenja da crnogorska javnost treba argumentovane društvene debate.

Izbor tekstova koju su ušli u Dosije „Rječnika crnogorskog književnog i narodnog jezika“ samo je jedan od mogućih presjeka polemike koja je tim povodom vođena. Kao i svaki izbor on je, u krajnjem, nužno subjektivan. Tekstovi su dati hronološki. Priređivač je htio izbjeći udvajanja, izuzimajući ona koja se nijesu dala izbjeći.

Vlatko Simunović